

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
BÖLCÉSZETTUDOMÁNYI KAR
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

MODERN KORI DOKTORI PROGRAM
MAGYARORSZÁG 16–20. SZÁZADI ESZMETÖRTÉNETE ALPROGRAM

BALOGH ISTVÁN POLITIKAI PÁLYÁJA

DOKTORI (PHD) ÉRTEKEZÉS

Készítette:

Miklós Péter

Témavezető:

Dr. habil. Marjanucz László CSc

tanszékvezető egyetemi docens

SZEGED

2012

TARTALOM

I. BEVEZETÉS	4
I. 1. A kutatás célja, módszertana és forrásai	4
I. 2. A téma historiográfiája	5
II. KORMÁNYZATI, POLITIKAI ÉS IDEOLÓGIAI ÁTALAKULÁSOK	
MAGYARORSZÁGON A KOALÍCIÓS ÉVEKBEN	7
II. 1. Változások a kormányzatban és az államigazgatásban	7
II. 2. A politikai élet főbb tendenciái	18
III. A SZEGEDI ÉVEK	25
III. 1. Családja, tanulóévei	25
III. 2. Tudományos és egyházi kapcsolatai, doktori értekezése	28
III. 3. Első politikai csatározásai Szegeden	34
III. 4. A Szeged-alsóközpointi plébánián	39
III. 5. Vita a főispánnal, lelkipásztori feladatok az 1940-es évek első felében	49
III. 6. Lemondás a szeged-alsóközpointi plébániáról	53
IV. AZ ÁLLAMTITKÁR	70
IV. 1. A sajtóügyek felelőse	70
IV. 2. Kapcsolata a <i>Délmagyarországgal</i> az 1940-es években	85
IV. 3. A földbirtokreformmal kapcsolatos ügyek előadója	106
IV. 4. A katolikus egyházi érdekek képviselője	115
V. A KÉKCÉDULÁS VÁLASZTÁSOKTÓL AZ INTERNÁLÁSIG	123
V. 1. A Független Magyar Demokrata Párt elnöke	123

V. 2. A <i>suspensio</i>	135
V. 3. Az állam és egyház közötti megegyezés sürgetése, a politikai karrier vége	140
VI. EPILÓGUS	156
VII. ÖSSZEGZÉS	158
VIII. FELHASZNÁLT FORRÁSOK, IRODALOM	164
IX. FÜGGELÉK: BALOGH ISTVÁN PARLAMENTI BESZÉDEIBŐL (DOKUMENTUMKÖZLÉS)	175
IX. 1. A kormány rendeletalkotásra való felhatalmazásáról (1947. október 28.)	176
IX. 2. A magyar–csehszlovák barátsági szerződésről (1949. június 15.)	196
IX. 3. Magyarország alkotmányáról (1949. augusztus 17.)	201
IX. 4. Az első ötéves tervről (1949. december 9.)	208
X. KÉPEK, DOKUMENTUMOK	219

I. BEVEZETÉS

I. 1. A kutatás célja, módszertana és forrásai

Balogh István életútjáról és politikai pályájáról monografikus igényű feldolgozás még nem készült. Doktori értekezésem célja, hogy – elsősorban levéltári kutatásaim fényében – minél árnyaltabban és részletesebben mutassam be Balogh páter politikai pályáját.

Dolgozatomban Balogh fiatakoráról, illetve életének Kádár-korszakbéli szakaszáról csak röviden írok. Munkám fókuszában a tevékeny politikai szereplő Balogh páter áll, aki az 1920-as évek közepétől előbb a szegedi várospolitikában, majd 1944-től az országos „nagypolitikában” működött. Politikai karrierje 1951 júniusában ért véget, amikor el kellett hagynia a fővárost, s országgyűlési képviselői mandátumáról is lemondott.

Értekezésemben külön fejezetben tárgyalom szegedi politikai és lelkesítő tevékenységét (1926–1944), valamint államtitkári (1944–1947) és pártelnöki, illetve országgyűlési képviselői (1949–1951) munkáját. A dolgozat függelékeként külön egységben – magyarázó és értelmező jegyzetekkel ellátva – közlöm négy parlamenti beszédét, amelyek véleményem szerint képet adnak mind Balogh politikai irányvonaláról, mind a korszak közhangulatáról.

Az értekezés összeállítását levéltári és könyvtári kutatómunka előzte meg. A Magyar Országos Levéltár dokumentumai és az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött kéziratok tanulmányozása mellett a Csongrád Megyei Levéltárban, a Szeged-Csanádi Püspöki Levéltárban, valamint a Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltárban kutattam, de az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára és a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára kezelésében lévő iratok közül is többet fölhasználtam

dolgozatom készítésekor. Ezeken kívül számos korabeli hírlapot átolvastam, s az azokban szereplő cikkek, publicisztikák, tudósítások adatait beépítettem munkámba.¹

I. 2. A téma historiográfiája

Balogh páter életútját először Balázs György tekintette át röviden a *Politikuspályák* (1984) kötetben.² Szegedi politikai tevékenységéről Ruzsoly József írt *Balogh páter szegedi közszerepléséhez* címmel a *Szeged* folyóirat 1997. évi első számában, majd publikálta *A Város és polgára* (1999) című kötetében is.³

A Huszadik Század Intézet *Korrajz, 2002* című évkönyvében (2004) jelent meg Klettner Csilla *Balogh István páter politikai pályája* című tanulmánya, amelyben a szerző alapos levéltári kutatásai, korabeli hírlapi források, valamint Balogh – a Politikátörténeti Intézet Levéltárában őrzött – emlékezései alapján mutatta be a páter pályáját.⁴ Az 1947–1949-es országgyűlés 2005-ben kiadott almanachja számára M. Kiss József és Szabó Róbert foglalta össze – az addigi fontosabb kutatási eredmények fölhasználásával – Balogh István életrajzát.⁵

Haas György *Balogh páter. A huszadik század Fráter Györgye* című könyve 2010-ben jelent meg. Inkább publicisztikai írás, mint szaktanulmány, s lényegében Klettner Csilla hat évvel korábban közölt eredményeit ismételte meg benne a szerző.⁶

---

¹ A dolgozathoz használt levéltári források és korabeli sajtótermékek részletes felsorolása a nyolcadik fejezetben található.

² Balázs György: Balogh István. In: *Politikuspályák*. Szerk. Sánta Ilona. Budapest, 1984. (a továbbiakban: Balázs György, 1984) 233–243.

³ Ruzsoly József: Balogh páter szegedi közszerepléséhez. In: *Uő: A Város és polgára*. Szeged, 1999. (a továbbiakban: Ruzsoly József, 1999) 138–143. Első megjelenése: *Szeged*, 10 (1997). 1. sz. 30–32.

⁴ Klettner Csilla: Balogh István páter politikai pályája. In: *Korrajz, 2002. A XX. Század Intézet Évkönyve*. Budapest, 2004. (a továbbiakban: Klettner Csilla, 2004) 96–127.

⁵ M. Kiss József – Szabó Róbert: Balogh István. In: *Az 1949. szeptember 16-ra összehívott országgyűlés almanachja. 1947. szeptember 16. – 1949. április 12.* Főszerk. M. Kiss József, Vida István. Budapest, 2005. (a továbbiakban: M. Kiss József – Szabó Róbert, 2005) 30–31.

⁶ Haas György: Balogh páter. *A huszadik század Fráter Györgye*. Szeged, 2010. (a továbbiakban: Haas György, 2010)

Újabbban Pelle János írt Balogh páterről (*Balogh páter, a koalíció „szürke eminenciása”*) a *Valóság* 2011. évi negyedik számában, jórészt szintén Klettner korábbi kiváló kutatásaira támaszkodva.⁷

---

⁷ Pelle János: Balogh páter, a koalíció „szürke eminenciása”. *Valóság*, 54 (2011). 4. sz. (a továbbiakban: Pelle János, 2011) 92–96.

II. KORMÁNYZATI, POLITIKAI ÉS IDEOLÓGIAI ÁTALAKULÁSOK MAGYARORSZÁGON A KOALÍCIÓS ÉVEKBEN⁸

II. 1. Változások a kormányzatban és az államigazgatásban

Mivel Balogh István országos politikai szerepvállalása – államtitkári megbízatása – a koalíciós évekre esett, indokolt az ezen időszakban bekövetkezett – meglehetősen radikális – kormányzati, politikai és ideológiai változásait áttekinteni.

1944. október 16-án – egy nappal a sikertelen kiugrási kísérlet után – Horthy Miklós miniszterelnökké nevezte ki Szálasi Ferencet, majd lemondott a kormányzói méltóságról. 1944. október 27-én az államfői jogkör – igaz, ideiglenes – gyakorlására az Országtanács Szálasi nemzetvezetővé választotta. A kétkamarás törvényhozás képviselőházának és felsőházának pozíciójukban maradt tagjaiból létrehozott Törvényhozók Nemzeti Szövetsége – 1944. december 1-jétől soproni székhellyel – 1945. március 28-ig működött

1944. december 14-én alakult meg az Ideiglenes Nemzetgyűlés Előkészítő Bizottsága, amely tizenkét megbízotti csoportot szervezett. Ezek a csoportok a szovjet hadsereg teherautóin körbejárták a front mögötti országrész településeit és a nagyobb állami épületekben vagy a köztereken népgyűléseket tartottak. Ezeken tájékoztatták a lakosságot, hogy új törvényhozó testületet szerveznek, amelynek tagjainak a megválasztását le is bonyolították. Így 1944. december 20-án 44 kelet-magyarországi településről 230 képviselőt vittek az Előkészítő Bizottság megbízottjai Debrecenbe, ahol másnap – Vorosilov kérésére, aki az eseményt Sztálin születésnapjára szerette volna időzíteni – megtartotta alakuló ülését az Ideiglenes Nemzetgyűlés. Az új – sebtében összejött és meglehetősen archaikus körülmények között megalakult – törvényhozó

---

⁸ Az ebben a fejezetben megfogalmazottak az A magyar állam története című kötetbe írt összefoglalásom logikáját követik. Vö. Miklós Péter: A koalíciós évek állama. 1944–1945. In: A magyar állam története. 1711–2006. Szerk. Szabó Pál Csaba. Szeged, 2010. 205–222.

testület olyannyira ügyelt legitimitására, hogy a képviselők a megbízólevelét mandátumvizsgáló bizottság hitelesítette.⁹

A formális megalakulás után megválasztották a – feladatkörének, létrejöttének és létkörülményeinek bizonytalanságát a nevében szereplő „ideiglenes” jelzővel is elismerő – nemzetgyűlés tisztségviselőit. A házelnök Zsedényi Béla jogászprofesszor lett¹⁰, az alelnöki tisztségre pedig Juhász Nagy Sándor jogászprofesszort és Sánta Kálmán orvosprofesszort választották. Feladatuk volt az ülések összehívása, vezetése, a nemzetgyűlési bizottságok létrehozásának kezdeményezése és azok megszervezése. A nemzetgyűlés létszáma kétszer bővült: 1945. április 2-án a Budapesten megválasztott képviselőkkel, 1945. június 24-én pedig a dunántúli területekről küldött tagokkal gyarapodott a testület 498 főre. A háznak két ülészaka volt: Debrecenben 1944 decemberében (alig nyolc órán keresztül) és Budapesten 1945 szeptemberében (hat napig). Bár Zsedényi Béla, az Ideiglenes Nemzetgyűlés elnöke többször – 1945 márciusában és májusában is – kezdeményezte az összehívást, erre a – szovjet befolyás alatt álló – Szövetséges Ellenőrző Bizottságtól nem kapott engedélyt.¹¹

Az Ideiglenes Nemzetgyűlés tényleges törvényhozó, jogalkotó tevékenységet alig folytatott. Ennek oka egyrészt, hogy nem szabályozott, általános választásokon nyerte megbízatását, másrészt, hogy sem a Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEK), sem a politikai elitben már ekkor is túlreprezentált Magyar Kommunista Párt (MKP) nem nézte volna jó szemmel a túl aktív parlamenti munkát. Jelentősége viszont vitathatatlan, hiszen előkészítette a szabad választásokat, megválasztotta és megfelelő jogkörrel ruházta fel az Ideiglenes Nemzeti Kormányt, utólag törvényerőre emelte annak legfontosabb rendeleteit s a népszuverenitást képviselve szakított a Horthy-korszak jogfolytonosságával.¹²

---

⁹ Korom Mihály: Az Ideiglenes Nemzetgyűlés és az Ideiglenes Nemzeti Kormány létrejöttének hazai és nemzetközi körülményei. In: Az Ideiglenes Nemzetgyűlés és az Ideiglenes Nemzeti Kormány. 1944–1945. Szerk. Feitl István. Budapest, 1995. 29–50.

¹⁰ Zsedényiről lásd bővebben: Ruszoly József: Zsedényi Béla. In: Uő: Három borsodi örökgyógyó. Palóczy László, Szemere Bertalan, Zsedényi Béla. Miskolc, 1992. 117–187. és Gantner Péter: Egy elfelejtett államfő. Zsedényi Béla életpályája. Budapest, 2008. 7–257.

¹¹ Gyarmati György: A parlamentarizmus korlátai és annak következményei az Ideiglenes Nemzetgyűlés tevékenységére. In: Az Ideiglenes Nemzetgyűlés és az Ideiglenes Nemzeti Kormány. 1944–1945. Szerk. Feitl István. Budapest, 1995. 152–170.

¹² Korom Mihály: Magyarország Ideiglenes Nemzeti Kormányának és a fegyverszünet. Budapest, 1992. 311–509.

Mivel a ház csak néhány napot ülésezett, a gyakorlati jogalkotó tevékenységet – mintegy „kis nemzetgyűlésként” – az Ideiglenes Nemzetgyűlés Politikai Bizottsága végezte. Huszonkét tagját a nemzetgyűlési arányoknak megfelelően delegáltak a szervezetek: a Független Kisgazdapárt (FKGP) 5, az MKP és a Szociáldemokrata Párt (SZDP) 4-4, a Nemzeti Parasztpárt (NPP) 3, a Polgári Demokrata Párt (PDP) 2, a függetlenek 5 tagot. Hozzájuk csatlakozott huszonharmadikként az Ideiglenes Nemzetgyűlés Elnökségének képviselője. A – létszámánál fogva könnyebben és gyorsabban összehívható, kizárólag nemzetgyűlési képviselőkkel álló – Politikai Bizottság ellenőrizte a kormányt, a front nyugatra húzódásával intézkedett a nemzetgyűlés kiegészítéséről és – 1945 májusa és szeptembere között – döntött az öt parlamenti bizottság (gazdasági, véderő, birtokpolitikai, alkotmányjogi, mentelmi) felállításáról a két nagy ülés között.

Az Ideiglenes Nemzetgyűlés Politikai Bizottsága 1945. május 11-én döntött arról, hogy az Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontnak (MNFF) négy párt a tagja (FKGP, MKP, SZDP, NPP), s abba újabb szervezeteket nem kívánnak felvenni. Ezzel a – kétségtelenül súlytalan, baloldali – Polgári Demokrata Pártot de iure kizárták a koalícióból, gyakorlatilag azonban a párt elnöke, Teleki Géza gróf vallás- és közoktatásügyi miniszterként tevékenykedett a Miklós-kormányban, annak szinte (két nap kivételével) teljes megbízatása alatt. Kiestek azonban a PDP megbízottjai a nemzeti bizottságokból, népbírókól, igazoló bizottságokból. A pártalakításhoz a SZEB jóváhagyására volt szükség, amit az nagyon nehezen adott meg, mivel a túl sok pártban és túlságosan plurális demokratizálódásban a szovjet megszálló hatalom nem volt érdekelt.¹³

Erdei Ferenc belügyminiszter 1945. szeptember 11-én nyújtotta be a választójogi törvényjavaslatot, amelyet az Ideiglenes Nemzetgyűlés utolsó munkanapján, 1945. szeptember 13-án fogadott el. Az 1945. évi VIII. törvény kimondta az általános, titkos, egyenlő és közvetlen választójog elvét. Választójogát minden 20. életévét betöltött férfi és nő gyakorolhatta, aki 1937. december 31-én Magyarország határain belül élt. Tizenhét éves koruktól szavazhattak azok, akik részt vettek az antifasiszta ellenállásban. A választási jogszabályok betartására és a választások koordinálására létrehozták az Országos Nemzeti Bizottságot. A választási bíráskodás jogkörét elvették a Közigazgatási Bíróságtól, és életre hívták a Választási Bíróságot, amelynek azonban

---

¹³ Izsák Lajos: Rendszerváltástól rendszerváltásig. 1944–1990. Budapest, 1998. 40–41.

ekkor még nem sok dolga akadt, az 1945-ös választások után senki sem nyújtott be petíciót.¹⁴

Az országban megszüntették a hagyományos egyéni választókerületi rendszert és helyette tizenhat, nagy kiterjedésű választókerületet hoztak létre, amelyekben nem egyéni jelöltekre, hanem pártlistákra lehetett szavazni. Minden 12 000 szavazat után járt egy mandátum. A választási eredmény alapján a pártok között további ötven mandátum került betöltésre az országos listáról. Emellett az új nemzetgyűlés további tíz tagot választhatott tagjai közé, az ország szellemi elitjéből, mintegy pótolva – kétkamarás parlament híján – a felsőházat. Végül ilyen módon tizenkét képviselőt hívtak be (azonban létszámukat csak később, az 1946. évi XI. törvénnyel emelték föl), köztük Kodály Zoltánt, Szent-Györgyi Albertet, Pátzay Pált, Tamási Áront, Szőnyi Istvánt és dálnoki Miklós Bélát.

Az Ideiglenes Nemzetgyűlés 1944. december 22-én megválasztotta az Ideiglenes Nemzeti Kormányt. A képviselők egyhangúlag szavazták meg a miniszterelnököt, a kormánylistát és hatalmazták fel őket az ország ügyeinek vezetésével, ezzel jogi alapot teremtve a kormány rendeletalkotó és –kibocsátó munkájához, amivel élt is, hiszen a minisztertanács 1945 szeptemberéig 367 kormányrendeletet alkotott és adott ki.

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1944. december 22. és 1945. november 15. között, kétszeri – az 1945. május 11-i és az 1945. július 21-i – átalakítással működött. Miniszterelnök: dálnoki Miklós Béla. Belügyminiszter: Erdei Ferenc, földművelésügyi miniszter: Nagy Imre, honvédelmi miniszter: Vörös János, igazságügy-miniszter: Valentiny Ágoston (1945. július 21-ig, utána Ries István), iparügyi miniszter: Takács Ferenc (1945 június 1-jéig, utána Bán Antal), kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter: Gábor József (1945. május 9-ig, utána Gerő Ernő), külügyminiszter: Gyöngyösi János, népjóléti miniszter: Molnár Erik, pénzügyminiszter: Vásáry István (1945. július 21-ig, utána Oltványi Imre), vallás- és közoktatásügyi miniszter: Teleki Géza gróf, újjáépítési miniszter (1945. május 11-től): Nagy Ferenc.¹⁵

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány gondoskodott a polgári szabadságjogokat súlyosan korlátozó intézkedések orvoslásáról. 1945. február 5-én visszavonta a zsidótörvényeket és –rendeleteket, négy nappal később pedig rendeletet adott ki a faji és vallási hovatartozásuk miatt fogságban lévők szabadon bocsátásáról, a menekültek, az

---

¹⁴ Berényi Sándor: A magyar népi demokratikus állam közigazgatása. 1945–1955. Budapest, 1987. 5–67.

¹⁵ Bölöny József: Magyarország kormányai. 1848–1992. Budapest, 1992. 94–95.

áttelepítettek és a hontalanok védelméről. 1945 februárjában egy kormányrendelet betiltotta a szélsőjobboldali és fasiszta pártokat, szervezetek, egyesületeket, köztük a Szálasi vezette Nyilaskeresztes Pártot, a Magyar Nemzetiszocialista Pártot, az Imrédy-féle Magyar Megújulás Pártját és az egykor kormányzó Magyar Élet Pártját.

Az államfő jogköre – mivel a királyság, mint államforma továbbra is fennállt, azonban sem a trón, sem a kormányzói tisztség nem volt betöltve – az Ideiglenes Nemzetgyűlés Elnöksége, az Ideiglenes Nemzeti Kormány, a miniszterelnök személye és a Nemzeti Főtanács között oszlott meg. A nemzetgyűlés vezetői nevezték ki a politikai államtitkárokat, a Kúria elnökét, a Közigazgatási Bíróság elnökét, a Legfőbb Állami Számvevő Szék elnökét, a tábormoki kar tagjait. A Politikai Bizottság 1945. január 26-i döntése alapján adták ki az 59/1945. M. E. számú rendeletet a Nemzeti Főtanács létrehozásáról. Tagjai: a házelnök (vagy helyettese), a miniszterelnök (vagy helyettese), és egy olyan nemzetgyűlési képviselő, aki nem tagja a kormánynak (Gerő Ernő – miniszterré történt kinevezéséig –, utána Révai József). A Nemzeti Főtanácsot reprezentatív (követek küldése és fogadása) és szimbolikus (nemzetközi szerződések kötése, halálos népbírói ítéletek enyhítése) jogkörén kívül a kinevezések joga is megillette (miniszterek, bizonyos állami és közigazgatási vezetők esetében, illetve címek, kitüntetések alapítása és adományozása). Valamint önálló hatáskörben dönthetett kisebb jelentőségű ügyekben: például a házassági akadályok alóli felmentéséről, vagy a törvénytelen gyermekek törvényesítéséről.¹⁶

Az 1945 végén megválasztott és összeült nemzetgyűlés egyik legfontosabb feladata az államforma rendezésének a kérdése volt. Először a szociáldemokrata Szeder Ferenc jelentette ki a nemzetgyűlésen 1945. december 1-jén, hogy pártja – amely a két világháború között is határozottan vállalta a republikánus eszmét és annak 1918-as hagyományait – kiáll a köztársasági államforma megteremtése mellett. Ehhez 1946 elejére a többi baloldali párt is csatlakozott. Az FKGP azonban óvatosabb volt. A nagy és sokféle csoportot magában foglaló szervezet tagságára és szavazótáborára ugyanis nagy hatással volt a katolikus egyház. A katolikus klérus pedig – élén Mindszenty József hercegprímással – legitimista nézeteket vallott, s ha a trón betöltését nem is akarta, de a királyság államformáját változatlanul fenn kívánta tartani. A kisgazdapárt képviselőinek egy része (több mint száz politikus) memorandumban fordult a

¹⁶ Föglein Gizella: Az államfői intézmény és a az Ideiglenes Nemzetgyűlés. In: Az Ideiglenes Nemzetgyűlés és az Ideiglenes Nemzeti Kormány. 1944–1945. Szerk. Feitl István. Budapest, 1995. 137–150.

pártvezetéshez, hogy az államforma kérdését vegye le a napirendről és halassza a békekötés utáni időkre.

Később azonban a kispárt vezetés és a frakció nagyobb része a köztársaságot támogatta. Egyrészt, mert a környező országokban már megszűnt a monarchia, másrészt az amerikai és brit nagykövetek tudomásukra hozták, hogy nem ellenzik a Magyar Köztársaság kikiáltását, harmadrészt pedig – mint győztes pártot – őket illeti meg az államfő jelölésének a joga. 1946 elejére az MKP, az FKGP és az SZDP is kidolgozott egy-egy tervezetet az állami főhatalomról. A kommunista javaslat szét akarta választani az államfői és a végrehajtó hatalmat. Nagy súlya lett volna a parlament Politikai Bizottságának, amelynek kétharmados támogatása kellett volna szinte valamennyi elnöki intézkedéshez. Korlátozott elnöki jogkört szerettek volna, ahol az államfő keze teljesen meg van kötve a nemzetgyűlés által.

A kispártok által kidolgozott tervezet jóval konzervatívabb volt. Ők a végrehajtó hatalom fejeként képelték el az elnököt, akinek joga van felmenteni és kinevezni a miniszterelnököt, a hadsereg főparancsnokát és gyakorolhatja a katolikus egyház felett a főkegyúri jogot. Sőt, a nemzetgyűlést is feloszlatná saját jogon, ha garantálja, hogy 60 napon belül ismét összehívja. Az MKP és az FKGP tervezete között helyezkedett el a szociáldemokraták javaslata, akik egy szuverén, ugyanakkor erős parlamentáris kontroll alatt álló elnököt akartak a köztársaság élén látni. A kormányfőt kinevezhette, illetve felmenthette volna, de hadúri és főkegyúri jogokkal nem lett volna felruházva. A nemzetgyűlést csak akkor oszlathatta volna fel, ha az tartósan munkaképtelenné válna. Hatalmát a minisztériumokon keresztül gyakorolná, amelyek a nemzetgyűlésnek felelősek.¹⁷

Ennek a három tervezetnek a felhasználásával született meg az a kompromisszumos törvényjavaslat, amelyet a nemzetgyűlés 1946. január 31-én elfogadott. Az 1946. évi I. tc. értelmében Magyarország köztársaság lett. Képviselőt a köztársasági elnök jogosult, aki a végrehajtó hatalmat a nemzetgyűlésnek felelős miniszterek útján gyakorolta. A kormányzásban közvetlenül nem vehetett részt, a miniszterelnököt a Politikai Bizottság döntésének és többségi elv figyelembe vételével nevezhette ki és menthette fel, a minisztereket pedig a kormányfő előterjesztése alapján. Az elnök követeket küldhetett és fogadhatott, konzulokat nevezhetett ki, de háború és béke kérdésében, illetve külhatalmakkal kötött szerződés esetén a nemzetgyűlés

---

¹⁷ Föglein Gizella: Államforma és államfői jogkör Magyarországon. 1944–1949 Budapest, 1993. 39–66.

felhatalmazására volt szüksége. Megillette a kegyelmezés, valamint háború esetén a honpolgári kötelékből való elbocsátás joga. Ezek azonban politikailag nem sokat nyomtak a latba. A nemzetgyűlés felosztatására a kormány javaslatára, a képviselők 40%-ának előterjesztése esetén volt joga.

A megvalósult köztársasági elnöki intézmény erősen korlátozva volt a – baloldali befolyás alatt álló – Politikai Bizottság által. Az államfő személyére a kisgazdapárt tehetett javaslatot. Felmerült ugyan Nagy Ferenc neve is, végül mégis – a kisgazdák és a baloldali pártok támogatásával – a demokratikus országot vezető első miniszterelnököt, Tildy Zoltánt választották köztársasági elnökké közfelkiáltással 1946. február 1-jén. A radikálisok és a szociáldemokraták egy része jelölte volna ugyan az emigrációból visszatért Károlyi Mihályt, az 1918. évi népköztársaság elnökét, neki azonban be kellett érnie érdemeinek törvénybe foglalásával és némi anyagi kárpótlással (1946. évi II. tc.).

A köztársasági elnöki méltóságot azonban csak ketten töltötték be. Tildy Zoltán 1946. február 1. és 1948. augusztus 3. között, valamint Szakasits Árpád 1948. augusztus 3. és 1949. augusztus 23. között. A kiépülő kommunista diktatúrára jellemző és Magyarország sikeres szovjetizálásának jelképes eseményeinek tekinthetjük, hogy mindkét államfő megbízásának lejártá előtt – a Rákosi-klikk nyomására – lemondásra kényszerült. Mindkettejüket bíróság elé állították, ahol életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték őket.¹⁸

1944 októberében, a szovjet csapatok uralma alá került területen a helyi közigazgatás biztosítására megszervezték a népi bizottságokat, amelyek az MNFF 1944. decemberi megalakulása után egységesen nemzeti bizottságoknak kezdetek nevezni. A nemzeti bizottságok tagjai a pártok és a szakszervezetek delegáltjai voltak.¹⁹

A kormány 1945. január 4-én rendeletet adott ki a régi közigazgatás és önkormányzatok mielőbbi helyreállításáról. A paritás elve alapján szerveződő – ezáltal baloldali többségű – nemzeti bizottságok működése azonban a hatalomba igyekvő MKP-nak inkább érdekében állt, mint a helyi önzagzatás visszaállítása és a törvényhatósági választások megtartása. Ez nem kis feszültséget okozott a koalícióban, hiszen az erős, nagy taglétszámmal rendelkező FKGP éppen a helyi választásoktól várta

---

¹⁸ Feitl István – Palasik Mária: Magyar köztársaság. 1946. In: Demokratikus köztársaságok Magyarországon. Szerk. Feitl István, Gellériné Lázár Mára, Kende János. Budapest, 2007. 73–129.

¹⁹ Vö. Korom Mihály: A népi bizottságok és a közigazgatás Magyarországon. 1944–1945. Budapest, 1984. 172–188.

a közigazgatásra és az állami életre gyakorolt befolyásának növekedését. Törvényhatósági választást azonban csak a fővárosban tartottak.

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 15/1945. M. E. számú rendeletével állította fel az igazoló bizottságokat. A bizottságok feladata a közalkalmazottak igazolása volt, azaz hogy nem követtek el háborús és népellenes bűnöket 1945 előtti közigazgatási munkájuk során. A közigazgatási tisztviselőkn kívül az oktatási életben, a társadalmi szervezetekben tevékenykedőknek, valamint a nagy állami támogatást kapó ipari és kereskedelmi vállalatok alkalmazottainak is igazolniuk kellett magukat. Az igazoló bizottságok tagjait is az öt párt adta, akik maguk közül választottak elnököt, rajtuk kívül az illetékes főispán vagy vállalatvezető is delegálhatott tagot a testületbe. Munkájukat egy jogvégeztet szakember is segítette. Ha a bizottság az igazolást nem adta ki, elbocsátással vagy internálással szankcionálhatta az alkalmazottat, ha pedig bűncselekmény gyanúja merült fel, átadták az ügyet a népügyészségnek.²⁰ Egy 1946. január 10-i jelentés szerint 42 136 igazoló eljárásból a bizottságok 37 351-ben igazolták az illetőt, 4 785 alkalommal nem. Ebből 825 esetből állásvesztés, 264 esetben nyugdíjazás volt a büntetés, 63 esetben pedig a népügyészséghez fordultak.

A kormány többször kapott a parlamenttől különleges felhatalmazást (1946. évi VI. és XVI. törvény; 1947. évi II. és VII. törvény). Ennek értelmében a minisztertanács magánjogi, büntetőjogi, közigazgatási és a törvényhozás hatáskörébe tartozó minden kérdésben – saját hatáskörben – rendeletet alkothatt a költségvetési és a gazdasági egyensúly biztosításának érdekében. A miniszterelnöki pozíciót az államfővé választott Tildy Zoltán (1945. november 15. – 1946. február 4.) és az emigrációba kényszerített Nagy Ferenc (1945. február 4. – 1947. május 31.) után két baloldali kiszegző – és kommunista befolyás alatt álló – politikus töltötte be: Dinnyés Lajos (1947. május 31. – 1948. december 10.) és Dobi István (1948. december 10. – 1952. augusztus 14.).²¹

A bírósági szervezet a hagyományos – világháború előtti – struktúrát követte. A kisebbnek gondolt bűnügyekben és a 3000 pengő érték alatti vagyonjogi perekben járásbírók voltak illetékesek (ezekből 114 működött az országban). Ezek

---

²⁰ Papp Gyula: Az igazoló eljárások és a háborús bűnök megtorlása 1945 után Magyarországon. *Aetas*, 24 (2009) 2. sz. 162–179

²¹ Vö. Haas György: *Diktatúrák árnyékában. Tildy Zoltán élete*. Budapest, 2000. 8–120., Szakács Sándor: Nagy Ferenc. In: Nagy Ferenc miniszterelnök. Szerk. Csicsery-Rónay. Budapest, 1995. 35–43., Somlyai Magda: Dinnyés Lajos. In: *Politikuspályák*. Szerk. Sánta Ilona. Budapest, 1984. 257–266., Dancs József: Dobi István. In: *Politikuspályák*. Szerk. Sánta Ilona. Budapest, 1984. 100–112. 233–243.

feljebbviteli fórumai, valamint a nagyobb bűnügyek és 3000 pengő érték fölötti polgári perek esetében illetékesek a háromtagú törvényszékek voltak (ezek száma 24 volt). Szintén háromtagú tanácsa volt az öt ítélőtáblának: Budapesten, Pécsen, Győrött, Szegeden, Debrecenben. A bírósági hálózat és a jogszolgáltatási hierarchia csúcsán az öttagú Kúria állt. A bíróságok előtt a vádat az igazságügy-minisztérium alá tartozó államügyészségek, illetve főállamügyészségek képviselték, amelyek rendszerének legfelsőbb szintjét a Legfőbb Államügyészség (1945 nyaráig Koronaügyészség) képviselte.

Sajátos funkció jutott az 1945 utáni igazságszolgáltatási rendszerben a népbíróságoknak és népügyészségeknek. A Szovjetunióval és a szövetséges hatalmakkal kötött fegyverszüneti egyezmény 14. pontja – de már a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front programja is – leszögezte, hogy a hazaárulók és háborús bűnösök megbüntetésére népbíróságokat szerveznek. Erről a kérdéssel az Ideiglenes Nemzeti Kormány 81/1945. M. E. számú rendelete határozott, amely a háborús és néPELLenes bűnösök ügyét kivonta a területileg illetékes – a kommunisták és a SZEB által politikailag megbízhatatlannak ítélt – bíróságok hatásköre alól. A rendelet kimondta, hogy ezeket a bűnöket akkor is meg kell torolni, ha azok elkövetésük időpontjában nem ütköztek jogszabályba, vagy éppen azok végrehajtására irányultak. A polgári személyeken kívül a közhivatalnokok, a fegyveres erők, a rendőrség és a csendőrség embereit is a rendelet hatálya alá helyezték.²²

A népbíróságokat a törvényszéki központokban állították fel, országszerte 24 működött különböző időintervallumban ugyan, de 1950 áprilisáig. A népbíróságnak öt laikus tagja volt, akiket az öt koalíciós párt jelölt e tisztségre. Melléjük az igazságügy-miniszter rendelt ki jogvégzett tanácsvezető bírót. A vádat a népügyész képviselte, aki felkészült, felsőbb jogi képesítéssel rendelkező szakember volt. Az igazságügy-miniszter nevezte ki a helyi nemzeti bizottság javaslata alapján. A népügyészek függetlenségére a kormányzat sokat adott, ezért kiemelkedően magas fizetésük volt, és állásukból bármikor elbocsáthatták őket. A népbírósági ítéletek ellen a Népbíróságok Országos Tanácsához lehetett fellebbezni, amelynek öt tagja ügyvédi vagy bírói vizsgálóval bírójogász volt. Előtte a vádat a népfőügyész, vagy helyettese képviselte.²³

---

²² Palasik Mária: A jogállam megteremtésének kísérlete és kudarca Magyarországon. 1944–1949. Budapest, 2000. 21–79.

²³ Lukács Tibor: A magyar népbírósági jog és a népbíróságok. 1945–1950. Budapest, 1979. (a továbbiakban: Lukács Tibor, 1979) 283–262.

1945 áprilisában – az MKP nyomására – a népbíróságok taglétszámát hatra emelték, s a szakszervezetek is jelölhettek tagot a testületbe. Ezzel tovább erősödött a népbíróságokban a baloldali befolyás, és ez a döntésekre is kihatott. Az ítéleteknek széles skálája volt: a halálbüntetéstől a különböző időtartamú fegyház- és börtönbüntetésekig keresztül a kényszermunkáig és az internálásig. 1945 és 1950 között 58 629 fő állt a népbíróságok előtt, akik közül 477-et ítélték, de végre csak 189-es hajtottak. Ilyen jellegű népi igazságszolgáltató testületek az összes kelet-európai országban működtek, de Franciaországban is hasonló szervek ítélték a kollaboránsok felett. Súlyos problémája azonban működésüknek, hogy legtöbbször a személyes sérelmek, a helyi ellentétek és az egyéni érdekek, bosszúvágyak kerültek előtérbe, s nem a jogi szemlélet és az igazságszolgáltatás igénye.²⁴

1945. március 17-én az Ideiglenes Nemzeti Kormány 60/1945. M. E. számú rendeletével – amelyet az Ideiglenes Nemzetgyűlés az 1945. évi VI. törvény becikkelyezésével kodifikált – határozott a fölosztásról. Prioritásként a napszámosok, mezőgazdasági cselédek, nagycsaládos szegényparasztok és törpebirtokosok földhöz juttatását jelölte meg. Országszerte mintegy 3 200 földigénylő, illetve földosztó bizottság működött, közel 35 000 taggal. Munkájukat a Veres Péter elnökletével megalakult Országos Földbirtokrendező Tanács koordinálta. A rendelet végrehajtását elsősorban a kereskedelmi és banktőke birtokainak, az 1 000 hold feletti nagybirtokoknak és a nyilas, szélsőjobboldal vezetők és háborús bűnösök földjeinek a terhére képzelték el. De az 1 000 hold alatti birtokból is vettek el: az úri birtok 100 holdig, a paraszti birtok 200 holdig maradhatott tulajdonosánál, de ha tudta igazolni antifasiszta tevékenységét, akkor 300 hold földet is megtarthatott. A fölreform során 3,2 millió hold földet osztottak szét 642 000 igénylő között. Ezzel a föld nélküli és az egy hold alatti földdel rendelkező agrárnépesség aránya 17%-ra csökkent (az 1941-es 46%-ról).²⁵

A kommunista erőkoncentráció része volt a gazdasági csúciszerv, a Gazdasági Főtanács 1945. decemberi létrehozása is. A három főből álló testület tagja a miniszterelnök (Tildy Zoltán), az iparügyi miniszter (Bán Antal) és a közlekedésügyi miniszter (Gerő Ernő) volt. Hatáskörébe tartozott a pénz- és anyaggazdálkodás irányítása mellett az árak és bérek szabályozása is. A Gazdasági Főtanács operatív

---

²⁴ Lukács Tibor, 1979. 426–452.

²⁵ Lásd bővebben: Donáth Ferenc: Demokratikus földreform Magyarországon. 1945–1947. Budapest, 1969. 51–292.

szerve a Titkárság volt, amelynek vezetését a – szintén kommunista párti – Vas Zoltán látta el.

A gazdasági uniformizálás jegyében, a kompetitív és szabadon működő piac helyett a kommunista dominancia alatt álló politikai vezetés – szovjet totalitárius mintára – a tervgazdálkodás bevezetését határozta el. 1947. június 11-én a kormány megszervezte az Országos Tervhivatalt. Ennek a szervezetnek a feladata volt az 1947 és 1949 közötti időszak központi gazdasági – és újjáépítési – programjának a koordinálása. Mivel ekkorra az államosítások következtében az állami szektor egyre nagyobb teret kapott a gazdasági életben, a Tervhivatal évekre és vállalati szintre lebontva határozta meg és csoportosította a feladatokat és az erőforrásokat. Teljesítési zavar vagy hiányosság esetén lehetősége volt módosítani a tervet. Működése eredményezte az állami és vállalati bürokrácia óriásivá és áttekinthetlenné duzzadását. Az Országos Tervhivatal első elnöke – 1947 és 1949 között – a szociáldemokrata Vajda Imre volt, helyettese a kommunista párti Berei Andor. 1949-ben Vas Zoltán vette át a vezetését.²⁶

1946-ban államosították szénbányákat (1946. évi XIII. törvény) és a legnagyobb nehézipari vállalatokat. 1948. március 25-én állami tulajdonba vették a száz főnél több alkalmazottat foglalkoztató gyárakat és üzemeket. Ezzel 1948-ra – a politikai és gazdasági fordulat éveire – a bányáiparban és a nehéziparban dolgozó munkásság 90%-a, a könnyűipari munkásságnak pedig 75%-a az állami szektorba került. 1947-ben megszüntették a régi, hagyományos kétszintű bankrendszert, s a Magyar Nemzeti Bank jegybank funkciója mellett – fiókhálózatot kiépítve – kereskedelmi bankként is működött. A tradicionálisan meghatározó bankok is állami tulajdonba kerültek, és egy-egy speciális terület finansziális hátterének a biztosítására rendelték őket. Így lett a Magyar Általános Hitelbankból Beruházási Bank, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bankból Külkereskedelmi Bank. A fejlett és kiterjedt hálózattal rendelkező vidéki hitelintézetek összevonásával hozták létre az Országos Takarékpénztárat 1949-ben.²⁷

---

²⁶ Berend T. Iván: A szocialista gazdaság története Magyarországon. 1945–1968. Budapest, 1976. 7–90.

²⁷ Botos János: A Magyar Nemzeti Bank a koalíció éveiben. 1944–1948. In: A Magyar Nemzeti Bank története. 2. köt. Szerk. Bácskai Tamás. Budapest, 1999. 299–380.

II. 2. A politikai élet főbb tendenciái

A koalíciós éveknek informális politikai intézménye a pártközi értekezlet. A pártközi értekezleteken a négy koalíciós párt vezetői vettek részt, de számos esetben meghívták a tanácskozássra a PDP és az MRP képviselőit, valamint a kormány és az Ideiglenes Nemzetgyűlés Elnökségének tagjait. Nemegyszer a miniszterelnök kezdeményezte összehívását. A pártközi értekezlet célja az volt, hogy a koalíciós pártok belső fórumon, egymás között – nem a nyilvánosság előtt, pártsajtójukon keresztül – vitassák meg a felmerülő nézetkülönbségeket s határozzák meg együtt a közös politikai stratégiát. Ebből a szempontból az Ideiglenes Nemzeti Kormány időszakában különleges helyzet állt elő, a kormánynak ugyanis nem volt ellenzéke, s a kormánytagok mind nemzetgyűlési képviselők voltak, ezáltal pedig a törvényhozás és a végrehajtás – a hatalommegosztás klasszikus elvei szerint – nem vált el egymástól. Bonyolította a dolgot, hogy a politikai ügyekben illetékes népbíróságok is pártalapon szerveződtek, ezzel a bírói hatalom függetlensége is odalett.

A pártközi értekezleteken alapkérdésekben nem voltak viták. A Magyar Nemzeti Függetlenségi frontba tömörül pártok egyetértettek abban, hogy meg kell szüntetni az ország hadiállapotát, le kell számolni a fasizmussal, meg kell valósítani a földreformot, ki kell építeni a minél szélesebb demokráciát, újjá kell építeni az országot, felelősségre kell vonni a háborús bűnösöket. Az MNFF kormánypozíciójának megszűnte és a nemzetgyűlési választások után is megmaradt a helye a koalíciós egyeztetésnek a politikai életben. Pártközi értekezletekre 1945 novembere és 1949. május 15. között – ameddig hivatalosan létezett a koalíció – rendszeresen sor került.²⁸

Hosszú tárgyalások után a magyar állam és a világháborúban győztes szövetséges hatalmak közötti békekötésre 1947. február 10-én Párizsban került sor. Ezt a magyar nemzetgyűlés 1947. július 16-án iktatta be törvényei közé (1947. évi XVIII. tc.) Így Magyarország nemzetközi jogi értelemben ismét szuverén, független állam lett. A SZEB mandátuma ugyan lejárt, az országban mégis maradt 50 000 szovjet katona

---

²⁸ Pártközi értekezletek. Politikai érdekegyeztetés, politikai konfrontáció. 1944–1948. S. a. r., jegyz.: Horváth Julianna, Szabó Éva, Szűcs László, Zalai Katalin. Budapest, 2003. (a továbbában: PÉ, 2003) Bevezető: VII–XXI.

maradt, hogy biztosítsák az összeköttetést a megszállt Ausztriában állomásozó és a Szovjetunió között. Ekkor Magyarország kérte felvételét az Egyesült Nemzetek Szervezetébe, de ezt a Biztonsági Tanács elutasította.²⁹

1946. március 5-én – az MKP, az SZDP, az NPP és a szakszervezetek részvételével – létrejött a Baloldali Blokk. Ez a koalíció végleges és jelképértékű polarizálódásának a jele volt. Egyértelművé vált, hogy a kisgazdapárt képviselte polgári értékekkel a baloldali pártok nem értenek egyet. Követelésük volt az FKGP jobbszárnyának eltávolítása, azaz a „nép ellenségeinek” kiszorítása a politikából, gyakorlatilag azonban a legnagyobb kormánypárt mielőbbi megosztása és felszeletelése volt a cél, amelyet a pártban tevékenykedő kriptokommunisták (Ortutay Gyula, Dobi István) munkája is segített.³⁰ Nem sokkal később a kényszerhelyzetben lévő kisgazda elnökség kizárta húsz nemzetgyűlési képviselőjét a pártból és a frakcióból. 1947. február 25-én a párt főtitkárát, Kovács Bélát elrabolták és a Szovjetunióba hurcolták.³¹ Az ez elleni határozott kormánypárti fellépés és tiltakozás elmaradására reagálva Pfeiffer Zoltán – csaknem félszáz hívével – kilépett a kisgazda képviselőcsoportból.

A kisgazdapárt szétzúzása mellett az MKP a baloldalon belül is hegemoniára törekedett. 1948. június 12-én a SZDP és az MKP – a 149 szociáldemokrata küldött és 294 kommunista párti delegált részvételével tartott közös kongresszuson – kimondta az egyesülést. A valóságban ez azt jelentette, hogy kommunisták magukba olvasztották a szociáldemokraták bal szárnyát (miután az európai szociáldemokrata tradíciókhoz ragaszkodókat eltávolították a szervezetből). Másnap, 1948. június 13-án tartotta első kongresszusát a Magyar Dolgozók Pártja, amelynek elnökévé Szakasits Árpádot, főtitkárává Rákosi Mátyást, helyetteséivé pedig Farkas Mihályt, Kádár Jánost és Marosán Györgyöt választották. (Ugyanígy, az egységesülés jegyében jött létre a politikai pártok nő- és ifjúsági szervezeteinek egyesülése révén a Magyar Nők Demokratikus Szövetsége [vezetője Rajk Lászlóné volt] és a Magyar Ifjúság Népi Szövetsége [elnöke Nonn György volt]. Mindkét szervezet vezetője eredetileg a kommunista párt tagja volt.)³²

---

²⁹ Romsics Ignác: Az 1947-es párizsi békeszerződés. Budapest, 2006. 189–246.

³⁰ Balogh Sándor: Parlamenti és pártharcok Magyarországon. 1945–1947. Budapest, 1975. 175–195.

³¹ Palasik Mária: Kovács Béla. 1908–1959. Budapest, 2002. 49–85.

³² Vö. Rákosi Sándor: Az MKP és az MDP szervezeti felépítése. 1944–1956. Budapest, 1968. 7–65. és Kádár Zsuzsanna: Az SZDP beolvasztása. In: Fordulat a világban és Magyarországon. Szerk. Feitl István, Izsák Lajos, Székely Gábor. Budapest, 2000. 271–280.

Az országban tevékenykedő legnagyobb és legheterogénebb politikai szervezet, az igazi nagy gyűjtőpártnak tekinthető Független Kisgazda-, Földmunkás és Polgári Párt volt. Egyesíteni tudta, összefogta a polgári tábor, benne éppúgy megtalálták a maguk értékeit és érdeket a néhány holdas újgazdák, mint a városi kishivatalnokok, kiskereskedők és a nagypolgárok. A párt legerősebb csoportja a Nagy Ferenc, Kovács Béla és Varga Béla nevével fémjelzett centrum volt. A párt jobboldalát Sulyok Dezső, Pfeiffer Zoltán, Vásáry István képviselték, míg a baloldalon Dinnyés Lajost, Dobi Istvánt, Ortutay Gyulát találjuk, akik később – nyíltan is – a kommunistákhoz pártoltak. A pártnak a nemzetgyűlési választások előtt 900 000 tagja volt, lapja *Kis Újság* címmel jelent meg.³³

A Magyar Kommunista Párt az ipari munkásság és a szegény városi réteg szavazatira támaszkodhatott a választásokon. Taglétszáma progresszíven emelkedett, s 1945 őszére elérte az 500 000 főt, lapja a *Szabad Nép* volt. A pártvezetésben a moszkvai emigrációból hazatért vezetők (Rákosi Mátyás, Nagy Imre, Vas Zoltán, Révai József) éppúgy szerephez jutottak, mint a magyarországi illegális mozgalmat irányító (Rajk László, Kádár János, Apró Antal, Kállai Gyula) politikusok.³⁴ A 400 000-res taglétszámmal bíró, és a *Népszavát* kiadó Szociáldemokrata Párt a munkásságon kívül a kishivatalnokok és kispolgárok rétegének egy részét tudhatta maga mellett. A pártvezetésben eleinte a baloldaliak (Szakasits Árpád, Marosán György, Rónai Sándor) kisebbségben maradtak az európai szociáldemokrata hagyományokat követő politikusokkal (Peyer Károly, Kéthly Anna, Bán Antal) szemben. A radikálisan baloldali és a nincstelen szegényparasztokat megcélzó Nemzeti Parasztpárt vezetői a népi írók szellemi mozgalmából kerültek ki (Veres Péter, Kovács Imre, Illyés Gyula, Erdei Ferenc), de ebben a szervezetben tevékenykedett a később nagyhatású jogfilozófus Bibó István is. A párt lapja a *Szabad Szó* volt.³⁵

A kisebb baloldali pártok közül a Polgári Demokrata Párt és a Magyar Radikális Párt (MRP) indult az 1945-ös nemzetgyűlési választásokon. A Teleki Géza vezette, 70 000 fős tagsággal rendelkező PDP lapja a Supka Géza szerkesztésében megjelenő *Világ*

---

³³ Vida István: A Független Kisgazdapárt politikája. 1944–1949. Budapest, 1976. (a továbbiakban: Vida István, 1976) 31–123.

³⁴ Izsák Lajos: A koalíció évei Magyarországon. 1944–1948. Budapest, 1986. 25–65.

³⁵ Tóth István: A Nemzeti Parasztpárt története. 1944–1948. Budapest, 1972. 69–210.

volt. Az MRP meghatározó politikusa Csécsy Imre és Zsolt Béla volt, lapja a *Haladás*.³⁶ A Demokrata Néppárt (DNP) névre két igény is érkezett a SZEB-hez, amely végül a baloldalibbnak vélt Barankovics Istvánnak adta meg a DNP létrehozására az engedélyt, elutasítva Pálffy József gróf kérését. A párt már nem tudott szervezőmunkát végezni, így a választáson nem vett részt, s az FKGP – amellyel választási megállapodást kötött – támogatására buzdította szimpatizánsait. Az új nemzetgyűlésben ennek értelmében ketten képviselték a DNP-t, kilépve a kispazda képviselőcsoportból.³⁷

A nemzetgyűlési választások főpróbájaként tartották a budapesti törvényhatósági választásokat 1945. október 7-én. A választásra jogosultak valamivel több mint 90%-a élt szavazójogával. Az eredmény abszolút győzelmet hozott a kispazdapártnak, amely megszerezte a szavazatok 50,54%-át. A Dolgozók Egységfrontjának – az MKP és a szociáldemokraták közös listája – az eredménye 42,76% volt. 1945 októberében Vorosilov marsallnak, a SZEB elnökének a közreműködésével pártközi értekezletet tartottak, amelynek témája az volt, hogy az MNFF-be tömörült politikai szervezetek egységes, közös listán induljanak, s a mandátumokat előzetes tárgyalásokon osszák el egymás között. A fogadtatás vegyes volt, végül azonban a terv meghiúsult. Az Egyesült Államok és Nagy-Britannia kormánya ugyanis közölte a magyar politikai vezetőkkel, hogy az ország kormányának diplomáciai elismerésének elengedhetetlen feltétele a közös listáról való lemondás.³⁸

Az 1945. november 4-i nemzetgyűlési választásokon a szavazópolgárok 92,4%-a (4 774 653 fő) jelent meg, akik közül 4 730 409-en adtak le érvényes szavazatot. A kispazdapárt az országos választáson is megszerezte az abszolút többséget, mégis – Vorosilov nyomására – fennmaradt a koalíciós kormány. Sőt, a kommunistáknak azt is sikerült keresztülvinniük, hogy az 1945. november 15-én megalakult Tildy Zoltán vezette kormányban a győztes kispazdák hét, míg a baloldali pártok szintén hét tárcát kapjanak (MKP: 3, SZDP: 3, NPP: 1), köztük az MKP olyan jelentőset, mint a – rendőrség és közigazgatás feletti ellenőrzést biztosító – belügyminisztérium.³⁹

---

³⁶ Izsák Lajos: Polgári ellenzéki pártok Magyarországon. 1944–1949. Budapest, 1982. (a továbbiakban: Izsák Lajos, 1982) 11–43.

³⁷ Izsák Lajos: A Keresztény Demokrata Néppárt és a Demokrata Néppárt. Budapest, 1985.

³⁸ Ignác Károly: Az 1945. évi választások Budapesten. In: Tiltott történelmünk 1945–1947. Szerk. Horváth János. Budapest, 2006. 44–55.

³⁹ Balogh Sándor: Választások Magyarországon. 1945. A fővárosi törvényhatósági és a nemzetgyűlési választások. Budapest, 1984. 31–170.

1945. december 7-én, első ülésén a nemzetgyűlés elfogadta az ideiglenes házszabályt, amelyet aztán a végleges követett 1946. január 25-én. A házszabály meghatározta a mandátumvizsgáló bizottság munkáját, a megbízólevelek átadásának és a megalakulásnak a menetét. Rendelkezett a nemzetgyűlés elnökének jogköréről, amelynek egyik legfontosabb eleme volt, hogy a házelnök saját hatáskörben összehívhatta a parlamentet. Szabályozta a bizottságok működését, amelyek közül legmeghatározóbb a Politikai Bizottság volt. A köztársasági elnöknek, a miniszterelnöknek és a kormánytagoknak ugyanis részt kellett venni egy Politikai Bizottsági meghallgatáson, amelynek tagjai döntöttek a jelölt alkalmasságáról és javasolták – vagy éppen elutasították – a kinevezését. A parlamentben heti egy interpellációs nap állt a képviselők rendelkezésére, ahol kérdéseket intézhettek a kormány tagjaihoz. A miniszter válaszolhatott szóban, harminc napon belül írásban, de meg is tagadhatta a válaszadást. A nemzetgyűlés ülései nyilvánosak voltak, de a kormánytagok kérésére a házelnök zárt ülést is elrendelhetett. 1945 és 1949 között a nemzetgyűlés évente átlagosan 70 napot ülésezett, 19 állandó bizottságot működtetett és 152 törvényt alkotott.

Az 1947. július 27-én elfogadott 1945. évi XXII. törvény nem jelentett új törvényt, csupán az 1945-ös választójogi törvény pontosítását, novelláris kiegészítését tartalmazta. Titkos, egyenlő, általános és közvetlen maradt a választás, változatlan maradt a választókerületi beosztás és a lajstromos rendszer is. A törvényhozás nevét országgyűlésre változtatták, és hangsúlyozták egykamarás voltát. Minden 14 000 szavazat ért egy parlamenti mandátumot és az országos listáról betölthető képviselői helyek számát ötvenről hatvanra emelték. Prémiumos rendszert vezettek be, amelynek értelmében a koalíció 60%-os választási eredménnyel az országos listás helyek 80%-át, míg 75%-os eredmény esetén az összes így megszerezhető mandátumot elnyerheti. Megszűnt az a lehetőség, hogy a parlament újabb képviselőket válasszon. Nem szavazhattak a B-listázottak, a Csehszlovákiából kitelepített magyarok, volt viszont választójoga a kitelepülni szándékozó szlovákoknak. A választhatók körét tovább szűkítve a Horthy-korszak több mint harminc – a törvényben felsorolt – szervezetében tagságot vállalókat, vagy a régi kormánypártok helyi vezetőit, választmányi tagjait, képviselőjelöltjeit nem illette meg a választójog. Ezzel az 1945-öshöz képest 10%-kal csökkent a választópolgárok száma.

A kommunistáknak a kisgazdapárt felszámolását – de legalábbis pozícióinak gyengítését – célzó szálámpolitikájának egyik eseménye volt, hogy a párt

jobbszárnyához tartozó húsz képviselőt kizártak a frakcióból. Ezek a politikusok Sulyok Dezső vezetésével megszervezték a Magyar Szabadság Pártot, amely azonban nem kapott működési engedélyt, így hosszú ideig nemzetgyűlési szervezetként tevékenykedett.⁴⁰ 1946 novemberében indította meg a tagszervezés munkáját, az 1947-es országgyűlési választásokon azonban már nem indult, mivel elnöke és több vezetője elvesztette választójogát.⁴¹ A kormánypártokon kívül több – magát ellenzékinek nevező párt – szállt versenybe a szavazatokért és a mandátumokért. Erős politikai tábor tudhatott magának az FKGP-ből – ötven képviselő élén – kivált Pfeiffer Zoltán vezette Magyar Függetlenségi Párt (MFP).⁴² De az 1945 óta fokozatosan szerveződő és erősödő Demokrata Néppárt – amelynek Barankovics István volt az elnöke – is számíthatott a koalícióból kiábrándult polgárok voksára.

A kisebb ellenzéki pártok közül a parlamenti Polgári Demokrata Párt mellett a – Peyer Károllyal és az általa irányított kis létszámú független szociáldemokrata csoporttal kiegészült – Magyar Radikális Párt is indult a választásokon. A keresztény radikalizmus és a politikai katolicizmus hívei a – Katolikus Néppárttal fuzionált – Keresztény Női Tábor (KNT) támogathatták, amelyet a szerzetesnővér Slachta Margit – az első női parlamenti képviselő – vezetett. Érdekes szerepe volt a Független Magyar Demokrata Pártnak (FMDP), amely magát, mint az 1945-ös kisgazdapárt értékeinek és hagyományainak letéteményesét határozta meg. Elnöke, az egykori miniszterelnökségi államtitkár Balogh István ugyan polgári és konzervatív értékekkel kampányolt, mégis a kormány lojális ellenzékének szerepét szánta szervezetének.

Az 1947-es választást beárnyékolta, hogy a kommunisták – a törvénymódosítások útján megvalósított szavazatcsökkentő taktikájuk mellett – szervezett választási csalást is elkövettek. Annak ugyanis, aki tudta, hogy a választás napján nem fog a lakóhelyén tartózkodni, a helyi választási bizottság egy választói névjegyzék-kivonatot adott ki, amely igazolta, hogy joga van szavazni, és ezt az ország bármelyik szavazókörében megteheti. Ezekkel a – többször is felhasznált – „kék

---

⁴⁰ Izsák Lajos, 1982. 117–180.

⁴¹ Szerencsés Károly: A nemzeti demokráciáért. Sulyok Dezső. Pápa, 1997. 211–233.

⁴² Földesi Margit – Szerencsés Károly: A megbélyegzés hatalma. Pfeiffer Zoltán. 1900–1981. Budapest, 2003. 161–235.

cédulákkal” – Péter Gábor bizalmas jelentése szerint – 62 000 szavazatot adtak le szervezeten az MKP-ra.⁴³

Az ellenzék megrendszabályozására tett első lépés az MFP 49 mandátumának a Választási Bíróság által történt megsemmisítése volt, ami után nem sokkal Rajk László belügyminiszter fel is oszlatta a politikai szervezetet. Ez a helyzet a DNP-t is passzivitásra kényszerítette, és hosszú agónia után 1949. február 4-én – miután elnöke külföldre szökött – kimondta feloszlását. Slachta Margit ugyancsak a nyugati emigrációt volt kénytelen választani. A baloldali egység – a Magyar Dolgozók Pártjának (MDP) – 1948-as létrejötte után a kommunisták ismét a népfonpolitikát hirdették meg. Az 1949. május 15-én tartott országgyűlési választásokon már csak egy szervezet – a Magyar Függetlenségi Népfront (MFNF) – listájára lehetett szavazni. A szavazópolgárok 96,04%-a járult az urnákhoz, akiknek 96,27%-a támogatta a népfront jelöltjeit. Ezzel a parlament látszatparlamentté és a kommunisták szavazógépezetévé, a plurálisnak induló demokrácia pedig látszatedemokráciává vált.

Az diktatúra kiépítésének egyik utolsó állomása – a politikai pluralizmus teljes korlátozása után – a népfronthagyományok felélesztése volt. 1949. február 1-jén megalakult a Magyar Függetlenségi Népfront. Elnöke Rákosi Mátyás, alelnöke Dobi István és Erdei Ferenc, főtitkára pedig Rajk László lett.⁴⁴ Tagszervezetei először a kormánypártok, az MDP, az FKGP és az NPP voltak. Nemsokára csatlakozott azonban a – már korábban fuzionált – Polgári Demokrata Párt és Magyar Radikális Párt szövetsége, valamint a Független Magyar Demokrata Párt. Ezzel véglegesen biztosítva volt a – kommunista ellenőrzésű – politikai egyveretűség. Az 1949. évi országgyűlési választásokon már csak az MFNF listájára lehetett szavazni, nem volt választás

---

⁴³ Földesi Margit – Szerencsés Károly: Halványkék választás. Magyarország – 1947. Budapest, 2001. 268–269.

⁴⁴ Pintér István – Szabó Bálint: A népfrontmozgalom Magyarországon. Történeti áttekintés. Budapest, 1978. 173–215.

III. A SZEGEDI ÉVEK

III. 1. Családja, tanulóévei

Balogh István 1894. március 30-án született a Krassó-Szörény vármegyei Stájerlakon (ma Anina, Románia).

A település két részből állt. Az 1770-es években odaköltözött stájer favágók alapította Stájerlaktól – amelyet nem sokkal később (mivel első lakói a török veszély elől elmenekültek), 1790-ben német telepésekkel újra kellett telepíteni –, valamint az 1846-ban alapított Aninából, ahol feketeszénbánya és szénelőkészítő üzem működött. Az évi termelés mennyisége 1882-ben: nyersvas 52 341 mázsa (193 662 forint érték), öntött nyersvas 30 753 mázsa (113 786 forint érték), feketeszen 1 801 400 mázsa (1 134 882 forint érték), szénvaskő 19 212 mázsa (14 793 forint érték).⁴⁵

Stájerlak tehát – vagy ahogy később nevezték Stájerlakanina – fontos bányászvárosa, valamint vasúti és postai csomópontja volt a dualizmus kori Magyarországnak. 1910-ben 12 336 lakosa közül 8 837 német (71,63%), 1 280 román (10,37%), 705 magyar (5,71%) és 564 szlovák (4,57%) volt. 1776-ban alapított katolikus plébániája a csanádi egyházmegye oravicai esperesi kerületéhez tartozott. A Szentháromság tiszteletére szentelt temploma 1872-ben készült el.⁴⁶

Balogh István édesanyja Nottny Teréz, édesapja Balogh László.⁴⁷ A család zsidó származású, eredeti vezetéknevük Bloch – más forrás szerint Blech – volt.⁴⁸ Balogh Istvánnak egy öccse volt, Balogh János, aki fiatalon meghalt, s egy kislánya született: Balogh Viola (férjezett nevén Berkes Illésné).

---

⁴⁵ Pallas Nagy Lexikona. 1. köt. Budapest, 1893. 672

⁴⁶ Magyar Katolikus Lexikon. 12. köt. Budapest, 2007. 323.

⁴⁷ Budapest Főváros Levéltára (a továbbiakban: BFL). Állami anyakönyvi másodpéldányok levéltári gyűjteménye. XXXIII. 1. a. (a továbbiakban: XXXIII. 1. a.) 42. köt. Budapest, II. ker. 1976. Halotti anyakönyv [856–1700]. 1006.

⁴⁸ M. Kiss József – Szabó Róbert, 2005. 30.

Balogh István édesapja 1898-ban elhunyt. Visszaemlékezései szerint semmilyen személyes élménye vagy emléke nem volt apjáról. (Édesanyja később házasságot kötött jobaházi Dóry Ádámmal.)

A kisgyermek Balogh tízévesen a nagyszombati érseki árvaházba és líceumba került. Elemi iskolai tanulmányait ugyan még Stájerlakon folytatta, a gimnázium nyolc osztályát viszont már Nagyszombatban végezte, az utolsó négy évet kisszeminaristaként. A nagyszombati katolikus diákközösséget kiváló képességű és összetartó csoportként ismerte meg. 1912-ben érettségizett.⁴⁹

Mint kisszeminarista a nyári szünidőket otthon töltötte, megismerve a sokvallású (katolikus, ortodox, evangélikus, református, izraelita) és többnemzetiségű, széttagolt fekvésű hegyi település lelkipásztori ellátásnak problémáit. Naponta ministrált, illetve gyakran helyettesítette a kántort.

Balogh István édesanyja időközben Budapestre került, ahol a parlamentben volt ruhatáros. Így a fiatal Balogh gyakran bejárt a törvényhozás épületébe, s a karzatról érdeklődve figyelte a politikai vitákat. Kedvenc politikusa Rakovszky István és Apponyi Albert gróf volt.⁵⁰

Balogh István a nagyszombati évek hatására választotta a papi hivatást, s noha édesanyjának is az volt az álma, hogy fiából pap legyen, Baloghot nem kellett rábeszélni az egyházi pályára. Az esztergomi szemináriumban kezdte meg tanulmányait, ám alig egy hónappal a tanév megkezdése után súlyos látászavarai lettek. Az orvos szemidegsorvadást állapított meg, s eltanácsolta mind a tanulástól, mint a papi szolgálattól. A diagnózis téves volt, ugyanis Balogh szaruhártya-gyulladás miatt jelentkező szaruhártyahomályban szenvedett.

Mivel az esztergomi szemináriumról kimaradt, de továbbra is pap szeretett volna lenni édesanyja közbenjárt érdekében Siegescu Józsefnél (1873–1931). Siegescu (görög katolikus pap, a Központi Papnevelő Intézet tanára, a budapesti egyetem román nyelv és irodalom professzora) Krassó-Szörény vármegye oravicai választókerületének – amelyhez egyénként Stájerlakanina is tartozott – volt az országgyűlési képviselője, s

---

⁴⁹ Balogh István visszaemlékezései. [Kézirat Borovi József hagyatékából.] A Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség tulajdonában. (a továbbiakban: BIV) Ennek egy rövidebb – melléletek nélküli – változata megtalálható a Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltárban: PIL 867. f. H-b-286. Klettner Csilla tanulmányában erre hivatkozik.

⁵⁰ BIV

Balogh édesanyja ismerte a parlamentből.⁵¹ Siegescu József jó barátságban volt Glattfelder Gyula (1874–1943) csanádi püspökkel, aki kérésére föl is vette Baloghot a csanádi papneveldebe.⁵²

Teológiai tanulmányait Balogh tehát Temesvárott folytatta. Spirituálisa Fiedler István (1871–1957) későbbi szatmári püspök (1930–1939) volt. Kedves tanára volt Kovács István (1880–1948) későbbi nagybecskereki plébános, a csanádi egyházmegyének a délszláv államhoz került része apostoli kormányzója, valamint Glattfelder, aki a kánonjogot és az egyháztörténetet oktatta.⁵³

Balogh Istvánt Glattfelder Gyula püspök 1918. június 16-án szentelte pappá a temesvári székesegyházban. Első állomáshelyei az egyházmegye Romániához került részén voltak: Csákon 1918. szeptember 1. és 1920. május 1. között szolgált káplánként, Újszentannán pedig 1920. május 1-jétől 1921. április 30-ig volt segédlelkész. 1921 és 1925 között Budapesten volt hitoktató. 1925. október 29-én a budapesti egyetemen középiskolai hittanári oklevelet szerzett.

Balogh István papi pályájának állomásai⁵⁴

Beosztása	Helye	Ideje
Segédlelkész	Csák	1918. szeptember 1. – 1920. április 30.
Segédlelkész	Újszentanna	1920. május 1. – 1921. április 30.
Hitoktató	Budapest	1921. május 1. – 1925. szeptember 1.
Önálló hitoktató	Szeged	1925. szeptember 1. – 1926. augusztus 31.
Segédlelkész	Szeged-Belváros	1926. szeptember 1. – 1933. február 28.
Plébános	Szeged-Alsóközpont	1933. március 1. – 1946. március 1.
Helyettes plébános	Kemence	1951 – 1953
Helyettes plébános	Budapest, Thököly út	1954 – 1957
Nyugállományban	Budapest	1957-től

⁵¹ BIV

⁵² Lotz Antal: Glattfelder Gyula, az egyházfő és tudós. *Vigilia*, 48 (1983). 2. sz. 142–143.

⁵³ BIV

⁵⁴ Szeged-Csanádi Püspöki Levéltár (a továbbiakban: SZCSPL) Csanád egyházmegye papságának törzskönyvlapjai, 62. sz.

Balogh István külsejét kezelőorvosa, Korányi András (1903–1995) a következőképpen írta le. 1933-ban, amikor megismerkedtek – Balogh ekkor harminckilenc éves – a páter százhatvannyolc centiméter magas és százharminckét kilogramm volt. „E hatalmas súlytöbblet ellenére megjelenése igen kedvező benyomást tett. Férfiarcra nem igen illő mondani, hogy »szép«, használjuk hát azt a szót, hogy »megnyerő« volt. Igen halk, mindamelllett érthető, jól hallható választékos beszéde, értelmet sugárzó szemei, hófehér, ezüstös haja igen vonzóvá tették személyét. Összefoglalva abnormis kövérsége ellenére jó benyomást keltett, amit még csak fokozott ápoltága s az igen jól szabott reverenda vagy papi civil öltözék.”⁵⁵

III. 2. Tudományos és egyházi kapcsolatai, doktori értekezése

Balogh szeged-belvárosi segédlelkészként kapcsolatba került Bangha Bélával (1880–1940) is.⁵⁶ A harcos szellemű jezsuita „sajtópáter” a keresztény nemzeti ideológia egyik irányzatának szellemi alapvetője volt – *Magyarország újjáépítése és a kereszténység* (1920) című művével –, s évekig vezette a katolikus Központi Sajtóvállalatot.⁵⁷ Amikor a szegedi szemináriumban tartott az 1920-as évek második felében lelkigyakorlatot nem a jezsuita rendházban lakott, hanem Balogh páter meghívására a szeged-belvárosi plébánián. Bangha elismerően szólt Balogh sajtószervező tevékenységéről, s megkérte, hogy állítson össze adatsort a szegedi közéleti szereplők felekezeti hovatartozásáról.

„Statisztikát akart összeállítani arról – emlékezett vissza később Balogh István –, hogy a köztisztviselői karban a protestánsok többségben vannak. Megkért, hogy Szegeden én állítsam össze. Elküldtem. Azt válaszolta: Hagyjam abba. Még Debrecenben is jobban állunk.”⁵⁸

⁵⁵ Korányi András: Emléktörödékek. Budapest, 1995. (a továbbiakban: Korányi András, 1995) 323.

⁵⁶ Molnár Antal – Szabó Ferenc SJ: Bangha Béla SJ emlékezete. Budapest, 2010.

⁵⁷ Vö. Kiss Mária Rita: Bangha Béla sajtókonceptiója politológiai szempontból. In: Állam és egyház a polgári átalakulás korában Magyarországon. 1848–1918 Szerk. Sarnyai Csaba Máté. Budapest, 2000.146–156.

⁵⁸ BIV

Glattfelder Gyula püspök 1929-ben Baloghot kérte meg, hogy a Szegeden – az új egyházmegyei székhelyen – elkészült püspöki palota berendezésében – szőnyegek, bútorok, festmények, órák stb. vásárlásával – legyen segítségére. Ezt Balogh el is vállalta, s a korabeli szegedi pletyka szerint a püspökség berendezésekor „mindenki jól járt, de leginkább Balogh páter”.⁵⁹ Állítólag később legendássá vált műgyűjteményét ekkor alapozta meg.

Szekfü Gyula (1883–1955) – a Horthy-korszak keresztény nemzeti gondolata egyik irányzatának ideológusa⁶⁰, akkor a budapesti egyetem professzora, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja – 1929-ben adta ki *Bethlen Gábor* című könyvét. Ám a munka körül hamarosan – hasonlóan 1913-ban megjelent *A száműzött Rákóczi* című kötetéhez – élénk vita alakult ki, amely nem is annyira szakmai, mint inkább szemléletbeli eltérésekre és törésvonalakra világított rá.

Szekfü Bethlen-életrajzát élesen bírálta Rugonfalvi Kiss István debreceni egyetemi tanár⁶¹, aki nem elégedett meg a *Protestáns Szemle* 1929. februári számában megjelent kritikája közlésével, de még abban az évben közel százharminc lapos önálló kötetet is kiadott (*Az átértékelt Bethlen Gábor. Válaszul Szekfü Gyulának*). Minderre Szekfü Gyula *Kritika és terror* címmel reagált a *Magyar Kultúra* hasábjain (írása később különnyomatként önállóan is megjelent).⁶²

A vita azonban igencsak konok és személyeskedő hangvételűvé vált, s nem történeti tények és érvek mentén folyt. A katolikus Szekfü és református Rugonfalvi

---

⁵⁹ Paskai László (*Szeged, 1927. május 8.) bíboros, kiérdemesült prímás, esztergomi érsek – aki gyermekkorát Szegeden töltötte – szóbeli közlése. 2011. április 12. Ezt erősíti meg Rosdy Pál hozzászólása Gergely Jenő előadásához. In: Gergely Jenő: *A katolikus egyház Magyarországon 1944 után*. Budapest, 1991. 29.

⁶⁰ A keresztény nemzeti gondolatról lásd bővebben: Gergely Jenő: *Katolikus egyház, magyar társadalom. 1890–1950*. Budapest, 1989. (a továbbiakban: Gergely Jenő, 1989) 74–100., és Gyurgyák János: *Ezzé lett magyar hazátok... A magyar nemzeteszmé és nacionalizmus története*. Budapest, 2007. 291–385.

⁶¹ Rugonfalvi Kiss István (1881–1957) bölcsészet- és jogtudományt tanult a budapesti egyetemen. 1904-ben jogi doktorátus szerzett. 1906-ban Győr vármegye főlevéltárosa volt. 1914-ben debreceni egyetem professzorává nevezték ki. 1918-ban a Székely Nemzeti Tanács elnöke volt. 1931–32-es tanévben rektor. Jelentősebb művei közül: *II. Rákóczi Ferenc erdélyi fejedelemmé választása*. Budapest, 1906.; *A magyar helytartótanács története I. Ferdinánd korában*. Budapest, 1907.; *Az utolsó nemesi fölkelés*. 1–2. köt. Győr, 1909–1911.; *Bethlen Gábor életrajza*. Budapest, 1922; *Az egységes magyar nemesi rend kifejlődése*. Budapest, 1932.

⁶² Szekfü Gyula: *Kritika és terror*. 1–2. *Magyar Kultúra*, 16 (1929). 1. félév. 6. sz. 251–256. és 7. sz. 300–305.

Kiss pengeváltása kapcsán a szélesebb protestáns nyilvánosságban az a kép alakult ki, hogy a katolikus történész konfesszionális alapon elfogult, s tendenciózus forráshasználatával igyekszik Bethlen alakját sötétebben ábrázolni. A felekezeti ellentétén túl ebben a vitában a Rugonfalvi Kiss által képviselt nemzeti romantikus történelemfelfogás ütközött a Szekfű Gyula által föl vállalt nyugatiasabb, szellemtörténeti alapú szemléletmóddal.⁶³

Rugonfalvi Kiss István 1929. április 16-án este nyolc órakor Szegeden a református egyház Kálvin téri székházának tanácstermében tartott előadást Bethlen Gáborról.⁶⁴ Az előadásnak – írta a *Délmagyarország* – „az a körülmény ad aktualitást, hogy nemrég jelent meg Szekfű Gyula általános feltűnést keltő Bethlen Gábor életrajza, amelyben a szerző Bethlen Gáborral is ugyanazt kísérelte meg, amit már tett II. Rákóczi Ferencsel”.⁶⁵

Balogh István szeged-belvárosi segédlelkész, mint a *Szegedi Katholikus Tudósító* szerkesztője – a lap fejléces papírján – és mint egyházmegyei sajtóreferens 1929. április 20-án írt levelet Szekfű Gyulának, amelyben tájékoztatta a történészprofesszort arról, hogy „a napokban városunkat szerencsétette rugonfalvi Kiss István egyetemi tanár. Szükségesnek tartotta, hogy hittestvéreinek egészen szűk körében illő kritikával részesítse Méltóságod Bethlen Gáborról írott könyvét.”⁶⁶

Szekfű 1929. április 26-án válaszolt Baloghnak. Megköszönte a tájékoztatást, s közölte, hogy a Rugonfalvi Kissnek írt, a *Magyar Kultúrában* közölt válaszának különnyomatát a kiadó eljuttatta Szegedre is „a Corda és a Nemzeti Sajtóvállalat könyvkereskedéseibe igen olcsó áron való eladás végett”.⁶⁷ (Szekfű Gyula egy rövid nyilatkozatot is mellékelte leveléhez, amelyet a szegedi sajtóban szeretett volna elhelyeztetni Balogh Istvánnal.⁶⁸)

---

⁶³ Vö. Erős Vilmos – Gyimesi Pálma: Ifjabb Révész Imre levelei Szekfű Gyulához (1929–1937). Lymbus, 2009. Főszerk. Ujváry Gábor. Budapest, 2009. 234–235.

⁶⁴ Szegedi Napló, 1929. április 16.

⁶⁵ Délmagyarország, 1929. április 16.

⁶⁶ Országos Széchényi Könyvtár Kézirattár (a továbbiakban: OSZK KT) Fond 7/90. Fol. 1.

⁶⁷ OSZK KT Fond 7/90. Fol. 2.

⁶⁸ Ezt azonban a szegedi napilapok – Szegedi Új Nemzedék, Szegedi Napló, Délmagyarország – 1929. áprilisi és májusi számaiban hiába kerestük.

A Ferenc József Tudományegyetem bölcsészet-, nyelv- és történettudományi kara tanácsának 1929. évi december 19-én tartott negyedik rendes ülése 139. számú pontja az alábbi volt.

„Dr. Fógel József és dr. Erdélyi László előterjesztik véleményes jelentésüket Balogh István r[ómai] k[atolikus]. segédlelkész bölcsészdoktori szigorlat iránti kéréséről.⁶⁹

A kar az előadók véleményes jelentése alapján Balogh István nyomtatásban benyújtott: »Velencei diplomaták Magyarországról« c[ímű]. doktori értekezését cum laude fokozattal elfogadja és őt az egyetemes történelemből mint fő-, magyar történelemből és magyar művelődéstörténelemből, mint melléktárgyakból szóbeli doktori szigorlatra bocsátja.»⁷⁰

Balogh sikeres doktori szigorlatára két nappal később, 1929. december 21-én szombaton került sor. Értekezésének két bírálója Fógel József⁷¹ és Erdélyi László⁷² volt. Fógel – abban az időben a szegedi egyetem Közép- és Újkori Történeti Intézetének igazgatója – témavezetőként kedvelt kutatási területét adta a doktorandusz Balogh Istvánnak, hiszen korábban, még az 1910-es években jelentek meg könyvei a Jagelló-

---

⁶⁹ Sajnos ezek nem maradtak fenn a Csongrád Megyei Levéltárban (a továbbiakban: CSML) őrzött egyetemi iratanyagban.

⁷⁰ CSML Szegedi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának iratai. VIII. 2. 6. doboz 312/1929-30. 8.

⁷¹ Fógel József (1884–1941) a budapesti egyetem elvégzése után középiskolai tanárként dolgozott, majd a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárának munkatársa lett. 1926-ban nevezték ki a szegedi egyetem nyilvános rendes tanárává, ahol haláláig vezette annak Közép- és Újkori Történeti Intézetét. 1928-ban az akadémia levelező tagjává választották. Elsősorban a Jagelló-kor és a magyarországi humanizmus történetét kutatta. Főbb művei közül: Velencei diplomaták Budán a XVI. század elején. Budapest, 1912.; II. Ulászló udvartartása. Budapest, 1913.; II. Lajos udvartartása. Budapest, 1917.; A Corvina-könyvtár állapota Mátyás király halála után a mohácsi vészig. Budapest, 1927.

⁷² Erdélyi László (1868–1947) 1892 és 1910 között főiskolai tanár, illetve levéltáros és könyvtáros volt Pannonhalmán. 1905-től a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja. 1911-ben nevezték ki professzorrá a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemre, amelynek Szegedre kerülésével maradt katedrájánál, s az 1936–37-es tanévben az egyetem rektora is volt. 1938. évi nyugdíjba vonulásától haláláig a Zalaapáti bencés rendház perjele. Történészként főleg középkori művelődéstörténettel foglalkozott. Jelentősebb munkái közül: Szerémi György és emlékirata. Budapest, 1892.; A tihanyi apátság kritikus oklevelei. Budapest, 1906.; Magyarország társadalma XI. századi törvényeiben. Budapest, 1907.; Magyar művelődéstörténet. I–II. köt. Kolozsvár, 1915–1918; A magyar lovagkor társadalma és művelődése 1205–1526. Budapest, 1932.; A mohácsi vész nemzedéke. Budapest, 1941.

kor velencei–magyar kapcsolatairól és magyar királyi udvar akkori életéről. A disszertáció témáját valószínűleg – a korszak gyakorlatának megfelelően – a professzor adta a tanítványnak, vélhetően Balogh latin (és olasz) nyelvtudására alapozva.

A dolgozat másik bírálója, Erdélyi László professzor – aki a Kolozsvárról elűzött szegedi egyetemi tanárok csoportjához tartozott – szintén kutatta a kora újkori magyar egyház-, jog- és művelődéstörténetet, s később Szerémi György (1490 k.–1548 k.) emlékirata (*Epistola de perditione regni Hungarorum*) alapján publikált is a korszakról. Erdélyi – lévén bencés szerzetes és fölszentelt katolikus pap – szimpátiával tekinthetett fiatal lelkésztársára, akiről a kari tanács jegyzőkönyvében is fontosnak tartották megjegyezni, hogy „r[ómai]k[atolikus]. segédlelkész”.

Balogh István *Velencei diplomaták Magyarországról. 1500–1526* című doktori értekezését a *Szegedi Új Nemzedék* – a helyi keresztény nemzeti szellemű napilap – kiadójának, a Szegedi Új Nemzedék Lapvállalat Rt-nek a Korona (ma Hajnóczy) utca 1. szám alatti nyomdájában állították elő. A könyv *A szegedi Magy[ar]. Kir[ályi]. Ferencz József-Tudományegyetem Közép- és Újkori Történeti Intézete kiadványainak* második kötete volt.

A sorozat első darabja az íróként, költőként és Janus Pannonius-fordítóként ismert Berczeli Anzelm Károly (1904–1982) – eredeti nevén Vyhnalek Károly – *Giambattista Vico és a történelem* című, szintén 1929-ben kiadott doktori disszertációja volt. Néhány évvel később az állástalan diplomásként a szegedi városi könyvtárban segédkező és az egyetemen Főgel József mellett gyakornokoskodó Berczeli jelentkezett a Szeged tudományos és kulturális elitjét tömörítő Dugonics Társaságba.⁷³ Pártfogója Hegyi István (1896–1951) író volt, aki írásbeli ajánlásában nem mulasztotta el megjegyezni barátja – akit mások mellett Móra Ferenc (1879–1934) is javasolt a társasági tagságra – érdemei sorolásakor, hogy doktorátussal bír: „Berceli Anselm [sic!] Károly 1904-ben született Szegeden. Filozófiai doktor.”⁷⁴

Balogh István disszertációja két részből áll: a tizenhét oldalas bevezető tanulmányt csaknem nyolcvan oldalas jegyzetekkel ellátott bilingvis – olasz (középlatin) és magyar nyelvű – forrásközlés követi.

A bevezetés első egységében a szerző röviden áttekinti Velence koraújkori történetét, államformájának kialakulását, valamint bemutatja diplomáciájának

⁷³ Miklós Péter: Berczeli A. Károly útkeresése. In: Uő: A szegedi bölcsészkar Radnóti Miklós diákéveiben. Tanulmányok Radnótiról, kortársairól és a szegedi egyetemről. Szeged, 2011. 123–130.

⁷⁴ CSML A Dugonics Társaság iratai. X. 58. 5. doboz 47/1932.

jellemzőit. A tanulmány második részében a közreadott követjelentések forrásértékét és azoknak a tizenhatodik századi magyar történelem kutatásában való hasznosíthatóságát ismerteti, külön kitérve Marino Sanuto munkásságára, s *Diariijának* keletkezés- és recepciótörténetére. Ez utóbbi kapcsán említi Leopold von Ranke (1795–1886) megjegyzését, miszerint „a Diarii alapján kellene újra megírni az egész kornak a történelmét”.⁷⁵

Bár a velencei patríciuscsaládból származó történetíró, Marino Sanuto (1466–1536) több történelmi tárgyú munkát írt, legjelentősebb alkotásának kortörténeti naplója bizonyult. A *Diariiban* ugyanis 1498 januárja és 1533 szeptembere között följegyzett mindent, ami a velencei állam léte és históriája szempontjából fontos: megörökítette az összes tudomására jutott Velencével kapcsolatos bel- és külpolitikai információt, ismertette a Tanácsban – a Signoriában – lezajlott vitákat, lemásolta a velencei diplomaták rendszeresen küldött jelentéseit éppúgy, mint a követek mandátumuk lejártával adott részletes összefoglaló beszámolóit.⁷⁶

Sanuto ötvennyolc kötetnyi, több tízezer oldalas kéziratát halála után közel kétszázötven esztendővel, 1784-ben fedezte föl Francesco Donà, Velence utolsó hivatalos történetírója, aki túl azon, hogy lemásoltatta, fölhívta az európai kutatók figyelmét páratlan forrásértékére. A tizenkilencedik században sorra tanulmányozták a historikusok, köztük a jogtudós és történész akadémikus Wenzel Gusztáv (1812–1891), aki a magyar történelemre vonatkozó részeket közzé is tette.⁷⁷ Az ötvennyolc kötetes munkát Rinaldo Fulin, Federico Stefani, Guglielmo Berchet és Niccolò Barozzi rendezte sajtó alá és adta ki Velencében 1879 és 1907 között. Ezt az edíciót használta Balogh István is doktori értekezéséhez.

Balogh munkájában csatlakozik a történetírásunkban akkoriban elfogadott – többek között Főgel József által is képviselt – állásponthez, amely szerint a Jagelló-ház

---

⁷⁵ Balogh István: *Velencei diplomaták Magyarországról. 1500–1526. Forrástanulmány.* Szeged, 1929. (a továbbiakban: Balogh István, 1929) 13.

⁷⁶ Csukovits Enikő: *Források, műfajok, lehetőségek: a középkori Magyarország-kép elemei.* Korall, 10 (2009). 38. sz. 5–29. (10–11.)

⁷⁷ Wenzel Gusztáv: *Marino Sanuto világkrónikájának Magyarországot illető tudósításai.* I. köt. 1496–1501. Magyar Történelmi Tár, 14. köt. Pest, 1869. I–XVI + 1–282.; II. köt. 1501–1515. Magyar Történelmi Tár, 24. köt. Budapest, 1877. 1–300.; III. köt. 1515–1526. Magyar Történelmi Tár, 25. köt. Budapest, 1878. 1–390.

1490 és 1526 közötti regnálása „idejére esik hazánk süllyedésének korszaka”.⁷⁸ A középkori magyar állam 1526-os bukása kapcsán külön kiemeli II. Ulászló „cseh király” felelősségét, aki szerinte „szellemileg sohasem volt kiválónak mondható”.⁷⁹

Balogh István forrásközleménye bevezetésében számos idegen – latin, olasz, francia, német – nyelvű szakmunka mellett magyar történészek közleményeire is hivatkozik: többek között a már említett Wenzel Gusztáv, valamint a Római Magyar Történeti Intézetet megalapító nagyváradi kanonok és címzetes püspök Fraknoi Vilmos (1843–1924) akadémikus és a szintén akadémiai tag csanádi egyházmegyei pap, Ortway Tivadar (1843–1916) eredményeire. A legtöbbet azonban Fögel József könyveit és tanulmányait idézi.

A doktori értekezésben eredeti nyelven és magyar fordításban is közölt források a következők: Francesco de la Zuecha jelentése 1500-ból, Sebastian Zustignan jelentése 1503-ból, Zuan Badoer jelentése 1504-ből, Antonio Surian jelentése 1516-ból, Aluise Bon jelentése 1519-ből, Lorenzo Orio lovag jelentése 1523-ból, Francesco Massaro titkári jelentése 1523-ból és Vincenzo Guidoto jelentése 1525-ből. A nyolc követjelentés közül hétnek ez volt az első magyar nyelvű kiadása. (Sebastian Zustignan jelentését ugyanis Fögel József már korábban publikálta magyarul a *Velencei diplomaták Budán a XVI. század elején* [1912] című könyvében.)⁸⁰

III. 3. Első politikai csatározásai Szegeden

1929. október 17-én – a törvényhatósági jogú és rendezett tanácsú városok és a községek önkormányzatát szabályozó 1929. évi XXX. törvénycikk elfogadása után – tartották Szegeden a törvényhatósági választásokat. A mandátumok óriási többségét – beleértve a póttagságokat is – a kormánypárthoz hű Nagy-Szeged Párt nevű politikai csoport szerezte meg. Néhány képviselői hely azonban jutott a Rassay-féle liberálisok szegedi táborának és a szociáldemokratáknak is. A törvény rendelkezett arról, hogy a

---

⁷⁸ Balogh István, 1929. 17.

⁷⁹ Balogh István, 1929. 17.

⁸⁰ Balogh István, 1929. I–LXXXV.

legtöbb egyenes adót fizető virilisták mellett a legnagyobb lélekszámmal bíró helyi vallásfelekezetek is képviselőt küldhetnek a törvényhatóságba – külön szavazás nélkül.

Szegeden hat katolikus lelkész lett a törvényhatósági bizottság tagja. Köztük a belvárosi plébános, Várhelyi József pápai prelátus. A népszerű és befolyásos Várhelyit azonban néhány hónappal később a testület örökös tagjává választották. A plébános – aki immár személyében volt örökös tagja a törvényhatóságnak – a belvárosi plébánia képviselőjében káplánjának, Balogh Istvánnak a behívását javasolta. Ezt azonban Somogyi Szilveszter polgármester 1930. január 30-án kelt levelében határozottan elutasította.

„Várhelyi József pápai prelátus, belvárosi plébános azt kéri, hogy a Szeged-belvárosi r[ómai]. kath[olikus]. egyházközség képviselőjéül, – miután ő a törvényhatósági bizottság örökös tagjává választatott meg, – dr. Balogh István belvárosi segédlelkész a törvényhatósági bizottságba rendes tagként behívassék. A kérelmet nem teljesítem.”⁸¹

A város első embere kifejtette, hogy Várhelyi személyében továbbra is képviselőt kap a belvárosi katolikus egyházközség, így az egyház jogai nem csorbulnak. „Az 1929:XXX. t. c. 4 §-ának 2-ik bekezdésében foglalt rendelkezés szerint a vallásfelekezetek a legnépesebb egyházközségeik élén álló lelkészek képviselik. Szegeden a törvényhez fűzött meghatározás szerint hat r[ómai]. kath[olikus]. egyházközséget illeti, élükön álló lelkészeik személyében a törvényhatósági bizottságban képviselőt. A Szeged-belvárosi egyházközség élén kétségtelenül Várhelyi József pápai prelátus, plébános áll, melléje koadjutor kirendelve nincs, őt tehát ebben a minőségben megillető törvényes jogát átvevő hatáskörrel helyettesíteni nem lehet. Azzal a ténnyel, hogy Várhelyi József prelátus mint egyházközsége élén álló lelkész örökös törvényhatósági bizottsági taggá választatott meg, nem nyílik lehetősége ahhoz, hogy helyébe az egyházközség képviselőjéül, annak élén nem álló – segédlelkész – hívattassék be. Meg kell ezenkívül állapítani, hogy a belvárosi egyházközség, az élén álló lelkésznek: Várhelyi József prelátusnak örökös taggá történt megválasztásával tulajdonképpen nem is maradt képviselő nélkül, mert személyében – amitől az egyházközség lelkészsége nem elválasztható –, az egyházközség érdekei is súlyos szavú képviselőt kapnak.”⁸²

---

⁸¹ SZCSPL Püspöki Hivatal iratai. Egyházigazgatási iratok. (a továbbiakban: PHEI) 420/1930.

⁸² SZCSPL PHEI 420/1930.

Somogyi Szilveszter másik indoka az volt Balogh behívása ellen, hogy a törvény alapján lehetséges, hogy egy egyházközségnek ne legyen képviselője. Ilyen eset például a plébános akadályoztatása, tartós betegsége, vagy a plébánia be nem töltöttsége. Ilyenkor a segédlelkész, vagy helyettes plébános nem lehet közgyűlési tag, hiszen az csak a – Szeged város kegyúri bizottsága által – törvényesen megválasztott és beiktatott lelkészt illeti meg.⁸³ A polgármester hangsúlyozta azonban, hogy a belvárosi egyházközség érdekeit Várhelyi József továbbra is képviselni tudja, s így az nem marad képviselő nélkül. Véggöveztetése: „Ezen indokokra fektetett meghatározásom szerint dr. Balogh István segédlelkész behívását, mint törvényes alappal nem bírót, meg kell tagadnom.”⁸⁴

Balogh végül 1933-ban – szeged-alsóközponti plébánossá való kinevezésével – lett tagja a törvényhatósági bizottságnak. S bár nagyon szeretett volna tag lenni, a törvényhatóságban nem volt túl aktív, noha az ülések nagy részén jelen volt, nem szólalt föl (ez egyébként későbbi, nem túl jelentős parlamenti tevékenységére is igaz).

1936. február 22-én „kimondotta a közgyűlés, hogy az 53000/1929. sz. VKM rendelet 6§-ában foglaltak alapján névszerinti titkos szavazással 1936. év január hó 1-től 1941. év december hó 31-ig szóló megbízatással: 1.) az alsóközponti állami elemi iskolai gondnokságba: dr. Balogh István plébános, Wagner Gyula th. bizottsági tagot, Dobó Imre gazdálkodó th. biz. tagot Királyhalom 248., Kószó István gazdálkodó Királyhalom 318., Pálfy Ferenc gazdálkodó Mórahalom 57., és Nyilasy Pál kerületvezető, Mórahalom 436. sz. alatti lakosokat [...] megválasztotta.”⁸⁵

A Balogh István szerkesztésében megjelenő *Szegedi Hírlap* című napilap 1930. július 18-i számában beszámolt az elhunyt Almássy Endre színigazgató özvegye javára rendezett jótékonyági estről. A Szegedi Nemzeti Színházban tartott rendezvényen több színdarab került előadásra. A *Szegedi Hírlap* a *Csak röviden uraim, csak röviden...* című egyfelvonásos darabot bírálta. A közönség – írta az újság – „...a helyi kabarészerzőtől származó *Csak röviden uraim, csak röviden...* című tragikomédia alatt

---

⁸³ Kisházi-Kovács László: A városi kegyuraság Szegeden. 1917–1948. Budapest–Szeged, 2001. (a továbbiakban: Kisházi-Kovács László, 2001) 13–29.

⁸⁴ SZCSPL PHEI 420/1930.

⁸⁵ CSML Szeged város törvényhatósági bizottságának iratai. Közgyűlési jegyzőkönyvek. IV. B. 1402. a. 1936. 64. kötet 1936. február 22. 14. pont

már elvesztette a türelmét. És legfőbb ideje volt, hogy a negyedórásnak beigért, de a valóságban igen hosszúra nyúló és így a címét is meghazudtoló komédia véget ért.»⁸⁶

A rövid komédia szerzője Dobay Gyula ügyvéd volt. A lap tudósítója – valószínűleg Balogh István – a művet nemcsak unalmasnak, vontatottnak és nehéz fogalmazásúnak nevezte, de íróját plágiummal is vádolta: „Egyébként ezt a bírósági heccet nem most halljuk először, mert a »Magyarság« egyik három év előtti számában sokkal jobb, eredetibb beállításban és döcögés nélküli leírásban már olvastuk, hozzátéve még, hogy abban a novellában is a »szegedi embör« állt a bíróság előtt.»⁸⁷

A sértődött Dobay Gyula elégtételt követelt, s személyesen fejezte ki fölháborodását Balognak. Ezért a lap 1930. augusztus 4-i számában nyilatkozatot közölt, amelyben – egyebek mellett – a következőket olvashatjuk: „Készséggel kijelentjük, hogy a megjelent kritika ismert formájában szándékunk ellenére tétetett közzé. Ezen nyilatkozattal kívánunk elégtétel szolgáltatni a szerzőnek, akit sem irodalmi működésében, sem személyében sérteni nem akartunk.»⁸⁸

Ez a szöveg azonban sem a bocsánatkérést, sem a plágium vádja alóli mentesítést nem tartalmazta. Így Dobay 1930. augusztus 6-án levelet írt a szerkesztőnek: „Ez nem csak elégtételt nem ad nekem, hanem még azon kitételével, hogy a megjelent kritika ismert formájában tétetett szándék ellenére közzé, még megerősíti a kritikának a tartalmát, vagyis azt a valótlan állítást, amely a plágium bélyegét igyekszik rám sütni, holott nem a forma a fő, hanem a szavak értelme.»⁸⁹

A Dobay Gyulával való vitából Balogh nem kerülhetett ki győztesen. Dobay ugyanis köztisztviselőként álló, befolyásos szegedi polgár volt, közismerten kormánybarát és katolikus. Az „erőviszonyok” tisztázása miatt érdemes röviden vázolni életútját. Dobay Gyula (1870-1937) Pillich Kálmán (1840 –1922) ügyvéd, városi szabadelvű politikus házasságon kívül született fia volt, aki ezért anyja után kapta családi nevét. A szegedi piarista gimnázium elvégzése után Budapesten tanult jogot. 1896-ban tett ügyvédi vizsgát, és élete végéig Szegeden praktizált. Az árvíz utáni újjáépítésben nagy szerepet játszó Pillich Kálmán mellett volt jelölt, aki később társává fogadta, majd ráhagyta irodáját.

---

⁸⁶ Szegedi Hírlap, 1930. július 28. 5.

⁸⁷ Szegedi Hírlap, 1930. július 28. 5.

⁸⁸ Szegedi Hírlap, 1930. augusztus 4. 5.

⁸⁹ SZCSPL PHEI 3494/1930.

Az első világháborúban katonaként számos kitüntetést szerzett, századosi ranggal szerelt le. 1919-ben alapító tagja az Antibolsevista Comitének, a Nemzeti Hadsereg szervező elnöke, helyettes kormánybiztos volt. 1920 után a városi törvényhatósági bizottság tagja, majd Szeged tiszteletbeli főügyésze lett. Egyik tulajdonosa és egy ideig főszerkesztője a konzervatív Szegedi Új Nemzedéknek. A felsővárosi katolikus egyházközség világi elnöke, a minorita harmadrend tagja, a Szegedi Katolikus Kör egyik alapítója és elnöke.⁹⁰ Konzervatív, keresztény ember volt, és – mint az alább idézett sorokból is kitűnik – a liberalizmus és a szocializmus esküdt ellensége.

Dobay 1930. augusztus 6-án Balogh előljárójának, Várhelyi József belvárosi plébánosnak is írt. A „Drága Jó Józsi Bácsi!” megszólítással kezdődő levélben az ügyvéd kifejtette, hogy minden kritikát elfogad – ha az jogos és megalapozott. Utalt arra is, hogy egy paptól az alázatosság inkább elvárható, mint a támadó és kritizáló hangnem. „Minden kritika szabadon nyilváníthatja véleményét, de csak a jogosság határán belül, ami azt jelenti, hogy csak igazat szabad neki írni, még célzatosan is. Az a kritika azonban, amelyet az alázatosság papi köntösében járó személy követett el ellenem, nem jogos kritika, hanem minden ok nélkül az én személyem lekicsinylése és írói becsületem pellengérré állításra törekvő írásmű volt.”⁹¹

Balogh István cikkét gúnyoros hangvételűnek, rosszindulatúnak minősítette, amelynek célja az ő lejáratása és a közönség félrevezetése volt. Dobay Gyula közölte a plébánossal, hogy ilyen vagy hasonló darab a *Magyarság* című lapban soha nem jelent meg. Az ő művének egy korábbi változata azonban – *Nikoláj* címmel – valóban napvilágot látott a *Szegedi Új Nemzedék* 1920-as évfolyamában, amelyet természetesen ő írt. „A plágium vádja tehát annyira szemenszedett valótlanság, hogy ezzel még az ellenséges világnézetű szélső kommunisták sem mernének megvádolni.” – írta.⁹²

Különösen sértőnek találta, hogy a kritika szerzője még csak meg sem nevezte, hanem egyszerűen „helyi szerzőként” utalt rá. „Midőn engem, a keresztényellenes liberális lapok kifejezőmódjával, helyi szerzőnek nevez, ez a lekicsinylésnek oly impertinens kifejezése, amelyhez már szó sem férhet, különösen akkor, midőn ezt az egyik kath[olikus]. egyházközség világi elnökének személyére vonatkoztatja.”⁹³

---

⁹⁰ Habermann Gusztáv: Személy adattár a szegedi polgárcsaládok történetéhez. Szeged, 1992. 57–58.

⁹¹ SZCSPL PHEI 3494/1930.

⁹² SZCSPL PHEI 3494/1930.

⁹³ SZCSPL PHEI 3494/1930.

Kijelentette, hogy az elégtétel vagy maga szerzi meg, vagy bírósági úton szerez érvényt igazának. (Azt viszont nem részletezte, hogy ő hogyan tudott volna elégtételt venni.) „Én az elégtételt csak úgy kaphatom meg, ha vagy magam szerzem meg, vagy a bírósághoz fordulok, vagy pedig mindkét utat igénybe veszem azon személy ellen, aki a legkisebb lelkiismeret-furdalás nélkül megpróbált lehetetlenné tenni engem, aki 40 év óta állok a kereszténység önzetlen szolgálatában.”⁹⁴

A levélben egy érdekes epizódot is olvashatunk. Dobay hivatkozott rá, hogy néhány héttel korábban hasonló ügyben Várhelyi kérte az ő segítségét. A lelkész ugyanis úgy gondolta, hogy a *Szegedi Új Nemzedék* egyik szerkesztői üzenete rá nézve sértő megjegyzéseket tartalmaz. Ezért kérte az ügyvédtől, aki – mint már említettük – a lap egyik tulajdonosa volt, hogy bocsássa el az újságírót. Ezt Dobay nem tette meg, mondván, hogy a publicista okiratokkal bizonyította, hogy nem Várhelyi Józsefre utalt. „Én jogosnak tartottam a kérésedet, mert a kereszténység szolgálatában álló előkelő egyént még csak célzattal sem szabad megbántani...” – írta Dobay Gyula, ezzel párhuzamot vonva a két eset között.⁹⁵

Az utolsó sorokban a sértett ügyvéd az elégtétel legegyszerűbb és legjobb módjaként Balogh bocsánatkérését nevezte meg: „Természetes dolog, hogy én közvetlenül nem fordulhatok hozzá, de ha ő már meggyőződött volna a kritikájának a helytelenségéről, tapintatlanságáról és a plágium vád valótlanosságáról és annak következményeit levonni hajlandó, úgy én nem zárom el az útját és arra Általad módot nyújtok neki, és néhány napig várok az elégtétel e módjának a felajánlására.”⁹⁶

Balogh István végül bocsánatot kért Dobaytól. Közéleti pályájának és társadalmi megítélésének azonban ez az eset nem használt. Hírlapírói tevékenysége, cinikus és kritikus hangvétele miatt a város vezetői közül sokan nehezteltek rá. Később, Szeged-
Alsóközpont papjaként is nemegyszer kivívta a polgármester és a főispán haragját.

---

⁹⁴ SZCSPL PHEI 3494/1930.

⁹⁵ SZCSPL PHEI 3494/1930.

⁹⁶ SZCSPL PHEI 3494/1930.

III. 4. A Szeged-alsóközponti plébánián⁹⁷

A tizenkilencedik század végén Szeged külterületein nagy számú római katolikus lakosság élt. Ezért Szeged szabad királyi város törvényhatósága 220/1891. szám alatt határozatot hozott a külterületeken – alsó- és felsőtanyai központokon – katolikus lelkészségek létrehozásáról; ehhez a csanádi püspök 1509/1892. számú levelében hozzájárult. A szegedi törvényhatósági bizottság 1892 novembere és 1893 júniusa között többször napirendre tűzte a tanyai lelkészségek létrehozásával kapcsolatos feladatok és nehézségek megvitatását.

Szeged város és a csanádi egyházmegye képviselői 1894-re kidolgozták a külterületi katolikus plébániák területi beosztását és a lelkészek javadalmazási viszonyait. Dessewffy Sándor csanádi püspök 1894. szeptember 18-án Temesvárott kiadott, 2463/1894. számú rendeletével átszervezte a szegedi katolikus plébániákat. Létrehozta a szeged-alsóközponti és szeged-felsőközponti lelkészségeket; szabályozta területi beosztásukat, meghatározta a lelkészek jövedelmének forrásait. A stóladíjak fölosztását a következőképpen szabályozta a rendelet: egy rész a plébánost, egy rész a kápolna/templom pénztárát, egy rész pedig a harangozót/sekrestyést illeti. A sekrestyés javadalmát hetenként kell kiadni, a kántort Szeged város – az egyházmegyei hatósággal egyeztetve – jelöli ki és díjazza.⁹⁸

A szeged-alsóközponti lelkészség első adminisztrátora Hoschek János ferences atya. Az 1910-es évektől a ferences rend nehezen tudta ellátni az alsóközponti hívek ellátását, ezért Szeged város világi, egyházmegyei papokra bízta az alsóközponti lelkészség vezetését. Első plébánosa Barmos György – egykori ferences házfőnök – lett, 1914. szeptember 1-jétől.⁹⁹

A két új lelkészség (Alsóközpont és Felsőközpont) alapításának legfőbb oka a katolikus tanyai lakosság nagy lélekszáma volt. A nagy távolságok miatt csak

---

⁹⁷ Az ebben az egységben tárgyalatról lásd bővebben: Miklós Péter: Balogh páter, a szeged-alsóközponti plébános (1933–1946). Magyar Egyháztörténeti Vázlatok, 16 (2004). 3–4. sz. 125–154.

⁹⁸ Miklós Péter: A szegedi katolikus plébániák 1984. évi átszervezése. In: Uő: Város, egyház, társadalom. Tanulmányok a szegedi katolicizmus történetéről. Szeged, 2004. 10–17.

⁹⁹ Vö. Giczi Zsolt: Szeged katolicizmusa az 1930-as években. Szeged, 1990–91. 12–13. sz. 20–27.

nehézségek árán lehetett ellátni a tanyákat, ezért szükségessé vált közelebbi egyházi központok létrehozása. Ezt mutatják a plébániák 1898-as adatai: Szeged-Alsóközpont: 919 keresztelés, 182 házasság, 447 halálozás; Szeged-Felsőközpont: 498 keresztelés, 84 házasság, 239 halálozás.¹⁰⁰

A szeged-alsóközponti plébánián (a mai Mórahalom) 1894. augusztus 12. óta folyik anyakönyvezés. Első kápolnáját a szegedi árvíz emlékére építették Szent Mihály arkangyalnak szentelve. Ezt az egyházi épületet 1892-ben áldották meg. A területre 1854 óta szegedi – főleg alsóvárosi eredetű – családok telepedtek. A lelkészség vezetését kezdetben a ferences rend látta el, tőlük 1914-ben vette át az egyházmegyei papság. A mai templom 1903-ban készült el, Szent László király tiszteletére.¹⁰¹

A szegedi római katolikus plébániák 1894-es átszervezése lezárt egy területi vitát a belvárosi és az alsóvárosi lelkészségek között, megoldotta a város környéki tanyai lakosság lelki ellátásának problémáját, valamint tovább erősítette Szeged-Alsóközpont és Szeged-Felsőközpont közigazgatási centrum jellegét. Ezzel alapot biztosított Mórahalom és Balástya községek létrejöttéhez.

A szeged-alsóközponti plébánia lakosságának felekezeti megoszlása az 1930-as–1940-es évek fordulóján¹⁰²

Római katolikus	8 012
Görög katolikus	12
Evangélikus	72
Református	264
Ortodox	17
Zsidó	72
Egyéb	7
Összesen	8 446

¹⁰⁰ Schematismus venerabilis cleri dioecesis Csanádiensis pro anno Domini (a továbbiakban: SCS) 1898. 140. és SCS 1900. 196.

¹⁰¹ Vö. G. Tóth Ilona: Szeged-Alsótanyától Mórahalomig. In: Mórahalom. A település földje és népe. Szerk. Juhász Antal. Mórahalom, 1992. 103–135.

¹⁰² SCS 1936. 30–31., SCS 1942. 41–43. és SCS 1947. 16–17. alapján. 1936-ban, 1942-ben és 1947-ben ugyanazok az adatok szerepelnek az egyházmegyei sematizmusokban.

Szeged-Alsóközpont lakosságának, Balogh István plébánossága alatti (1933-1946) felekezeti megoszlását a fenti táblázat mutatja. Sajnos a csanádi egyházmegye 1936-os, 1942-es és 1947-es névtárában – sematizmusában – ugyanazokat az adatokat találjuk. A táblázat csak Alsóközpont adatait tartalmazza. Királyhalom – a filia (leányegyház) – katolikus lakossága kb. 2 400 fős volt a harmincas-negyvenes évek fordulóján.¹⁰³

Glattfelder püspök Balogh Istvánt 1933. március 1-jei hatállyal Szeged-Alsóközpont plébánosává nevezte ki. Balogh újságírói, lapszerkesztői tevékenységét új állomáshelyén is folytatta. 1933 májusától – a *Szegedi Hírlap* helyett, annak megszüntetésével egyidejűleg – megindította a *Tanyai Újságot*. A lap a szegedi tanyai lakosságot informálta a város és a közélet aktuális eseményeiről. A keresztény elkötelezettségű, nemzeti irányzatot képviselő újság népszerű volt a nagyszámú tanyai katolikus lakosság körében.

A *Tanyai Újság* fönntartásához azonban az egyházmegye támogatására is szükség volt. Ezért Balogh páter 1933. július 31-én így írt a püspöknek: „Mély tisztelettel azon alázatos kérelemmel járulok a Főtisztelendő Püspöki Hivatalhoz, hogy a Tanyai Újság részére méltóztatnék kiutalni azt a 20.- pengőnyi havi segélyt, melyet a Szegedi Hírlap is élvezett. A Tanyai Újság a Szegedi Hírlapnak utódja, mely az eddiginél is fontosabb pozícióban iparkodik szolgálni a katolikus gondolatot és a hívek lelki és anyagi érdekeit. A kezdet nehézségeivel küzdve pedig nemcsak rászolgál, hanem rá is szorul a kegyes támogatásra.”¹⁰⁴

Glattfelder csaknem egy hónap múlva válaszolt. 1933. augusztus 25-én írott levelében jóindulatáról és támogatásáról biztosította a lelkész kezdeményezését, de hangsúlyozta, hogy csak akkor ad anyagi támogatást, ha a lap „az egyház érdekeinek” szem előtt tartásával és képviselétével jelenik meg. „A Szegedi Hírlap által élvezett 20 P-s segélyt a Tanyai Újság számára folytatólagosan csak akkor fogom engedélyezni, ha meggyőződtem róla, hogy az egyház érdekeinek minden tekintetben kielégítő szolgálatot tesz. Addig is a kiadó buzdítására és anyagi gondjainak enyhítésére, de jóakaratom jeléül is hivatalom útján 50 P segélyösszeget küldöttem.”¹⁰⁵

Két évvel később, 1935 őszén Balogh István a lap kiadói jogát átadta Back Károlynak, aki vállalta, hogy a *Tanyai Újságot* „keresztény nemzeti szellemben” fogja

¹⁰³ SCS 1936. 30–31., SCS 1942. 41–43. és SCS 1947. 16–17.

¹⁰⁴ SZCSPL PHEI 2166/1933.

¹⁰⁵ SZCSPL PHEI 2166/1933.

megjelentetni. Ruszoly József írásában olvasható, hogy Back Károly szerkesztő neve Bak és Bach alakban is előfordul. Az 1930-ban alakult Független Kisgazdapártot ő szervezte Szegeden, 1937-től egyre nagyobb intenzitással.¹⁰⁶ A párt az 1939. évi országgyűlési választásokon a városban a szavazatok nyolc százalékát szerezte meg, de ez mandátum szerzéséhez kevés volt. A „begavári” nemesi előnevet viselő Back Károly tisztviselő bizonyosan rokona volt Back Bernát vállalkozónak, malomtulajdonosnak, aki Szegedet képviselte a parlament felsőházában.

Az újság eladásáról Balogh 1935. október 3-án tudósította az egyházmegyei hatóságot. „Legyen szabad mély tisztelettel jelentenem, hogy a Tanyai Újság kiadói jogát begavári Back Károly szegedi lakosra ruháztam át, illetőleg olyan értelmű kérvényt intéztem a miniszterelnökség sajtóosztályához, hogy ezen átíráshoz a hozzájárulást megadja. Begavári Back Károly megállapodásunk értelmében kötelezettséget vállalt arra nézve, hogy a Tanyai Újság továbbra is keresztény nemzeti szellemben fog megjelenni és különösen a tanyai katolikus lakosság vallási érdekeit a leghatározottabban fogja szolgálni.”¹⁰⁷

Balogh az 1930-as évek második felében a püspökkel való levelezésében – és több más fórumon is – gyakran hivatkozott a korszak politikai rendszerének hivatalos ideológiájára, a keresztény nemzeti eszme mellett elkötelezettségére. Nem csoda, hogy 1937-ben jelezte belépési szándékát a kormánypárt – a Nemzeti Egység Pártja – szegedi szervezetébe, ahová azonban végül – közéleti és politikai konfliktusai miatt – nem vették föl.¹⁰⁸

1936-ban a Szeged környéki tanyákon megélénkültek a „szektárius mozgalmak”. A Jehova Tanúi kiségyház tagjai toboroztak maguknak követőket – a katolikus hívek köréből.¹⁰⁹ Balogh 1936 novemberében tudósította a püspököt egy esetről, amely egy tanyai iskolában történt. „Folyó hó 26-án történt a plébániám területéhez tartozó Madarász-tói iskolában, – ahol, mint sajnos több más tanyai iskolában is, két női tanerő teljesít szolgálatot – statisztikai adatok összegyűjtése címén megjelent Juhász Ferenc, a városi munkaközvetítő hivatal által alkalmazott szellemi ínségmunkás az ottani esküdt

---

¹⁰⁶ Ruszoly József, 1999. 138–140.

¹⁰⁷ SZCSPL PHEI 2774/1935.

¹⁰⁸ Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékiratai. 1918–1945. S. a. r., bev., jegyz.: Perneki Mihály. Budapest, 1983.135.

¹⁰⁹ A szektakérdés harmincas évekbeli egyházi és politikai megítéléséről bővebben: Fazekas Csaba: Kiségyházak és szektakérdés a Horthy-korszakban. Budapest, 1996. 84–166.

kíséretében. A hivatalos dolgokat elvégezve a növendékekhez kommunista tartalmú beszédet intézett, többek között: amíg a papokat és az urakat el nem kergetjük, mindig rossz sora lesz a népnek. Felhívta a gyermekeket arra, hogy csatlakozzanak ők is, szüleik is Jehova-tanuihoz.”¹¹⁰

Balogh plébános javaslatot nyújtott be a püspöknek. Ennek négy pontjában rámutatott a „speciális tanyai körülményekre”, és a fölmerülő problémák megoldási lehetőségeire. Először a (legtöbbször fiatal) tanyai tanítónők helyzetére hívta föl a figyelmet, akik ugyan jól nevelik a gyermekeket, de közéleti, társadalmi szerepet – helyzetükből adódóan – nem vállalhatnak. A férfi tanítóknak nagyobb tekintélye volt a tanyai emberek szemében. „Az illetékes hatóságoknál már ismételten kértem előszóval és írásban, sőt kezdeményezéseimre a sajtó is foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy a tanyára lehetőleg ne tanítónőket, hanem tanítókat, azok közül is a kiválóbbakat küldjék. Az a helyzet, hogy több iskolában csak tanítónők működnek, nem ritka esetben éppen városi származású fiatal lányok. Az ilyenek a gyermekekkel szemben a tanteremben kifogástalanul teljesítik kötelességüket, az iskolán kívüli népművelésre azonban, különösen pedig arra, hogy az iskola környékének lakosságára hatással legyenek, majdnem egészen alkalmatlanok. A tanyai plébános nagyon rászorul arra, hogy vele tanítói teljes mértékben együtt működjenek, neki szinte káplánokként segítségükre legyenek.”¹¹¹

Balogh fontosnak tartotta önálló hitoktató alkalmazását a nagy kiterjedésű szegedi tanyavilágban. A hitoktató – aki fiatal főszentelt pap lenne – illetményét a négy tanyai plébánia együtt állná, így egyik egyházközségre sem hárulna anyagi erejét meghaladó teher. „A tanyai hitoktatás nagy általánosságban tanítókra, illetőleg tanítónőkre van bízva. Bizonyos, hogy iparkodnak a hitoktatást lelkiismeretesen elvégezni. Az iskolai látogatások alkalmával, valamint a vizsgák eredményeiből is meggyőződtem arról, hogy az anyag betű szerint való tanítása miatt kifogást tenni nem lehet. Mégis összehasonlíthatatlanul más volna az eredmény, ha azt lelkész végezné. Talán lehetne arra a megoldásra módot találni, hogy egy önálló tanyai hitoktatói állás szerveztessék.”¹¹²

A lelkész szerint a tanyai rendőrség létszáma alacsony, ezért nem tudnak elég hatékonyan működni. Ráadásul – írja Balogh István – a hatóság túlságosan elnéző a

---

¹¹⁰ SZCSPL PHEI 3474/1936.

¹¹¹ SZCSPL PHEI 3474/1936.

¹¹² SZCSPL PHEI 3474/1936.

térítőkkal szemben. Legtöbbször csak tiltott gyűlés vagy engedély nélküli könyvterjesztés ellenük a vád, amit néhány pengős pénzbírsággal megúsznak. „Alsótanyán 50 ezer hold területen jelenleg 6 rendőr teljesít szolgálatot. Közvetlen tapasztalatunk szerint ez a csekély létszámú rendőrség szinte emberfeletti munkát végez. Ennek dacára tudnia kellene az illetékes tényezőknek, hogy ez a létszám az őket terhelő feladatok elvégzésére már a komolytalanság határait közelíti meg.”¹¹³ A levél írójának álláspontja a szekták tanításainak képviselőivel kapcsolatban az, hogy ha „...a vallás és a társadalmi rend elleni izgatás címén vonnák őket felelősségre, amint erre lehetőség kínálkozik, bizonyára nem mernének ezek az ügynökök olyan fesztelenül mozogni.”¹¹⁴

Balogh István szerint fontos volna, ha a város által kisbérelőknél kiadott földek bérlői megbízható, a nemzeti és keresztény eszme mellett elkötelezett emberek lennének. „...kívánatos volna, hogy bérletet olyanok ne kaphassanak, akik ezen vallás és haza elleni agitációnak agitátorai, tehát nem áldozatai, mert ez utóbbiak rosszhiszeműsége bizonyítva nincsen és okkal-móddal megmenthetők, de inkább jó szóval és szeretettel, mint erőszakkal.”¹¹⁵

A levél utolsó bekezdése Balogh egyik érdekes tervére utal. A kisteleki esperesi kerület gyűlésén javasolta, hogy a tanyai plébániák közösen adjanak ki naptárat, amelyet a hívek között ingyen osztanának szét. Az könyvben megjelenő hitbuzgalmi és ismeretterjesztő írások ellensúlyai lehetnének a Jehova Tanúi által terjesztett írásoknak. A lelkészek azonban – pénzhányra hivatkozva – elutasították az elképzelést. Balogh István – valószínűleg Prohászka Ottókár és Bangha Béla közismert munkássága nyomán – helyesen ismerte föl, hogy a sajtó útján könnyen és eredményesen lehet hatni az emberekre. Különösen a tanyai lakosokra, akiknek többségéhez „más sajtótermék nem jár”. „Ez alkalommal kell sajnálkozásomnak kifejezést adnom amiatt, hogy az a javaslatom, amelyet a múlt őszi Coronán¹¹⁶ terjesztettem elő egy közös tanyai naptár előállítására nézve, mely a hívek között ingyen lett volna szétosztandó, a tanyai plébánosok között visszhangra nem talált.”¹¹⁷

---

¹¹³ SZCSPL PHEI 3474/1936.

¹¹⁴ SZCSPL PHEI 3474/1936.

¹¹⁵ SZCSPL PHEI 3474/1936.

¹¹⁶ Corona = az esperesi kerület papjainak gyűlése.

¹¹⁷ SZCSPL PHEI 3474/1936.

Glattfelder válaszelevelében kifejtette, hogy szerinte Jehova Tanúinak működése nem buzgó hívek tevékenysége, hanem kommunista agitátorok vallásos köntösbe bújtatott izgatása az államhatalom és a katolikus egyház ellen. „A tanyai szektárius mozgalmak erőszakos és perfid próbálkozása tárgyában már többször nyilatkoztam illetékesek előtt s legutóbb magának a főispán úrnak és a polgármester úrnak a figyelmét is felhívtam a szektákra, megmagyarázván előttük, hogy ezekben az esetekben nem vallásos igények kielégítéséről, hanem vallásos köpenybe burkolódzó, bolsevista propagandáról van szó s úgy láttam, hogy kijelentésemet mind a ketten megértették. A polgármester úr különben azt a fölvilágosítást adta, hogy amennyiben ismeretlen forrásból pénzelt kommunista agitátorok eljárását kellene megakadályozni, a jövőben a fölemelt létszámmal dolgozó rendőrhatalóság éber figyelemmel fog őrködni.”¹¹⁸

A főpap elismerte, hogy a szekták terjedése ellen nemcsak a rendőrségnek kell föllépnie. Jól szervezett plébánián, erős egyházközségben, ahol a lakosság nagy részével a lelkipásztorok személyes kapcsolatban vannak, nem tudnak sok hívőt elhódítani a kisegyházak. A katolikus egyház és a keresztény nemzeti kormány között közismerten jó volt az együttműködés, így az egyház erősödése az államnak is érdeke volt. A katolikus törekvéseket – mint láthatjuk, helyi szinten is – az állami közigazgatás mindig támogatta. Glattfelder önálló hitoktató tanyai kiküldését szorgalmazta, erre azonban az egyház nem talált volna fedezetet, a vallás- és közoktatásügyi minisztérium támogatása híján. „Önálló tanyai hitoktató kirendeléséről azonban egyelőre sajnos nem lehet szó, miután ezeknek a száma kontingentálva van és a minisztérium részéről állandóan hangoztatják, hogy új hitoktatói állásokra nincs fedezet.”¹¹⁹

A püspök úgy gondolta, hogy Szeged-Alsóközponon – ahol egy plébános és egy segédlelkész tevékenykedett – újabb kápláni állást kell szervezni. A papi létszám emelésével a nagy kiterjedésű tanyavilágban javulna a hívek lelki ellátása. A lelkészek a plébánia legtávolabbi pontjaira is el tudnának jutni: hitoktatást, misét, szertartásokat tartani. „...csakis a II. kápláni állás szervezését lehet majd megkísérelni abban az esetben, ha a kápláni fizetés legalább félösszegben – ami 350–400 P[engő]-t jelent –

---

¹¹⁸ SZCSPL PHEI 3474/1936.

¹¹⁹ SZCSPL PHEI 3474/1936.

helyi forrásból biztosíthatónak látszik, s ezenfelül a kirendelendő új munkaerő lakást és teljes ellátást is kaphat.”¹²⁰

Balogh István 1938. december 18-án – saját lelkészi hivatalának iktatása szerinti – 157/1938. szám alatt jelentette a püspöki hivatalnak, hogy az alsóközponti templomba betörtek. A perselyeket kifosztották, s onnan a – mindennapos használatra ott tartott – liturgikus kelyheket, edényeket elvitték. Az értékesebb monstranciát és kelyheket a plébánián őrizték, ezért azok megmaradtak, de a kár meghaladta az ezer pengőt. „Mély szomorúsággal teszek jelentést arról, hogy a szegedalsóközponti plébániatemplomba a múlt éjjel betörtek, a szentedényeket elrabolták, a perselyeket kifosztották. Ruhaneműben a templomot károsodás nem érte. Hiányzik a használatban volt áldoztató kehely, melyből a szent ostyát a Tabernákulum¹²¹ elé, az oltárra szórták. Hiányzik a betegellátásnál használt 2 ezüst szelence, végül a hordozható oltár felszereléséből a miséző kehely, az áldoztató kehely és ugyanonnan 3 bronz olajszelence. A kár eléri az 1.000 P-t, mely – hála az Egyházmegyei Hatóság rendelkezésének – biztosítás révén teljesen megtérül. A monstranciát¹²², a legértékesebb kelyheket, valamint a templomi fehérműt állandóan a lakásomon őrzöm úgy, hogy az újonnan beszerzendő szentedények megérkezéséig is a templom el van látva.”¹²³

A kár nagyságát érzékelteti, hogy a plébánia 1938. augusztus 26-án kilencszázhatvan pengőért két négyszáz négyszögöles telket tudott vásárolni Szeged városától. Pálffy József polgármester szeptember 29-én kérte a szerződéshez Glattfelder püspök jóváhagyását, amit október 23-án meg is kapott. A szerződés másolatát Balogh plébános 1939. január 10-én küldte meg az egyházmegyei hatóság illetékeseinek.¹²⁴

Balogh páter 1939. október 9-én levelet írt Pálffy József polgármesternek, amelyben kétszáz darab gyűjtőív kibocsátására kért engedélyt. A tanyai lakosság egy csoportja ugyanis templom építését határozta el, akik az anyagiak előteremtésére gyűjtést akartak szervezni, sőt már templomépítő bizottságot is szerveztek. „Van szerencsém mély tisztelettel bejelenteni, hogy a Szeged-alsóközponti plébánia híveinek azon része, akik a Feketeszállás, Nagyszéksós és Mórahalom kapitányság környékén laknak, szeretnék a bojárhalmi iskola tájékán, körülbelül ott, ahol a szikelt út

---

¹²⁰ SZCSPL PHEI 3474/1936.

¹²¹ Tabernákulum = az oltárban elhelyezett kis szekrény, amelyben az Oltáriszentséget őrzik.

¹²² Monstrancia = szentségtartó, szentségmutató.

¹²³ SZCSPL PHEI 3521/1938.

¹²⁴ SZCSPL PHEI 3010/1938.

keresztezi a bajai műutat, templomot építeni. Ezen célból megalakítottuk a templomépítő bizottságot, melynek világi elnöke Takács Sándor és Császár Rudolf gazdaköri elnökök, ügyvezető alelnöke pedig Ördög István, ugyancsak gazdaköri elnök.”¹²⁵ – írta Balogh.

A kegyúr város első embere „a bojárhalmi kápolna felépítése érdekében szükségesnek mondott gyűjtés engedélyezése iránti kérelmét” – jóváhagyást kérve – elküldte a püspöknek. A főpap nem is tudott a kezdeményezésről, ezért számonkérő hangnemű levelet írt Baloghnak, aki a püspöki hivatalt meg akarta kerülni, vagy legalábbis kész tények elé állítani. „Miután nincsen tudomásom róla, micsoda kápolna építéséről van szó, felhívom Tisztelendőségemet, hogy az építendő kápolna tervét és hozzávetőleges költségvetését a kiszemelt építési hely vázrajzával hozzám jóváhagyás végett bemutatni szíveskedjék. Ugyanakkor azt is jelentse, miből szándékozik fedezetet találni a gyűjtésen kívül a kápolna építésre, s kikre számít, hogy adományokkal a gyűjtést támogatni fogják, mert csak komolynak ígérkező akciót szabad elindítani.”¹²⁶ A kezdeményezés rövid idő alatt elhalványult, s Bojárhalmon soha nem épült templom vagy kápolna.

Csánky Dezső festőművész, a Szépművészeti Múzeum főigazgatója¹²⁷ 1939 végén írt Balogh páternek, s arra kérte, hogy egy művészcsere-program keretében fogadjon külföldi alkotót. Balogh 1939. december 5-én kelt – az akkor már a részben a tulajdonában lévő *Délmagyarország* cégjelzéses papírjára írt –válaszában megköszönve a fölkérés így fogalmazott: „készséggel támogatom a Méltóságod által bölcsen vezetett kulturális csereakciót és szívesen látok vendégül külföldi művészt. Miután plébániám az ország legnagyobb tanyai plébániája, azt hiszem leginkább festőművészt érdekel az alföldi táj, a tanyai házak, az udvarok, stb. A külföldi művész személyére nézve semmiféle feltételem nincs, bárkit szívesen látok.”¹²⁸

---

¹²⁵ SZCSPL PHEI 2950/1939.

¹²⁶ SZCSPL PHEI 2950/1939.

¹²⁷ Csánky Dénes (1885–1972) festőművész, művészeti író, múzeumigazgató. Művészeti tanulmányait a budapesti Iparművészeti Iskolában és a müncheni Festészeti Akadémián végezte. 1910 és 1912 között a Műemlékek Országos Bizottságának titkára, 1912-től 22-ig a Fővárosi Múzeumok igazgatóhelyettese. 1935 és 1944 között a Szépművészeti Múzeum főigazgatója volt. 1938-ban megkapta a Corvin-koszorút. 1945-től 1949-ig Németországban, majd onnantól haláláig Brazíliában élt. Eleinte zsánerképeket festett, későbbi korszakában inkább tájképeket.

¹²⁸ OSZK KT Fond 191/40.

Nem tudjuk, hogy végül érkezett-e Szeged-Alsóközpontra művész a csereakció keretében (bár valószínű, hogy a háború miatt feszült európai politikai helyzetben, nem). Csánky Dénes és a Balogh István kapcsolatának különös vonása, hogy Csánkyt 1944-ben a lefoglalt zsidó tulajdonban lévő műkincsek kormánybiztosává nevezték ki, aki aztán 1944 végén a Szálasi-kormány utasítására megszervezte és végrehajtotta a Szépművészeti Múzeum anyagának és más magyarországi műkincseknek a Németországba szállítását. Nem sokkal később Balogh páter, már mint az Ideiglenes Nemzeti Kormány tagja, az Elhagyott Javak Kormánybiztosságának felügyelőjeként szintén jobbára a deportált – és onnan többségében vissza nem tért – zsidóság vagyonát felügyelte.

III. 5. Vita a főispánnal, lelkipásztori feladatok az 1940-es évek első felében

1942 tavaszán Balogh István Tukats Sándorral, Szeged szabad királyi város főispánjával keveredett vitába. A páter az 1942. február 28-i városi közgyűlésen bírálta a szegedi közellátást, amelyben szerinte nem szociális, hanem politikai szempontok érvényesülnek. Ezt a véleményét az Alsótanyai Gazdasági Egyesület 1942. március 1-jei választmányi ülésén is kifejtette. A közellátás nehézségeiért – nem megnevezve, hanem csak utalva személyére – a főispánt tette felelőssé. Tukats Sándor ezért előbb Glattfelder Gyula püspökhöz, majd Szinyei Merse Jenő vallás- és közoktatásügyi miniszterhez fordult.

A főispán audiencián jelent meg a csanádi püspöknél, akitől Balogh István rendreutasítását kérte, és fegyelmi eljárást javasolt ellene. Glattfelder az ügyről írásos anyagot kért. Tukats ezt nehezményezte, véleménye szerint ugyanis ő csak előljáróinak – a kormány képviselőinek – tartozik jelentési kötelezettséggel.¹²⁹ A főpap ezért levelet írt neki, amelyben kitarthat az írásos jelentés kérése mellett, ugyanakkor papja mellett is kiállt. „Nagy figyelemmel vártam Méltóságod beígért sorait, amelyek hivatva volnának dr. Balogh István plébános úr részéről Méltóságoddal szemben történt sérelmek felvilágosítására, hogy annak alapján járjak el vele szemben. Nagy meglepetéssel

---

¹²⁹ SZCSPL PHEI 689/1942.

értesültem azért a tegnapi nap folyamán Raskó Sándor püspöki helynök úrtól, hogy Méltóságod állítólag nehezményezi, hogy én írásos közlést kívántam volna a történekről, ami csak hivatali felsőbbbséggel szemben fennálló kötelesség...¹³⁰

Glattfelder Gyula kifejtette, hogy a törvényhatóságon, vagy más közéleti fórumon elhangzott mondatok nem tartoznak a hatáskörébe. Ő – mint püspök – csak a hitbeli és egyházigazgatási kérdésekben előjárója Balognak, aki politikusként vagy újságíróként szabadon cselekedhet – amíg az egyház érdekeit szem előtt tartja, illetve a katolikus közélet jeles személyiségeit nem támadja. Kellő, alapos ismeretek hiányában, megalapozottság nélkül nem akarja papját fegyelmi eljárásnak alávetni. Ezután rámutatott: „Én mindig a legnagyobb lojalitással ismertem el Méltóságod hivatali buzgalmát s ha bármely papom csak látszatát is szolgáltatta annak, hogy munkáját megnehezíti, a legrövidebb úton figyelmeztetem, akár törvényes, akár morális kötelességére talán hibáján túlmenőleg is, mert súlyt helyezek rá, hogy e mai nehéz időben az összes hivatali fórumok harmóniában éljenek s kölcsönös megértéssel szolgálják a köz ügyét. Azonban azt, hogy tudjam, mért kell marasztaló ítéletet kimondanom, talán mégis csak szabad igényelnem? Ha tehát Méltóságod Magát személyében sértve vagy a köznyugalmat fenyegetve látná Balogh részéről, szíveskedjék az adatokat tudomásomra hozni, mert a Méltóságoddal szemben érzett igen nagy tiszteletem és bizalmam tiltja föltételeznem, hogy nem elég informált helyzetben méltóztatott tőlem ítéletet várni, amire semmiképp sem vagyok kapható.”¹³¹

Tukats 1942. március 7-én írt a főpapnak, s a jelentés késlekedéséről számolt be. Nemcsak a törvényhatósági bizottság közgyűlési jegyzőkönyve és a rendőrség jelentése, hanem fültanúk meghallgatása alapján írja meg kifogásait – így konkrét adatokkal bőven alátámasztva: „A rendőrség jelentésén kívül olyan személyiségektől is szándékom információkat szerezni, akik az alsótanyai Gazdasági Egyesület választmányi ülésén részt vettek és dr. Balogh István plébános úr felszólalásának fültanúi voltak. Úgy hiszem, az ügy objektív megvilágítását az ilyen módon szerzett adatok elősegítik.”¹³²

A főispán négy nappal később, március 11-én részletes beszámolót küldött a püspöknek, amelyben részletezte Balogh közgyűlési fölszólalását. Ebben olvashatjuk: „Dr. Balogh István Szeged-alsóközponti plébános úr, törvényhatósági bizottsági tag az

---

¹³⁰ SZCSPL PHEI 689/1942.

¹³¹ SZCSPL PHEI 689/1942.

¹³² SZCSPL PHEI 689/1942.

1942. évi február hó 28-án tartott közgyűlésen a polgármesteri jelentéshez hozzászólva, közellátási kérdéseket tett kritika tárgyává, többek között azt mondta, hogy a közellátásban politikai szempontok érvényesülnek. Mivel ez a megjegyzése semmilyen reális alappal nem bír és alkalmas arra, hogy részrehajlással gyanúsítva az intéző hatóságot, tájékozatlan emberek között zavart keltsen, az elnöki székből figyelmeztettem a törvényhatósági bizottsági tag urat, hogy tartózkodjon az ilyen megjegyzésektől, mert a közellátást illetőleg egyetemes országos érdekek az irányadók.»¹³³

Tukats Sándor leírta – a rendőrség által kiküldött megfigyelő jelentése alapján, valamint néhány jelenlévő megkérdezése után – a plébánosnak a Gazdasági Egyesület ülésén megfogalmazott észrevételeit is. „Az alsótanyai Gazdasági Egyesület 1942. március hó 1-én választmányi ülést tartott. A m[agyar]. kir[ályi]. rendőrség szegedi kapitányságának jelentése szerint ezen felszólalt dr. Balogh István Szeged-alsóközponti plébános is, aki beszédében többek között a következőket mondta:

A./ Kitért a közgyűlésen történt eseményekre s hangoztatta, hogy ő csak az igazat mondotta, stb.

B./ »Igen nagy a nyomor, nem az számít, hogy nincsen az állatoknak takarmány, hanem az, hogy a tömegnek nincs kenyere.«

C./ »Rendőrségi székház, paprika beváltó és más épületek várhattak volna, elégítsék ki előbb az árvízzel sújtott tanyaiak téglaszükségletét,« stb.

D./ Beszéde során a következő további kijelentést tette: »Igaz, hogy akinek az Isten rangot adott, annak ész is adott hozzá, de nem elég a rang és ész, nem kell azt hinni, hogy mindent tud. Aki a tanyai bajokat meg akarja tudni és abban intézkedni – és pedig nem önkényesen – az megbeszéli a tanyai vezetőkkel a teendőket. Hol van itt a népi politika« stb.»¹³⁴

A főispán a levél végén aggályainak adott hangot. Az egyház és az állam tisztségviselőinek vitája nem tesz jót, beárnyékolja ugyanis kapcsolatukat, és a közvélemény előtt is a nézetkülönbség látszatát kelti. Tukats kifejtette, hogy azért vonakodott a levél megírásától, mert az azt a látszatot kelti, mintha a főispán magyarázkodásra szorulna az alsóközponti plébános – szerinte alaptalan – vádjai miatt.

---

¹³³ SZCSPL PHEI 689/1942.

¹³⁴ SZCSPL PHEI 689/1942.

„Mint katolikus ember nem tartom helyén valónak, hogy nyilvánosság előtt az Egyház lelkipásztorával olyan vitába szálljak, amely vita tájékozatlanok és kellő műveltséggel nem bírók előtt alkalmas arra, hogy az Egyház funkcionáriusának, de a világi hatóságnak is a tekintélyét rontsa és megrendítse azt a hitet, bizalmat, melyet az intéző hatóság méltán elvár, ha a munkáját becsületesen és felelősséggel végzi. Őszintén megmondom, voltak aggályaim, hogy jelen levelemben elmondottak talán annak a látszatával bírnak, hogy tulajdonképpen a főispán igazolja magát dr. Balogh István plébános úr előtt, azonban mindezekon túltéve magam, a három éves főispáni működésem minden ténykedéseiért – melynek nincsenek takarni való részletei – a felelősséget vállalva, nyugodtan állok Nagyméltóságod általam mindenkor tisztelt, fennkölt Személye előtt; átnyújtva e sorokat, az ügynek pártatlan megítélést kérve.”¹³⁵

A levélben szereplő adatok fényében Glattfelder 1942. március 16-án írt Baloghnak.

„Szeged város főispánja panaszt emelt előttem Tisztelendőségeddel szemben, hogy a városi közgyűlésen alaptalan vádakkal és invektívákkal¹³⁶ illette a hatóságot s nevezetesen a főispán urat is, de főleg azért, hogy az alsótanyai gazdakörben oly politikai beszédet mondott az ott egybegyűlt nép előtt, mely alkalmas nemcsak a hatóság tekintélyét lejáratni, hanem a köznyugalmat is veszélyeztetni, ami a jelen tragikus körülmények között a legsúlyosabb kritikát hívná ki Tisztelendőségeddel szemben, amikor a nemzet harcban áll, s minden egyházi és polgári fórum a belső fegyelem fenntartását szorgalmazza.”¹³⁷

A püspök figyelmeztette papját, hogy közéleti és újságírói tevékenysége – pontosabban annak „kötekedő” modora – sok kritikát vált ki, elsősorban a városi vezetők körében, akik pedig mindig támogatták a katolikus egyházat és együttműködtek a klérussal. Glattfelder kiemelte, hogy a háború idején, feszült közhangulatban a papságnak a kormányzat mellett kell kiállni. „Ismételten figyelmeztettem Tisztelendőségedet, hogy az a kötekedő modor, amellyel közéleti ténykedését szóban és sajtó útján végzi, igen éles kritikát hí ki vele szemben, s ha netán egyesek ennek folytatását szorgalmazzák, a komoly intéző körök fennakadnak rajta s Tisztelendőségeddel szemben minden lehetséges erkölcsi megtorlást igénybe fognak

---

¹³⁵ SZCSPL PHEI 689/1942.

¹³⁶ Invektíva = éles támadás, kirohanás valaki ellen.

¹³⁷ SZCSPL PHEI 689/1942.

venni, különösen, hogy a mai közhangulat előtt kihasználható körülmények is segédkezet nyújtanak nekik.”¹³⁸

A főpásztor kérte Baloghtól, hogy nyilvánosság előtt – a *Délmagyarország* című lap hasábjain – jelentse ki, hogy sem a főispánt, sem a „hatósági tekintélyt” nem akart megsérteni, lejártni. Lehetőleg pedig fejezze be közirói tevékenységét. Ezzel ugyanis fölösleges indulatokat szít maga ellen, s lelkipásztori teendőit sem tudja kielégítően ellátni. „Jó volna, ha ily értelemben a befolyása alatt álló sajtótényezőket informálná, bár leghelyesebben akkor járna el, ha ez utóbbival minden nem hivatalos kapcsolatot is megszakítana, annál is inkább, mivel a jelen körülmények között a hívek gondozása a lelkipásztornak annyi munkát juttat, hogy politikai vagy közéleti polémiákra ideje sem lehet, ha feladatát becsülettel kívánja betölteni.”¹³⁹

1942. december 30-án a vallás- és közoktatásügyi minisztérium egyik tanácsosa írta a csanádi egyházmegye püspökének Balogh páterről: „Dr. Balogh István Szeged-Alsóközponti róm[ai]. kath[olikus]. plébános nem tengelybarát, ki nemzeti szempontból káros meggyőződésének – bár igen óvatos formában – állandóan hangot ad s környezetét, valamint híveit e tekintetben a legmesszemenőbben befolyásolni igyekszik. A 12. 000 lelket kitevő híveit a paraszt akadémiákon arról akarta meggyőzni, hogy a németek a háborút nem nyerhetik meg s a végső győzelem az angoloké lesz. Ezen kijelentéseivel a népben a bizonytalanság érzését kelti, mellyel a magyar állam fegyveres erejének hátrányt, az ellenségnek pedig előnyt okoz.

Dr. Balogh plébános zsidó származású, ki az 1939. IV. tc. 1. § 2. bekezdésének 8. pontja értelmében zsidónak nem tekinthető¹⁴⁰ s így Szeged városi törvényhatósági bizottsági tagságát is megtarthatta. Szeged város polgármestere tanúsítványt is kiadott részére, mely félzsidó származását bizonyítja.

Dr. Balogh hivatali ténykedéseinek háttérbe szorításával – 3 káplánja dolgozik – inkább üzleti ügyekkel foglalkozik, úgymint a »Délmagyarország« című napilap alapítója, majd társtulajdonosa, angóra nyúltenyésztés, majd pedig a szegedi szabadtéri színjátékok aktív szereplője, mely sokoldalú elfoglaltsága papi hivatásától elvonja.”¹⁴¹

---

¹³⁸ SZCSPL PHEI 689/1942.

¹³⁹ SZCSPL PHEI 689/1942.

¹⁴⁰ Az idézett – a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról szóló – törvényhely: „Amennyiben a jelen törvény másképp nem rendelkezik, rendelkezéseit nem lehet alkalmazni [...] arra, aki keresztény hitfelekezetnek tényleges vagy nyugdíjas lelkipásztora.”

¹⁴¹ SZCSPL PHEI 148/1943.

A levélre 1943. január 25-én válaszolt – a nagybeteg Glattfelder Gyula helyett – Raskó Sándor nagyprépost, püspöki helynök, aki védelmébe vette Baloghot, s tételesen igyekezett cáfolni a fölmerülő vádakat. Azt azonban leszögezte, „...ha híveit nemzeti szempontból – akármilyen formában – károsan megpróbálná befolyásolni, sőt ebben az esetben csak figyelmeztetéssel be sem érném.”¹⁴² Raskó sorai mögött nem föltétlenül a Balogh iránti szimpátiát kell keresnünk. Valószínűbb, hogy a püspöki helynök az egész ügyet az egyház belső ügyének tekintette, s a miniszteri tanácsos ilyen szigorú hangnemű – és egyértelműen antiszemita töltésű – levelét illetéktelen külső beavatkozásnak tartotta.

„Anélkül azonban, hogy Balogh plébános úr védelmében hivatalos vizsgálat előtt vagy annak mellőzésével már most állást kívánnék foglalni, szükségesnek tartom a következő helytnemálló állításokra felhívni Nagyméltóságod figyelmét.”¹⁴³ – írta Raskó Sándor, aki a továbbiakban öt pontba szedve pontosította, illetve cáfolta meg a minisztérium munkatársának információit.

Először leírta, hogy Balogh nem tart „parasztakadémiákat”, és amikor tartott is, csak a hatósági rendeleteket ismertette és magyarázta. „Balogh plébános kb. egy éve már nem tart »parasztakadémiákat« s azokon tehát káros befolyást nem gyakorolhatott. Amikor tartotta, azért tette, mert a hatósági rendeleteket ismertette, s ezzel a mai nyugtalan időben sok félreértésnek vette elejét. Mióta azonban plébániáján, épen az ő sürgetésére, felállították a tanyai közigazgatást, ezt a munkát nálánál avatottabb és hivatottabb tisztviselők végzik.”¹⁴⁴

A püspöki helynök levelének második pontjában visszautasította, hogy a plébános helyett három segédlelkész dolgozna. Szeged-Alsóközponton ugyanis csak két káplán szolgál, akik közül az egyik katonai szolgálatot teljesít. „Annak a vádnak, hogy Balogh plébános helyett 3 káplánja dolgozik, már csak azért sincsen alapja, mert Szeged-alsóközponton soha sem volt 3 segédlelkész, csak kettő; ebből is már jó ideje az egyik katonai szolgálatot teljesít.” Határozott – majdhogynem ironikus – hangnemben írta, hogy „...az ügy érdekében álló volna, ha Nagyméltóságod felhívná az informátor urat, nevezze meg azt a három káplánt, aki egyidőben dolgozott az alsóközponti plébánián és pedig Balogh plébános helyett.”¹⁴⁵

---

¹⁴² SZCSPL PHEI 148/1943.

¹⁴³ SZCSPL PHEI 148/1943.

¹⁴⁴ SZCSPL PHEI 148/1943.

¹⁴⁵ SZCSPL PHEI 148/1943.

Raskó Sándor kitért az alsóközponti lelkész újságírói és szerkesztői tevékenységére is, amelyet egy ideje nem gyakorol – éppen a püspök kérésére. „A Délmagyarországgal való kapcsolatát sokan tényleg kifogásolják, mivel a plébános úr tollforgató ember, s ha bárki támadást vezet ellene, mindenkor helytáll. Ha – mint újságíró – kifogás érheti, az legfőljebb az, hogy a nevezett lap valamikor a liberálisok szócsove volt, de épen Balogh szerezte meg a lapot a keresztény irányzat számára, persze hiába, mert ellenfelei – talán túlságos ellenzékieskedése miatt – »neophitának«¹⁴⁶ tartják.»¹⁴⁷

A negyedik pontban a levél írója nem tartja kifogásolhatónak, hogy a páter nyulakat tenyészt. Sőt, szerinte ezzel saját – és az egyház – anyagi helyzetét javítja, s híveinek új gazdasági lehetőséget, jó példát mutat. „Ami az angóranýúl – helyesebben belganyúl – tenyésztést illeti, mert angóranýúlai nincsenek, ez nem lehet vád, mert ezzel minden pap foglalkozhatik, különösen, ha erre anyagi szempontból rá van utalva; azonfelül ezzel híveinek is olyan új gazdasági tevékenységre kíván jó példával és buzdítással szolgálni, mely – főként ma – rendkívül jövedelmezőnek bizonyul.»¹⁴⁸

Raskó Sándor az utolsó pontban kifejtette, hogy Balogh István soha nem „szerepelt” a szegedi szabadtéri játékokon, mindössze az első két rendezvény szervezésében vett rész. „A szegedi szabadtéri játékoknak Balogh soha nem volt »aktív szereplője«. Igaz, hogy az első kettő létrejövételében kezdeményező és annak megrendezésében társulási alapon szervező volt; a harmadikat már nem rendezte...”¹⁴⁹

A nagyszámú és elszórtan élő tanyai lakosság lelki ellátása nagy problémát jelentett. Ezért Balogh István örömmel vette, hogy a jezsuita rend szegedi rendházában élő – pappá szentelt, de még tanulmányaikat folytató – szerzetesek részt vennének a pasztorálásban. A tanyákon nem volt minden központban templom, vagy kápolna, ezért az állami tanyai iskolákban alakítottak ki miséző helyeket. Az oda vasárnapra kiszálló papok az egész napot híveikkel töltötték. Délelőtt misét mondtak, délután gyerekeket oktattak hittanra, foglalkoztak a leventékkal, a KALOT és a KALÁSZ tagjaival, valamint családlátogatást végeztek.

1941. szeptember 2-án Balogh a következőket írta az egyházmegyei hatóságnak. „Egyik tanítóm jelentette, hogy a jézustársasági atyák az idén bőven rendelkeznek

---

¹⁴⁶ Neofita = valamely vallás vagy tan követésére újonnan áttért személy.

¹⁴⁷ SZCSPL PHEI 148/1943.

¹⁴⁸ SZCSPL PHEI 148/1943.

¹⁴⁹ SZCSPL PHEI 148/1943.

páterekkel, akiket szívesen küldenének ki a tanyára állandó jelleggel. Így megígérte a Házfőnök Úr, hogy a Királyhalom-i iskolánál, minden hónap második vasárnapján sz[en]t. misét mondanak és prédikálnak. Állítólag hasonló ígéretet tettek volna a bojárhalmi iskola részére is. Bár két segédlelkészem van, örömmel veszem ezt az értesülést, mert hála Istennek, az igények annyira növekednek, hogy azokat hárman sem tudjuk kielégíteni.”¹⁵⁰

1941. szeptember 13-án Borbély István jezsuita házfőnök írt a püspöknek. Kijelentette, hogy azok a fölszentelt pap rendtagok, akik még főiskolai stúdiumaikat végzik örömmel vesznek részt a tanyai hívek lelki ellátásában. A szerzetesek csak nyolc–tíz hónapig maradnak a fölszentelés után Szegeden, és létszámuk is változó, ezért a kisegítés ügyében állandóan egyeztetésre van szükség. A jezsuiták mindig a plébános tudtával és utasítása szerint mennek ki misézni, díjazásuk pedig csak az útiköltség összege.

„A kérdéses tanyai kisegítéseket házunk azon tagjai szokták végezni, akik felszentelésük után még egy évig főiskolánkon folytatják tanulmányaikat. E miatt a kiszállások mindig szerény és korlátozott keretek között történnek. Legfeljebb tíz hónapig tarthatnak, s mindig az itt tartózkodó felszentelt teológusok számától függ, hogy hány helyen vállalhatunk ilyen munkát. S hogy e kiszállások a tanulmányok folytatását nem gátolják, rendi előjáróim többször megismételt szigorú utasításai szerint csak olyan kisegítéseket szabad elfogadnunk, melyek a sz[en]t. mise és valamely egyszerű hitelemző beszéd elmondását nem haladják túl. Ellenkező esetben a teológusok nem küldhetők ilyen kisegítésre. Mindenkor kötelességünknek tartottuk, hogy e kiszállások teljesen az illetékes plébános akarata és utasításai szerint menjenek végbe. Ha véletlenül nem a plébánia jelentkezett ilyen igénnyel, a kérelmezőknél mindig tudakozódtunk, vajon a plébános tudta és beleegyezésével járnak-e el. Ezt a jövőben is mindenkor megtesszük.”¹⁵¹ – fogalmazott a jezsuiták szegedi házfőnöke.

A jezsuiták tanyai kisegítő tevékenysége azonban problémákat okozott a helyi plébánosnak. A szerzetesek ugyanis csak az útiköltséget (két pengő) kérték a szentmiséért, míg a világi papok a megállapított stóladíjat várták (tizenöt–húsz pengő). Gyakran az is előfordult, hogy a hívek – a lelkész megkerülésével – egyesén a jezsuitáktól kértek miséző papot, éppen az alacsonyabb díjazás miatt.

---

¹⁵⁰ SZCSPL PHEI 2597/1941.

¹⁵¹ SZCSPL PHEI 2597/1941.

A kialakult felemás helyzetről Balogh István 1943. október 18-án számolt be a püspöknek. Ismertette, hogy a világi papok – főleg a segédlelkészek – rossz anyagi körülmények között élnek. Ezért nagy szükségük van a stóladíjakra, amit azonban hiába várnak, hiszen a tanyaiak szívesebben hívják inkább az „olcsó” jezsuitákat: „A tanyai plébániák egy része állandóan rászorul arra, hogy a jézustársasági atyák, különösen a szentmisék szolgáltatásával, segítségükre legyenek. Vannak helyek, mint pl. a Zöldfás-iskola vagy a Balog-iskola, ahová rendszeresen járnak ki ezek a jó páterek. Kiszállásukért csak a vonat költséget kérik a hívektől. Ezzel a plébániák, különösen a kiszálló segédlelkészek, rendkívül kényelmetlen helyzetbe jutnak. A jézustársasági atyák nem szorulnak arra rá, hogy a Főtisztelendő Egyházmegyei Hatóság által megállapított, esetleg a mostani rendkívüli gazdasági viszonyok miatt a felemelt stólat kérjék, a világi papság azonban, különösen a segédlelkészek, igenis a nyomor szélén vannak; annyi legális jövedelmük sincs, hogy öltözetüket pótolni tudják. Van olyan plébános, akinek komoly háztartási gondjai vannak. A világi papság tehát nem mondhat le a stólájáról. De mit gondoljanak, és mit mondjanak a hívek, ha azt látják, hogy a plébániáról a papok 15-20 pengőért, – ami nem teszi ki egy pár csirke árát sem, – teszik meg az utat és szolgálatot, ugyanakkor a jézustársasági atyák 2 pengőért? Ismételten megtörtént, hogy amikor misét kértek valamely iskolához, jezsuitát kértek mondván, hogy az ingyen jön, a tisztelendő urak pedig pénzért jönnek.”¹⁵²

Németh Béla jezsuita szerzetes 1943. október 26-án kelt levelében kifejtette, hogy amióta a jezsuiták kisegítő lelkészi teendőket látnak el, soha nem kértek honoráriumot az útiköltségen fölül. Ez Loyolai Szent Ignác szellemiségéből és rendjük regulájából fakad: munkájukat, hivatásukat nem meghatározott ellenszolgáltatás fejében végzik. „A pátereink több mint húsz éve végeznek kisegítő lelkipásztori munkát a csanádi egyházmegyében és ezen idő alatt a honorárium tekintetében mindig ugyanazt az elvet vallották, amit vallanak ma is rendünk szellemében, hogy minden nagylelkű adományt hálásan fogadunk, azonban jogunk semmiféle ellenszolgáltatáshoz nincs az útiköltségen felül. Ha már most ebből a mi eljárásunkból kifolyólag egyenetlenségek állnak elő, ezeknek rendezése a plébános urakra, illetőleg az egyházmegyei hatóságra tartozik, annál is inkább, mert hiszen mindenki tudhatja, hogy mi milyen feltételek mellett vállaltuk a kisegítést.”¹⁵³

---

¹⁵² SZCSPL PHEI 2680/1943.

¹⁵³ SZCSPL PHEI 2680/1943.

Raskó Sándor apostoli kormányzó 1943. október 27-én értesítette Krämer Tamás kisteleki esperesplébánost – akinek esperesi kerületéhez tartozott a szegedi tanyavilág – a jezsuiták álláspontjáról: „Azt is meg kell érteni, hogy a szegedi jézustársaságiak ragaszkodnak reguláik előírásaihoz, s nem hajlandók csakis a hívek által felajánlott összeget mint alamizsnát elfogadni a készkiadásaikon kívül.”¹⁵⁴ Ugyanakkor szükségesnek tartotta egységes stóladíjak kialakítását – vagy az esperes, vagy a püspöki hivatal hatáskörén belül – az ilyen félreértések és vádaskodások elkerülése miatt.

Krämer esperes 1943. december 11-én írta meg az apostoli kormányzónak, hogy az esperesi kerületi gyűlésen megállapították az egységes stóladíjakat. Így a miséző helyre való kiszállás díja 20 pengő, amit a plébánosnak kell kifizetni. „... az ügyet őszi koronánkon az összes tanyai papok jelenlétében tárgyalattam le, amikor is úgy határoztak, hogy a kiszállás díja 20 (Húsz) pengő lesz. Ezt az összeget a plébánosok szedik be és ők adják át a kiszálló papoknak, a főtisztelendő jezsuita pátereknek is.”¹⁵⁵

1941 végén – a világháború eseményeinek hatására és az ország esetleges hadszíntérré válásának lehetőségét szem előtt tartva – a honvédelmi minisztérium előírta leánylevente csapatok szervezését és kiképzését. A csapatokat önkéntes jelentkezőkből kellett megalakítani. A foglalkozásokon a leányleventék nem katonai jellegű, és nem pusztán fizikai kiképzésében részesültek. Vallás- és erkölcstani, háztartási ismereteket sajátíthattak el, valamint testi erőnlétfelkészítő gyakorlatokat végeztek. Ezzel készülve a magyar anya szerepére.

Bár a belépés nem volt kötelező, az alsóközponti tanyavilágban a lányok nagy része mégis behívót kapott a helyi levente parancsnok aláírásával. Balogh plébános – bizonyára hívei kérésére – levélben érdeklődött a püspöki hivattól, hogy kötelező-e a leánylevente mozgalomban részt venni. 1942. január 23-án – az alsóközponti lelkeszi hivatal jelzete szerinti – 40/1942. számmal így írt: „A Magyar Katolikus Akció legutóbbi számában azt olvashattuk, hogy a leánylevente-kötelezettség csak f[o]lyó]. évi szeptember 1-étől kezdődőleg lép érvénybe. Ennek dacára a tisztelettel mellékelt 3 d[a]r[a]b idézés tanúsága szerint igen szigorú hangú behívót kapnak a lányok.”¹⁵⁶

Glattfelder Gyula Mihalovics Zsigmondtól, az Actio Catholica országos elnökétől 1942. január 29-én kelt levelében kért fölvilágosítás az ügyben. A válaszlevelet február 6-án írta Mihalovics pápai prelátus, miután Bélydy Alajos

---

¹⁵⁴ SZCSPL PHEI 2680/1943.

¹⁵⁵ SZCSPL PHEI 2680/1943.

¹⁵⁶ SZCSPL PHEI 324/1942.

altábornaggyal – a honvédelmi minisztérium leventemozgalommal foglalkozó tisztségviselőjével – konzultált. „Sajnos, Béldy minden jó szándéka ellenére is azt tapasztaljuk, hogy az alantas Levente-közegek nem az altábornagytól kiadott irányelvek szerint dolgoznak. A leánylevente egyesületeket országszerte derűre-borúra alakítják, nem egy helyen kényszerítő eszközök alkalmazásával. Természetesen, felfelé azt jelentik, hogy a leányok önként jelentkeztek.”¹⁵⁷ – olvasható Mihalovics levelében.

A prelátus egyben kifejtette Serédi Jusztinián hercegprímás, esztergomi érsek véleményét is a leánylevente mozgalomról, illetve az annak szabályozására irányuló törvénytervezetről. Az ország első katolikus főpapja nem látta értelmét a mozgalomnak, a lányok ugyanis – szerinte – az iskolában hittan órán és testnevelés órán megkapják a szükséges képzést, a háztartás vezetését pedig családjukban, otthonukban sajátítják el. Mihalovics a következőképpen fogalmazta meg Serédi álláspontját. A hercegprímás „...úgy látja, hogy a leánylevente intézményre semmi szükség sincsen, mert a célt, t[udni]. i[llick]. a magyar leányifjúság magyarrá neveltessék, továbbá valláserkölcsei és honvédelmi testi neveléssel, valamint háztartási oktatással készüljön a magyar anya szerepére, külön leánylevente szervezet nélkül eddig is nagy részben elérte a családi, a templomi és iskolai valláserkölcsei nevelés, az iskolai oktatás és testnevelés, végül a családban és külön tanfolyamokon adott háztartási kiképzés.”¹⁵⁸

Az alsótanyaiak által kapott „behívók” érvénytelenségét és szabálytalanságát mutatja, hogy Béldy altábornagy már 1941. november 18-án kiadott rendeletében a női levente szakosztályok szervezését – további intézkedésig – megtiltotta. A rendeletben ismertette a leánylevente csoportok szervezése kapcsán fölmerülő problémákat, félreértéseket. Legnagyobb gondnak a kényszer alkalmazását tekintette, a szervezők ugyanis gyakran kötelező jellegűnek állították be a mozgalmat. „...egyres helyeken állítólag mégis az összes leányokat – még a tanintézetek kötelékébe tartozókat is – szinte belekényszerítették a női szakosztályokba, s ezzel máris ellenszenvet keltettek a jövőben törvény alapján megszervezendő női leventeintézmény iránt.”¹⁵⁹ A főtiszt problémaként fogalmazta meg továbbá, hogy a lányokat gyakran katonai jellegű kiképzésnek vetik alá és csoportjaik élén gyakran férfi leventeparancsnok áll. Ezért határozta el a következőket: „A fenti visszasságok megszüntetésére általánosságban

---

¹⁵⁷ SZCSPL PHEI 324/1942.

¹⁵⁸ SZCSPL PHEI 324/1942.

¹⁵⁹ SZCSPL PHEI 324/1942.

elrendelem, hogy további intézkedésemig a női szakosztályok ideiglenesen szüntessék be működésüket.”¹⁶⁰

Az altábornagy kivizsgálta a Balogh István által jelentett szeged-alsóközponti ügyet. 1942. május 30-án írta Mihalovics Zsigmondak, hogy: „Magam is úgy gondolom, hogy a jelentett esetekben alárendelt közeg ügyetlenségéről van szó, s nem a vezetőség célzatosságáról, egyébként intézkedés történt, hogy a szegedi leventevezetőség a kényszerű behívásokat szüntesse meg.”¹⁶¹

„A megidézett leányokat – bár az idézőket a körzetparancsnok írta alá – nem a körzetparancsnok, hanem a rúzsajárasi áll[ami]. elemi iskola tanítónője, a női szakosztály vezetője, fogadta.”¹⁶² – derült ki. A félreértés abból fakadt – legalábbis Bélyd értelmezése szerint –, hogy a rúzsai tanítónő női levente szakosztályt akart szervezni. Az kezdeti érdeklődés azonban hamar alábbhagyott, mert a lányokat azzal ijesztgették, hogy tavasszal a frontra küldik őket. A tanítónőt pedig azzal vádolták, hogy ügybuzgóságának indoka a lányonként és foglalkozásonként kapott egy pengős díjazás. Mivel egyik állítás sem volt igaz, saját maga tisztázása miatt idézte be a lányokat egy foglalkozásra, amelyre a „behívót” – a nyomatékosítás végett – a körzeti leventeparancsnokkal íratta alá. Bélyd végkövetetése: „...a tanítónő teljes jóhiszeműséggel járt el. Hibázott a leventeparancsnok azzal, hogy az aláírt idézőt a szakosztályvezető rendelkezésére bocsátotta s azzal a dolognak olyan színezetet adott, mintha a leventeegyesület női szakosztályában való jelentkezés kötelező volna.”¹⁶³

Balogh István 1944. június 21-én, 224/1944. számú levelében jelentette a püspöki hivatalnak, hogy az alsóközponti plébánián – a püspök április 27-i rendeletének megfelelően – megválasztották az egyházközségi képviselőtestület tagjait és póttagjait. Ezzel megalakult az új képviselőtestület, amelynek mandátuma 1947. június 1-jén – tehát már Balogh páter távozása után – járt le.

A plébánia, lelkeszség a püspökség területi egysége. Az egyházközség azonban ennél bővebb fogalom; alatta hagyományosan a helyi hívek összességét értjük – hierarchikus szervezettségtől függetlenül. A Magyar Katolikus Püspöki Kar 1938. október 4-én hagyta jóvá az (1984-ig érvényes) egységes egyházközségi igazgatási és adózási szabályzatot, ami magyar és német nyelven jelent meg (a németnyelvű katolikus

---

¹⁶⁰ SZCSPL PHEI 324/1942.

¹⁶¹ SZCSPL PHEI 324/1942.

¹⁶² SZCSPL PHEI 324/1942.

¹⁶³ SZCSPL PHEI 324/1942.

egyházközségek miatt). Ebben az egyházközséget a következőképpen határozták meg: „...egy plébánia híveinek szervezett összessége, akik a helyi plébános vezetése alatt az előírt szabályzat szerint választott képviselőtestület útján bizonyos helyi egyházi ügyek intézésében részt vesznek, önálló joghatósággal azonban nem bírnak s minden választás vagy határozat csak az egyházi hatóság jóváhagyása után lesz jogérvényes.”¹⁶⁴ A két világháború közötti egyházközségek célja a helyi hívek aktivizálása volt, szerepük tanácsadó testületi jellegű. (1992 óta a kánonjog szerint az egyházközségek nem a plébániától különböző jogi személyek.)

A püspök áprilisi rendeletének értelmében a jelölőbizottság összeállította a jelöltlistát. A jelölnévsor összeállításakor Balogh plébános ügyelt arra, hogy a képviselőtestületben „...a hívek foglalkozásuk arányában nyerjenek képviseletet és a plébánia legtávolabbi része is képviseletet kapjon.”¹⁶⁵ Ez a korabeli testületekben általános volt. Így például a több nemzetiség által lakott településeken az etnikai arányoknak megfelelő számban kerültek ki a tagok. Egyházi elnök Balogh István volt. Világi elnökké Wagner Gyula fölbirtokost, alelnökké Varga Mátyás népiskolai igazgatót, jegyzővé Dosztig Ferenc tanítót választották. A tagok nagy része gazdálkodó volt, de kisbérlők, tanyai tanítók és iskolaigazgatók is helyet kaptak a testületben.

A 12 000 hívőt magában foglaló alsóközponti plébánia képviselői a következők lettek: dr. Árendás György városi aljegyző, Babarcsi József gazdálkodó, Balogh Antal gazdálkodó, Bába János gazdálkodó, Bálint János kisbérlő, Bózsó Ferenc gazdálkodó, Benke Ferenc mezőgazdasági iskola igazgatója, Császár Rudolf gazdálkodó, Dobó Ferenc gazdálkodó, Dobó István gazdálkodó, Dobó János gazdálkodó, Farkas János gazdálkodó, Fraunhoffer Mihály hentes, Kazi Gáspár anyakönyvvezető-helyettes, Kiri István gazdálkodó, Kószó Imre gazdálkodó, Kószó István gazdálkodó, Kószó György kisbérlő, László István állami tanító, Masa Imre gazdálkodó, Oltványi Vince gazdálkodó, Ótott Kovács József gazdálkodó, Papp János gazdálkodó, Somogyi István szabómester, Takács Mihály népiskolai igazgató, Tanács Antal gazdálkodó és Volford József gazdálkodó. Póttagok: Csóti János földműves napszámos, Huszta Imre földműves napszámos, Király Miklós kisbérlő, Kiri Antal gazdálkodó, Németh Mihály

---

¹⁶⁴ Vö. Erdő Péter: Plébánia és egyházközség a háború előtti Magyarországon. Magyar Egyháztörténeti Vázlatok, 9 (1997). 3–4. sz. 93–94.

¹⁶⁵ SZCSPL PHEI 1680/1944.

kisbérő, Novák Sándor MÁV nyugdíjas, Pakai István kisbérő, Szekeres Vince gazdálkodó, Vass Vince kisbérő és Volford Lajos gazdálkodó.¹⁶⁶

Az egyházközségi képviselőtestület alakuló ülésen Balogh páter a háború borzalmairól beszélt, valamint a haza védelmének fontosságát hangoztatta. A honvédelmet az egyház védelmével azonosította, s a kereszténységet, a katolikus egyházat nemzetfönntartó erőnek tartotta. „Egyházunknak, hitünknek megvédése által hazánkat is megvédjük, mert a kard szerezte meg, de a kereszt tartotta fent ezer év óta ezt a hősök vérével áztatott, megszentelt földet.”¹⁶⁷

1943 augusztusában elhunyt Glattfelder Gyula érsek, püspök. Az egyházmegyét rövid ideig Raskó Sándor nagyprépost kormányozta káptalani helynökként, majd 1944 márciusában az Apostoli Szentszék Hamvas Endrét nevezte ki a csanádi egyházmegye élére. Ezért Balogh páter az alakuló ülésen megemlékezett az új főpásztorról, egyben kifejezte szándékát, hogy meghívja a plébánia létrehozásának ötvenedik évfordulójával egybekötött kenyérszentelési szertartásra: „Plébános előadja, hogy miután első ízben jöttünk össze azóta, hogy dr. Hamvas András püspök urunk vette át az ősi Szent Gellért Egyházmegye örökét, az új Főpásztort bizalommal, hűséggel és gyermeki szeretettel köszöntjük azzal az ígérettel, hogy minden rendelkezését és irányítását fiúi kötelességérzetünk tudatában fogjuk végrehajtani. Ezen évben lesz a plébánia fennállásának 50. évfordulója, melyet július hó 2-én ünnepelne meg az egyházközség a templom búcsújával és a Gazdasági Egyesület aratóünnepélyével kapcsolatosan. Ezen ünnepségre meghívja Püspök Atyánkat és felkéri az új kenyér megszentelésére is. Reméli, hogy ez alkalommal módunkban lesz hódolatunknak személyesen is kifejezést adni.”¹⁶⁸

1945 januárjában a Miasszonyunkról Nevezett Kalocsai Szegény Iskolanővérek rendjének négy tagja költözött Szeged-Alsóközpontra, a Szent László Egészségházba. Betegápolást vállaltak, a háború miatt erre nagy szükség volt, hiszen a város kórházai mind túlterheltek, túlszűfoltak voltak. Ám alig fél évvel később a nővérek távoztak. Erről 1945. november 9-én értesítette Hamvas Endre püspököt Vojnich Mária Aquina, a kalocsai iskolanővérek általános főnöknője. A főnöknő írta, hogy a nővéreket november 10-15-i hatállyal elhelyezi. Az állandó megtelepedés akadályaként a megfelelő lakás és a megélhetés elemi föltételeinek hiányát jelölte meg. Ugyanakkor

---

¹⁶⁶ SZCSPL PHEI 1680/1944.

¹⁶⁷ SZCSPL PHEI 1680/1944.

¹⁶⁸ SZCSPL PHEI 1680/1944.

kijelentette, hogy a szegedi klinikai ápolónői el tudják látni azokat a föladatokat, amiket addig a nővérek végeztek.

„Folyó év január 26-án Nagyméltóságod kegyes szóbeli engedélyével a kalocsai iskolanővéreknek Szegeden tartózkodó csoportjából 4 nővér letelepedett a Szeged-Alsóközponti Szent László Egészségházban, hogy ott a betegek ápolását átvegyék. Minthogy akkor a háborús körülmények között nem volt megállapítható, hogy állandó működési terük lehet-e majd az egészségház a nővéreknek, dr. Balogh István alsótanyaközpont plébános úr és a Szerzetünk között csak ideiglenes megállapodás (Szerződés) jött létre 1945. április hó 1-én. A lefolyt 7 hónap alatt bebizonyult, hogy nővéreink szempontjából nem kívánatos az ottani állandósításuk. Bár áldozatos lélekkel vállalták a nővérek az ápolást és krisztusi szeretettel szolgálták a betegeket, rajtuk kívülálló okok mégis indokolatlanná s újabban már feleslegessé is tették az ottani szolgálatukat. A nővérek végleges letelepedéséhez ugyanis hiányoznak a 496. kánon által előírt feltételek: a megfelelő lakás és az állásukhoz mért megélhetés biztosítása nincs...”¹⁶⁹

A nővérek távozásáról a csanádi főpásztor 1945. november 12-én értesítette – a plébániát Balogh távollétében vezető – Gangyi Ferencet. „A Kalocsai Iskolanővérek általános főnöknője értesített, hogy Szeged-Alsóközpontból, a Szt. László Egészségházból visszahívja a nővéreket. Jelezte azt is, hogy a betegekről a szegedi klinikai nővérek és világi ápolónők fognak gondoskodni.”¹⁷⁰

III. 6. Lemondás a szeged-alsóközponti plébániáról

1944 októberében, a háború utolsó szakaszában Szegedre bevonultak a szovjet csapatok. Novemberben Balogh páter bekapcsolódott a politikai életbe. Szegeden részt vállalt a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front megalakításában és a Független Kisgazdapárt újjászervezésében. Később a dálnoki Miklós Béla vezette – debreceni

---

¹⁶⁹ SZCSPL PHEI 2383/1945.

¹⁷⁰ SZCSPL PHEI 2383/1945.

székhelyű – Ideiglenes Nemzeti Kormányban a miniszterelnöki hivatalt vezető államtitkári posztot nyerte el.

Politikai tevékenysége, illetve a Debrecenhez, majd Budapesthez kötött állami megbízása miatt nem tudta plébánosi teendőit ellátni. Ezért püspökétől szabadságot kért, aki távollétében Kováts Lajosra bízta a plébánia ellátását. Erről Kovátsot Hamvas Endre 1944. december 27-én értesítette: „Január 1-i hatállyal felmentem Tisztelendőségedet jelenleg viselt hitoktatói állásából és kinevezem s. lelkésznek a II. kápláni állásra Szeged-Alsóközpontba, de úgy, hogy ugyanott a gyakran távollévő plébános mellett a vicarius coadiutor¹⁷¹ tisztét is betölti a 475. canon értelmében. Hatásköre in spiritualibus¹⁷² teljes plébánosi, egyházközségi és plébániai javadalmi ügyekben pedig annyi, amennyit a plébános rábíz. A lelkipásztori munkabeosztást is Tisztelendőséged intézi káplántársára is kiterjedő hatállyal.”¹⁷³

A Kováts Lajost kinevező dokumentumot a főpap Balogh Istvánnak is megküldte, az alábbi szöveg kíséretében: „...áthelyeztem Alsóközpontba s. lelkésznek Kováts Lajos hitoktatót. Ez utóbbi Tisztelendőséged mellett a vicarius adiutor tisztét is be fogja tölteni és ezért őt külön honorárium illeti meg, amint azt a neki szóló és másolatban itt mellékelte kinevezési okmányban megírtam. A vicarius adiutori tisztség addig tart, míg Tisztelendőséged vállalt politikai missziója a plébániától gyakran elszólítja.”¹⁷⁴

Balogh páter a kinevezett helyettes plébános – adminisztrátor – ellátásáról, díjazásáról írt a püspöki hatóságnak. Úgy tervezte, hogy az édesanyjával érkező Kováts Lajos önálló háztartást vezetne, és még az ott szolgáló káplánt sem kellene ellátnia, hanem ellátás gyanánt havi 100 pengőt biztosítana neki. „Adminisztrátorunk díjazására nézve, különös figyelembe véve azt, hogy édesanyjával együtt jönne Alsóközpontba, méltóztatnék megfontolás tárgyává tenni következő tiszteletteljes javaslatomat: Az Adminisztrátor úr saját háztartást vezetne, a segédlelkész urak ellátását 100.- pengő térítése mellett adná, én pedig kápláni jövedelmét havi 1000.- pengőre egészíteném ki.

---

¹⁷¹ Vicarius coadiutor = az egyházi vezetés által ideiglenes kirendelt helyettes (pl. püspöki helynök, helyettes plébános stb.)

¹⁷² In spiritualibus = lelki ügyekben, a lelkiek terén.

¹⁷³ SZCSPL PHEI 2901/1944.

¹⁷⁴ SZCSPL PHEI 2901/1944.

A kezdet nehézségein természetesen szeretetből is átsegíteném bizonyos naturáliák¹⁷⁵ átengedésével.”¹⁷⁶

A javaslatra Hamvas püspök december 29-én reagált. Kifejtette, az önálló adminisztrátori háztartás gondolata mögött az húzódik meg, hogy Balogh más településen akar berendezkedni, mégpedig hosszútávra. Ehhez azonban a lelkésznek szabadságot kell kérni. Szabadságot a püspök mindössze három-négy hónapra adhat, és az Apostoli Szentszék is legföljebb egy évre.

„December 27-én kelt levelében ajánlja, hogy az általam Tisztelendőségem mellé kinevezett vicarius adiutor külön háztartást vezessen, minek fedezetére a szükséges költséget Tisztelendőségem neki megtéríti. Ebből azt következtetem, hogy Tisztelendőségem saját háztartását felosztatni, illetve a politikai állásának megfelelő székhelyre tartósan átvinni kívánja. Ez esetben azonban a plébániától való állandó távollétről van szó, melyhez én engedélyt nem adhatok hosszabb időre, mint három-négy hónapra, és amelyhez az Apostoli Szentszék is egy félévre, vagy legföljebb fontos okból egy évre szokott engedélyt adni. Amennyiben tehát ily szándéka van Tisztelendőségemnek, akkor szabadságot kérjen tőlem, és én azt a nekem az egyházjogban megadott keretek között megadom.”¹⁷⁷

Balogh azonban – miközben az országos politikai élet egyik legmeghatározóbb és legaktívabb szereplője lett – nem törődött papi szolgálatával. Sem plébánosi teendőit nem látta el, sem püspökétől nem kért engedélyt a távolmaradásra. Ezt Hamvas Endre sérelmezte, de kompromisszumra hajló módon – bízva benne, hogy Balogh a katolikus egyház érdekeit is képviseli a kormányban – nem tette szóvá. Csak már az általa engedélyezhető szabadság letelte után értesítette a politikus plébánost. 1945. április 21-én írt levelében így fogalmazott:

„Tisztelendőségemet 2901/944. sz[ám]. a[latt]. felhívtam, hogy szabadságot kérjen, ez azonban még nem történt meg. Mivel az általam engedélyezhető szabadságidő azóta már kitelt, megsürgetem az ügyet. Értesítem arról is, hogy a vicarius adiutor nincsen megelégedve helyzetével, A plébánián a háztartásbeliek úgy tekintik, mintha megtúrt egyén volna, a külön háztartás vezetése pedig számára nehéz, sőt szinte lehetetlen külön konyha hiányában. Ezen az állapoton okvetlenül segíteni kell.”¹⁷⁸

¹⁷⁵ Naturália = termény, természetbeni járandóság.

¹⁷⁶ SZCSPL PHEI 2901/1944.

¹⁷⁷ SZCSPL PHEI 2901/1944.

¹⁷⁸ SZCSPL PHEI 2901/1944.

Kováts Lajos nem volt megelégedve helyzetével. Legjobban az zavarta, hogy sem a házvezető, sem a káplán nem tekinti őt felettesének. Sőt, úgy bánnak vele, mintha csak megtúrt személy lenne. Édesanyjának csak hosszas unszolás után adtak külön szobát, és neki csak egy helyiség áll rendelkezésre. Ugyanakkor – jelentette a püspöki hivatalnak – Balogh páternek három szoba fenn van tartva, amit senki sem használ, és a plébánián többen is laknak: a háztartási alkalmazottakon kívül a nyugdíjas sekrestyés és az egyik helyi rendőr – családostól. Így az állandó hangoskodás zavarja lelkeszi hivatal ügyintését. Kováts szerint a ház lakói mind Balogh István „bizalmi emberei” és az ő ellenségei.¹⁷⁹

Balogh páter a püspöknek írt válaszlevelében kifejtette, hogy az adminisztrátor alkalmazása neki csak kiadásokkal, többletterhekkel jár, és csupán azért hajlandó belemenni ebbe a helyzetbe, mert morális kötelességének tekinti a híveiről való lelkipásztori gondoskodást. Tétélesen cáfolta Kováts Lajos kifogásait, és védelmébe vette a ház lakóit is, akiket értékes és az egyháznak sok szolgálatot tevő embereknek állított be. „2901/1944. sz. alatt folyó hó 2-án kelt fölhívására tisztelettel kérem, hogy szabadságomat meghosszabbítani méltóztassék. Ami a vikárius adjutor helyzetét illeti, tudom, hogy nincs megelégedve, de ez kizárólag az ő betegségéből származó diszpozíció¹⁸⁰. Jövedelmét április hóban 1500 P-re, május hónapra 2000 P[engő]-re egészítettem ki a magaméból. Tehát anyagilag véve tényleges ráfizetés a számomra a mai helyzet, melyet kizárólag erkölcsi okokból látszik szükségesnek fenntartani. Tudtommal külön háztartást vezet, miután a plébánia konyháját kizárólag ő használja. Az eddigi két lakószobán felül a harmadikat is felajánlottam, de azt sürgősen szükségesnek mondotta.”¹⁸¹

Hamvas püspök 1945. június 16-án írt Balogh szabadságolása ügyében Grósz József kalocsai érseknek, aki – kinevezett pápai nuncius hiányában és az esztergomi érseki szék betöltetlensége miatt – az Apostoli Szentszék magyarországi képviselője volt. „Dr. Balogh István szegedalsóközponi plébánosnak államtitkárrá történt kineveztetése alkalmával 1944. december 29-én három hónapi szabadságot adtam és felhívtam figyelmét, hogy ezen túlmenően csak az Apostoli Szentszék, jelenleg annak magyarországi képviselője, Nagyméltóságod adhat szabadságot.”¹⁸²

---

¹⁷⁹ SZCSPL PHEI 224/1945.

¹⁸⁰ Diszpozíció = helyzet, kedv, hangulat.

¹⁸¹ SZCSPL PHEI 2901/1944.

¹⁸² SZCSPL PHEI 1101/1945.

Grósz József 1945. június 25-én 1029/1945. számú rendeletével szabadságot engedélyezett Balognak 1945. december 31-i határidővel. Erről Hamvas Endre július 5-én értesítette az államtitkárt. „Tisztelendőségnek június 7-én kelt kérelmét felterjesztettem Grósz József kalocsai érsek úrhoz, mint aki az Apostoli Szentszék magyarországi megbízottja. Az ő meghatalmazása alapján december 31-ig terjedő szabadságot engedélyezek. Többre ő nekem felhatalmazást nem adhatott, mert az Apostoli Szentszék sem szokott beneficiátusoknak¹⁸³ egy évnél tovább terjedő szabadságot adni.”¹⁸⁴

Ezt a páter július 12-én kelt levelében nyugtázta, egyben kifejezte köszönetét. Hamvas püspöknek címzett leveléből: „2901/1944. sz. folyó hó 5-én kelt leiratát köszönettel vettem. Tudomásul vettem azt is, hogy szabadságom ez év végéig, december 31-ig terjed. Nagy örömmel köszöntöm a Főtisztelendő Egyházmegyei Hatóságnak azon szándékát, hogy mindkét segédlelkészi állást is betölteni méltóztatik. Híveim, kikkel kapcsolatomban távollétem dacára is nagyon élénk, igényei állandóan nőnek és bizony azok kielégítése nagyon kívánatos.”¹⁸⁵

1945 utolsó napján Balogh szabadsága lejárt. 1946. január 2-án a püspök levélben kérte, hogy vagy – amint azt a kánonjogi előírások megkövetelik – térjen vissza plébániájára, vagy mondjon le javadalmáról. Folyó ügyei elintézésére a főpap két hetet adott. Mivel Balogh nem jelzett vissza, Hamvas Endre február 13-án a következő döntést hozta: „...a 2169. canon értelmében a szeged-alsóközponti plébániát ezennel megürültnek nyilvánítom.”¹⁸⁶

Balogh István kész helyzetben találta magát. Mivel a kánonjog által előírt plébánosi kötelességeit – állandó távolléte és elfoglaltsága miatt – nem tudta ellátni, püspöke megfosztotta lelkészi állásától és jövedelmétől.¹⁸⁷

Erre Balogh 1946. március 6-án reagált – mégpedig elég különösen: lemondott plébánosi állásáról, amit – a püspök főntebb idézett rendelete értelmében – már nem is birtokolt. Kifejezte, hogy a csanádi egyházmegyével – politikusként is – jó kapcsolatban akar maradni. „Kézhez vettem az értesítést, mely szerint az érvényben lévő canonok

---

¹⁸³ Beneficiátus = egyházi javadalmas.

¹⁸⁴ SZCSPL PHEI 1101/1945.

¹⁸⁵ SZCSPL PHEI 1101/1945.

¹⁸⁶ SZCSPL PHEI 1101/1945.

¹⁸⁷ Az alsóközponti plébánia és a kegyúr város kapcsolatáról részletesen: Kisházi-Kovács László, 2001. 73–81.

értelmében szabadságom meg nem hosszabbítható és folytatólagos távollétem miatt a Szeged-alsóközpointi plébánia megürültnek tekintendő. A canonok rendelkezéseit illő tisztelettel tudomásul veszem és híveim iránt érzett szeretetem miatt sajnálattal bár és kizárólag más, ugyancsak fontos szolgálati érdekből plébániámról ezennel lemondok. Őszintén kívánom, hogy az a bensőséges viszony, amelyben eddig a csanádi egyházmegyével voltam, s amely Istenben boldogult Gyula püspök emléke miatt is elszakíthatatlan marad, s azt a magam részéről hűségesen ápolni fogom.”¹⁸⁸

Balogh István 1945-ös politikai szereplése, pontosabban annak a csanádi egyházmegyéhez kapcsolódó eseményei is említést érdemelnek, bár kronológiailag megelőzik a plébánosi állásról való lemond(at)ását. Érdekes egy 1945. július 12-én Hamvas Endrének írt levél, amelyben Balogh páter saját politikai életben elfoglalt helyét, illetve külső megítélését értékelte. A sorok reális helyzetértékelésről és pontos problémaérzékelésről tesznek tanúbizonyságot. Balogh pátert egyik politikai erő sem ítélte meg egyértelműen. Hol „szalonkommunistának”, hol meg „vörös papnak” gúnyolták. Ráadásul a – számos irányzatot magába fogadó – kispapárton belül sem volt stabil a helyzete sokszor érték támadások. Erről így írt:

„Az egyik oldalról reakciónak minősítenek, ugyanakkor a másik oldalon »szalonkommunistának« tisztelnek, meg »vörös papnak«. Nem mintha ez újdonság volna, mert így volt ez már az indulás pillanatában, decemberben is, sőt már novemberben. Csak azóta nemcsak a távlatok változtak, de az oldalak is. Ők azt mondják, én változtam, én az ellenkezőjét állítom és magamban azt hiszem, hogy most sem akarok mást, mint akkor: őszinte és minden terrortól mentes demokráciát és abban egyháznak azt a helyet és szabadságot, mely minden körülmények között megilleti.”¹⁸⁹

Az 1945. novemberi országgyűlési választásokon Balogh páter a győztes Független Kispapárt listáján indult – és jutott mandátumhoz. A főnálló törvények értelmében minden képviselőjelölt katolikus papnak engedélyt kellett kérnie az induláshoz attól a helyi ordináriustól, akinek egyházmegyéjéhez a választókerület tartozik. Balogh 1945. október 18-án a csanádi püspöktől, valamint Mindszenty József hercegprímás, esztergomi érsektől kért engedélyt. (Az előbbitől meg is kapta.) „Hivatkozással a fennálló rendelkezésekre kérem, hogy a képviselői mandátum

---

¹⁸⁸ SZCSPL PHEI 1101/1945.

¹⁸⁹ SZCSPL PHEI 1333/1945.

vállalásához szükséges engedélyt megadni, illetőleg a Hercegprímás Úrtól is megszerezni szíveskedjék.”¹⁹⁰

Az 1945. november 4-én tartott nemzetgyűlési választásokon – az országos arányoknak megfelelően – a tízes számú választókerületben (Csongrád-Csanád megye) is a kiskgazdapárt szerezte meg a legtöbb képviselői helyet. Mivel a listát – amelyről tizenkét képviselő jutott a parlamentbe – Balogh István vezette, mandátumhoz jutott. A választás másnapján Hamvas püspök 2221/1945. számmal levelet intézett hozzá az alábbi szöveggel: „Felterjesztetem kérését, hogy képviselőséget vállalhasson, a hercegprímás úrnak, aki azt válaszolta, hogy »az engedély meg nem adható«. Ennek értelmében kérem, hogy a képviselőségről lemondjon és lehetőleg foglalja el plébániáját.”¹⁹¹

1945. november 9-én kelt válaszában Balogh kifejtette, hogy a törvény azt írja elő, hogy a helyileg illetékes főpap engedélye szükséges. Mivel pedig ő a csongrádi listáról jutott mandátumhoz, csak a csanádi püspök engedélye volt szükséges, amit meg is kapott. Így aztán Mindszenty – minden jogalapot nélkülöző – felszólítását nem fogadja el és képviselői helyéről nem mond le. „A Hercegprímás Úr engedélyére tehát, a fennálló jogszabályok értelmében, nekem szükségem nincs. Lehetséges, hogy a Hercegprímás Úr megítélése alapján az egyháznak nincs szüksége arra, hogy képviselői tevékenységet fejtsen ki, a püspöki kar túlnyomó többségének azonban homlokegyenest ellenkező az álláspontja. Meg vagyok győződve róla, ha a Hercegprímás Úr egyszer abban a helyzetben lesz, hogy tárgyilagosan bírálja, nem csak mindazt, amit itteni tevékenységem mint pozitív eredményt ért el, de azt is, amit mindezidáig elhárítanom sikerült, más álláspontra fog helyezkedni.”¹⁹²

---

¹⁹⁰ SZCSPL PHEI 2221/1945.

¹⁹¹ SZCSPL PHEI 2221/1945.

¹⁹² SZCSPL PHEI 2221/1945.

IV. AZ ÁLLAMTITKÁR

IV. 1. A sajtóügyek felelőse¹⁹³

Balogh István, az Ideiglenes Nemzeti Kormány miniszterelnöki hivatalának kisgazdapárti államtitkáráként 1944 decembere és 1945 nyara között a sajtóügyekért és a papírgazdálkodásért is felelős volt. Ebben a fejezetben az államtitkársága idején keletkezett miniszterelnökségi iratok¹⁹⁴ és néhány korabeli sajtótermék alapján tekintjük át Balogh páternek a sajtópolitika alakításában 1944–1945-ben betöltött szerepét.¹⁹⁵

Miklós Béla, az Ideiglenes Nemzeti Kormány elnöke 1945. január 19-én kérte Ivan Zaharovics Szuszajkov szovjet vezérezredestől „az ország felszabadított részein a nyomdai üzemek működésének engedélyezését”, mivel a kormánynak, az állami hivataloknak és az önkormányzatoknak nyomtatványokra volt szüksége.¹⁹⁶

A kormányfő 1945. január 23-i Szuszajkovhoz írt levelében – mivel a három nappal korábban megkötött fegyverszüneti egyezmény életbe lépett – pedig arra kérte a megszálló Vörös Hadsereg vezérezredesét, adja ki „az összes napilapok részére a megjelenési engedélyt”.¹⁹⁷

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány debreceni székhelyű időszakában a Magyar Kommunista Párt *Néplap*, a Független Kisgazdapárt *Debrecen*, a Szociáldemokrata Párt *Népszava* címmel jelentetett meg sajtóterméket. Jellemző, hogy a miniszterelnök levelében közölte: a kommunista *Néplap* már működik, a többi megjelenéséhez pedig

---

¹⁹³ Ez az egység egy korábban megjelent tanulmányom bővített és kiegészített változata. Miklós Péter Balogh István és a sajtóügyek (1944–1945). *Belvedere Meridionale*, 21 (2009). 3–4. sz. 53–60.

¹⁹⁴ Magyar Országos Levéltár. Miniszterelnökség iratai. Általános iratok. 1944–1945. (a továbbiakban: MOL XIX-A-1-j)

¹⁹⁵ Vö. Z. Karvalics László: A malacvilágosság ideje... Fél százéves sajtótanulmányok nyomában. A sajtószabadság korlátai. 1944–1948 In: *A hír értékei*. Szerk. Csermely Ákos, Sükösd Mihály. Budapest, 2001. 105–118.

¹⁹⁶ MOL XIX-A-1-j-75-V-1945

¹⁹⁷ MOL XIX-A-1-j-89-V-1945

már minden föltétel adott, s ezért „a kormány úgy a maga, mint az összes politikai pártok nevében kéri a Vezérezredes Urat a fenti lapok megjelenési engedélyét sürgősen kiadni”.¹⁹⁸

Miklós Béla miniszterelnök 1945. január 29-én Debrecenben a Magyar Kommunista Párt országos titkárságának írt levelében arra figyelmeztette a kommunista párt vezetőit, hogy a papírkészlet a kormány, nem pedig a szovjet katonai támogatását élvező Magyar Kommunista Párt rendelkezése alatt áll. „Folyó hó 26-án Nemes József sajtófőnököt Budapestre indítottam azon megbízással, hogy ott a Polgármester úrral közölje, hogy a kormány a Budapesten található összes papírkészletet lefoglalja és az azzal való rendelkezési jogot kizárólag magának tartja fenn. Ezzel szemben a Budapesten megjelenő Szabadság című lap folyó hó február 28-án a Kommunista Párt részéről egy felhívást közölt, mely szerint a Budapest területén lévő raktárakban, üzletekben és magánosoknál található mindennemű papírkészletet, tehát a rotációt is a Kommunista Pártnak kell bejelenteni. Értesítem a Párt Titkárságot, hogy a fent kiadott kormányrendelet értelmében úgy Budapesten, mint vidéken található összes papírmennyiség a kormány kizárólagos rendelkezési joga alá tartozik.”¹⁹⁹

1944 decemberétől, az Ideiglenes Nemzeti Kormány megalakulásától kezdve a miniszterelnökség politikai államtitkáráként Balogh István intézte a sajtóorgánumok megjelenésének engedélyezését és hatáskörébe tartozott a papírellátás kérdése is. A koalíciós pártok (elsősorban központi, országos) sajtótermékei természetesen előnyösebb elbírálásban részesültek és hamarabb kaptak engedélyt.

Balogh 1945. február 23-án írt levelében engedélyezte a megjelenést a Nemzeti Parasztpárt lapja, a *Szabad Szó* számára. „Megengedem, hogy »Szabad Szó« címmel Budapesten megjelenő lapot adjon ki, az utcai terjesztés jogával, hétköznap 4 oldal, vasárnap 8 oldal terjedelemben. A példányszámot később fogom meghatározni. A lap kiadója a »Sarló« Lapkiadó Kft.”²⁰⁰

A Demokratikus Ifjúsági Szövetség országos titkára, Kiss József arra kért engedélyt hogy *Szabad Ifjúság* címmel lapot jelentethessen meg szervezete. Az államtitkár 1945. február 20-án hozzájárult az újság havi hét alkalommal, négy oldal

---

¹⁹⁸ MOL XIX-A-1-j-89-V-1945

¹⁹⁹ MOL XIX-A-1-j-89-V-1945

²⁰⁰ MOL XIX-A-1-j-370-V-1945

terjedelemben (Debrecenben) történő megjelenéséhez.²⁰¹ Győry Lászlónak, a *Debreceni Színpad* című képes hetilap szerkesztőjének papírkérését azonban 1945 februárjában a papírhány miatt „egyelőre nem teljesíthetőnek” minősítette.²⁰²

Ugyancsak 1945. február 20-án Rézműves Jenő kért engedélyt a *Nyírbátor* című lap kiadására, amely szándékai szerint, mint fogalmazott, „mind az 5 párt érdekeit szolgálja” „Alulírott Rézműves Jenő, nyírbátori lakos a nyírbátori járási Rendőrkapitányság politikai osztályának vezetője és a Magyar Kommunista Párt nyírbátori szervezetének titkára tiszte lettel kérem engedélyezni a Nyírbátorban lévő üzemen kívüli nyomda üzembe helyezését [...] A pártközi érdekek szem előtt tartásáért személyemben vállalok felelősséget. A nyomdát az orosz parancsnokság fogja rendelkezésre bocsájtani, a kinyomtatást a helyi nyomda végzi el.”²⁰³ Az engedélyt Balogh még aznap megadta, az újság felelős szerkesztője Rézműves Jenő és dr. Molnár László lett.

1945. március 21-én a kiskunhalasi polgármesteri hivatalban találkozó volt, amelyen a résztvevők (Fazekas István, a kommunista párt helyi szervezetének titkára, dr. Kovács Tibor polgármester, Ságodi Győző, a *Halasi Hírek* szerkesztője és Gaál Margit jegyzőkönyvvezető) a „»Halasi Hírek« című időszakai politikai lapjuk részére további megjelenési engedélyt kértek”.²⁰⁴

Arra hivatkozva, hogy a szovjet városparancsnok-helyettes őrnagy utasította a polgármestert hogy az Ideiglenes Nemzeti Kormány által március 13-án betiltott lap továbbra is megje lehet, mert ő „mint a lap cenzora annak tartalmával teljes mértékben meg van elégedve”.²⁰⁵ Az erről készült jegyzőkönyvet a polgármester április 5-én megküldte Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye alispánjának, aki helyett a főszoigabíró április 16-án továbbította azt a miniszterelnöki hivatalnak.²⁰⁶

Balogh államtitkár április 25-én írt levelet az alispánnak, amelyben a következőképp fogalmazott: „A »Halasi Hírek« című időszakai lap betiltása tárgyában folyó évi március 13-án kiállított rendeletemet fenntartom. Alispán urat személyében felelőssé teszem a lap-megjelenés beszüntetéséért és lezárandó azonnal a nyomda is. A

---

²⁰¹ MOL XIX-A-1-j-319-V-1945

²⁰² MOL XIX-A-1-j-886-V-1945

²⁰³ MOL XIX-A-1-j-362-V-1945

²⁰⁴ MOL XIX-A-1-j-1212-V-1945

²⁰⁵ MOL XIX-A-1-j-1212-V-1945 1.

²⁰⁶ MOL XIX-A-1-j-1212-V-1945 2–3.

lapengedélyek kiadása tárgyában kizárólag az Ellenőrző Bizottság és a Miniszterelnökség jogosultak intézkedni.”²⁰⁷ Kiskunhalas két, a két világháború között működő nyomdája közül a Malom utca 6. szám alatt található a kommunista párt 1945. március 23-án birtokba vette és lezárta. A *Halasi Híreket* akkoriban a Práger János tulajdonában lévő Molnár utca 2. szám alatti nyomda állította elő.²⁰⁸

Az újságot – amely aztán 1946 decemberétől *Hírek* címmel jelent meg – szerkesztőbizottság állította össze, amelynek tagjai Fazekas István, a kommunista párt helyi titkára, Bundzsák István, a Szociáldemokrata Párt kiskunhalasi elnöke és Csontos Jenő, a Nemzeti Parasztpárt ottani titkára voltak.²⁰⁹ (Az, hogy mi állhatott az egyébként kommunista és szovjetbarát lap betiltásának hátterében, további kutatást igényel.)

Egy másik példa Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyéből: a kisgazdapárti Homoki József, a *Kecskeméti Lapok* felelős szerkesztője 1945. október 12-én írt papírigénylő levelet a miniszterelnöki hivatalnak, amelyben rotációs papír kiutalását kérte. „A Kecskeméti Lapok szerkesztősége tisztelettel kéri 20 000 kg 12-es rotációs papír kiutalását. A lap hetenkint kétszer jelenik meg 12 000 példányban. A Kecskeméti Lapok a demokratikus pártok szolgálatában áll, szerkesztésében részt vesznek a munkáspártok és Független Kisgazdapárt. A felszabadulás óta a mai napig a Kecskeméti Lapok maga gondoskodott papírszükségletéről, sőt az év első felében más lapokon is segített, ma azonban nem tud papírhoz jutni és már a legközelebbi szám megjelenése sincs biztosítva papírhiány miatt. A lap szünetelése a választásokat megelőző hetekben katasztrofális lenne.”²¹⁰

Olyan is előfordult 1945 őszén, hogy a Kecskeméti Nemzeti Bizottság saját orgánuma, a Kecskeméti Lapok számára a kommunista párt helyi titkárságától volt kénytelen papírt kérni.²¹¹ 1945. október 23-án Homoki József viszont már arról tájékoztatta a Balogh István államtitkár vezette miniszterelnöki hivatal papírellátásért

---

²⁰⁷ MOL XIX-A-1-j-1212-V-1945 4.

²⁰⁸ Országos Széchényi Könyvtár Irattára 56/1947. Vö. Bánfi Szilvia: Tragikus nyomdász sorsok, megsemmisült nyomdák. Magyar Könyvszemle, 121 (2005). 4. sz. 449–463.

²⁰⁹ Horváth Etelka – Modok Balázs: A kiskunhalasi nyomdászat, sajtó és könyvkiadás történetéről. In: Kiskunhalas története. 3. kötet. Szerkesztette Ö. Kovács József, Szakál Aurél. Kiskunhalas, 2005. 419–420.

²¹⁰ Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára (a továbbiakban: BKMÖL) Az Első Kecskeméti Hírlapkiadó és Nyomda Rt. iratai XI. 7. 1. doboz 11. tétel

²¹¹ BKMÖL A Kecskeméti Nemzeti Bizottság iratai. XVII. 46. 19. doboz 657/1945.

felelős megbízottját, Pál Gyula miniszteri biztost, hogy „a Kecskeméti Lapok hetenként kétszer jelenik meg. 10 000 példányban”.²¹²

Balassa Sándor debreceni újságíró 1945. április 11-én adott be kérelmet a *Debreceni Hírlap* című lap megjelentetésének engedélyezésére. Kérelmező levelét a miniszterelnöknek és Balogh Istvánnak is eljuttatta, amelyekhez mellékelte Juhász Nagy Sándor támogató és közbenjáró levelét is. Balogh páternek címzett levelében a következőket írta: „A Debreceni Hírlap megjelenése ügyében beadott második kérvényemre eddig semmiféle választ nem kaptam, pedig Főtisztelendőséged debreceni tartózkodása alatt volt olyan kedves azt az ígéretet tenni, hogy a lapengedélyt megkapom. [...] Hét éve vagyok állás és kenyér nélkül a sors által rám mért csapás folytán három árva unokámmal szaporodott meg, akiknek kenyeret kell adnom, tehát úgy vélem, hogy igazságos kívánságom teljesítését joggal remélhetem. Kérem Államtitkár Urat, hogy vegye jóakarátába kérésemet.”²¹³

Balassa Sándor 1906 óta dolgozott újságíróként Debrecenben. Előbb a *Szabadság*, a *Debreceni Újság*, majd a *Debrecen* című lapok munkatársa volt. Később a *Debreceni Hírlap* szerkesztője és laptulajdonosa lett. A négy évtizedes hírlapírói tevékenység eredményeként jó kapcsolatot alakíthatott ki a város politikai életének szereplőivel. Így érte el Juhász Nagy Sándornál – az 1919-es Berinkey-kormány egykori igazságügyminisztere, aki abban az időben az Ideiglenes Nemzetgyűlés egyik alelnöke volt –, hogy interveníáljon érdekében a kormányfőnél. A *Debreceni Hírlap* végül nem kapta meg a működési engedélyt.

Balogh a Polgári Demokrata Párt elnökségének 1945. április 19-én írt, amelyben engedélyezte számukra a Világ című lap kiadását. „Megengedem, hogy »Világ« címen politikai napilapot jelentessen meg 4 oldal terjedelemben, az utcai árusítás jogával. A lappéldányok számát később fogom megállapítani. Tudomásul veszem, hogy a lap felelős szerkesztője Supka Géza.”²¹⁴ A levélre kézírással rá van írva, hogy „Kultuszminiszter úrnak á[llam]. t[itkár]. adta át.”²¹⁵ Úgy látszik, Balogh páter igyekezett szívélyes kapcsolatot ápolni a koalíciós pártokkal. A *Világ* ugyanis a Polgári Demokrata Párt lapjaként jelent meg, amelynek elnöke 1945 áprilisa és júliusa között gróf Teleki Géza, az Ideiglenes Nemzeti Kormány vallás- és közoktatásügyi minisztere

---

²¹² BKMÖL XI. 7. 1. doboz 11. tétel

²¹³ MOL XIX-A-1-j-2129-V-1945

²¹⁴ MOL XIX-A-1-j-1019-V-1945

²¹⁵ MOL XIX-A-1-j-1019-V-1945

volt. Balogh István 1945. április 19-én a Szakszervezeti Közlönynek és a Népsportnak adott lapengedélyt.²¹⁶

A szovjet dominanciájú Szövetséges Ellenőrző Bizottság nyomására 1945 áprilisától a lapkiadási engedélyek utolsó bekezdése a következő mondat volt: „Ezen engedélyem csak az Ellenőrző Bizottság hozzájárulása után érvényesíthető.” 1945. április 21-én a *Képes Világ* (a Nemzeti Parasztpárt tizenkét oldalas képes hetilapja)²¹⁷, április 28-án a *Reggeli Újság* (a Polgári Demokrata Párt nyolcoldalas hetente kiadott ideológiai lapja)²¹⁸, április 29-én *A kereskedő* és a *Váci Napló* kapott engedélyt a megjelenésre.²¹⁹ 1945. június 25-én a *Magyar Alföld* (a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front szentesi újságja) nyert lapengedélyt Balogh Istvántól.²²⁰

Csuka János délvidéki származású író, újságíró, szociológiai kutató – akivel Balogh István már a második világháború előtt szakmai kapcsolatba került – levélben fordult az államtitkárhoz 1945. április 8-án. Csuka levelét a Független Kisgazdapárt országos központjába címezte, s kifejezte reményét, hogy „Államtitkár úr bizonyára emlékszik még írásaimra a *Délmagyarországban* és találkozásunkra is a lap szerkesztőségében”.²²¹

Az újságíró emlékeztetett: már korábban is fölmerült közöttük az együttműködés lehetősége, amikor még Balogh a *Délmagyarország* tulajdonosa volt. Akkor azonban inkább Budapestre ment dolgozni. Csuka János levelében állásért folyamodott Balogh páterhez. Mint írta: „...a bombázáskor combtörtést szenvedtem. Most kezdtem kilábalni a sérülésből s egyben jelentkezem is felajánlva szolgálataimat. Készséggel és örömmel folytatnám azt a munkát, amit a Délmagyarországban annyi kedvvel végeztem. Talán, mint a délszláv ügyek ismerője valamelyik minisztériumban, mint kisebbségi előadó hasznos munkát végezhetnék? Vagy Államtitkár Úr lapjának is eredményesen dolgozhatnék. Egyszóval nem nagyon válogatok, ha kedvenc munkakörömről: a délszláv viszony ápolásáról van szó.”²²²

---

²¹⁶ MOL XIX-A-1-j-1031-V-1945 és MOL XIX-A-1-j-1032-V-1945

²¹⁷ MOL XIX-A-1-j-1031-V-1945

²¹⁸ MOL XIX-A-1-j-1392-V-1945

²¹⁹ MOL XIX-A-1-j-1432-V-1945 és MOL XIX-A-1-j-1434-V-1945

²²⁰ MOL XIX-A-1-j-1450-V-1945

²²¹ MOL XIX-A-1-j-934-V-1945

²²² MOL XIX-A-1-j-934-V-1945 2.

1945. április 23-án Balogh „a miniszterelnök helyett” Csuka Jánost a miniszterelnöki hivatalba a sajtóügyekért felelős előadóvá nevezte ki kétezer pengős fizetéssel. Akkoriban a miniszterelnökségen három sajtófelelős dolgozott: Csuka Jánoson kívül dr. Vidor Gyula (aki ötezer-ötszáz pengőt keresett) és Hegedűs Nándor (akinek háromezer pengő volt a fizetése).²²³ A rohamos infláció miatt Balogh páter Csuka fizetését 1945. július 10-én április 1-jei hatállyal háromezer pengőre emelte.²²⁴ 1945 novemberében – amikor az Ideiglenes Nemzeti Kormány megbízatása megszűnt – a kormányfő mellett működő hivatalnak négy sajtómunkatársa volt: Csuka János, Geleji Dezső, Hegedűs Nándor és Molnár Jenő.²²⁵

Balogh Istvánnak már a sajtóélet újbóli megindulásának idején is több lapja volt, hiszen tulajdonosa volt a *Magyar Nemzet* és *A Mai Nap* című orgánumoknak. 1945. április 26-án levelet írt Hegedűs Gyulának, aki akkoriban mindkét lapnál a főszerkesztői posztot töltötte be. Ebben a következőket fogalmazta meg: „Felkérem, szíveskedjék gondoskodni arról, hogy úgy a Mai Napnak, mint a Magyar Nemzetnek üzletvitelét egymástól elkülönítsék. Mindkét lap külön könyveléssel bírjon, mint két külön vállalat.”²²⁶

Barankovics István 1945. április 25-én írt levelet Miklós Béla miniszterelnöknek, amelyben jelezte: tudomása van arról, hogy a kormány lapengedélyt szeretne a Magyar Nemzetnek, s ezért soraival tisztázni akarja, hogy az újság nevének tulajdonosa a kiadó cég, amelynek ő az egyik tulajdonosa és képviselője. Egyúttal felsorolta a lap szerkesztőinek és munkatársainak az 1940-es évek elején kifejtett demokratikus és náciellenes tevékenységét, amely aztán a német megszállás utáni betiltáshoz vezetett.

„Régebben a magyar olvasóközönség – írta Barankovics – a németbarát és fasiszta külpolitika legkiemelkedőbb sajtóellenfelét egy Magyar Nemzet című lapban látta, amelynek a német megszállást megelőző esztendőben, egészen 1943. március 19-ig én voltam a felelős szerkesztője, felelős kiadója és egyik publicistája. Ebben a minőségemben a lap politikai irányítása is az én kezemben volt, s a lapot kiadó »Magyar Nemzet Lapkiadó Kft.«-t mint egyik cégjegyző, én jegyeztem.

---

²²³ MOL XIX-A-1-j-934-V-1945 19.

²²⁴ MOL XIX-A-1-j-934-V-1945 23.

²²⁵ MOL XIX-A-1-j-934-V-1945 32–34.

²²⁶ MOL XIX-A-1-j-3860-V-1945

A magyar publicisztika egy legkiválóbb mesterének, Pethő Sándornak tragikus halála után – kevés megszakítással – Szekfű Gyula úr volt a lap publicisztikai gárdájának szellemi vezére. Szekfű Gyula tekintélye és az én politikai irányításom fogta össze az akkori demokratikus publicisztikai és író gárdának jelentős részét, mint a lap belső és küldő munkatársait.

A demokráciáért folyó küzdelem idején a Magyar Nemzet olyan szerepet töltött be, amelynek jelentőségét majd a történelem méri le. A közvélemény szemében ma is kétségtelen, hogy a magyar demokráciáért és a németbarát külpolitika elleni harcban semmiféle szellemi közösség sem állt helyt külön módon.”²²⁷

Mivel azonban az előbbieken idézett levelére Barankovics nem kapott választ, 1945. május 3-án ismét – immár ingerültebb hangnemben – írt a kormányfőnek. Barankovics István áttekintette az újonnan kialakult sajtóhelyzetet, vitatta Hegedűs Gyula – aki a Magyar Nemzetet akkoriban szerkesztette – jogosultságát a lap irányítására, végül jogigényét jelentette be.

„Nem lehet tehát elzárkóznom az elől a vélemény elől, hogy a Magyar Nemzet nevének megkérdésem, beleegyezésem és kártalanításom nélkül történt felhasználása a kielégítő jogi alapot nélkülözi, ezért ez ellen a leghatározottabban tiltakozom és az ebből származó esetleges jogigényemet fenntartom. Állítom azonban azt is, hogy az igazságosság iratlan, de a demokráciában nyomatékosan kötelező elemi követelményeivel sem egyeztethető össze a Magyar Nemzet nevének megkérdésem, beleegyezésem és kártalanításom nélkül történt felhasználása.”²²⁸

Levelének végén Barankovics – nyilván Balogh páterre célozva – a következőket írta: „Miniszterelnök Úr, én nem gasztronómiai áldozatokat mutattam be a demokrácia istennőjének, és nem tartozom azok közé sem, akik inkább az eszméből, mint az eszméért élnek és éltek.”²²⁹ Barankovics leveleire végül Bojta Béla miniszterelnökségi osztálytanácsos – Balogh bizalmasa – válaszolt szűkszavúan, vitatva Barankovics István jogát a lap nevéhez.

A *Magyar Nemzet* egészen az 1950-es államosításig Balogh István érdekeltségi körébe tartozott, 1945 végéig a kormány félhivatalos lapjaként jelent meg, Barankovics semmilyen kártérítést nem kapott.

---

²²⁷ MOL XIX-A-j-1765-1945 1.

²²⁸ MOL XIX-A-j-1765-1945 5.

²²⁹ MOL XIX-A-j-1765-1945 7.

1945. július 18-án a Nemzeti Parasztpárt országos napilapja, a *Szabad Szó* kiadása papírhány miatt bizonytalanná vált (s végül két napig az újság nem is jelent meg). A szociáldemokrata *Népszava* a sajtószabadság elleni támadásként értékelte, hogy a kormányhivatal nem utalt ki elegendő papírt a parasztpárti lap számára. „Ugyanakkor – írta a *Népszava* – naponta két lap jelenik meg, melynek semmi, de semmi köze egyik demokratikus párthoz sem. E két lap: »Magyar Nemzet« és »A mai nap«. Tudja meg az ország közvéleménye, tudják meg a munkások, az elvtársak, hogy a »Magyar Nemzet« és »A mai nap« nyomdájában, a Hungáriában garmadával tornyosodik a rotációs papír.” Noha az idézett cikkben nem szerepelt a neve, köztudomású volt, hogy az említett két lap Balogh páter tulajdonában van.²³⁰

Két nappal később a *Népszava* cikkírója már név szerint támadta Balogh Istvánt, akinek szegedi lapszerkesztői és kiadói múltját – amikor is a *Délmagyarországot* „keresztény politikai napilapként” jelentette meg – is fölírta, s a páter miniszteri (sőt, miniszterelnöki) ambícióinak eszközeként értelmezte a sajtóügyekben és a papírkiutalásokban tanúsított magatartását.²³¹

A kommunista *Szabad Nép* is keményen fogalmazott. „A papírkérdés nem tizedrangú, hanem elsőrendű politikai kérdés. A nyomtatott szó: a demokrácia fegyvere. Nem engedhetjük, hogy a reakció alattomos eszközökkel kicsavarja kezünkől a fegyvert.” (Balogh nevét azonban ez a cikk nem említette.)²³²

Marosán György – akkor szociáldemokrata, később kommunista politikus, majdani miniszter – a *Világosság* hasábjain nyíltan támadta Balogh páttert, amikor fölvetette a kérdést: „Miért nem veszik ki a sajtó irányítását és vezetését annak a kezéből, aki azt eddig is a pártok határozatával ellentétes szellemben csinálta?” Majd hozzátette: „Követeljük, hogy a sajtó ellenőrzését és vezetését Millok Sándor és Kállai Gyula államtitkárok kezébe tegyék le.”²³³ Ennek a követelésnek meg is lett az eredménye, hiszen a sajtóügyek intézése átkerült Kállai Gyula – kommunista politikus, az 1950–1960-as években különböző minisztériumok vezetője, majd kormányfő – irányítása alá.

A papírhány miatt kialakult nehéz helyzetet – és pártpolitikai konfliktust – a koalíciós szervezetek képviselői az 1945. augusztus 1-jei pártközi értekezleten tárgyalták. Itt elfogadták Rónai Sándor azon javaslatát, amely szerint a fővárosi hírlapok

---

²³⁰ *Népszava*, 1945. július 19.

²³¹ *Népszava*, 1945. július 21.

²³² *Szabad Nép*, 1945. július 19.

²³³ *Világosság*, 1945. július 20.

naponta négy, vasárnaponként hat oldal terjedelemben jelenjenek meg; az orgánumok öt százalékkal csökkentsék példányszámukat; a *Mai Nap* és a *Reggeli Újság* pedig átmenetileg szüneteltesse a megjelenést.²³⁴

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány elnöke, Miklós Béla 1945. augusztus 20-án rádióbeszédet intézett a határon túli magyarokhoz. A szónoklat szövege a miniszterelnöki hivatal általános iratai között a Miniszterelnök úr Szent István napi rádiószózata a határon túli magyarokhoz címmel maradt fenn. A gépelt szöveg mellett glosszában olvasható a megjegyzés, miszerint a „szöveget Balogh á[llam]t[itkár]. úr készítette”.²³⁵

A beszéd tartalmában fölbukkan mind a korszak „népi demokratikus” frazeológiája, mind Balogh páter korabeli publicisztikájának meglehetősen baloldalinak és szovjetbarátnak tekinthető szókészlete és hangneme. A miniszterelnök – Balogh fogalmazta beszédében – elismerte az ország náci német megszállás miatt bekövetkező romba dőlését, ennél azonban, úgy vélem, fontosabb, hogy az államnak a szovjet Vörös Hadsereg általi megszállását fölszabadulásnak nevezte. „A világ legvéresebb háborúja a mi országunkat is mélyen végigszántotta. Amikor a nagy szövetségesek közül a Szovjetunió győzedelmes vörös hadserege felszabadította országunkat a szörnyű német uralom alól, hajdan virágzó hazánk helyén romba dőlt országot találtak.”²³⁶

A beszéd a határon túli magyarokhoz szólt. Különös aktualitása volt a szövegnek 1945 későnyarán, több szempontból is. Egyrészt augusztus huszadika, az államalapító Szent István király ünnepe hagyományosan a magyar összetartozás és a nemzeti egység ünnepe. Másrészt pedig az ismét a (trianoni) határokon kívülre rekedt magyarok nehéz helyzetben voltak, hiszen a szomszédos államokban az impériumváltás miatt a magyar nemzetiségűek üldöztetésnek voltak kitéve, sőt – Jugoszláviában – brutális etnikai tisztogatásokra is sor került.

A miniszterelnök beszédéből azt az 1945 utáni magyar baloldali ideológiai elemet olvashatjuk ki, amely szerint a nemzeti(ség)i kérdés megoldását hordozza az, hogy a magyar állam határain belüli és azon túli magyarság – országhatártól függetlenül – azonos politikai blokkhoz (gyakorlatilag, ezt persze nem lehetett nyíltan kimondani, a szovjet érdekszférába) tarozik. „Most, hogy mi is beléphettünk a szabadságszerető népek nagy családjába – boldogan látjuk –, leomlottak azok a válaszfalak, amelyek

---

²³⁴ Kis Újság, 1945. augusztus 2.

²³⁵ MOL XIX-A-1-j-7065-III-1945 1.

²³⁶ MOL XIX-A-1-j-7065-III-1945 1.

benneteket tőlünk, itthoni magyaroktól elválasztottak”²³⁷ – hangzott el a Magyar Rádióban 1945. augusztus 20-án.

A kormányfő a határon túli magyaroknak azt javasolta, hogy egyszerre legyenek hű polgárai az államnak, amelynek területén élnek, s a magyarság össznemzeti ügyének elkötelezett hívei. „A békeszerződések előestéjén különös fontossággal esik latba, hogy minden az óhazától távol élő magyar mellett, hogy hű polgára az őt befogadó országnak, a természet törvénye alapján szolgálja a magyar ügyet magatartásával, érdeklődésével, áldozatkészségével és változatlan hűségével. Mindenki azon az őrhelyen, ahol szolgálatot teljesít, arra törekedjék minden erejével, hogy hazánk és népünk jövője boldogabb legyen, mint múltja volt.”²³⁸

A rádióbeszéd előzményeihez tartozik, hogy Ács Tivadar, a Magyarok Világszövetsége elnöke 1945. augusztus 2-án levélben fordult Miklós Béla miniszterelnökhöz, amelyben közölte a kormányfővel: röpirat kiadását tervezik, amelyben egyebek mellett a következőket kívánják megfogalmazni. „Ki kellene emelni, hogy a Szovjet támogatása tette lehetővé a demokratikus átalakulást s e hatalmas köztársaság bizalma biztosíthatja nemcsak azt, hogy a reakciós rendszer nem tér vissza, de jövő boldogulását s azt is, hogy szomszédjainak demokratikus népe a demokrata Magyarország népével őszinte, zavartalan jó barátságban élhet. Csak ez simíthatja el a határkérdések okozta bonyodalmakat, spirituálhatja a határokat, egyedül ez alkalmas arra, hogy a határokon túli magyarság magyar életet élhessen nemzeti és egyéni érvényesülése sérülése nélkül.”²³⁹

Ezek a gondolatok – láthattuk – visszaköszönnek a beszédben.

1945 szeptemberében a sajtóügyek és az engedéllyel rendelkező lapok papírellátása a korábbiaknál nagyobb hangsúlyt kapott, hiszen 1945. november 4-én tartották a nemzetgyűlési választásokat. A választási küzdelemben a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontban tömörült pártok (Független Kisgazdapárt, Magyar Kommunista Párt, Szociáldemokrata Párt, Nemzeti Parasztpárt) mellett a Polgári Demokrata Párt – amely 1945 májusáig volt tagja a függetlenségi frontnak – és a Magyar Radikális Párt is bekapcsolódott. A pártok többsége nemcsak országos, hanem sok vidéki városban helyi lapot is kiadott. A papírkiutalásokkal kapcsolatos miniszterelnökségi iratok átnézve arra

---

²³⁷ MOL XIX-A-1-j-7065-III-1945 3.

²³⁸ MOL XIX-A-1-j-7065-III-1945 4.

²³⁹ MOL XIX-A-1-j-5875-III-1945 4.

a megállapításra juthatunk, hogy a kommunista sajtó nagyobb mennyiségű papírt kapott, mint a választásokon induló többi szervezethez kötődő orgánum.

Kállai Gyula miniszterelnökségi államtitkár 1945. szeptember 1-jén betiltotta a budapesti Galilei Kör *Kritika* című lapját. A betiltásról rendelkező irat glosszájában Kállai a következőket fogalmazta meg: „A Korondi András felelős szerkesztésében Budapesten megjelenő »Kritika« című kéthetenként megjelenő szemle az előiratok tanúsága szerint Balogh államtitkár úr engedélye alapján jelent meg. Tekintettel arra, hogy a kérelmet a Szövetséges Ellenőrző Bizottság nem látta, így engedély nélküli lapnak minősül, miértis betiltandó.»²⁴⁰

Donászy Kálmán, a kisgazdapárt szegedi ügyvezető elnöke 1945. szeptember 14-én írt a miniszterelnökség sajtóosztályának. „A Független Kisgazda, Földműves és Polgári Párt szegedi szervezete azt a kérelmét terjeszti elő, hogy részére napilap megjelenetésére jogosító engedélyt kiadni, illetőleg a már meglévő hetilap engedélyét napilap engedélyre átváltoztatni szíveskedjék. Szegeden és az egész Dél-Magyarországon ezidő szerint a Kisgazda Pártnak nincs egyetlen napilapja sem, amíg ugyanakkor a Kommunista Párt és a Szociál Demokrata párt mind Szegeden, mind pedig a környező városokban számos napilappal rendelkezik. A választásoknál minden pártra egyaránt érvényes és egyenlő feltételek elve ezáltal súlyos sérelmet szenved. Mindezekre tekintettel kérjük, hogy a napilap engedélyt sürgősen kiadni szíveskedjék. Megjegyezzük, hogy a megindítandó napilap papírszükséglete egyelőre fedezve van. A napilap címe »Szegedi Frissújság«, felelős szerkesztője Dr. Donászy Kálmán.»²⁴¹ Erre az engedélyt 1945. október 1-jén adta meg Kállai Gyula miniszterelnökségi államtitkár.²⁴²

Balogh István négy hónappal korábban, 1945. április 24-én adott engedélyt a Független Kisgazdapárt szegedi elnökségének küldött levelében helyi pártlap kiadására. „Megengedem – írta az államtitkár –, hogy »Szegedi Hírlap /: tanyai újság:/« címen hetenkint megjelenő politikai lapot indítson, 4 oldal terjedelemben, az utcai árusítás jogával. A példányszámot később fogom megállapítani.»²⁴³

1945 szeptemberében a papírelosztásban Kállai Gyula miniszterelnökségi államtitkár és Pál Gyula papírgazdálkodási miniszteri biztos (később helyette Vámos

²⁴⁰ MOL XIX-A-1-j-7514-V-1945 1–2.

²⁴¹ MOL XIX-A-1-j-7619-V-1945 3–4.

²⁴² MOL XIX-A-1-j-7619-V-1945 6.

²⁴³ MOL XIX-A-1-j-7619-V-1945 2.

György) volt az illetékes. 1945. október 12-én a Polgári Demokrata Párt *Világ* című lapjának²⁴⁴, október 15-én pedig a Magyar Radikális Párt *Haladás* című újságjának utaltak ki ezeröttszáz kilogramm rotációs papírt.²⁴⁵ Az engedély szerint mindkét lap nyolc oldal terjedelemben, negyvenezer példányban jelent meg. Úgy látszik, a választási kampányban ügyeltek a vidéki kommunista sajtó papírellátására is, hiszen a két országos pártorgánumnál nagyobb mennyiségű – kétezer kilogramm tömegű – papírt kapott például a Magyar Kommunista Párt kecskeméti lapja, a *Kecskeméti Szabad Nép*.²⁴⁶ A kommunistabarát agrárszervezet, a Földmunkások és Kisbirtokosok Országos Szövetsége *Dózsa Népe* című, Hunya István szerkesztette hetilapjának ezerhatszáz kilogramm papírt utaltak ki.²⁴⁷

1945. december 5-én Kállai államtitkár a koalíciós párt szegedi lapjainak egyenként négyezer kilogramm papírt utaltatott ki: a kommunista *Délmagyarországnak*, a szociáldemokrata *Szegedi Népszavának* és a kisgazda *Szegedi Hírlapnak*. A *Délmagyarország* és a *Szegedi Hírlap* naponta négy oldal terjedelemben jelent meg, az előbbi tízezer, az utóbbi tizenötezer példányban.²⁴⁸

Balogh Istvánnak miniszterelnökségi államtitkárként 1944 decemberétől fontos szerepe volt az Ideiglenes Nemzeti Kormány sajtópolitikájának alakításában, amelyben a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontban részt vevő pártok lapjainak engedélyezése és papírral való ellátása prioritást élvezett. Balogh páter 1945 áprilisáig szabadon engedélyezte vagy tiltotta meg a lapkiadást, onnantól kezdve azonban az ország szuverenitását – az 1945. január 20-i fegyverszüneti egyezmény értelmében – korlátozó, szovjet vezetés alatt álló Szövetséges Ellenőrző Bizottság jóváhagyása is szükségessé vált a sajtótevékenységhez.

A Balogh-ellenes 1945. júliusi baloldali támadások következtében a sajtóügyeket a kommunista Kállai Gyula államtitkár vette át. Ennek következtében 1945 szeptemberében –a fővárosi törvényhatósági, majd a parlamenti választási kampány idején – már kimutatható, hogy a kommunista lapok nagyobb mennyiségű papírhoz jutottak.

---

²⁴⁴ MOL XIX-A-1-j-9390-V-1945

²⁴⁵ MOL XIX-A-1-j-9533-V-1945

²⁴⁶ MOL XIX-A-1-j-9533-V-1945

²⁴⁷ MOL XIX-A-1-j-7626-V-1945

²⁴⁸ MOL XIX-A-1-j-11561-V-1945

Valószínűleg Balogh is megőrzött valamennyit régi befolyásából, hiszen biztosítani tudta saját lapjai (*Magyar Nemzet, Mai Nap*) zavartalan megjelenését.

Baloghnak, mint a miniszterelnökséget vezető államtitkárnak egyébként jóval nagyobb hatásköre volt, mint a többi minisztériumban szolgálatot teljesítő államtitkárnak, hiszen – a kormányfő fölhatalmazása alapján – például joga volt utasítani kormánytagokat is. Így utasította Rácز Jenő kiscgazdapárti pénzügyminisztert 1946. szeptember 17-én, hogy a béke-előkészítő alap javára fizessen ki százezer dollárt, 1946. október 3-án pedig kézzel írt levelében arra, hogy annak ellenében fizessen ki Jékely Lászlónak – a levél kézbesítőjének – harmincezer dollárt.²⁴⁹

Balogh kormányzati befolyásáról Kovács Imre – aki még mint a Nemzeti Parasztpárt főtitkára találkozott vele először – a következőket jegyezte föl: „Mindjárt realizáltam, hogy az aranykeretes szemüvege mögöl mosolygó, rózsaszín arcú, százötven kilós pap az ész a kormányban...”²⁵⁰ De ugyanezt állapította meg róla politikai ellenfele, Sulyok Dezső is: „Balogh István volt a kormány, illetve az Ideiglenes Nemzetgyűlés esze.”²⁵¹

Rákosi Mátyás is hasonló módon emlékezett vissza az 1944–1945-ös időszakra, amikor is Balogh páter „lett lassanként a kiscgazdapárt »szürke eminenciása«, aki mint miniszterelnökségi államtitkár a háttérből rángatta a szálakat” és Miklós Béla kormányfő mellett „tulajdonképpen ő vezette a miniszterelnökséget, ő írta az elnök beszédeit, elhelyezte a maga embereit, s mire mi felfigyeltünk rá, alaposan befészkelte magát az államapparátusba”.²⁵²

Ilyen bizalmi embere volt Balogh páternek Bojta Béla (1899–1969) – született Burger Ernő, szegedi ügyvéd – akit előbb a miniszterelnökségre nevezett ki előadónak, majd osztálytanácsosnak, később kijárta államtitkári kinevezését, illetve támogatta abban, hogy a Népbíróságok Országos Tanácsának elnöke legyen.²⁵³

²⁴⁹ Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár (a továbbiakban: PIL) 274. f. 7/227. ő. e. 4–5.

²⁵⁰ Kovács Imre: Magyarország megszállása. Budapest, 1990. (a továbbiakban: Kovács Imre, 1990) 233.

²⁵¹ Sulyok Dezső: Két éjszaka nappal nélkül. Ford. K. Vladár Edit. Budapest, 2004. (a továbbiakban: Sulyok Dezső, 2004.) 53.

²⁵² Rákosi Mátyás: Visszaemlékezések. 1940–1956. 1. köt. S. a. r., jegyz.: Baráth Magdolna, Feitl István, Gyarmati György, Palasik Mária, Sipos Levente, Szűcs László, T. Varga György. Budapest, 1997. (a továbbiakban: Rákosi Mátyás, 1997) 396.

²⁵³ MOL XIX-A-1-j-369-IV-1945

A szegedi kisgazda politikus, Pálffy György (1904–1970) – előbb az alföldi város polgármester-helyettese, majd főispánja – Balogh István támogatóitai közé tartozott. A páter közbenjárt főispáni kinevezésekor, majd Tildy Zoltán kisgazda pártelnökkel együtt 1945 augusztusában arra kérte Erdei Ferenc belügyminisztert, adományozzon címzetes államtitkári rangot Pálffynak. Ezt Erdei meg is tette, ám Zsedényi Béla házelnök – mint az államfői jogkörök egy részét gyakorló Nemzeti Főtanács elnöke – elutasította a javaslatot.²⁵⁴

Balogh István politikusi és szervező képességeiről Sulyok is – ugyan elég maliciózan – elismerően szólt. „Balogh a maga 130 kilós súlyával a várakozásomnak megfelelő benyomást tette rám. Nem okos, hanem ravasz és ügyes politikus volt. A politika orgonáján az alsó regiszterbe tartozó futamokat tökéletesen játszotta; nagymestere volt az intrikának és a fondorlatoknak. Mesterien értett ahhoz, hogy érdekközösségeket építsen ki, különösen kéz kezet mos alapon. Még igazi politikussá fejlődhet, aki látszólag a legjobbak közé tartozik. Államférfiként azonban hiányzik belőle a magyaroknak az a tulajdonsága, ami a nemzet gyökerét alkotja; olyan magyarság, amely kész az életét is feláldozni. Röviden, hiányzik belőle a haza érdekében mindent kockára tevő bátorság.”²⁵⁵

A Magyar Kommunista Párt a koalíciós kormányzás kezdeti időszakától kezdve igyekezett megszerezni minél fontosabb kormányzati pozíciókat. Ennek szellemében már 1945 tavaszán szerették volna a miniszterelnöki hivatalt vezető államtitkárt delegálni, illetve – ha erre nem lett volna lehetőség –, legalább egy újabb miniszterelnökségi államtitkári tisztséget létrehozni és azt saját hívükkel betölteni Révai József 1945. április 4-én Debrecenben – a kormány akkori székhelyén – kelt jelentésében tájékoztatta Gerő Ernőt, hogy „be fogjuk jelenteni igényünket a miniszterelnökségi államtitkárságra, vagy legalább egy másodikra Baloghé mellett.”²⁵⁶ Az újabb kinevezésekre – miközben az első államtitkár továbbra is Balogh páter maradt – két hónapot kellett várni. A kommunista Kállai Gyulát és a szociáldemokrata Millok Sándort 1945. június 8-án nevezték ki miniszterelnökségi államtitkárrá.

A kommunisták azonban nem nézték jó szemmel, hogy Balogh egyre inkább meghatározó kormányzati tényezővé vált. A páter kormányzati térnyerésének példája, hogy 1945. április 20-án másnap délelőttre – saját nevében, a Vörös Hadsereg ellátásnak

---

²⁵⁴ MOL XIX-A-1-j-6737-III-1945

²⁵⁵ Sulyok Dezső, 2004. 53–54.

²⁵⁶ PIL 274. f. 7/24. 49.

ügyében – pártközi értekezletet hívott össze.²⁵⁷ De ő vezette az 1945. április 28-i pártközi egyeztető tárgyalást is, amelyen a gazdasági élet újjászervezésének kérdései kerültek napirendre.²⁵⁸

Az MKP Központi Vezetősége 1945. április 14-i ülésén elhatározta: javasolja a koalíciós pártoknak, illetve a kormányfőnek, hogy kezdjenek tárgyalásokat a kormány rekonstrukciójáról. Alapvető követelésként fogalmazták meg ekkor Faragho Gábor közellátásügyi miniszter, illetve Balogh István miniszterelnökségi államtitkár menesztését.²⁵⁹ Végül a kormány átalakítására 1945. július 21-én került sor. Ekkor az igazságügy-miniszteri székben Valentiny Ágostont Ries István váltotta, a pénzügyminiszter Vásáry István helyett Oltványi Imre lett, míg a közellátásért felelős miniszteri bársonyszéket a kommunistabarát szociáldemokrata Rónai Sándor foglalhatta el. Balogh István a helyén maradt.

IV. 2. Kapcsolata a *Délmagyarországgal* az 1940-es években²⁶⁰

Balogh István 1944 végén részt vett a németellenes és demokratikus erőket tömörítő Magyar Nemzeti Függetlenségi Front és a Szegedi Nemzeti Bizottság megszervezésében. Ezen szervezetek rendelkezésére bocsátotta a patinás – és mind a mai napig megjelenő – szegedi hírlapot, a *Délmagyarországot*, amelynek egy ideig egyik tulajdonosa is volt.

Ebben a fejezetben Balogh páter és a *Délmagyarország* kapcsolatához közlök adatokat, elsősorban az 1944 és 1946 közötti időszakra fókuszálva. Ezekben az években ugyanis az Ideiglenes Nemzeti Kormány, majd a koalíciós kormány államtitkáráként meghatározó és befolyásos pozíció jutott Baloghnak. Egyaránt vizsgáltam az általa írt publicisztikai – elsősorban aktuálpolitikai kérdéseket tárgyaló – írásokat, valamint a róla

---

²⁵⁷ PIL 283. f. 10/242. 3.

²⁵⁸ PÉ, 2003. 40–44.

²⁵⁹ PIL 274. f. 4/33. 4.

²⁶⁰ Lásd bővebben: Miklós Péter A páter és a hírlap. Balogh István politikai pályájának kezdetei és a Délmagyarország. In: A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Történeti Tanulmányok – Studia Historica. 10. kötet. Szerk. Zombori István. Szeged, 2007. 167–192.

megjelent cikkeket, tudósításokat és a vele készített interjúkat. Ezzel képet kaphatunk arról, hogyan ítélte meg a szegedi kommunista csoport – hiszen a *Délmagyarország* 1945 júliusától az MKP helyi lapja volt – Balogh István politikai tevékenységét a koalíciós évek első időszakában.²⁶¹

A *Délmagyarország*ot Róna Lajos 1910-ben alapította. Ez Szeged város leghosszabb életű lapja. Első száma 1910. május 22-én jelent meg. Később Róna Lajostól Pásztor József vette át a tulajdonjogot és a szerkesztést. Kezdetben a lapnak főleg az irodalmi rovata volt értékes. Ady Endrének, Kosztolányi Dezsőnek, Krúdy Gyulának jelentek meg írásai hasábjain. 1918-tól Juhász Gyula is a munkatársak közé tartozott. 1920 és 1925 között Szeged címmel jelent meg: az újságot ugyanis betiltották, de szerkesztői és munkatársai nem tántorodtak el, így más néven adták ki – változatlan készítőikkel és szellemiséggel – a lapot.

Az első zsidótörvény és a sajtórendészeti törvény alapján a zsidó származású Pásztor Józsefnek – a Délmagyarország Hírlap- és Nyomdavállalat főrésztulajdonosának – el kellett adnia a lapot. A vevő formailag Balogh János volt, de valójában bátyja, Balogh István kezébe került a lap. Balogh páter 1939. január 6-án rányomtatta a lap fejlécére – hasonlóan a korszak helyi jobboldali hírlapjához, a Szegedi Új Nemzedékhez –, hogy „keresztény politikai napilap”, de igyekezett megőrizni a *Délmagyarország* liberális és demokrata jellegét. Balogh megtartotta az újság addigi munkatársait is. Azonban Pásztor József följelentette a papot Glattferdernél, aki „leparancsolta Balogh pátert a közélet színteréről”, és felszólította, hogy adja el a lapot.

1939-ben a szegedi szabadtéri játékok számára Szeged város által biztosított támogatásból megtakarításként 610 pengő maradt.²⁶² Az 1939. december 21-i városi közgyűlés elhatározta, hogy ezt az összeget átadja az Ünnepi Játékrendező Kft.-nek. Dékány Sándor, városi főszámvevő azonban csak 473 pengőt utalt át a társaságnak. Ezért az Ünnepi Játékrendező – amelynek Balogh is tulajdonosa volt – a maradék 137 pengőért pert indított a város ellen. Az ügyet részletesen megírta *Délmagyarország* is, s

---

²⁶¹ Az ehhez az alfejezethez szükséges anyaggyűjtésben segítségemre volt Urbán Marianna, aki ebben a témakörben készült egyetemi szakdolgozatát, valamint az ahhoz készített jegyzeteit a rendelkezésemre bocsátotta. Lásd: Urbán Marianna: Balogh István politikája és publicisztikája 1944–1946-ban. Szeged, 2006. Szakdolgozat. Témavezető: Miklós Péter. (Kézirat, SZTE BTK)

²⁶² Délmagyarország, 1939. december 16.

Dékány személyes felelősségét hangsúlyozta, aki a közgyűlési határozattal ellentétesen intézkedett.²⁶³

Glattfelder 1940. február 10-én saját kezűleg írt az ügyben Balogh Istvánnak. Egy vezető városi tisztviselő ugyanis közbenjárt nála Dékány főszámvevő érdekében, aki „üzleti elszámolási ügyben kötelességszerűen a város álláspontját képviselte”. A püspök – akinek valószínűleg már kellemetlen volt az állandó magyarázkodás Balogh írásai miatt – ultimátumot adott az alsóközponti plébánosnak: vagy megszakít minden kapcsolatot a sajtóval, vagy nyugdíjba kell vonulnia. „Kifejtettem Önnek már ismételtelen, mily tapintatot tételez fel papi jellege az újságszerkesztéssel kapcsolatban tekintettel a mi jóindulatú közéleti tényezőink érzékenységére is. Ha ennek dacára ezt a műveletet nem tudja lebonyolítani kötekedő személyeskedés nélkül, akkor nem marad más hátra mint az a választás, hogy vagy megszüntet minden kapcsolatot a sajtóval vagy nyugdíjazását kéri s ezt a döntést kibúvót kizáró módon fognám félreértés esetén provokálni.”²⁶⁴ – írta a főpap.

Balogh 1940. február 12-én válaszolt a püspök levelére. Kifejtette, hogy a főszámvevő nem a város érdekében járt el, hanem nem teljesítette a szerződésben vállalt kötelezettséget, amikor nem fizette ki a teljes összeget (610 pengő). „Sajnos nem üzleti elszámolásról van jelen esetben szó, hanem arról, hogy a város nem teljesítette szerződésben vállalt azon kötelességeit, melyeket a város közönségét képviselő törvényhatósági bizottság egyhangúlag vállalt és a belügyminiszter, mint kormányhatóság jóváhagyott, ezért eminenter²⁶⁵ közügyről van szó, nem pedig magánérdeket szolgáló üzleti elszámolásról.”²⁶⁶ Balogh szerint a *Délmagyarország* közügyet szolgált, amikor tudósított az ügryről, amely fontos a szabadtéri játékok jövője szempontjából. „Szerény véleményem szerint a Délmagyarország közérdeket szolgált, amikor a főszámvevő úrnak súlyos felelősségét, különösen a játékok jövője szempontjából, megállapította.”²⁶⁷

A plébános közölte, hogy a *Délmagyarország* nem is foglalkozott Dékány személyével – miután érdekében egy jezsuita atya járt közben. Ugyanakkor fölhívta a figyelmet a *Szegedi Új Nemzedék* című napilapra, amely szélsőjobbaldali nézeteknek is

---

²⁶³ Délmagyarország, 1940. január 11.

²⁶⁴ SZCSPL PHEI 506/1940.

²⁶⁵ Eminenter = legfőképp, kiváltképp.

²⁶⁶ SZCSPL PHEI 506/1940.

²⁶⁷ SZCSPL PHEI 506/1940.

teret adott. „Kegyelmes Uram! Ne méltóztassék fegyelmezetlenségnek venni, de önkéntelenül feltör bennem a kérdés: vajon az a dignitárius, aki annyira a szívéen viseli a katolikus ügyeket, tett-e jelentést Excellenciádnak akkor, amikor a katolikus közpénzekből segélyezett Szegedi Új Nemzedék a hivatalos egyház által ellenségesnek minősített nyilas mozgalmat nemcsak támogatta, hanem szerkesztőségébe szervezte...?”²⁶⁸

Ezzel szemben Szeged-Alsóközpont plébánosa rámutatott, hogy a *Délmagyarország* – olykor kritikus hangnemben is – mindig a város érdekeit és a keresztény nemzeti gondolatot kívánta szolgálni. „Amikor 1938. év végén más érdekcsoportokkal szemben sikerült a Délmagyarországot megszerezni és azt az egyház és a katolikus magyarság szolgálatába állítani, azt hittem, helyes dolgot cselekszem. A papság egy része oda is állt a Délmagyarország mellé, a legintelligensebb katolikus rétegek pedig örömeiknek adtak kifejezést, hogy végre van politikumtól nem befolyásolt s kizárólag katolikus közérdek szolgálatában álló lap is Szegeden. Persze volt mindig és van ma is egy tábor, melynek éppen más irány tetszenék, ha éppen a katolikum rovására is.”²⁶⁹

A levél végén Balogh közölte, hogy – igaz, külső nyomásra – megválna a *Délmagyarországtól*. Sőt az is fölvetődött, hogy a lapot össze lehetne vonni a *Szegedi Új Nemzedékkel*, hiszen egy városban elegendő egy keresztény nemzeti elkötelezettségű újság. „Bennem tehát nem csak a készség van meg, de a legszigorúbb elhatározásom, melyben Nagyméltóságod atyai levele csak megerősített, hogy a laptól megválok. Adja Isten, hogy másvalaki biztosabb szemmértékkel és több tapintattal s így nagyobb sikerrel is intézze majd a lap ügyeit.”²⁷⁰

Glattfelder 1940. február 13-i levelében megnyugvásának adott hangot, hogy papja más kiadónak adja át a *Délmagyarországot*. Ám figyelmeztette Baloghot, hogy amíg az újság megjelenésében szerepet vállal, fogalmazzon óvatosabban, és ne gyűjtson magának további ellenségeket. „Azt látom, hogy egy tanyai plébános számára emberfölötti feladat szegedi lapot irányítani s ugyanakkor lelkipásztori feladatainak is megfelelni s ha e dilemmából szerencsés kiutat talál, azért csak dicsérni fogom. De

---

²⁶⁸ SZCSPL PHEI 506/1940.

²⁶⁹ SZCSPL PHEI 506/1940.

²⁷⁰ SZCSPL PHEI 506/1940.

addig is míg ez megtörténik, vigyázni kell, hogy az embereket ne mérgesítsük, hanem az igazságot és a jó ügyet szolgáljuk.”²⁷¹

Ekkor vette meg Berey Géza a *Délmagyarországot*. Ő lett 1940. június 12-étől a lap főszerkesztője, felelős kiadója és a Délmagyarország Hírlap- és Nyomdavidálgatás Igazgatóság igazgatója. 1944-ben Bereyt a Gestapo letartóztatta, később Dachaubába vitték és 1944. április 16-án a lapot is betiltották. 1944 novemberében Révai és Erdei látogatása után indulhatott újra. November 14-én foglalta el helyét a szerkesztőség a Szeged, Jókai u. 4. számú ház emeletén. Kiadóként a Hírlapkiadó Kft. szerepelt az impresszumban, amelyet külön erre a célra alakítottak. A felelős kiadó a kommunista nyomdász, Koncz László volt.

1944 szeptemberétől a Vörös Hadsereg bevonulásának következményeként Magyarország a náci németek által megszállt országból a kommunista szovjetek által megszállt országgá vált. A fővárosban, az ország középső és nyugati területén pedig a Szálasi-diktatúra élte végórát. Kelet-Magyarországon új hatalmi szervek – népi, majd nemzeti bizottságok – alakultak. Az első várost, Makót a szovjet csapatok szeptember 25-én foglalták el. Nem sokkal később Szeged – földrajzi helyzetének, tudományos, társadalmi és infrastrukturális adottságainak köszönhetően – egy időre az országos politika központja lett. Itt kapcsolódott be a politikai életbe Balogh István.

1944. október 11-én fehér zászlót tűztek a szegedi városháza tornyára. Ezzel fejezték ki, hogy a város ellenállás nélkül kívánta megadni magát. Október 15-én Szegedre érkezett Vas Zoltán és két nappal később megalakult a Kommunista Magyarországi Pártjának szegedi szervezete. 1944. november 5-én, miután Gerő Ernő, Farkas Mihály, Nagy Imre és Révai József is a városba jött, megalakult a Magyar Kommunista Párt Központi Vezetősége. Ekkor tisztázták a párt helyes nevét, szerepét a demokratikus többpártrendszerben és a megindítandó lap jellegét.²⁷²

Ezen a ponton, 1944 novemberében Balogh páter bekapcsolódott az újrainduló magyar politikai életbe, mint a német megszállás után betiltott liberális-demokrata Délmagyarország kiadója, tulajdonosa. November 12-én alsóközponti plébániáján – a mai Mórahalmon – kereste föl Révai József (a Magyar Kommunista Párt egyik

---

²⁷¹ SZCSPL PHEI 506/1940.

²⁷² Farkas Csaba: A szovjet megszállástól a fordulat évéig. In: Szeged története. 5. köt. 1945–1919. Szerk. Blazovich László. Szeged, 2010. 87–110.

vezetője) és Erdei Ferenc (a falukutató mozgalom és a Márciusi Front ismert baloldali alakja, a Nemzeti Parasztpárt egyik szervezője) a lap újraindításának ügyében.²⁷³

Valentiny Ágoston, Szeged szociáldemokrata polgármestere javasolta Erdeinek és Révainak, hogy Balogh Istvánnal tárgyaljanak a *Délmagyarország* újraindításáról. Balogh ekkor valószínűleg elhallgatta előlük, hogy a német megszállás után, 1944. március 22-én lemondott a részvénytársaság elnökségéről és igazgatói tagságáról. Pedig jegyzőkönyv is készült az eseményről: „A közgyűlés az elnöki bejelentéseket elfogadja, illetve tudomásul veszi, dr. Balogh István lemondását sajnálattal tudomásul veszi, s eddigi működéséért – jegyzőkönyvi köszönetet mond.” Ekkor törölték nevét a cégbíróságon az igazgatósági tagok sorából.²⁷⁴

A politikusok 1944. novemberi szeged-alsóközponti találkozásukon megállapodtak abban, hogy a lapot szerkesztőbizottság irányítja. Tagjai a kisgazdapárt részéről Balogh István (gazdasági főnök), a parasztpárt részéről Erdei Ferenc (főszerkesztő) és a kommunista párt részéről pedig Révai József (főmunkatárs).²⁷⁵

A Magyar Kommunista Párt Központi Vezetősége – Gerő Ernő, Farkas Mihály, Révai József és Nagy Imre – 1944. november 7-én ülésén határozatot hozott egy „demokratikus napilap kiadásáról”. Döntöttek arról is, hogy „Révai elvtárs megbíztatik a lap kiadásával kapcsolatos előkészületi munkákkal. A lapnak legkésőbb két héten belül meg kell jelennie.”²⁷⁶ November 12-én a Központi Vezetőség elfogadta a Nemzeti Parasztpárttal és a Független Kisgazdapárttal kötött megállapodást, amely egyrészt a lap megjelentésének anyagi körülményeit rögzítette, másrészt a meghatározta az orgánium politikai irányvonalát²⁷⁷, amelyet néhány nappal később meg is jelentettek a *Délmagyarország* november 21-i számában.²⁷⁸

A *Délmagyarországot* a szegedi bejegyzésű Hírlapkiadó Kft. adta ki, amelynek hat egyenlő arányban tulajdonrészrel bíró tulajdonosa volt: Balogh páter és Csányi

---

²⁷³ Péter László: Amikor Szegeden dobogott az ország szíve. In: *Uó: A szerette város*. Budapest, 1986. (a továbbiakban: Péter László, 1986) 138-139.

²⁷⁴ Péter László: A *Délmagyarország* fordulópontjai. In: *Uó: A Város cselédje*. Szeged, 2006. (a továbbiakban: Péter László, 2006) 29-30.

²⁷⁵ Balázs György, 1984. 234-235.

²⁷⁶ PIL 274 f. 2/1. ö. e. 1-2.

²⁷⁷ PIL 274. f. 7/143. ö. e. 1-2.

²⁷⁸ PIL 274. f. 2/2. ö. e. 1-2.

Piroska (FKGP), Erdei Ferenc és Erdei Sándor (NPP), valamint Dénes Leó és Koncz László (MKP).²⁷⁹

Később, 1945 tavaszán azonban a tulajdonosok között konfliktusok keletkeztek, a kommunisták ugyanis egyre nagyobb befolyást akartak szerezni a lap irányítására. 1945. március 29-én Magyar László felelős szerkesztő helyére Szirmai Istvánt nevezte ki Koncz László – a többi tulajdonos megkérdezése nélkül. Mikor ezt Csányi Piroska szóvá tette, Szirmai azt mondta neki, hogy ő egyedül Koncznak tartozik felelősséggel. Csányi ezért az akkor már miniszterelnökségi államtitkárként dolgozó Balogh páterhez fordult segítségért, akivel közölte, hogy az FKGP helyi csoportja egyáltalán nem bízik Szirmai Istvánban. A *Délmagyarországról* pedig megjegyezte: „A lap szellemi színvonala pedig a lehető legalacsonyabb nivóra süllyedt, amióta ismét – félkézzel, mert félkézzel földet oszt, – ő csinálja és a legcsúnyább magyartalanságok és helyesírási hibák /!/ jelennek meg benne.”²⁸⁰

Balogh Csányi Piroska levelét saját kísérő soraival együtt továbbította Révai Józsefnek. „Novemberben nem így képzeltem az együttműködést – írta Balogh István. – Lelkiismeretem nyugodt, hogy nemcsak türelemmel, de még áldozatok árán is iparkodtam szolgálni azt a békét, amely a pártok együttműködésének elengedhetetlen feltétele.”²⁸¹ Balogh emlékeztette Révait, hogy Csányi Piroskát, akinek Szirmai – rossznak ítélt városházi tudósításaira hivatkozva – újságírói kvalitásait is kétségbe vonta és megtagadta cikkei közlését, érzelmi szálak fűzik a *Délmagyarországhoz*. Nemcsak azért, mert régi munkatársa, hanem azért is, mert férjét, Berey Gézát alig egy évvel korábban onnan hurcolták el a németek (s akkor még nem is tudtak sorsáról semmit, nem értesültek róla, hogy Berey túlélte a koncentrációs tábor).²⁸²

A Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontba tömörült pártoknak a közös sajtótermék kiadása kapcsán jelentkező ellentétei más városokban – így például Kecskeméten – is megfigyelhetők.²⁸³ A probléma alapja, hogy az MKP mindenütt döntő befolyást próbált szerezni a lap szerkesztésére. Az ügy Szegeden úgy oldódott

---

²⁷⁹ PIL 274. f. 7/143. ő. e. 3–7.

²⁸⁰ PIL 274. f. 7/150. ő. e. 2.

²⁸¹ PIL 274. f. 7/150. ő. e. 1.

²⁸² Berey Géza: Hitler-allee. Budapest, 1979. 17–46. és 199–210.

²⁸³ Vö. Miklós Péter: A Kecskeméti Lapok a koalíciós években (1944–1949). In: A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Történeti Tanulmányok – Studia Historica. 13. kötet. Szerk. Zombori István. Szeged, 2010. 377–388.

meg, hogy a koalíciós pártok külön-külön jelentettek meg hírlapot (amelyben végre korlátozás nélkül közölhették saját álláspontjukat), a *Délmagyarország* pedig a kommunistáké lett.²⁸⁴

Balogh páter ebben az időszakban ismerkedett meg Vas Zoltánnal, aki később így emlékezett rá: „Balogh Istvánnal, köznevén Balogh páterral 1944 őszén ismerkedtem meg Szegeden. Alsótanyán volt plébános. Kedves ember. Szenvedélye a képgyűjtés, a művészek pártolója.

– Nemcsak ti, én is olvasom a Bolsevik Párt történetét – mondotta nekem. – Itt tartom az íróasztalomon.

Balogh páter azt hitte magáról, hogy az 1945 utáni évek nagy polgári politikusa. Néha hozzátette – Minden út Rómába vezet. Nem tudom, hogyan, az én utam Moszkvába vezetett. Jó ez nekem, Zoltán? – kérdezte lemondóan. Mert alapjában a maga politikájával a népet, az országot, az egyházat akarta szolgálni.”²⁸⁵

A *Délmagyarország* szovjet bevonulás utáni első száma 1944. november 19-én jelent meg.²⁸⁶ De a lap irányvonaláról csak pár nap múlva, 21-én írtak. Ezt nyolc pontban foglalták össze, melynek első pontjában kijelentették, hogy a *Délmagyarország* a független, demokratikus, népi Magyarországért küzd. Fő ellenségeiknek a németeket és a nyilas bérenceket tartja, de következetes kritikát gyakorol a 25 éves Horthy-rendszer fölött is. Az irányadók szerint fontos a Vörös Hadsereggel való együttműködés is. Az orosz hadsereg támogatását mint magyar nemzeti érdekeket tartották fontosnak. „A lap küzd a sovinizmus, a Nagy Magyarországról szóló reakciós ábrándok [...] ellen, melynek köszönhető, hogy Magyarország Németország zsoldosává lett [...]” Földadatuknak tekintették ezen kívül a földreform végrehajtását, valamint „a magyar demokrácia győzelme megszilárdítása érdekében németellenes, demokratikus pártok összefogását” a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front keretében. „A lap oda fog hatni, hogy Magyarországnak a németek és nyilas bérenceik uralma alatt álló részén a nép harci cselekedetekkel maga is kivegye részét az ország felszabadításában.” Ha ezt a megállapodást „egészben vagy részben túlhaladottá teszi a helyzet alakulása, úgy ezen külön megállapodást megfelelően módosítani kell, vagy újat kell kötni.” Valamint abban is megállapodtak, hogy „ha az itt lefektetett irányelveknek a lapban való

²⁸⁴ A szociáldemokraták Szegedi Népszava, a kisgazdák Szegedi Hírlap, majd Szegedi Kis Újság, a parasztpártiak Szegedi Szabad Szó címmel jelentettek meg lapot a koalíciós évek Szegedjén.

²⁸⁵ Vas Zoltán: Akkori önmagunkról. Budapest, 1982. 154–155.

²⁸⁶ Vö. Vas Zoltán: Viszontagságos életem. Budapest, 1980. 732–740.

érvényesítése körül vagy a pártokat képviselő tagok között [...] ellentétek merülnének fel, [...] úgy a társaság felosztatására és megszüntetésére vonatkozó rendelkezés lesz végrehajtható.”²⁸⁷

A fentebb idézett megállapodás azért jelentős, mert ez volt az első politikai dokumentum, amelyet a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontban részt vett antifasiszta, demokratikus erők képviselői írtak alá a második világháború utolsó periódusában.²⁸⁸ A Szociáldemokrata Párt képviselői azért nem voltak az aláírók és a szerkesztőbizottság tagjai között, mert ekkor a párt még nem szerveződött újjá. Szegeden csak decemberben alakult meg az SZDP városi csoportja, de ekkor sem vett részt a *Délmagyarország* szerkesztésében és kiadásában, hanem *Szegedi Népszava* címmel önálló lapot indított.

1944. decemberében a szerkesztőbizottság tagjai Debrecenbe mentek az Ideiglenes Nemzetgyűlés alakuló ülésére. Ekkortól kapcsolatuk szinte teljesen megszakadt a lappal, de nevük április 8-án – és nem július 24-én, ahogy Péter László írta – került le a címlapról a szerkesztőbizottság tagjai közül. 1945. július 24-én a *Délmagyarország* kizárólag a Magyar Kommunista Párt lapja lett. Addig a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front lapjaként jelent meg. A kisgazdák a *Szegedi Kis Újságot*, a Nemzeti Parasztpárt pedig a *Szegedi Szabad Szót* jelentette meg ezután.²⁸⁹

A *Délmagyarország* újraindításán kívül az 1944. november 12-i tárgyalás alkalmával született meg a résztvevők között Szeged-alsóközpont plébániáján a később Balogh által „szegedi kézfogásként” emlegetett megállapodás, amely a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front alapelveit tartalmazta. A koalíciós politika kialakításában így nagy szerepe volt Baloghnak. A programjavaslattal, amelyet Révai készített el és mutatott be neki, jórészt egyetértett. Két tétel módosítását javasolta csupán. Az egyik az volt, hogy ne a kis nyilasok ellen való eljárásról, hanem a felelős nyilasok elleni föllépést sürgessék. A másik, hogy a vallásszabadság mellett az egyház anyagi támogatásának a biztosítását is deklarálják.

November 23-án az újjáalakult Független Kisgazdapárt elnöki tanácsa ülést tartott Szegeden Balogh István elnökletével. A tanács állást foglalt az MNFF magalakítása és a *Délmagyarország* újraindítása mellett. Ahogy a lap írta: „Az értekezlet egyhangú határozattal helyeslőleg vette tudomásul a pártelnöknek mind a

---

²⁸⁷ Idézi: Péter László, 2006. 36–38.

²⁸⁸ Kállai Gyula: A magyar függetlenségi mozgalom története. 1936–1945. Budapest, 1978. 384–392.

²⁸⁹ Vö. Péter László, 1986. 139–144.

Délmagyarország megindításával, mind a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front létesítésével kapcsolatos eljárását.”²⁹⁰

A *Délmagyarország* november 26-i számában írt az FKGP szegedi szervezetének újjáalakulásáról is – bár a lap elején a „tegnapi számot” említik – „A német parancsra felosztatott Független Kisgazdapárt újra megkezdte” működését címmel. A lap szerint a párt lelkesedéssel vett részt a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front munkájában. A három politikai párt föladataul az orosz hadsereg támogatását és a romokban heverő ország újjáépítését jelölte meg. Néhány nap múlva Balogh István *Sürgős program* című cikkében vázolta az ország újrainduló politikai életét és annak föladatait. „Az oroszok által elfoglalt területeken lassan felelevenedik az itt maradt magyarság. Az üzletek redőnyeit felhúzták, a villamos jár, lassan megindul és rendes kerékvágásba zökkent az élet.”²⁹¹

A politikai vezetés kihívásait két pontban jelölte meg. Az egyik, hogy siessenek az újrainduló közigazgatás segítségére, elsősorban a hivatalnokok pótlásával. Elismerte, hogy a működésüket kezdő pártok közül az MKP volt az első, de jelentkezett „az aléltségéből felocsúdó kisgazdapárt is”. Balogh szerint szükség van egy olyan szervre, amely alkalmas a törvényhatósági bizottság pótlására. Javasolta, hogy alakuljanak szakbizottságok, amelyek fölmentik a baloldali pártokat az alól, hogy egyedül viseljék a felelősséget. A másik föladat szerinte olyan politikai szervek kiépítése, melynek keretét a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front adná. Az egyes pártok mellé helyi bizottságok fölállítását képzelte el a politikai élet teljessé tételére. A szegedi központhoz a Szegedi Nemzeti Bizottság csatlakozását javasolta, amelynek később ő lett az elnöke. Amíg nincs magyar kormány, addig Balogh szerint azok a pártok képviselik a nemzetet, amelyek tagjai a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontnak. Ez szerinte kiállást és felelősséget igényel, de „senki sem fog visszariadni”.²⁹²

A Magyar Nemzeti Függetlenségi Front 1944. december 3-án alakult meg hivatalosan, de a korabeli sajtó szerint december 1-jén két hete már, hogy megalakult és dolgozik azon, hogy a nemzet kilábaljon a katasztrofális állapotából és hozzákezdjen az újjáépítő munkához. Előkészítése volt ez az időszak annak, hogy a demokratikus pártok összefogásának lehetőségét és mikéntjét meghatározzák. Ugyanebben a számban (péntek) jelentették be, hogy a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front vasárnap fél

²⁹⁰ Délmagyarország, 1944. november 24.

²⁹¹ Délmagyarország, 1944. november 26.

²⁹² Délmagyarország, 1944. november 30.

kettőkor a Szegedi Nemzeti Színházban lép a város és az ország nyilvánossága elé és fő céljai a szegedi önkormányzati élet újjáteremtése, valamint politikailag a nemzet talpra állítása.²⁹³ A függetlenégi frontoz a Magyar Kommunista Párt, a Szociáldemokrata Párt, a Nemzeti Parasztpárt, a Független Kisgazda-, Földmunkás és Polgári Párt mellett a Polgári Demokrata Párt és a szakszervezetek is csatlakoztak.

Miért együtt? a címe Balogh István 1944. december 3-án megjelent írásának. Ebben arra kereste a választ, hogy hogyan lehet polgári pártoknak a kommunista párttal együttműködniük. Elvetette a „Goebbels-féle kommunikációt”, amely nem ismer sem Istent, sem családot, sem magánkultúrát, csak vérengzést és kegyetlenséget. Ezzel szemben a kommunisták – bár a vallás iránt közömbösek, de legalább – nem ellenségesek. Balogh szerint a kommunisták a gyermekeket, a családot tisztelik és szeretik, a vérengzést, az elhurcolásokat elvetik. A hadifoglyok nagy részét is hazaengedték már a szovjetek. Ezeket a nyilvánvaló hazugságokat csak tovább tetézte cikkében a páter, amikor az MKP-val való együttműködés szükségességét a pártvezetők képzettségével és megbízhatóságával indokolta. „A kommunista párt képviselői politikailag kifogástalanul képzetek, modorukban tartózkodóak, tárgyalásaikban soha nem túlzók, megállapodásaikban feltétlenül megbízhatók, a magyar érdekeket mindenkor figyelembe veszik, sőt lehet a magyar kommunista párttal együtt működni. Most azonban nem csak lehet, hanem kell is.”²⁹⁴

Nem csoda ezek után, hogy Balogh – mint a kommunisták szövetségese – ellenségeket is szerzett magának. Küldöttség kereste föl Hamvas Endre csanádi püspököt, hogy tiltsa el Balogh pátert a közéleti szerepléstől. A püspök azonban ezt elutasította.²⁹⁵ Később megváltozott Balognak a kommunistákról alkotott véleménye és a kommunisták sem föltétlen szövetségesként tekintettek a páterre.

Az 1944. december 3-i szegedi nagygyűlésen a Független Kisgazdapárt nevében szólalt föl. A nemzeti újjászületés demokratikus programja nagy lelkesedést váltott ki. A szegedi városi színház zsúfolásig megtelt – tudósított a *Délmagyarország*. A gyűlés első részében ismertették a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front programját, majd Pálffy György főispán tartott megnyitó beszédet. Tőle vette át a szót Balogh. Először a kisgazdapárt sérelmeit ismertette: a pártot föloszlatták, lapját megszüntették, vezető tagjait internálták. Főadatként jelölte meg a németek teljes leverését és új élet

²⁹³ Délmagyarország, 1944. december 1.

²⁹⁴ Délmagyarország, 1944. december 3.

²⁹⁵ Balázs György, 1984. 236.

fakasztását a pusztulás nyomán. A kommunista párt védelmére kelt beszédének következő részében. Kifejtette, hogy a pártot szerinte úgy festették le, hogy az a német külpolitikai érdekeknek megfelelő legyen. A német imperialista törekvések aggályossá tették a kommunista párttal való együttműködést. De világossá vált, hogy a párt a polgári társadalom tagjait, a vallásszabadságot és a magántulajdont tiszteletben tartja – vélte Balogh. Mivel szerinte a MKP a magyarság érdekeit képviseli, a politikus pap álláspontja az volt, hogy a kommunistákkal készségesen együtt kell működni a demokratikus magyar élet újjáépítéséért. Az, hogy az öt párt közös nevezőre jutott, egyedülálló a magyar politikában. Beszédét a következő szavakkal zárta: „Jöjjön a demokratikus Magyarország magyar életének kiteljesedése.”²⁹⁶

Utána Erdei Ferenc (NPP), Révai József (MKP), Örley Zoltán a Polgári Demokrata Párt nevében, majd Valentiny Ágoston (SZDP) és végül Komócsin Mihály a szabad szakszervezetek képviselőjében jutottak szóhoz.²⁹⁷ A nagygyűlés tehát kimondta a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front megalakulását és elfogadta annak programját. Ezek egyike a németekkel való teljes szakítás, a Nagy-Magyarország iránti törekvések lezárása, a Szovjetunió elleni harc befejezése, és jószomszédi viszony kialakítása a környező államokkal.

Balogh páter decemberben e programponthoz kapcsolatban is tett közzé írást a Délmagyarországban *Perspektívák* címmel. Szerinte önálló magyar külpolitika II. Ulászló óta nincs. Magyarország mindig az osztrák és a német érdekeknek vetette alá magát. Egy rövid ideig tartó, öncélú külpolitikai kezdeményezése volt Horthy 1926-os beszéde, amely baráti gesztust jelentett Jugoszlávia felé. De Gömbös már a németek felé orientálódott, így a külpolitikai függetlenség csak tíz évig tartott.²⁹⁸

A cikk szerint mindig a németektől reméltük Trianon revízióját, de ők, miután minden szomszédunkkal ellenséges viszonyt alakítottunk ki, még a Szovjetunió elleni háborúba is belekényszerítették az magyar államot. Ez – írta Balogh – a magyar külpolitika teljes elkorcsosulásának időszaka volt. Hogy ne váljunk a nagyhatalmak sakkfiguráivá, vélte megtalálni a kiutat Balogh, a Szovjetunió felé kell orientálódni egyrészt azért, mert nem akar bántani függetlenségünkben, magyarságunkban; másrészt mert döntő szava lesz a nagyhatalmak tanácsában és a vele való politikai kapcsolat

---

²⁹⁶ Délmagyarország, 1944. december 5.

²⁹⁷ Délmagyarország, 1944. december 5.

²⁹⁸ Délmagyarország, 1944. december 10.

megerősítheti nemzetközi helyzetünket; harmadrészt pedig, mert a tudományos, művészeti, gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok nagy perspektívákat tárnak elénk.²⁹⁹

1944. december 14-én Debrecenben tartotta meg alakuló ülését az Ideiglenes Nemzetgyűlés Előkészítő Bizottsága, amelynek elnöke Vásáry István kisgazda politikus volt, és tagjai között szerepelt Balogh páter is. A bizottság 1944. december 15. és 20. között – közel ötven helységben – bonyolította le a képviselődelegáló gyűléseket. Közvetlenül, nyílt szavazással döntöttek a megjelentek a képviselők személyéről a nemzeti bizottságok közreműködésével. Nem választott, hanem delegált tagokból állt az ideiglenes törvényhozás.

A *Délmagyarország* 1944. december 19-i keddi száma tudósított a szombati eseményről, a nemzetgyűlés szegedi küldötteinek megválasztásáról. Reggel adták hírül, hogy délután 3-kor népgyűlés lesz a Belvárosi moziban. A szegedi nemzeti bizottság elnökével, Baloghhal az élén vonult be a moziba, ahol nagy taps után megnyitó beszédbe kezdett. Először a németekről a következőket mondta: „Amint összeomlott az ő hadseregük, úgy foszlott szerte hamis propagandájuk hazug vára is.” Magyarország a németek kiűzésének megkezdése óta sokat haladt előre a függetlenség felé. Az út vége egy független, demokratikus, népi Magyarország. De egyelőre nincs államfő, nincs központi kormány és nincs jogfolytonosság. Az ősforrás maga a nemzet, a magyar nép, aminek Ideiglenes Nemzetgyűlést kell választania.

A város által kiküldendő névsorát (köztük Baloghot) Örley Zoltán olvasta föl. A népgyűlés lelkesen ünnepelte és Szeged követének választotta Rákosi Mátyást. Ekkor újra Balogh szólalt föl: „Szeged népe egyhangú lelkesedéssel küldi ki az ideiglenes nemzetgyűlésbe a most felolvasottakat, akik között minden dolgozó réteg képviselőre talál.”³⁰⁰

A másnapi szám tudósított arról, hogy Szeged népének választottjai elindultak az Ideiglenes Nemzetgyűlésbe. Mivel Balogh is köztük volt, Szegeddel való kapcsolata ekkortól lazulni kezdett. Az első ülést 1944. december 21-én tartották. Ekkor az Ideiglenes Nemzetgyűlés elnökséget és – rendszeresen és gyakran ülésező – Politikai Bizottságot választott, amelynek titkára Balogh István lett, s így részt vett az Ideiglenes Nemzetgyűlés *Szózata* Révai József által írt szövegnek az előkészítésében is,³⁰¹ sőt ő

---

²⁹⁹ *Délmagyarország*, 1944. december 10.

³⁰⁰ *Délmagyarország*, 1944. december 19.

³⁰¹ Balázs György, 1984. 236.

ismertette a magyar néphez intézett szavakat, amely után a hallgatóság hosszasan ünnepelte őt.

A Délmagyarország 1945. január 6-i tudósítása adott hírt róla, hogy a nemzetgyűlés kormány alakításával 1944. december 22-én dálnoki Miklós Bélát bízta meg, aki elő is terjesztette a kormánylistát. Balogh István pedig határozati javaslatban indítványozta, hogy a nemzetgyűlés nyilvánítsa ki a kormánnyal szembeni bizalmát és adja meg számára az ország ügyeinek vezetésére vonatkozó fölhatalmazást.³⁰²

A Magyar Nemzeti Függetlenségi Front egyik pontjának értelmében Magyarországnak hadat kellett üzennie a hitleri Németországnak. Ez az ország legsürgetőbb feladatai közé tartozott. 1944. december 28-án került rá sor. Magyarország csatlakozása az antifasiszta hatalmakhoz így véglegessé vált, és megnyílt az út a fegyverszüneti egyezmény megkötéséhez is.

Ezen a napon jelent meg a *Délmagyarországban* Balogh páter írása *Magyar béke* címmel. E béke ára – az államtitkár szerint – a jóindulat és a kölcsönös bizalom a Szovjetunióval. A németek mesterkedéseinek eredményeként rossz szomszédok lettünk. Ők a pánszlávizmus veszedelmét hirdették, de sokkal fontosabb a szomszédokkal való jó viszony – hangoztatta már nem először. Magyarország számára az igazi békét nem az jelenti, hogy más népeket szorít határaink mögé, hanem az, hogy ha saját függetlenségét, őshitét, hagyományait biztosíthatja.³⁰³

1944. december 28-án indult Moszkvába a magyar küldöttség. Az utazásról és a moszkvai fegyverszüneti tárgyalásokról 1945. február 4-én számolt be Szegeden Balogh államtitkár, amelyről a *Délmagyarország* is tudósított. Beszédében először azt hangoztatta, hogy az Ideiglenes Nemzeti Kormány szakított a bűnös múlttal, Németországnak hadat üzent, a szövetségesektől fegyverszünetet kért és kedvező választ kapott. Rákosi Mátyással ekkor ismerkedett meg személyesen a politikus. Nagy tisztelettel beszélt Rákosiról, akinek mint Szeged képviselőjének átadta mandátumát. „Megható volt az az aggodalom és féltés, amellyel hazájáról, a magyarság jövő sorsáról beszélt” – emlékezett vissza szinte elérzékenyült patetikussággal Rákosira a páter.³⁰⁴

A fegyverszüneti megállapodás 1945. január 20-i aláírása után a magyar delegáció emigráns kommunistákkal – köztük Rákosi Mátyással – együtt indul haza.

³⁰² Délmagyarország, 1945. január 6.

³⁰³ Délmagyarország, 1944. december 28.

³⁰⁴ Délmagyarország, 1945. február 6.

Rákosi visszaemlékezéseiben így írt erről: „Balogh egyre nehezebben bírja az utat, mert hájtömegének csak egyik fele fér el a hálókocsi ágyán, s emiatt rosszul alszik. Kissé vegyes gondolatokkal nézem, amint szorgalmasan forgatja az olvasóját, s a nap minden szakaszában elmormolja a megfelelő imát. Úgy a külseje nem nagyon mutat vallásos emberre, inkább olyanra, aki sem a hús, sem a gyomor örömeit nem vet meg, s nemsokára hallom is tőle a magyarázatot, hogy az egyház papjaitól csak cölibátust követel meg, nőtlenséget, de nem nemi megtartóztatást.”³⁰⁵

1945. március 15-én Szegeden, a Klauzál téren tartott ünnepi beszédében Balogh többek között hangoztatta, hogy nagyon fontos, hogy a föld azok kezébe kerüljön, akik megművelik, de – és ezzel csak a főnálló helyzetet ismertette – nem adhatnak több földet, mint amennyi van. Emlékeztetett arra, hogy tizenkét évig tanyán élt és látott már csodákat, ahol a munkabírák és a föld szeretete fűtötte Szeged-Alsótanya népét. „A munkán kívül – mondta Balogh – még az Úristen segítsége és áldása szükséges ahhoz, hogy a föld kenyeret adjon.”³⁰⁶

Nyilatkozata a kormány legsürgősebb, legfontosabb programjéről a földreform-tervezetről a szegedi újság 1945. március 18-i számában jelent meg. Balogh itt elmondta, hogy az akkor készülő kormányrendeletek arra irányulnak, hogy megszilárdítsák az új magyar demokráciát és védelmet nyújtsanak a fasizmus ellen. Az elkészült földbirtokreform-tervezet pártközi tárgyalásairól csak azért jött el Debrecenből, mert szeretett városáról, Szegedről volt szó. A tervezet a minisztertanács ülésén kormányrendeletté emelkedhet – vélte Balogh. A demokratikus pártok mindenképpen a tavaszi munkák elején kívánták megvalósítani a földreformot.³⁰⁷

Az 1945. március 15-i ünnepeken *Délmagyarország* szerint negyvenezer fő tömeg ünnepelte a Balogh páttert és Rákosi Mátyást. Balogh tartotta a megnyitó beszédet, amelyben hangoztatta örömét, hogy a Szegedi Nemzeti Bizottság – amelynek ekkor még elnöke volt – első ízben rendezhette meg a szabad március 15-i ünnepséget. Arra is figyelmeztetett, hogy hálások lehetnek a szegediek, hogy Rákosi Mátyás az egyik ünnepi szónok, aki szerinte egy életen át a magyar szabadságért küzdött. Zárzóként Balogh István a Vörös Hadsereg és Szovjetunió erényeiről beszélt: 1848-ban olyan országból jött a segítség az osztrákoknak, ahol önkény és imperializmus, valamint egy erőszakos hadsereg volt. „Most ott a szabadság él! Nincs eltiprás, erőszak. A

³⁰⁵ Rákosi Mátyás, 1997. 144.

³⁰⁶ Délmagyarország, 1945. február 20.

³⁰⁷ Délmagyarország, 1945. március 18.

felszabadítást hozza magával a szabadság hadserege, a Vörös Hadsereg” – mondta Balogh.³⁰⁸

Ebben az időszakban azonban már egyre kevesebb írása, beszéde jelent meg a politikusnak a Délmagyarországban. Egy-két látogatásáról tett ugyan említést a lap, de korántsem olyan alaposan és részletesen, mint korábban.

1945 júniusában Tildy Zoltánt Szeged díszpolgárává avatták. Balogh páter ezen az eseményen és a kisgazdapárt szegedi nagygyűlésén is megjelent és kérte, hogy a helyi polgárság is vállaljon szerepet az ország újjáépítésének munkájából. A kétségtelenül jó politikai érzékkel – és persze jó kapcsolatokkal és információkkal – rendelkező Balogh fölismerte a koalíción belül bomlásnak induló egyetértést, sietett elejét venni az ellentétek kiéleződésének. 1945. június 29-i szegedi beszédében föllevenítette a „szegedi kézfogást”, az 1944-es indulást, amikor még összhang volt a pártok között és fölshízította az értelmiségieket is, hogy vegyék ki a részüket a demokrácia építésében. Az államtitkár ekkor részt vett a városi közgyűlés első ülésén is, ahol arra kérték a politikust, hogy a kormány intézményesen is gondoskodjon a deportálásból hazatértek kártalanításáról. Balogh megnyugtatta őket azzal, hogy már történt ilyen intézkedés, de megígérte a további segítséget is.³⁰⁹

Érzékelhető tehát Balogh István – ugyan változó súlyú, de – bizonyosan nagy politikai befolyása. A kommunisták előretörésének – a Rákosi-klikk hatalomra jutásának – időszaka volt az 1944 és 1948 közötti periódus. Ezt részben a nagykoalíciónak köszönhető, amikor a kisgazdapárt és a Magyar Kommunista Párt kénytelen volt együtt kormányozni. De 1946-tól már fölmerültek a problémák: a koalíció válsága – kommunista(barát) mozgósítás a kisgazdapárt és szociáldemokraták jobbszárnya ellen – és a kommunista párt – szovjet támogatással bekövetkezett – politikai térnyerése figyelhető meg. Hangsúlyozott a politikai térnyerés, hiszen a rendőrség, a helyi közigazgatás és az állami gazdaságirányítás főbb pozícióiban már az újraindulás kezdetétől kommunisták ültek. Ezzel együtt változott Balogh megítélése is, s ezt a – páternek hol ellenséges, hol szövetséges szerepet osztó – tendenciát követte a kommunista lap, a *Délmagyarország* is.

Ekkor már megjelentek a lapban Balogh-ellenes támadások. Mint a fejezet korábbi részében láthattuk – államtitkárként ő irányította a sajtóügyeket és a

---

³⁰⁸ Délmagyarország, 1945. március 17.

³⁰⁹ Délmagyarország, 1945. július 1.

papírkészletek elosztását. A *Délmagyarország* ennek kapcsán megjelent cikke szerint fölháborodást váltott ki a kommunisták körében, hogy központi lapjuk, a *Szabad Nép* számára sem jutott elég papír. Ugyanekkor írt a szociáldemokrata *Népszava*, hogy a Baloghhoz köthető – *Magyar Nemzet* és *Mai nap* nyomdájában garmadával álltak a lapok. A később demagógiájáról elhíresült Marosán György – aki akkor szociáldemokrata baloldalt képviselte – úgy vélte, az államtitkár nem akarta, hogy a munkáspártok és a polgárság lapjai megjelenjenek. A miniszterelnökségi sajtóosztály szerint a páter utasítására „szabotál papírfronton”.³¹⁰

Végül kommunista nyomásra Balogh páter hatáskörét a papírelosztás ügyében Kállai Gyula miniszterelnökségi államtitkár vette át. „Így a reakció teljes vereséget szenvedett papírfronton” – írta az ekkor már kommunista *Délmagyarország*. A Szovjetunió azzal a gesztussal kapcsolódott be a vitába, hogy nagy mennyiségű rotációs papírt küldött az országba. A kommunisták természetesen hálásak voltak: „A Szovjetunióknak ez a nemes gesztusa újabb bizonyítéka annak, hogy a népi demokráciáért tartott küzdelemben számíthatunk nagy szomszédunk támogatására.”³¹¹

A választások közeledtével a nagykoalíció megingani látszott. Az Ideiglenes Nemzetgyűlés szeptemberi ülészakán 1945. november 4-ére tűzték ki a nemzetgyűlési választások időpontját. 1945 szeptemberében és októberében a pártok már a választásokra készülődtek. Külön választási programot csak az MKP adott ki, de választási fölhívások, röplapok, plakátok árasztották el az egész országot. Igen jelentős szerepet játszottak a választási küzdelemben a választási gyűlések, a személyes agitációk és egymás lejáratása is. A munkáspártok nagy ellenfele a kispárt volt.

Balogh ellen is jelentek meg lejárató hangvételű írások a *Délmagyarország* hasábjain. 1945 októberében Kispártgyűlés a színházban, avagy színház a kispártgyűlésen címmel írtak FKGP-ellenes cikket. A kommunista lap szerint a szónokok virágnyelven beszélve rejtett célzásokkal burkolt reakciós propagandát fejtettek ki. Amikor pedig Balogh a felszabadulásról és a dicsőséges Vörös Hadseregről beszélt, a közönség soraiból gúnyos kacagás hallatszott és sokatjelentő, sunyi összenézések voltak láthatóak. „Balogh István minden látható szégyenkezés nélkül merte azt állítani, hogy a nyilasok és a reakciósok nem a kispártban vannak,

---

³¹⁰ Délmagyarország, 1945. július 22.

³¹¹ Délmagyarország, 1945. július 24.

hanem [...] a munkáspártokban! (Úgy látszik, az államtitkár úr nem figyelte eléggé a gyűlés lefolyását!)³¹² – írta a Délmagyarország.

Egy másik cikk kifejezetten Balogh személye ellen szólt. Látható, hogy néhány hónap alatt az ünnepezt államtitkárból ellenséget igyekezett kreálni a kommunistává vált lap. Megemlégették Balogh egy évvel azelőtti nyilatkozatát, amelyben azt mondta, hogy „a Kommunisták Pártja most első ízben lép egyenrangú félként a magyar politikai élet porondjára”. Addig a német politikai életnek megfelelően a magyar népben gyűlölet támadt a kommunizmus szó hallatára. Ezt kívánta Balogh akkor eloszlatni. Az a kommunizmus ugyanis a polgári társadalom jogait tiszteletben tartja, a teljes vallásszabadság és a magántulajdon védelmét hirdeti. Erre a nyilatkozatra reagált Révai József októberben a *Délmagyarországban*: „Ma más divat járja. Ha Balogh István ma elmondaná ugyanezeket a szavakat, akkor attól tartok, hogy saját kispapát elbarátai közül akadnának olyanok jónéhányan, akik megköveznék érte. Pedig hát, ami igaz volt egy évvel ezelőtt, az igaz ma is.”³¹³

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy az államtitkár tevékenysége korántsem ilyen egyértelmű. A választások előtt azt az álláspontot támogatta, hogy a baloldali pártokkal előre állapodjanak meg a koalíciós kormányzás folytatásában, a tárcák elosztásában. Támogatta a közös lista tervét is, amely a Kispapáértnek 47,5%-ot juttatott volna. Ez azonban ellenállást váltott ki a párt köreiből és végül angolok tiltakozására lekerült napirendről, így a mandátumok elosztásáról a választók dönthettek. Balogh már az országos politika életbe való bekapcsolódásakor is a nagykoalíció gondolatát tartotta irányadónak, s nyíltan a két párt között kapocs akart lenni: a kispapákkal és a kommunistákkal is meg akarta értetni magát.

Egy darabig maguk a kommunisták is hasznosnak találták Balogh tevékenységét. A korabeli lapszámokban publikált cikkekből kiolvasható, hogy együttműködtek vele, még ha nem is bíztak benne teljesen. Révai még 1945 januárjában Rákosinak azt írta, hogy a páter a balszárnyhoz tartozik. Rákosi is rendszeresen egyeztetett vele vitás kérdésekben, végig jó kapcsolatban maradtak egymással.³¹⁴ A politikus a kispapáért vezetéséhez is kis távolságtartással közeledett, bár később – a kommunistákkal való egyeztetés után – részt vállalt Nagy Ferenc miniszterelnök lemondásában. A koalíciót mindig védelmébe vette. A *Magyar Nemzet* hasábjain is

³¹² Délmagyarország, 1945. október 16.

³¹³ Délmagyarország, 1945. október 30.

³¹⁴ Klettner Csilla, 2004. 105–107.

azt élte, de elutasította a kommunisták erőszakos túlkapásait. Írásaiból az is kitűnt, hogy jobboldalelles, szovjetbarát politikát folytatott, de a háttérben kereste a kommunista nyomás alóli kibontakozás útjait. Egyes paptársai szerint pedig kifejezetten kommunistabarát politikus volt. Kétségtelen – és ezt egyik levelében ő maga is elismerte –, hogy a kommunisták a fekete reakcióhoz tartozó papot, a kisgazdák a kommunistabarát politikust látták benne.³¹⁵ Ennek ellenére, vagy éppen ezt belátva Balogh István úgy igyekezett lavírozni az 1940-es évek politikai életének viharos vizein, hogy mindig száraz maradjon. Ennek köszönhetően 1944 végétől 1951-ig a szűken vett állami vezetés – és hatalom – részese tudott maradni.

1946 januárjában, amikor Pálffy György főispáni beiktatására került sor, Balogh is megjelent Szegeden és mint a Független Kisgazda-, Földmunkás és Polgári Párt képviselője nyilatkozott a *Szegedi Hírlap*nak. Az interjú azonban nem ott jelent meg, hanem a *Délmagyarországban*.

Balogh elmondta, hogy az Független Kisgazdapárt központi és vidéki szervezkedése most veszi kezdetét. A helyi elnökökre és a választmányokra nagy munka vár és nagy felelősség hárul rájuk. Mivel a nemzetgyűlésben a képviselők komoly tevékenységet folytatnak, ami ráadásul Budapesthez is köti őket, az FKGP határozatot hozott, miszerint a nemzetgyűlési képviselők nem vállalhatnak fontos szerepeket, például vidéki szervezetek elnökségét, mert mindkettő egész ember munkáját igényli. És mivel – ahogy a lap írta – a kisgazdapárt központi vezetősége eltávolítja a pártközi együttműködést akadályozó elemeket (Nagyiván János, Shovy Kálmán, Hunya Benedek) a szegedi vezetőségből, az MKP, a szegedi demokratikus pártok és az FKGP együttműködése harmonikus és eredményes lesz.³¹⁶

A *Délmagyarország* a későbbiekben is foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy a *Szegedi Hírlap* miért nem közölte Balogh ezen nyilatkozatát. A lapot a kommunisták Nagyiván János „önreklám közlönyének” tartották, amely szerintük a fasiszta zavarkeltési technika színvonalán áll.³¹⁷ Lapjában Nagyiván hazaáruló magatartását igyekszik mentetni – vélte a *Délmagyarország* újságírója – és ő maga is szeretné megmagyarázni, s a szegedi kisgazdák Nagyiván-klikkje szembehelyezkedett Tildy Zoltánnal és Baloghhallal.

---

³¹⁵ SZCSPL PHEI 1333/1945.

³¹⁶ Délmagyarország, 1946. január 6.

³¹⁷ Vö. Tamasi Mihály: A szegedi gazdapolitikus, Nagyiván János. 1893–1961. Szeged, 2009. 48–76.

A *Szegedi Hírlap* kétségbe vonta Balogh nyilatkozatának hitelességét és szerinte az államtitkár nem beszélt egyetlen helyi kigazda vezetővel sem arról a határozatról, amely a vidéki szervezetek elnökeit eltiltotta a nemzetgyűlési képviselőségtől. Ezt a kommunisták azzal cáfolták, hogy ha Balogh azt mondta, hogy ezt Szegeden is végre kell hajtani, akkor erről tudnia kellett Pálffy főispánnak és Tildynek is.

Nagyiván azzal az „átlátszó indokkal” támasztotta alá – írt a *Délmagyarország* – , hogy megtagadta a nyilatkozat *Szegedi Hírlap*ban való megjelenését, hogy a hír már lapzárta után érkezett. Ez a *Délmagyarország* szerint azért képtelenség, mert a nyilatkozat szombaton készült, a kigazda hetilap szerkesztése pedig hétfőn, megjelenése pénteken történik. Végül kommunista nyomásra Nagyivánék beismerték, hogy a nyilatkozat közlése nem állt szándékukban és ezért jelent meg a *Délmagyarországban* – Balogh fölhatalmazásával.

A kommunisták szerint azért is volt irreális a feltételezés, hogy Balogh nem ismerte a szegedi kigazda pártszervezet elnöki tanácsának hangulatát, mert éppen maga a szegedi kigazdapárt küldöttsége fordult memorandumban a párt országos vezetéséhez és kérte föl Baloghot arra, hogy szabadítsa meg a pártot a „Shovy–Nagyiván-klikk diktatúrájától.”³¹⁸

Balogh 1946-ban kigazdapárt országos válságának megoldásán fáradozott, bár az egység zálogát a jobboldaliak kizárásában vagy meggyöngítésében, ezzel pedig az 1946 márciusában megalakult Baloldali Blokk jelszavát – Ki a nép ellenségeivel a koalícióból! – képviselte. Elnökölt Szegeden a szegedi FKGP-szervezet 1946. március 14-i ülésén, ahol több kigazda képviselőt is kizártak, és – ezek után egyáltalán nem meglepő módon – elismeréssel beszélt a munkáspártok tevékenységéről is 1946. március 15-i szegedi beszédében. Elmondta, hogy a Független Kigazdapárt jobbszárnya és Mindszenty József politikai tevékenysége ellen tüntetők „példamutatóan” viselkedtek demonstrációjuk során. „Mindaz, ami Budapesten történt, becsületére válik a munkáspártok vezetőinek és tagjainak” – fogalmazott Balogh az ünnepségen.³¹⁹

1946. január 26-án a *Délmagyarország* tényként állította, hogy Tildy Zoltán lesz a Magyar Köztársaság elnöke. Az államfő megválasztása után a lap szerint Nagy Ferenc

---

³¹⁸ Délmagyarország, 1946. január 29.

³¹⁹ Délmagyarország, 1946. március 17.

vagy Balogh István neve merülhet föl, mint a következő miniszterelnöké. A kisgazdapártban Nagy Ferenc esélyét ítélték jobbnak.³²⁰

Miután a köztársasági elnököt, Tildy Zoltánt a parlament megválasztotta, a nemzetgyűlés 1946. február 4-i ülésén Nagy Ferencet választották miniszterelnöknek, a nemzetgyűlés elnöke pedig a római katolikus lelkész Varga Béla lett. Nagy Ferenc javaslatára az új kormány február 4-i első ülésén úgy határozott, hogy „hozzájárul ahhoz, hogy a miniszterelnök a köztársasági elnöknel Balogh István miniszterelnökségi államtitkár újbóli kinevezését hozza javaslatba” – tudósított a *Délmagyarország*.³²¹

1946 augusztusában nyílt támadás jelent meg Balogh ellen *Méregkeverés* címmel a lap hasábjain. A kommunisták központi lapja, a *Szabad Nép* cikke alapján közölte a *Délmagyarország*, hogy a budapesti *Kis Újság*ban – a kisgazdapárt lapjában – provokatív és rágalmozó közlemény látott napvilágot. Ebben – a *Szabad Nép* szerint – Rákosi Mátyás beszédéből kiragadott idézettel akarták bizonyítani, hogy egy miskolci lincselésért (amit állítólag internált nyilasok hozzátartozói szítottak), ő a felelős. Pedig a kommunisták szerint Rákosi a rendelet szerint cselekedett, mikor a spekulánsok számára halálbüntetést rótt ki, ami a zavargást okozta Miskolcon.

A cikk írója azt állította, hogy nem Desseffy Gyula, a *Kis Újság* szerkesztője állt a közlemény mögött, hanem Balogh István, „a kisgazdapárt legfőbb sajtóirányítója”. „És aztán már nem csodálkoztunk. Az államtitkár úrról már régen tudjuk, hogy specializálta magát a méregkeverésben” – írta a szegedi hírlap. A lap szerint a páter a nyilvános fórumokon, mint „a válságok örök elsimítója” szerepel, a valóságban nem az, s valójában saját maga számára egyengeti az utat. Mind a jobboldal, mind a baloldal jelöltjeként föltünteti magát – hangzott ellene a nem kis igazságtartalommal bíró vád. „Az bizonyos, hogy mi kommunisták, ezzel a rágalmozó úrral többé nem ülünk le egy asztalhoz” – fogalmazott *Délmagyarország* szerzője.³²²

Egy másik, Balogh elleni rágalom nem közvetlenül a személyével kapcsolatos. A kommunista lap azt állította, hogy Berey Géza csak azért lépett be a Magyar Kommunista Pártba, hogy visszaszerezze a *Délmagyarországot* s minthogy ez nem sikerült neki, kilépett a pártból és a kisgazda *Szegedi Kis Újsághoz* szerződött. De mit akarhat elérni a kisgazdapárton keresztül? – tette föl a kérdést a szegedi kommunista

---

³²⁰ Délmagyarország, 1946. január 26.

³²¹ Délmagyarország, 1946. február 5.

³²² Délmagyarország, 1946. augusztus 7.

újság. „... esetleg főispánságot vagy polgármesterséget ígért neki legfőbb patrónusa, a feddhetetlen Balogh atya, akit Budapesten páter »Zabravec« néven ismernek?”³²³

Erre már a *Szegedi Kis Újság* is reagált: védelmébe vette Baloghot, „amiért a Kisgazdapárt Leóját bántani merészelték” – tette hozzá a *Délmagyarország*. A kommunisták gúnyosan arról a Balogh páterről beszéltek, „aki iránt Szegeden éppúgy, mint a Fidzsi-szigeteken, fuldokló tisztelet és szünni nem akaró rajongás nyilvánul meg”. Támadás érte Balogh anyagi helyzetét is: a *Szegedi Kis Újság* azt írta, hogy a kisgazdapártiak kamrái üresek maradnak akkor is, ha belépnek az MKP-be.

A *Délmagyarország* a cikket a „nagy Főnök kövér zsenijének körülnyaldosásának” tartotta és azt írta, hogy „gyorsan vizsgáljuk meg például Balogh páter és a többi lakkcipős kisgazdavezér, valamint a kommunista vezetők kamráit és a mutakozó különbözetet osszuk szét”. „A szegedi kommunisták nem tűrik, hogy a méregkeverés páteri módszerei a városban is meghonosodjanak” – írta a *Délmagyarország*.³²⁴

Mindezen kommunista hírlapi támadások ellenére Balogh végig a koalíció mellett foglalt állást a kormányválságok idején.

IV. 3. A földbirtokreformmal kapcsolatos ügyek előadója³²⁵

Balogh az Ideiglenes Nemzetgyűlés Politikai Bizottságának előadójaként vizsgálta és terjesztette elő a testületnek azon igénylők ügyét, akik birtokuknak a földbirtokreformban való igénybevétele alól szerettek volna mentesülni.

A földreform szükségességéről a koalíciós pártok között nem volt vita. Annak végrehajtásával kapcsolatban azonban már voltak nézeteltérések. A leginkább életképes koncepciót a Független Kisgazdapárt dolgozta ki hosszútávon is fönnttartható és

---

³²³ Délmagyarország, 1946. augusztus 9.

³²⁴ Délmagyarország, 1946. szeptember 6.

³²⁵ Az itt közöltek korábban megjelent változata: Miklós Péter: Balogh István és a földreform. Acta Universitatis Scientiarum Szegediensis. Acta Historica. Tomus CXXXIII. Szerk. Marjanucz László. Szeged, 2011. 51–60.

főnmaradó (családi) magántulajdonú paraszti birtokrendszert vizionálva.³²⁶ Végül azonban az alapjaiban a Nemzeti Parasztpárt benyújtotta, aztán a kommunisták által is támogatott javaslat került elfogadásra. Ez ugyanis beleillett a Magyar Kommunista Párt akkori agrárstratégiájába: egyrészt rövid távon politikai népszerűségnövekedést hozott az agrárnépeesség körében, másrészt jobbra életképtelen kis- és törpebirtokrendszert alakított ki, amelyből (megfelelő eszközök és technológia híján) – remélték joggal a kommunisták – hamar a szövetkezetekbe lép majd az újonnan fölhöz jutott parasztság.

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945 márciusában kiadott 600/1945. M.E. számú rendeletével – amelyet az Ideiglenes Nemzetgyűlés az 1945. évi VI. törvény becikkelyezésével kodifikált – határozott a földosztásról. Prioritásként a napszámosok, mezőgazdasági cselédek, nagycsaládos szegényparasztok és törpebirtokosok földhöz juttatását jelölte meg. Országszerte mintegy 3 200 földigénylő, illetve földosztó bizottság működött, közel 35 000 taggal. Munkájukat a Veres Péter elnökletével megalakult Országos Földbirtokrendező Tanács koordinálta.

A földreformrendelet végrehajtását elsősorban a kereskedelmi és banktőke birtokainak, az 1 000 katasztrális hold fölötti nagybirtokoknak, s a nyilas, szélsőjobboldali vezetők és háborús bűnösök földjeinek a terhére képzelték el. De az 1 000 hold alatti birtokból is vettek el: az úri birtok 100 holdig, a paraszti birtok 200 holdig maradhatott tulajdonosánál, de ha tudta igazolni antifasiszta és ellenálló tevékenységét, akkor 300 hold földet is megtarthatott.³²⁷ A földreform során 3,2 millió hold földet osztottak szét 642 000 igénylő között. Ezzel a föld nélküli és az egy hold alatti földdel rendelkező agrárnépeesség aránya 17%-ra csökkent (az 1941-es 46%-ról).

A nagybirtokrendszer megszüntetéséről és a földműves nép földhöz juttatásáról szóló kormányrendelet tizenötödik paragrafusa szerint: „300 kat[asztrális]. holdig mentesül az igénybevétel alól annak az ingatlana, aki a nemzeti ellenállásban és a németellenes szabadságharcban kimagasló érdemeket szerzett. Ennek megállapítása a Nemzetgyűlés politikai bizottságának feladata.”

Mivel az Ideiglenes Nemzetgyűlés csak néhány napot ülésezett (1944 decemberében Debrecenben és 1945 szeptemberében Budapesten), a gyakorlati

---

³²⁶ Kovács Tamás: Egy elfelejtett földreformtervezet 1945-ből. Archivnet. XX. századi történeti források, 2008. 5. sz. – http://www.archivnet.hu/pp_hir_nyomtat.php?hir_id=132 (A letöltés időpontja: 2011. november 19.)

³²⁷ Vö. M. Somlyai Magda: Szabadulás és magvetés. Az 1945-ös földreform történetéből. Budapest, 1961. és M. Somlyai Magda: Földreform. 1945. Tanulmány és dokumentumgyűjtemény. Budapest, 1965.

jogalkotó tevékenységet – mintegy „kis nemzetgyűlésként” – az Ideiglenes Nemzetgyűlés Politikai Bizottsága végezte. Huszonkét tagját a nemzetgyűlési arányoknak megfelelően delegáltak a szervezetek: a Független Kisgazdapárt öt, az Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt négy–négy, a Nemzeti Parasztpárt három, a Polgári Demokrata Párt kettő, a függetlenek öt tagot. Hozzájuk csatlakozott huszonharmadikként az Ideiglenes Nemzetgyűlés Elnökségének képviselője. A – létszámánál fogva könnyebben és gyorsabban összehívható, kizárólag nemzetgyűlési képviselőkkel álló – Politikai Bizottság ellenőrizte a kormányt, a front nyugatra húzódásával intézkedett a nemzetgyűlés kiegészítéséről és – 1945 májusa és szeptembere között – döntött az öt parlamenti bizottság (gazdasági, véderő, birtokpolitikai, alkotmányjogi, mentelmi) fölállításáról.³²⁸

Az Ideiglenes Nemzetgyűlés Politikai Bizottsága 1945. március 12-én délután négy órakor tartott második ülésén tárgyalta a földreform ügyét. A kisgazda Balogh István jelezte: az előterjesztés szerint úgy tűnik, hogy a földreform ügye „csak a bizottság kommunista tagjainak javaslata”, noha – mint emlékeztetett az államtitkár – a miniszterelnök is javasolta ugyanezt a kormány azon tagjainak, akik tagjai a Politikai Bizottságnak is.³²⁹

Révai József erre a Magyar Kommunista Párt nevében elmondta, hogy „nem akarja az elsőbbséget a kommunista párt részére elkönyvelni”.³³⁰ Üdvözölte a miniszterelnök kérését, s kifejtette álláspontját, hogy a kérdést ne pusztán kormány-, illetve miniszterelnöki rendeletben, hanem törvényben szabályozzák, ezért javasolta az Ideiglenes Nemzetgyűlés összehívását az 1945. március 20. és április 1. közötti időszakban. Erre reagálva a református püspök Révész Imre (pártonkívüli nemzetgyűlési képviselő) és a katolikus pap Balogh István fölhívták a Politikai Bizottság figyelmét, hogy a Révai által említett periódus a keresztény húsvéti ünnepet megelőző nagyhétre esik. Révai ezt figyelembe vette és április első napjaira módosította a tervezett időpontot. Végül a Politikai Bizottság határozata azt javasolta az Ideiglenes Nemzetgyűlés elnökségének, hogy 1945. április 1. és április 5. közé lehetőleg

---

³²⁸ Miklós Péter: A koalíciós évek állama. 1944–1945. In: A magyar állam története. 1711–2006. Szerk. Szabó Pál Csaba. Szeged, 2010. 205–222.

³²⁹ Magyar Országos Levéltár. Ideiglenes Nemzetgyűlés Politikai Bizottságának iratai. XVIII-5. (a továbbiakban: MOL XVIII-5.) Az 1945. március 12-i ülés jegyzőkönyve. 9.

³³⁰ MOL XVIII-5. Az 1945. március 12-i ülés jegyzőkönyve. 9.

Budapestre hívja össze az Ideiglenes Nemzetgyűlést.³³¹ (Erre azonban végül nem került sor.)

A Politikai Bizottság 1945. május 11-i harmadik ülésén Nagy Imre kommunista földművelésügyi miniszter javasolta, hogy a Politikai Bizottság hozzon létre egy albizottságot, amely ezeket az ügyeket vizsgálja, mivel „sem a minisztérium, sem az országos földbirtokrendező tanács ebben a kérdésben a legjobb akarat mellett sem tud javaslatokat tenni a szóban lévő egyének politikai magatartásától, amelynek elbírálására, sem egyik, sem másik szerv nem hivatott és nem is képes”.³³² Balogh István – mint a téma előadója a bizottság részéről – ígéretet tett, hogy a létrehozandó albizottság a Politikai Bizottság következő ülésére előkészíti a beérkezett kérelmeket úgy, hogy „azokat könnyű lesz elbírálni és könnyű lesz állást foglalni”.³³³

„Ellenállási érdemekre való hivatkozással – azt hiszem – minden nagybirtokos szeretne megtartani magának 300 holdat” – vélte a parasztpárti Kovács Imre.³³⁴ Ezért javasolta, hogy a Politikai Bizottság elé már csak azon személyek ügyei kerüljenek, akik bizonyíthatóan részt vettek az ellenállásban. A Politikai Bizottság végül döntött a földreformmal kapcsolatos kérelmek elbírálásának előkészítését végző albizottság létrehozásáról, amelynek tagjai a pártok delegáltjai. Az öttagú testület „a nemzetgyűlés elnökének elnökletével és Balogh államtitkár úrnak, mint előadónak a bevonásával ezt az átrostálást elvégezné és megfelelő javaslatokkal lépne a politikai bizottság legközelebbi ülése elé”.³³⁵

Az Ideiglenes Nemzetgyűlés Politikai Bizottsága 1945. június 1-jei negyedik ülésén a földbirtokreformmal kapcsolatos kérelmekkel foglalkozó albizottság már kész javaslatokkal állt elő. A kérelmek előadója Balogh István miniszterelnökségi államtitkár volt. Az alábbiakban néhány eset bemutatásán keresztül igyekszünk érzékeltetni a Politikai Bizottságnak a háromszáz holdas birtokmaximumot kérelmezőkhöz való viszonyulását.

Pokorny Miklós (1892–1946) kanonok, Győr-belvárosi apátplébános, győri káptalani helynök – amint Balogh István, az előadó fogalmazott – „a legutóbb tragikus körülmények között meghalt Apor Vilmos püspök érdemeire való tekintettel kéri, hogy a

³³¹ MOL XVIII-5. Az 1945. március 12-i ülés jegyzőkönyve. 9.

³³² MOL XVIII-5. Az 1945. május 11-i ülés jegyzőkönyve. 30.

³³³ MOL XVIII-5. Az 1945. május 11-i ülés jegyzőkönyve. 31.

³³⁴ MOL XVIII-5. Az 1945. május 11-i ülés jegyzőkönyve. 32.

³³⁵ MOL XVIII-5. Az 1945. május 11-i ülés jegyzőkönyve. 32.

püspökség szanyi gazdaságából 300 kat[asztrális]. hold mentesítsék az igénybevétel alól.”³³⁶ A kérelemben szerepelt, hogy Apor föllépett a nemzetiszocializmus és a fajelmélet ellen, s püspökként „fő feladatának tekintette e veszedelmes tanoknak az ifjúságtól való távoltartását”.³³⁷ Az albizottság azt javasolta a Politikai Bizottságnak, hogy az ügyet tekintse tárgytalannak, hiszen Apor Vilmos már nem él, így a győri egyházmegyei birtok már független az egykori püspök náciellenes tevékenységétől. A Politikai Bizottság így az ügyet nem tárgyalta.

Shvoy Lajos (1879–1968) székesfehérvári megyéspüspök szintén háromszáz katasztrális hold (Székesfehérvárott hét hold szőlő és öt hold gyümölcsös, Sárkeresztúron pedig kétszáznegyven hold szántó) föld fölbirtokreform alóli mentesítését kérte. Balogh páter ismertette, hogy Shvoyt a nyilas uralom alatt letartóztatták és rendőrhatalom őrizet alá helyezték, s hogy a főpap semmilyen módon nem volt hajlandó együttműködni a nemzetiszocialistákkal. Az albizottság javaslatára a Politikai Bizottság helyt adott a székesfehérvári püspök kérelmének.³³⁸

Shvoy Lajos az 1960-as évek közepén írt önéletrajzában – utalva a földreformrendelet tizenötödik paragrafusára – a következőket írta: „Ez a kimagasló érdem³³⁹ az volt, hogy Mindszenty – akkori veszprémi püspök – vezetésével egy memorandumot dolgoztunk ki az öcsém³⁴⁰ bevonásával, amelyben azt kértük, hogy a magyar hadsereg vonuljon vissza és védje a Dunántúlt és az ott összehajtott rengeteg állatot. A memorandumot magam vittem fel Szálasihoz, és leadtam sok nehézség után Szöllősi miniszterelnöknek³⁴¹, aki elolvastván azt éktelen dühös lett.”³⁴²

---

³³⁶ MOL XVIII-5. Az 1945. június 1-jei ülés jegyzőkönyve. 26.

³³⁷ MOL XVIII-5. Az 1945. június 1-jei ülés jegyzőkönyve. 27.

³³⁸ MOL XVIII-5. Az 1945. június 1-jei ülés jegyzőkönyve. 28–27.

³³⁹ Vö. 600/1945. M.E. számú rendelet 15. paragrafus: „300 kat[asztrális]. holdig mentesül az igénybevétel alól annak az ingatlana, aki a nemzeti ellenállásban és a németellenes szabadságharcban kimagasló érdemeket szerzett.”

³⁴⁰ Shvoy Kálmán (1881–1971) altábornagy, 1923-tól 1926-ig a Magyar Labdarúgó Szövetség elnöke, 1935 és 1939 között országgyűlési képviselő. A koalíciós években a Független Kisgazdapárt szegedi szervezetében politizált (egy ideig a helyi elnökségnek is tagja volt).

³⁴¹ Helyesen: miniszterelnök-helyettesnek. Szöllősi Jenő (1893–1946) nyilas politikus. Makói patikus, 1939-től a város országgyűlési képviselője. Szálasi Ferenc kormányában (1944. október–1945. március) tárca nélküli miniszter és miniszterelnök-helyettes.

³⁴² Shvoy Lajos: Önéletrajz. Szerk., bev., jegyz.: Mózessy Gergely. Székesfehérvár, 2002. 101.

A külföldön tartózkodó Montenuovo Nándor herceg (1888–1951) nevében felesége nyújtott be kérelmet, hogy németbólyi birtoka mentesüljön a fölreform intézkedései alól. Mint az indoklásban szerepelt, Montenuovót a nyilas hatalomátvétel után a pécsi Mecsek Szállóban tartották őrizet alatt, később elengedték és kérték, hogy – mint a felsőház tagja – vegyen részt a törvényhozás ülésén. Amikor ezt nem tette meg, letartóztatták és Sopronkőhidára hurcolták. Az albizottság úgy vélte – olvasható Balogh előterjesztésében –, hogy „ha bebizonyítást nyer, hogy ez megfelel a valóságnak, akkor sem üti meg azt a mértéket, amit kimagasló cselekménynek minősíthetünk”.³⁴³ A Politikai Bizottság elutasította a kérelmet. Az első világháborút végigharcoló – egykori huszártiszt – herceg hat évvel később márianosztrai fogolyként hunyt el.

Berczelly Jenő nyugalmazott igazságügyi államtitkár – akinek ezeröttszáz holdas birtoka volt Bercel határában – arra hivatkozott, hogy gazdaságának készletét nem adta át a német haderőnek, ennek eredményeként aztán az teljes egészében a Vörös Hadsereg kezére kerülhetett. Az egykori államtitkár azt is előhozta, hogy ha földjeit fölosztotta volna felesége és három gyermeke között, akkor mindenki megtarthatott volna száz–száz holdat, s így ötszáz hold maradhatott volna a család kezén, ezzel szemben a földreform után mindannyiuknak együtt legföljebb száz. Mivel az ellenálló tevékenységét nem tudta bizonyítani (véltetően nem is fejtett ki ilyet), és érvelésének második része is abszurd volt, Berczelly kérését az albizottság javaslatára a Politikai Bizottság elutasította.³⁴⁴

Balogh István Mindszenty József veszprémi püspök kérelménél Schiberna Ferenc egykori Veszprém vármegyei nyilas főispánnak a főpapot rendőrhatalom őrizet alá vonó határozatából olvasott részleteket.³⁴⁵ Majd hozzátette: „Az albizottság e kérdésben nem tudott egyhangú álláspontot elfoglalni. Ezért azt a határozatot mondtuk ki, hogy nyitva hozzuk ide a kérdést és itt maga a politikai bizottság döntse el, hogy azok a cselekmények, amelyeket itt felolvastam³⁴⁶, amelyekkel a kormánybiztos

---

³⁴³ MOL XVIII-5. Az 1945. június 1-jei ülés jegyzőkönyve. 29.

³⁴⁴ MOL XVIII-5. Az 1945. június 1-jei ülés jegyzőkönyve. 61.

³⁴⁵ Vö. Balogh Margit: Mindszenty József veszprémi püspök nyilas fogságban. In: Újragondolt negyedszázad. Tanulmányok a Horthy-korszakról. Szerk. Miklós Péter. Szeged, 2010. 233–248.

³⁴⁶ Miszerint 1944. november 27-én Mindszenty a német katonai beszállásolást megakadályozta, „hatósági közeg elleni erőszakot követett el”, majd „tüntető felvonulás szervezésével a lakosság fellázítását kísérelte meg”. MOL XVIII-5. Az 1945. június 1-jei ülés jegyzőkönyve. 62.

főispán³⁴⁷ őt vádolja, elegendők-e, ellenállásnak számítanak-e vagy sem.”³⁴⁸ A jegyzőkönyv szerint ekkor több „Igen!” felkiáltás hangzott az ülésteremben.

Mindszenty bátor náciellenes tevékenységét elismerve az Ideiglenes Nemzetgyűlés Politikai Bizottsága támogatta a püspök kérelmét. Rákosi Mátyás ekkor megkérdezte: „Nem lehetne-e kimondani, hogy ez az eset nem lehet precedens?”³⁴⁹ Tildy Zoltán ezt ellenezte, mivel: „két püspöki javadalmi földet hagyunk meg az ott szolgáló püspökök érdemeire való tekintettel.”³⁵⁰ Nekem is van egy kis darabka földem és tisztelettel bejelentem, hogy lelkészi javadalmi földet hagyjanak meg számomra.”³⁵¹ Mindszenty egyébként emlékirataiban így fogalmazott a földreformról: „A földreformmal kihúzták az egyházi intézmények alól az anyagi alapot.”³⁵²

Desseffy Gyula gróf (1909–2000) királytelki birtokából háromszáz hold mentesítését a szociáldemokrata Szakasits Árpád és kispazda Tildy Zoltán kérelmezte. Azzal indokolták, hogy Desseffy – aki ebben az időben a Független Kispazdapárt sajtófőnöke volt, majd nem sokkal később parlamenti képviselője lett – a Kis Újság című lap (a kispazdapárt országos terjesztésű újságja) engedélyét 1944. március 19-én a német megszállás napján „visszaadta azzal a megjegyzéssel, hogy Magyarország függetlensége megszűnt és az elkövetkezendő szolgarezsimek nem óhajt lapot szerkeszteni”.³⁵³ 1944–45-ben politikai kiállása miatt mind a Gestapo, mind a nyilas államhatalom üldözte. A szintén kispazda Balogh István által előterjesztett anyagot a bizottság támogatta. Ugyancsak mentesült Teleki Géza gróf (1911–1983) – az Ideiglenes Nemzeti Kormány vallás- és közoktatásügyi minisztere – ponyvápusztai birtokából háromszáz hold. Kelemen Krizosztom (1884–1950) pannonhalmi bencés főapát kérését viszont elutasították.³⁵⁴

Az 1945. június 1-jei ülésen Erdei Ferenc, a Nemzeti Parasztpárt által jelölt – kriptokommunista – belügyminiszter kijelentette: „Vannak olyan kérvények, amelyek

---

³⁴⁷ Schiberna Ferenc Veszprém vármegyei nyilas főispán.

³⁴⁸ MOL XVIII-5. Az 1945. június 1-jei ülés jegyzőkönyve. 62.

³⁴⁹ MOL XVIII-5. Az 1945. június 1-jei ülés jegyzőkönyve. 62.

³⁵⁰ Shvoy Lajos székesfehérvári és Mindszenty József veszprémi püspökök esetében. Fontos hangsúlyozni, hogy mindkét esetben egyházmegyei földbirtokról van szó, nem pedig magántulajdonról!

³⁵¹ MOL XVIII-5. Az 1945. június 1-jei ülés jegyzőkönyve. 62. Felkiáltások: „Helyes!”, „Meg fogja kapni!”, „Ez jár!”

³⁵² Mindszenty József: Emlékirataim. Vaduz, 1988. (a továbbiakban: Mindszenty József, 1988) 71.

³⁵³ MOL XVIII-5. Az 1945. június 1-jei ülés jegyzőkönyve. 63.

³⁵⁴ MOL XVIII-5. Az 1945. június 1-jei ülés jegyzőkönyve. 63–64.

egyáltalán nem hivatkoznak politikai érdekekre [...] A gazdasági- és szakkérdések számunkra nem érdekesek.”³⁵⁵ Erdei arra utalt, hogy több kérelemben a mintagazdaság jelleg és funkció szerepelt indokként a mentesítéshez.³⁵⁶ Balogh erre a következőket mondta: „Kérem, itt nagy dolgokról van szó és a látszatát is szeretném elkerülni annak, hogy talán könnyelműen bíráltunk el valamit és éppen a könnyelműség miatt esett el valaki egy jogtól, amelyet a demokrácia is meg akar neki adni. Ezért a legaprólékosabban bíraltuk el e kérdéseket, természetesen mindig az igazság érdekében.”³⁵⁷ Erdei határozottan megismételte „Akkor is csak a politikai érdekeket vizsgáljuk.”³⁵⁸

Zsedényi Béla, az Ideiglenes Nemzetgyűlés és Politikai Bizottságának elnöke 1945. július 28-án 1323/1945. E. számmal levelet írt Nagy Imre földművelésügyi miniszternek, amelyben tájékoztatta, hogy a bizottság az 1945. július 21-ig „benyújtott mentesítési kérelmek közül 95 ügyet letárgyalt, abból 14 esetben a kérelemnek helyet adott, 11 esetben megállapította, hogy annak elbírálására nem illetékes és ezért úgy rendelkezett, hogy ezeket a kérelmeket Miniszter Úrhoz, illetőleg az Országos Földbirtokrendező Tanácshoz további eljárás céljából átteszi, 70 esetben pedig elutasította a kérelmet.”³⁵⁹

Balogh István már az 1930-as évektől sürgette a földbirtokreformot, valamint a szegényparaszti és mezőgazdasági cseléd réteg földhöz juttatását. Akkoriban a Szeged környéki tanyavilágban – ahol lelkeszként szolgált – informális mezőgazdasági tanfolyamokat szervezett és létrehozta az ellenzéki Független Kisgazdapárt helyi csoportját.

Balogh 1944 végétől vezető kisgazda politikusként, miniszterelnökségi államtitkárként mind a saját, mind a pártja nevében kiállt a földreform szükségessége mellett. 1945 februárjában a kormány több tagjával Szegeden járt, hogy beszámoljanak addigi munkájukról a Szegedi Nemzeti Színházban tartott nagygyűlésen. Ekkor elmondott beszédében Balogh többek között hangsúlyozta annak a fontosságát, hogy a föld azok kezébe kerüljön, akik megművelik, de – és ezzel csak a főnálló helyzetet ismertette – nem adhatnak több földet, mint amennyi van. A helyi sajtó tudósítása

---

³⁵⁵ MOL XVIII-5. Az 1945. június 1-jei ülés jegyzőkönyve. 52.

³⁵⁶ Vö. 600/1945. M.E. rendelet 16. paragrafusa.

³⁵⁷ MOL XVIII-5. Az 1945. június 1-jei ülés jegyzőkönyve. 52.

³⁵⁸ MOL XVIII-5. Az 1945. június 1-jei ülés jegyzőkönyve. 52.

³⁵⁹ MOL XVIII-5. Az 1945. július 21-i ülés jegyzőkönyve. Melléklet. 54–55.

szerint az államtitkár szökölt még a munka fontosságáról is, s kérte, hogy ne maradjon föld megműveletlenül. Elmondta: tizenkét évig tanyán élt és látott már csodákat ott, ahol a munkabírás és a föld szeretete fűtötte Szeged-alsótanya népét. A munkán kívül – fejezte be Balogh páter – még az Úristen segítsége és áldása szükséges ahhoz, hogy a föld kenyeret adjon.³⁶⁰

Az Ideiglenes Nemzetgyűlés ülészakái között jelentős feladatokat ellátó Ideiglenes Nemzetgyűlés Politikai Bizottsága tagjaként Balogh István előadója volt a földreform alóli mentességet igénylők ügyeinek, valamint koordinálta az ezen ügyek előzetes vizsgálatára és véleményezésére létrehozott albizottság munkáját. Nagy Imréről, mint az Ideiglenes Nemzeti Kormány földművelésügyi miniszteréről így írt az 1960-as években: „Első nagy cselekedete volt a földreform. Ez normális menetűnek indult. Az egyház is beleesett, de nem az egyház ellen irányult.”³⁶¹

Shvoy Lajos székesfehérvári püspök 1946. április 15-én írt levelében azt panasolta Balogh páternek, hogy noha az Ideiglenes Nemzetgyűlés Politikai Bizottsága megítélte az egyházmegye számára a háromszáz kataszteri hold mentesítését a földreform céljaira való igénybevétel alól, azt nem érvényesítheti, mert a helyi földosztó bizottság belőle kétszáz holdat már szétosztott.

Shvoy Lajos leveléből: „A politikai bizottság a püspökök közül Mindszenty József hercegprímás úr volt veszprémi megyéspüspök úr részére és részemre mentesített a megváltás alól 300 hold fölingatlant. Értesülesem szerint a Hercegprímás Úr a mentesített föld birtokában is van. Nem látom tehát az indokot, miért éppen tőlem akarja az Országos Földbirtokrendező Tanács a megítélt 200 hold földet megtagadni.”³⁶²

Balogh a székesfehérvári püspöki birtok ügyében 1946. április 26-án írt Dobi István földművelésügyi miniszternek, aki az Országos Földbirtokrendező tanács illetékességére hívta föl a figyelmet és az ő döntésükre való várakozást javasolta.³⁶³ Így a páter közbenjárása ebben az ügyben nem járt sikerrel.

Ugyancsak 1946. április 15-én fordult Balogh államtitkárhoz Drahos János esztergomi érseki általános helynök is. Levelében kifejtette, hogy noha az esztergomi bazilika fönntartására, illetve a hercegprímási feladatkör ellátására való tekintettel több

³⁶⁰ Délmagyarország, 1945. február 20.

³⁶¹ BIV

³⁶² SZCSPL Hagyatékok. Balogh István iratai. (a továbbiakban: HBI) 107.

³⁶³ SZCSPL HBI 111.

föld is járna a főegyházmegyének, még a minimális száz kataszteri holdat sem utalták ki számukra. „Az igénylést mint káptalani helytartó a széküresedés alatt én nyújtottam be – írta Drahos. – Abban a meggyőződésben, hogy az érsek jogalanyiséga mellett a hercegprímási méltóság és ügykör, a kapcsolatos költségek indokoltta teszik ennek külön jogalanyiségát, végül ilyennek ítéltém az ország első templomának, a bazilikának fenntartási terhét is és így háromszor 100 kat[aszteri]. hold földet igényeltem. Azóta folyton szorgalmazták az ügyet új érsek és hercegprímás úr emberei is, de még az érseket kétségtelenül megillető 100 kat[aszteri]. hold sincsen kiutalva. Íme, így áll a gyakorlatba az ügy.”³⁶⁴ Hiába írt Balogh páter ebben az ügyben is Dobinak, a földművelésügyi minisztertől a székesfehérvári esetre válaszoló levéllel megegyező tartalmú reakciót kapott.³⁶⁵

Természetesen az ügyek többségében a miniszterelnökségi államtitkár sikerrel lobbizott a kormánytagoknál és az állami szervek vezetőinél. Például a hajdúdorogi püspökség esetében, amiért is 1946. július 23-án Dudás Miklós görög katolikus püspök írt Balognak levelet, amelyben „hálás köszönetet” mondott a görög katolikus egyházmegye fölbirtokreformmal kapcsolatos problémás ügyeinek képviselőtéért és azok sikeres megoldásáért.³⁶⁶

IV. 4. A katolikus egyházi érdekek képviselőte

1944–1945-ben több szegedi katolikus pap esett át igazoló bizottsági vizsgálaton, illetve került népbíróág elé. Hamvas püspök az ő szabadulások, vagy legalább körülményeik enyhítése miatt többször fordult Balogh Istvánhoz. Az államtitkári közbenjárások eredményesnek bizonyultak, s a szegedi lelkesze többsége hamar szabadult. Hamvas Endre 1945. november 27-én ezekért mondott köszönetet Balognak, akit egyben tájékoztatott arról is, hogy „Szegeden a letartóztatott papok ügyében lényegesen enyhült a helyzet”.³⁶⁷

---

³⁶⁴ SZCSPL HBI 113.

³⁶⁵ SZCSPL HBI 115.

³⁶⁶ SZCSPL HBI 150.

³⁶⁷ SZCSPL HBI 49.

Balogh István számos esetben írt közbenjáró levelet Nagy Imre földművelésügyi miniszternek, illetve az Országos Földbirtokrendező Tanács vezetőségének. 1945 nyarán határozott hangú levélben kérte ez utóbbi testületet, hogy a földreform során még a látszatát is igyekezzenek elkerülni annak, hogy az a történelmi egyházak elleni intézkedés lenne.

Veres Péter, mint az Országos Földbirtokrendező Tanács elnöke 1945. augusztus 3-án írt Balogh páternek az egyházi fölbirtokok tárgyában. Levelében kifejtette, hogy az egyházi birtokokkal kapcsolatos ügyeket ugyanúgy kezelik, mint a többi fölbirtokkal kapcsolatos vitás kérdést, illetve föllebbezést. Elismerte ugyanakkor Veres, hogy a földjeiktől megfosztott felekezeteknél „a híveknek a jövőben fokozottabb mértékben kell egyházi adó, vagy természetbeni szolgáltatások formájában hozzájárulni az egyházfenntartási kiadásokhoz, mert a földművelő nép földhöz juttatása érdekében az egyházak földigényeit nem minden esetben lehet teljesen kielégíteni. És azt sem lehet kívánni, hogy más foglalkozású polgári rétegek számára a szegény parasztság tartsa el az egyházi intézményeket.”³⁶⁸

Klebelsberg Kuno vallás- és közoktatásügyi miniszter özvegyének az új hatalom 1945 nyarától nem folyósított nyugdíjat. Ezért Balogh páter 1945. október 19-én levélben fordult Oltványi Imre pénzügyminiszterhez, akitől a helyzet megoldását kérte. „Özv. gróf Klebelsberg Kunoné levéllel fordult hozzám – írta Balogh –, mely elmaradt illetményeinek folyósítását sürgeti. 1945. július óta egyáltalán nem kapott nyugdíjat és az Illetményhivatal a folyósítást, noha régen megígérte, egyáltalán nem teljesíti. Ez ügyben beadott kérelmének száma: V. K. Ö.2113. Kérem, Miniszter Urat, hogy özv. gróf Klebelsberg Kunoné kérelmét lehetőleg sürgősen kedvező elintézéshez juttatni és arról engem értesíteni szíveskedjék.”³⁶⁹ Klebelsbergné azonban nemhogy nyugdíjat nem kapott a Rákosi-diktatúra idején, de ki is telepítették Budapestről.³⁷⁰ Majd az internálásból visszatérve Szegeden, a püspöki palotában – amelynek építését Klebelsberg olyannyira támogatta – talált menedéket, ahol Hamvas püspök nővérével együtt az első emelet Zrínyi utca felőli szobáit lakta 1964-ben bekövetkezett haláláig.³⁷¹

---

³⁶⁸ SZCSPL HBI 32.

³⁶⁹ SZCSPL HBI 38.

³⁷⁰ Vö. Klebelsberg Kunoné: Életutunk. S. a. r.: Máriaöldy Márton. Szeged, 1992. 85–105.

³⁷¹ Gyulay Endre kiérdemesült szeged-csanádi püspök (*Battonya, 1930. szeptember 17.) szóbeli közlése. 2010. október 6.

1945 nyár elején Balogh István és Varga Béla fölkereste Veszprémben Mindszenty Józsefet. Balogh páter ekkor arra kérte Mindszentyt, hogy keresse föl Vorosilovot, s mondjon köszöntet mind a marsallnak, mint Sztálinnak a szabadulásáért. Mindszenty ekkor kitért válasz elöl, Balogh azonban még később, egy budapesti találkozásukkor is forszírozta a dolgot, mire a későbbi hercegprímás határozottan nemet mondott.³⁷²

1946. január 2-án Mindszenty József érdekes tiltakozó levelet írt Tildy Zoltán miniszterelnöknek. Úgy tudta ugyanis a hercegprímás, hogy a Vörös Hadsereg a Moson vármegyei Császárréten kétezer-négyszáz kataszteri hold földet szeretne tartósan bérbe venni, hogy ott települést hozzon létre, s oda ukrán családokat – akik közül kétszázan már meg is érkeztek Magyarországra – költöztessen.

Ez ellen a terv ellen tiltakozott Mindszenty: „Mint az ország hercegprímása a nemzet érdekeit tartva szem előtt e terv ellen, ha csakugyan fennáll, vagy csak szóba is jött, a leghatározottabban óvást emelek és tiltakozást jelentek be. Hangoztatjuk é joggal meg alappal, hogy az ide igazságtalanul átdobott magyar véreinket nem tudjuk csonka területünkön elhelyezni és eltartani, de ugyanakkor idegen nemzetbelieknek adnánk helyet. Ilyen eljárással magunk alatt vágnók a fát minden irányban.”³⁷³

Mindszenty levelére Tildy Zoltán megbízásából, az ő nevében Balogh páter írta meg a választ. A miniszterelnökség először Kovács Béla földművelésügyi államtitkárnál érdeklődött erről az állítólagos telepítési tervezetről, majd Tildy és Nagy Ferenc a Szövetséges Ellenőrző Bizottság tagjainál is rákérdezett az ügyre, ám mindkét helyről azt a választ kapták, hogy – mint Tildy lejegyezte Baloghnak – „semmi ilyen tény vagy terv nincs”.³⁷⁴ Balogh ezeket összefoglalva fogalmazta meg a válaszlevelet a hercegprímásnak 1946. január 15-én.

Balogh István 1946. február 16-án – alig több mint két héttel a köztársaság kikiáltása és Tildy Zoltán köztársasági elnökké választása után – levelet írt Hamvas Endre csanádi püspöknek, amelynek arra kérte, tegye megfontolás tárgyává, illetve próbáljon meg hatással lenni Mindszentyre, hogy a magyar katolikus egyház – élén a hercegprímással és a felsőklérussal – fogadja el az új államformát, s tegyen gesztusokat a köztársaság vezetői és az új politikai berendezkedés reprezentánsai felé.

---

³⁷² Mindszenty József, 1988. 67–68.

³⁷³ SZCSPL HBI 58.

³⁷⁴ SZCSPL HBI 64.

„Az egyház részéről a köztársaság és annak elnöke iránt bizonyos passzivitás érezhető. Az első három napban egyháziak és egyházközségek részéről érkeztek hozzám gratuláló táviratok. Azután látszat szerint – mint mondtam – mintegy titkos utasításra ezek teljesen megszűntek; egyetlen püspök sem üdvözölte.

Nem kívánom Nagyméltóságod felfogását, vagy álláspontját befolyásolni, mégis kérem, méltóztassék megfontolás tárgyává tenni, nem kellene-e mégis bizonyos közeledésnek jelt adni akár a papság, akár az egyházközségek útján. Egyébként is aggodalommal látom, hogy a viszony mindinkább romlik, holott most Őeminenciája³⁷⁵ hetek óta valóban a legteljesebb tartózkodást tanúsítja és a tüntetéseket az ő nevében olyanok provokálják, akik az antiszemitizmust szeretnék újra lánggra lobbantani. Ez természetesen a nagyközönség előtt még nem áll tisztán, a munkáspártok sajtójának pedig nem áll érdekében a valóságot közölni.

Kívánatos volna megfontolás tárgyává tenni, nem volna-e alkalmas, ha Őeminenciája akár saját személyében, akár a püspöki kar nevében olyan nyilatkozatot adna, mely minden félreértést kizár, különösen a földreform és a legitimizmus tekintetében.”³⁷⁶

Hamvas püspök erre 1946. február 21-én reagált. Levelében kijelentette, hogy – mint az az egyház tanításából is következett – a monarchia híve volt, de köztársaság felé is illő tisztelettel és az állampolgároktól elvárható lojalitással lesz, s szót ejtett a szerinte szégyenletes Mindszenty-ellenes, illetve a bíboros melletti tüntetésekről is.

„A királyság híve voltam mostanáig – írta Hamvas Endre. – Ezt tudják rólam igen sokan. Vajjon nem joggal tarthattam-e attól, hogy nem hisznek érzelmeim őszinteségében és farizeusnak vagy szélkakasnak mondanak, ha most ennek ellenkezőjét juttatom kifejezésre? Vajjon én is úgy tegyek, mint néhai Balthazár református püspök³⁷⁷, aki rövid egymásutánban üdvözölte áradozva Károly királyt, Kun Bélát, a román királyt és Horthy Miklóst? Nekem, katolikus püspöknek ez etikai és pszichológiai lehetetlenség.

Tisztán ez volt az oka, hogy én nem üdvözöltem a köztársaságot és annak tiszteletreméltó elnökét, nem pedig valami ellenséges indulat vagy számító passzivitás. Államtitkár Úr tudja, hogy mi az Egyház tanítása az államformáról és az alattvalói

---

³⁷⁵ Őeminenciája = Mindszenty József.

³⁷⁶ SZCSPL PHEI 500/1946.

³⁷⁷ Baltazár Dezső (1871–1936) 1911-től haláláig a Debrecen székhelyű Tiszántúli Református Egyházkerület püspöke.

lojalitásról.³⁷⁸ Ehhez tartjuk magunkat és ez a köztársaságot csak segítheti. Semmiféle utasításról, mely az egyházközségeket elhallgattatta volna, nem tudok.

Ami végül a primás személye ellen való tüntetéseket illeti, ezek a katolikus hívők tömegében mélységes ellenkezést támasztanak és nem alkalmas a bizalom felkeltésére a kormányzat iránt. A szegedi tüntetésen is táblákat vittek: »le Mindszentyvel« és kiabáltak /igaz, hogy csak egy kis megszállott csoport/: »kötelet Mindszentynek!«³⁷⁹ – azonban magam láttam, hogy a felvonultatott munkások túlnyomó többsége a kényszeredettség unottságával vett részt a tüntetésben és talán nem csalódom, hogy szégyenlették.”³⁸⁰

1946. május 31-én Hamvas Endre – mint egyházi előjárója – kánoni megintésben részesítette Balogh páter. Ennek indokai a következők voltak. A püspök szerint Balogh lakásán gyakran megfordultak nők – köztük színésznők is –, s ezekről a sajtó is ír, ám Balogh soha nem tiltakozott az ilyen témájú cikkek ellen. Ezen kívül – így Hamvas – „hivatali működésének olyan színezete van, mintha hivatalát egyéni anyagi célokra használná fel”, amivel „a papi állás tiszteletét rontja”.³⁸¹

Hamvas úgy tudta, hogy az államtitkár „szinte mosolyogva nyilatkozott az egyházi javak elvételéről”, valamint 1946 márciusában a Mindszenty és a Független Kisgazdapárt jobbszárnya elleni budapesti tüntetésekről – amelyben a hercegprimás jelképes koporsójával vonultak a tiltakozók – azt nyilatkozta: „komoly és érett, dicséretre méltó megmozdulás volt a munkáspártok részéről”.³⁸²

A főpap intése okaiként sorolta még a következőket: Baloghot sokan korruptnak tartják, akinek „országárusító” tevékenységét maga Miklós Béla miniszterelnök is

---

³⁷⁸ Aquinói Szent Tamás (1224–1274) – akinek modernizált tanítása (a neotomizmus) a tizenkilencedik század második felétől a második vatikáni zsinatig (1962–1965) az egyház hivatalos álláspontja volt – szerint az ideális államforma – teológiai alapokon – a monarchia

³⁷⁹ 1946. február 14-én Csongrád vármegye székhelyén, Hódmezővásárhelyen is tüntettek a baloldali pártok hívei azt skandalva, hogy „Le a reakcióval, le a fasizmussal, vesszen a reakciós hercegprimás!” (Vásárhely Népe, 1946. február 15.) De több mint egy hónappal később, a Baloldali Blokk megalakulásának idején is ezek voltak a vásárhelyi tüntetők jelszavai (a „Kisgazdapárt jobbfele, közéletből kifele!” mellett): „Munkát, kenyeret, Mindszentynek kötelet!” „Le a reakcióval, vesszen a reakciós sváb Mindszenty!” (Vásárhely Népe, 1946. március 12.)

³⁸⁰ SZCSPL PHEI 500/1946.

³⁸¹ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára. (a továbbiakban: ÁBTL) A Mindszenty-ügy vizsgálati dossziéja. 3.1.9. V – 700/44. (a továbbiakban: 3.1.9. V – 700/44.) 15.

³⁸² ÁBTL 3.1.9. V – 700/44. 15.

bírálta, ám a páter ezt nem kérte ki magának, illetve nem utasította vissza; államtitkárként asszisztált a kormány erkölcsileg kifogásolható (például a házasság felbontási eljárásnak egyszerűsítése) intézkedéseihez; a püspöki kar 1945. októberi választási körlevele elleni politikai támadásokban szerepelt vállalt. Sőt, Hamvas még azt Balogh páter – mint egy ideig a sajtóügyekért is felelős kormánytag – számlájára írta, hogy „a magyar katolikusoknak nincs napilapja”.³⁸³

A kánoni intézés végén a csanádi püspök azt javasolta papjának, hogy Budapesten ne tartson fönn külön lakást, hanem „lakjék inkább valamely zárdában vagy egyházi intézményben”, valamint „hivatali állásában kerülje az anyagiak körül való vádak lehetőségét”.³⁸⁴ A főpásztor már ekkor kilátásba helyezte, hogy amennyiben ezeken a páter nem változtat, egyházi felsőbbsege gondoskodni fog a föntebb leírt helyzet megszüntetéséről. Ez később – Balogh egyházi szolgálatának fölfüggesztésével – meg is történt.

Hamvas a kánoni megintés – amelynek adására a püspök Mindszentytől kapta az utasítást – indokai között utalt Miklós Béla sértő bírálatára és vádaskodására. Ennek az alapja az volt, hogy Teleki Géza gróf, polgári demokrata politikus, az Ideiglenes Nemzeti Kormány egykori vallás- és közoktatásügyi minisztere 1945 decemberében családjával együtt három hetet töltött Grósz József vendégeként a kalocsai érseki palotában. Teleki azokban a napokban az egyik közös étkezés után – több tanú jelenlétében – a következő történetet mesélte el Grósznek.

„Ez év októberében – mondta Teleki Géza a miniszterelnök úrnak, Dálnoki Miklós Bélának dolgozószobájában voltam Balogh István min[iszterelnökségi]. államtitkár úrral együtt. Ekkor a miniszterelnök nekitámadt Balogh Istvánnak, mert egy körözünyet írt alá a miniszterelnök nevében a miniszterelnök tudta nélkül. A körözünyben béremelésről volt szó, amit így akartak keresztülvinni. Azután a min[iszter].elnök ezt mondta Balogh Istvánnak: »Tudod, mi vagy Te? Országárúsító gazember?« – Balogh ezt szó nélkül tudomásul vette. A min[iszter].elnök folytatta: »Azt hiszed, én nem tudom, mi folyik itt mellettem a te szobádban? Nekem dokumentumaim vannak!« Balogh erre sem szólt egy szót sem.”³⁸⁵

---

³⁸³ ÁBTL 3.1.9. V – 700/44. 16.

³⁸⁴ ÁBTL 3.1.9. V – 700/44. 17.

³⁸⁵ ÁBTL 3.1.9. V – 700/44. 51.

Mindezekről a kalocsai érsek tájékoztatta Mindszentyt, s az ügyről jegyzőkönyvet is készítettek Esztergomban 1946. április 11-én, amelyet mind Grósz József, mind Gombos Károly kalocsai érseki irodaigazgató saját kezűleg aláírt.

1946 júliusának elején Rajk László belügyminiszter több mint kétszáz egyesületet oszlatott föl. Ezek között volt – Szviridov altábornagy kifejezett kérésére – a KALOT is. Az 1946. július 8-i pártközi értekezleten ez az ügy is szóba került. Az elnöklő Nagy Ferenc miniszterelnök mellett a szintén kispap Varga Béla házelnök és Balogh páter is hibás döntésként értékelte a KALOT föl-oszlatását. Attól tartottak ugyanis, hogy így a jogaikban korlátozott és sértett katolikus tömegek az állammal szembe még bizalmatlanabbá válnak, s inkább Mindszenty politikai törekvéseit fogják támogatni. Rákosi ekkor azzal vádolta meg Baloghot, hogy a nyilvánosság előtt – a *Magyar Nemzet* hasábjain – a katolikus egyház érdekeit képviseli az állam érdekeivel szemben.³⁸⁶

1946 júliusában a budapesti katolikus egyesületek küldöttsége kereste föl Balogh Istvánt hivatalában, s tiltakozott a civil szervezetek korlátozó belügyminiszteri intézkedések ellen. Balogh megnyugtatta őket, hogy a hitbuzgalmi egyesületek a továbbiakban is szabadon működhetnek, s csak a hatóságok által jóváhagyott alapszabály szerint működő csoportok tartoznak a belügyminiszter felügyelete alá.³⁸⁷

Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter 1947 márciusában – mint a Független Kisgazdapárt javaslatát – a vallás- és lelkiismereti szabadságra hivatkozva fölvetette az iskolai hitoktatás fakultatívvá tételének szükségességét (az elképzelés persze a Magyar Kommunista Párttól származott, amelynek titokban Ortutay is tagja volt 1945 márciusától). Ez ellen óriási tiltakozó hullám indult meg, amelynek során tüntetések, politikai csatározások, sajtópolémia útján próbált álláspontjának nyomatékot adni mindkét tábor.

A magyar katolikus püspöki kar nevében Mindszenty természetesen tiltakozott Ortutay javaslatára ellen, amit a pártközi értekezlet – és annak résztvevőjeként Balogh – is elfogadott. Hamvas Endre 1947. március 17-én kelt levelében kért választ Baloghtól arra, hogy a fakultatív hitoktatás bevezetésének kérdésében a pártja, vagy az egyháza álláspontját képviseli-e.³⁸⁸

---

³⁸⁶ Vö. PÉ, 2003. 258–261.

³⁸⁷ Kis Újság, 1946. július 24.

³⁸⁸ Haas György, 2010. 122.

Balogh páter 1947. március 22-én válaszolt főpásztorának. Tájékoztatta Hamvast, hogy a pártközi értekezleten a parasztpárti Farkas Ferenc – persze megfelelő alap nélkül – állította, hogy a magyar katolikus egyház vezetése nem emel kifogást a fakultatív hitoktatás bevezetése ellen. Leírta továbbá, hogy Bánáss László veszprémi püspök az ügyben mind a miniszterelnökkel, mind a parlamenti pártok vezetőivel tárgyalásokat folytatott, amelyek során kiderült, hogy a kisgazdapárti politikusok egy része – élén Nagy Ferencsel, Varga Bélával és Balogh Istvánval – a helyzet a katolikus egyház számára megnyugtató módon történő mielőbbi rendezése mellett van. Ugyanakkor Balogh kijelentette, hogy amennyiben a kormány olyan álláspontra helyezkedne, ami lelkiismeretével és papi hivatásával összeegyeztethetetlen, le fogja vonni a szükséges konzekvenciákat.³⁸⁹

---

³⁸⁹ Vö. Haas György, 2010. 123–127.

V. A KÉKCÉDULÁS VÁLASZTÁSOKTÓL AZ INTERNÁLÁSIG

V. 1. A Független Magyar Demokrata Párt elnöke

Baloghnek a kispártot fölörő, kommunista irányítású szalámipolitikában sajátos szerep jutott. Az 1947. március 1-jei pártközi értekezleten Balogh páter – mint az FKGP újdonsült főtitkára – kifejezte pártja elköteleződését a koalíció további fönntartása mellett. „A Független Kispárt abból a szempontból indul ki – fogalmazott –, hogy a koalíciót a további előrehaladás egyedüli feltételének és útjának ismeri. Ezért a Kispárt a maga részéről mindent meg akar és meg fog tenni aziránt, hogy a koalíció megmaradjon és az együttműködés a pártok között minél harmonikusabb legyen. Szükséges ezért, hogy a koalíciós pártok az eddigi metódustól eltérően a Kispártot a demokrácia szempontjából is egyenrangúnak fogadják el.” Kifejtette továbbá, hogy a baloldali pártok részéről megfogalmazott bírálatokat szem előtt tartva igyekezik a párt belső életét, valamint politikai és kormányzati helyzetét újragondolni.³⁹⁰

Balogh főtitkárként jelentős szerepet vállalt a párton belüli további tisztogatásokban, azaz az FKGP jobbszárnyának folyamatos ellehetetlenítéséhez. Persze ebben egyrészt külső – a Baloldali Blokk részéről jövő – nyomásnak, másrészt belső – a kispártban lévő kriptokommunisták (például Ortutay Gyula vagy Dobi István) felől jövő – presszióknak is engedelmesskedett. Ahogy az 1947. július 11-i pártközi értekezleten mondta: „Mindent vállalunk és mindent meg akarunk tenni a Baloldali Blokk kívánságán túlmenően is, nem a Baloldali Blokk kedvéért, hanem a saját tisztaságunk érdekében tesszük meg a nagy tisztogatásokat.”³⁹¹

Balogh István 1947. május végén Rákossal többször egyeztetett Nagy Ferenc miniszterelnök távozásáról. Jelen volt azon a kormányülésen, amelyen hazahívták a

---

³⁹⁰ PÉ, 2003. 444–446.

³⁹¹ PÉ, 2003. 494.

kormányfőt. Rákosi Mátyás visszaemlékezései szerint Balogh és ő beszélt telefonon Naggyal a lemondás részleteiről. Ott volt még Jékely László és Ortutay Gyula is. Viszont beszélni csak ketten beszéltek vele.³⁹² Balogh Nagy Ferenc kérései közül – kisfiának kijuttatása Svájcba, munkatársainak büntetlensége stb. – közül csak az elsőt garantálta. Nagy Ferenc – miután a gyermeket átadták neki Genfben – 1947. június 1-jén lemondott.³⁹³

„Balogh István ezekben a napokban – írta ugyancsak Rákosi – igyekezett a kezemre járni. Nagy Ferencsel kölcsönösen nem állhatták egymást, de ami számára még fontosabb volt, azt remélte, hogy miután Kovács Béla és Nagy Ferenc eltűntek a politikai porondról, ő lesz a kisgazdapárt vezető alakja. Persze erről így nem beszélt velem – s én erre egyetlen szóval sem céloztam –, de láttam, hogy magatartásában ilyen tervei is közrejátszanak.”³⁹⁴

Nem sokkal később azonban – Dinnyés Lajos kormányának megalakulásakor – Baloghnak távoznia kellett a miniszterelnöki hivatalból. Rákosi emlékei szerint „Dinnyés kinevezésével egy időben menesztettük Balogh Istvánt is, aki addig annyi jobboldali borsot tört az orrunk alá. Balogh addig ragaszkodott államtitkári állásához, hivatkozott arra, hogy bírja a kisgazdapárt bizalmát. Megmagyaráztam neki, hogy ez a változott politikai viszonyok között már nem elég, azt ilyen fontos poszt viselőjének a kommunista párt bizalmával is rendelkeznie kell, márpedig mi nem bízunk meg benne. Baloghnak volt magához való esze, s miután megértette, hogy ebben a kérdésben hajthatatlanok vagyunk, nehéz szívvel búcsút vett ettől a poszttól, ahol ahhoz képest, hogy előzőleg tanyai pap volt, időnként komoly politikai intrikákat tudott kifejteni. Utólag jó arcot csinált e fordulathoz, s én is megmondtam neki, hogy bizonyos érdemei fejében az eddiginél kisebb politikai működése elé mi nem fogunk akadály gördíteni.”³⁹⁵

Balogh István 1947. július 3-án – mint a párt főtitkára – levelet írt Dobi Istvánnak, a kriptokommunista pártelnöknek. Ebben megromlott egészségére hivatkozva négyheti szabadságolását kérte. Ezt követően kilépett a pártból, s új politikai

---

³⁹² Rákosi Mátyás, 1997. 378.

³⁹³ Vö. Nagy Ferenc: Küzdelem a vasfüggöny mögött. 2. köt. Budapest, 1990. 150.

³⁹⁴ Rákosi Mátyás, 1997. 379.

³⁹⁵ Rákosi Mátyás, 1997. 382.

formáció hozott létre, a Független Magyar Demokrata Pártot. Lépéséről előre tájékoztatta Rákosi Mátyást, aki nem ellenezte, sőt: támogatásáról biztosította.³⁹⁶

A *Magyar Nemzet* 1947 júniusának elején közölte, hogy „Balogh Istvánnak már két hónap előtt szigorú orvosi utasításra meg kellett volna szakítani közéleti munkáját és orvosi kezelésnek kellett volna alávetnie magát. Az a fontos megbízatás azonban, amelyet a Kisgazdapárt bizalma folytán vállalt, nem tette lehetővé, hogy akár napokra is megszakítsa munkáját. A két fontos poszton végzett megfeszített munka annyira megviselte egészségi állapotát, most már visszavonhatatlanul abba kell hagyni közéleti tevékenységét, ezért hosszabb szakorvosi gyógykezelésre az egyik fővárosi szanatóriumba vonul.”³⁹⁷

A lap megkérdezte a Korányi András professzort is a páter egészségi állapotáról, aki a következő tájékoztatást adta: „Legfőbb ideje, hogy makacs paciensem végre rászánja magát a szakorvosi kezelésre, aminek szükségére az utóbbi hónapokban több ízben figyelmeztettem. Mindössze annyi eredménye volt intelmeimnek, hogy két ízben rövid szanatóriumi kezelésnek vetette alá magát. Sajnos még a legszigorúbb előírásaimnak sem tehetett eleget, pedig a természet ellen a rendkívüli munkabírása sem veheti fel tartósan a küzdelmet.”³⁹⁸

Balogh a nyilvánosság előtt jó egy hónappal később tűnt föl ismét. Ekkor nyilatkozta lapjának, hogy távolléte kapcsán számos pletyka keringett: „az egyik híresztelés szerint az Andrássy út 60. alá kerültem, egy másik fantáziadúsabb hír eddig arról szólt, hogy parasztok Ausztriába síboltak, meglehetősen romantikus körülmények között: gyümölcsös kocsin, kofának maszkírozva. Volt olyan hír is, hogy eltűntem.”³⁹⁹ Természetesen a politikai változásokról – távozásáról a miniszterelnökségi államtitkárságból, illetve a kisgazdapárt főtitkári székéből – is beszélt. „Kimaradásom a kormányból egészen természetes volt – fogalmazott a páter –, a kisgazdapárti főtitkári székéből történt távozásom pedig az azóta megváltozott politikai helyzettel van szoros összefüggésben.”⁴⁰⁰

---

³⁹⁶ Izsák Lajos: *Polgári ellenzéki pártok Magyarországon. 1944–1949.* Budapest, 1983. (a továbbiakban: Izsák Lajos, 1983) 161.

³⁹⁷ *Magyar Nemzet*, 1947. június 4.

³⁹⁸ *Magyar Nemzet*, 1947. június 4.

³⁹⁹ *Magyar Nemzet*, 1947. július 20.

⁴⁰⁰ *Magyar Nemzet*, 1947. július 20.

Kovács Imre *Levél Balogh Istvánhoz* című cikkével indokolta, hogy miért csatlakozik a Független Magyar Demokrata Párthoz. Írásában leszögezte, hogy Magyarországnak nincs más választása, mint a Szovjetunióval való szoros külpolitikai szövetség, s hogy a magyarság különböző társadalmi rétegeinek mind a politika, mind a gazdaság terén össze kell fogniuk és együtt kell működniük az ország újjáépítése érdekében. Ugyanakkor kifejezte elkötelezettségét a demokratikus állami berendezkedés mellett, amely szerinte „mégiscsak ideálisabb és megfelelőbb, min a fasiszta és totalitárius”.⁴⁰¹

A Balogh-párthoz való csatlakozását a következőképpen indokolta az egykori parasztpárti politikus. „A demokráciát nem lehet egy osztály számára kisajátítani, a demokráciában elfér minden osztály, elfér benne a parasztság, a munkásság, a polgárág és az értelmiség, hiszem: hogy a Független Magyar Demokrata Párt, illetve a független magyarok pártja összegyűjti azokat a valóban független magyarokat, akik minden befolyás, presszió, terror ellenére és alól függetleníteni tudják magukat, hogy meggyőződésüknek megfelelő politikát csináljanak. Csak így tarthatjuk meg, független magyarok, Magyarországot függetlennek.”⁴⁰²

Kovács Imre emlékirataiban a következőképpen indokolta az FMDP-hez való csatlakozását. „Három lehetőségem volt; Barankoviccsal indulok, aki szívesen látott volna, de református lévén, nem akartam felfokozott vallási hullámmal bejutni a parlamentbe. Pfeiffer Zoltán szintén számított rám, de az ajánlásokkal kapcsolatos hercehurca elriasztott. Maradt Balogh páter pártja, a független demokrata párt, amely engedélyezett volt; nem kellett jelentkezni, az atya hívott egy reggel, hogy csatlakozzunk hozzájuk. Elfogadtam azzal a kikötéssel, hogy a velem együtt belépőkkel mi független parasztpártként szerepelünk.”⁴⁰³

Ugyanitt jellemezte Balogh páter politikai karakterét is. „Ha egy magyar politikusról el lehet mondani, hogy »political animal«, született politikus, akkor a páter tényleg az volt. Sok mindent beszéltek róla, korruptnak tartották, mesés képgyűjteménye volt, gyönyörű lakása, villája; elég könnyelműen élt, szeretett jól enni, inni, szerette a jó társaságot, a privát szórakozást, találgatást. Ez mind igaz (és ki ne szeretné), de politikailag megbízható volt, csak a magyarság, az ország érdekeit nézte. Engedett a kommunistáknak, ha kellett, de hihetetlen éberséggel és eszességgel követte

⁴⁰¹ Magyar Nemzet, 1947. augusztus 14.

⁴⁰² Magyar Nemzet, 1947. augusztus 14.

⁴⁰³ Kovács Imre, 1990. 320.

a fejleményeket, minden rezdülésre felfigyelt, kereste a kiutat a válságokból, igyekezett menteni a menthetőt. A gyorsan változó politikai konstellációkban próbálta a polgári, nem kommunista erőket átcsoportosítani, azonos érdekieket összehozni; spekulált, kalkulált és taktikázott a túlerővel szemben. Helyét a történelemben talán nem lehet egy Martinuzzi mellett kijelölni, de kétségtelenül György barát ikertestvére volt.”⁴⁰⁴

A kispap *Kis Újság* a választási esélyeket latolgató cikkében még helytelenül Független Nemzeti Demokrata Pártnak nevezi Balogh szervezetét⁴⁰⁵, míg néhány nappal később két külön organizációként kezeli a Független Magyar Demokrata Pártot és a „Balogh-féle pártot”.⁴⁰⁶ Az FKGP sajtója egyébként végig követte a kispapapárt „utódpártjainak” – a Pfeiffer Zoltán és a Balogh István vezette csoportosulásoknak – a választási készülődését. Tudósított arról is, hogy Balogh a választáson való induláshoz „a püspöki kartól megkapta az engedélyt és ennek az engedélynek az alapján most már biztosra vehető mind pártjának, mind az ő személyének részvétele az új választásokon.”⁴⁰⁷

Dobi István államminiszter, az FKGP elnöke 1947. július 27-én a párt kisbéri kenyérünnepén és nagygyűlésén beszélt a párt széteséséről és politikai tervszítéséről is – természetesen ezeket a tendenciákat párton belüli ellenfelei nyakába varrva. „A pártvezetésben erőre kapott egy helytelen irányzat, amiről azt mondhatnám, hogy bent ülünk a kormányban és a magunk ellenzéke lettünk. Hiba volt, mert minél jobban belemélyedtünk ebbe, annál kevesebbet bíztak bennünk a többiek és éppen azért, mert nem bíztak – amin mostmár nehéz is volna csodálkozni –, nemhogy arányosították volna a közigazgatást, a rendészetet, a gazdasági kulcspozíciókat, de inkább igyekeztek minél szűkebb területre szorítani a Kispap Párt befolyását. És ez különböző dolgok közrejátszásával sikerült is nekik.”⁴⁰⁸

Az FMDP 1947 júliusában bontott zászlót. Első nyilatkozatban Balogh páter kijelentette: „Hangsúlyoznom kell, hogy az új párt nem tagja a koalíciónak, de ez nem jelenti, hogy harcot hirdet a koalíció ellen. Ellenkezőleg, az új párt a koalíciónak konstruktív ellenzéke kíván lenni, kritikát gyakorol. De nem az ellenségeskedés

---

⁴⁰⁴ Kovács Imre, 1990. 320–321.

⁴⁰⁵ *Kis Újság*, 1947. július 27.

⁴⁰⁶ *Kis Újság*, 1947. augusztus 1.

⁴⁰⁷ *Kis Újság*, 1947. július 27.

⁴⁰⁸ *Kis Újság*, 1947. július 29.

kedvéért, hanem az építés szolgálatában.”⁴⁰⁹ Az FMDP polgári pártként értelmezte magát, különbséget tett azonban „polgár” és „demokratikus polgár” között. Utóbbiak képviselőjét vállalta föl.

A pártban jelentős szerephez jutott a *Magyar Nemzet* vezető publicistája, Parragi György és a Nemzeti Parasztpárt egykori főtitkára, majd alelnöke, Kovács Imre. Dénes István, a Magyar Földműves és Munkáspárt volt vezetője augusztusban csatlakozott Balogh páterhez. Ekkor próbálkozott a Kossuth Párt újjászervezésével P. Ábrahám Dezső, aki végül szintén az FMDP-ben kötött ki.

Az FMDP 1947. augusztus 1-jén közreadott programjában a párt elkötelezte magát a polgári szabadságjogok biztosítása és a magántulajdon védelme mellett. A párt követelte az Apostoli Szentszékkal való diplomáciai kapcsolatok rendezését. Ezt a követelést egyébként a magát világnézeti, de nem felekezeti pártként meghatározó Demokrata Néppárt főtitkára, Barankovics István is megfogalmazta a párt győri kampánynyitó gyűlésén.⁴¹⁰

Balogh nyilatkozatban ítélte el a szélsőjobboldali erőket és állt ki a polgári demokrácia értékei mellett. „Mi ellenzékiek akarunk maradni – jelentette ki –, de építő formában... Abból, hogy mi konstruktív ellenzék vagyunk, a demokráciának csak haszna lehet. Nagyon tévednek, akik azt hiszik, hogy ennek a pártnak bármi köze is lehet a reakcióhoz. Ne higgye senki, hogy azok, akik a kisgazdapárt szélsőjobboldalán állnak és kifelé áll a rúdjuk, itt menedéket találnak. Figyelmeztetek mindenkit, aki tőlem jobbra áll, az kockázatos politikába megy bele, ami katasztrófát jelenthet azok számára, akik követik, de az ország számára is.”⁴¹¹

A Független Magyar Demokrata Párt az 1945-ös Független Kisgazdapárt értékeinek letéteményeseként állította be magát. Sulyok Dezső – még másfél évvel korábban – *Mivégre vagyunk a földön?* című, az *A Holnap*, a Magyar Szabadság Párt lapja első számában közölt cikkében is hasonlókat fogalmazott meg, hiszen saját szervezetéről is azt állította: az 1945-ös kisgazdapárt utódja. Sulyok szerint az MKP „egy nagyon kisszámú, de nagy akarású és öncélú politikát folytató csoport”, amely már 1945 novemberétől arra törekszik, hogy az FKGP-n belül megosztást és ellenségeskedést szítson, ezzel pedig a többségből kisebbséget, a kisebbségből pedig

---

⁴⁰⁹ Balogh Sándor – Izsák Lajos: *Pártok és pártprogramok Magyarországon. 1944–1948.* Budapest, 1977. (a továbbiakban: Balogh Sándor – Izsák Lajos, 1977.) 93.

⁴¹⁰ *Hazánk*, 1947. augusztus 17.

⁴¹¹ Izsák Lajos, 1983. 163.

többséget csináljon. A pártelnök kifejtette, hogy politikájuk alapja – akárcsak Balogh pártjáié – „a keresztény erkölcs, a nemzeti gondolat, a tiszta demokrácia és a szociális kiegyenlítődés szolgálata.”⁴¹²

Az FMDP keresztény és polgári értékrendet vallott magáénak, noha a kormányt és a baloldali pártokat soha nem bírálta olyan keményen, mint a Pfeiffer Zoltán vezette Magyar Függetlenségi Párt és a Barankovics István nevével fémjelzett Demokrata Néppárt. A polgári ellenzék politikai erői Baloghot és híveit „műellenzékiséggel” vádolták – nem minden alap nélkül. A Somogy megyei választókhoz intézett levelében a pártvezetés a következőket írta: „A Független Magyar Demokrata Párt politikája a Kisgazdapárt 1945-ös politikája. A Balogh-párt az igazi Kisgazdapárt. A Kisgazdapártból éppen a legharcosabb embereket kényszerítették kilépésre. Jelszavunk: Isten, haza, család. Célunk: Munka, kenyér, biztonság.”⁴¹³

Az FMDP kivette részét a választási kampányból. Lapja, a *Magyar Nemzet* csaknem másfél hónapig kizárólag a kampányeseményekről számolt be, valamint a választási polémiáknak biztosított terepet.

A párt újságja a Szociáldemokrata Pártot bírálta, míg a röpcédulákon és szórólapokon a Nemzeti Parasztpárt és a Független Kisgazdapárt politikája ellen foglaltak állást. A párt vezetői 1947 nyarán közel ötszáz politikai gyűlést tartottak, szerte az országban. Az FMDP – egyedül az ellenzéki pártok közül – valamennyi választókerületben listát tudott állítani. A legtöbb lajstrom élén – a mandátum biztosítása miatt – maga Balogh István pártelnök állt, ellenben a bizonytalan országos listát nem ő vezette. A párt jelöltjei között találjuk Sz. Szabó Pál volt parasztpárti népjóléti államtitkárt, Molnár Józsefet, a parasztpárt egykori budapesti főtitkárát, Bartha Lászlót, a Nemzeti Parasztpárt volt Szabolcs megyei elnökét. A párt jó esélyekkel indult a választásokon, hiszen jelöltjei tapasztalt, ismert politikusok voltak, akik a sajtón és a választási beszédeken keresztül gyorsan népszerűsíteni tudták az FMDP-t.

Meg kell említeni Parragi György augusztus 28-i rádióbeszédét, amelyben kifejtette, hogy a Balogh-párt is ellenzéki erő, de nem ellensége a népi demokráciának, a haladásnak. „Nyíltan megmondjuk, hogy nem vagyunk marxisták, de becsüljük a munkáspártok erőfeszítéseit az ország újjáépítése körül. Programunk a szabad emberi életforma biztosítása. Mi támogatjuk a hároméves tervet, de ugyanakkor ügyelni fogunk

---

⁴¹² A Holnap, 1946. március 15.

⁴¹³ Izsák Lajos, 1983. 190.

arra, hogy a terv megvalósítása ne kerüljön összeütközésbe az emberi szabadságjogokkal és ne bénítsa meg a szabad vállalkozás szellemét.”⁴¹⁴

1947 augusztusában – a kánonjogi előírásoknak megfelelően – Balogh páter a választásokon való indulásra engedélyt kért nemcsak az személye kapcsán illetékes ordináriustól – Hamvas Endre csanádi püspöktől –, de minden püspöktől és érsektől, akinek az egyházmegyéje területén jelöltként föllépett.

S mivel – mint már említettem – Balogh nemcsak a Független Magyar Demokrata Párt országos lajstromát vezette, de valamennyi választókerületben az ő neve szerepelt a lista élén, így az összes magyarországi katolikus főpásztortól engedélyt kellett kérnie. A többség mindezt csak formalitásnak tekintette és szűkszavú levélben engedélyezte a páternek az indulást egyházmegyéje területén. Virág Ferenc pécsi püspök ugyanakkor a hercegprímás hozzájárulásától tette függővé a dolgot, vagyis az ő engedélyét akkor kellett érvényesnek tekintetni, ha Mindszenty is hasonló tartalmú rendelkezést ad ki az esztergomi érsekség területére.

Pétery József váci püspök 1947. augusztus 19-i levelében adta hozzájárulását ahhoz, hogy a páter egyházmegyéje területén képviselőjelöltséget vállaljon. Ám hozzátette: „Mint hogy a Püspöki Kar a választásoktól távol tartja magát, meg kell említenem, hogy ez az engedély nem jelenti Pártelnök Úr programjának helyeslését.”⁴¹⁵

Az 1947. augusztus 31-i választáson a Független Magyar Demokrata Párt a szavazatok 5,2%-át szerezte meg, ezzel 18 parlamenti mandátumhoz jutott. A párt Pest-Pilis-Solt-Kiskun (10,1%), Hajdú-Bihar (10,0%) és Jász-Nagykun-Szolnok (8,7%) kerületben volt a legerősebb, Vas (0,6%), Baranya-Tolna (0,9%), Zala (1,1%) és Csongrád (1,6%) kerületben azonban gyöngén szerepelt. A többi választókerületben a szavazatok 5–7%-át tudta megszerezni.⁴¹⁶

1947 szeptember első napjaiban Balogh páter tárgyalásokat kezdeményezett az FMDP és az FKGP között. Ennek eredményeként a vezetők szeptember 5-én jegyzőkönyvet írtak alá a két párt egyesüléséről, amely azonban csak fúzió tényét rögzítette, konkrét szervezeti, személyi, vagy politikai kérdéseket nem érintett. Erről az FMDP szeptember 7-én közleményt adott ki. „A választások utáni napokban a Független Kisgazda Párt és a Független Magyar Demokrata Párt vezetőségi tagjai

---

⁴¹⁴ Izsák Lajos, 1983. 192.

⁴¹⁵ SZCSPL HBI 263.

⁴¹⁶ Lásd bővebben: Szerencsés Károly: Predesztinált választások. 1947. In: A magyar parlament. 1944–1949. Szerk. Hubai László és Tombor László. Budapest, 1991. 105–142.

tárgyalásokat kezdtek abból a célból, hogy a két párt közötti együttműködést megbeszéljék. A megbeszélések során a két párt vezetősége között elvi megállapodás jött létre, amelyben kijelentik, hogy a magyar nép, főleg a parasztság érdekeit pártérdekek fölé kell helyezni, ezért kifejezték készségüket, hogy a két párt között a legbensőségesebb kapcsolatot teremtik meg.⁴¹⁷

A két párt egyesülésének szándéka nagy föltűnést keltett a politikai életben. Az elvi döntés azonban – a baloldali pártok határozott tiltakozása miatt – nem realizálódhatott.

A Nemzeti Parasztpárt vezetősége egyértelműen leszögezte: „Balogh nem térhet vissza a koalícióba”. 1947 szeptembere után az FMDP képviselőcsoportjával és parlamenti szereplésével volt elfoglalva. Nem szervezett alapszervezet, nem toborzott párttagokat, s egyre ritkábban fordult közvéleményhez. A párt lojális volt a kormányhoz. Ez elkülönítette a többi polgári ellenzéki párttól, s az elszíntelenődésének és a politikai térvészésének is ez volt az oka. A képviselők egy része – köztük Balogh István – csatlakozott a népfreontpolitikához, s 1949-ben már a Magyar Függetlenségi Népfreont egységes listájáról jutott mandátumhoz.⁴¹⁸

Az FMDP kormány melletti elkötelezettségére jó példa, hogy P. Ábrahám Dezső 1947 őszén, a Dinnyés-kormány programja kapcsán így fogalmazott: „Mi nem akarunk a kákán is görcsöt keresni. Mi ellenzéki párt vagyunk, fenntartjuk magunknak a kritika jogát, ami természetesen joga minden ellenzéknek, sőt a napokban volt szerencsém a kommunista párt egy igen tiszteletre méltó vezetőjével beszélni, aki a beszélgetés alakalmával szinte felhívta és feljogosította az ellenzékot arra, hogy még irányító tevékenységet is gyakoroljunk a kormányzati programban. Ennek is szívesen eleget teszünk ama nagy cél érdekében, hogy ezt az országot a mai válságos és kétséges helyzetéből mielőbb ki tudjuk emelni.”⁴¹⁹

Az MKP Politikai Bizottsága 1947. szeptember 1-jén értékelte a választási eredményeket. A testület Nemzeti Parasztpárt eredményét üdvözölte, a szociáldemokratáknál és kisgazdáknál pedig a nem túl fényes választási szereplés után a balszárny gyöngülésétől tartott. A DNP-ről megállapította, hogy „a nem politizáló és az egyházi vezetés menők pártja” – holott ez a párt vezetésére egyáltalán nem volt igaz –, az MFP pedig „a magyar fasizmus, a reakció, a demokrácia elszánt ellenségeinek

⁴¹⁷ Balogh Sándor – Izsák Lajos, 1977. 121.

⁴¹⁸ Nehéz esztendőkrónikája. Szerk. Balogh Sándor. Gondolat Kiadó, Budapest, 1986. 49-50.

⁴¹⁹ Balogh Sándor – Izsák Lajos, 1977. 123.

gyülekező helye”.⁴²⁰ Külön örül Peyer és a polgári radikálisok kudarcának, ugyanakkor az FMDP viszonylagos sikerét – bekerülését a törvényhozásba – nem kommentálta a kommunista párt Politikai Bizottsága, amely egy ilyen tartalmú sajtónyilatkozatra kéri föl Rákosi Mátyás főtitkárt.

A koalíciós – pontosabban a választás szövetségben tömörült – pártok 1947 őszén petícióval fordultak az újonnan föllállított választási bírósághoz, amelyben azzal vádolták meg a Magyar Függetlenségi Párt vezetését, hogy nem eredeti aláírásokkal adta le az ajánlási íveket, így – mivel nem volt elegendő ajánlója – nem is indulhatott volna a választásokon. Ezzel párhuzamosan az ügyben az Országos Nemzeti Bizottság – amely a politikai szervezetek választásokon való indulásáról döntött – is vizsgálatba kezdett. A Magyar Függetlenségi Párt a helyzet egyértelművé tételére új választás kiírását követelte.⁴²¹

Az Országos Nemzeti Bizottság 1947. november 19-én kimondta, hogy a Magyar Függetlenségi Párt indulását engedélyező határozatát – mivel az álláspontja szerint megtévesztésen alapult – megsemmisíti. Másnap a választási bíróság egyhangúlag hozott döntésével – amelyet az FMDP delegáltja is megszavazott – megsemmisítette a párt mandátumait. Ezzel a kommunista párt megszabadult negyvenkilenc ellenzéki képviselőtől, semmibe véve hatszázötvenezer magyar választópolgár akaratát. Rajk László belügyminiszter november 20-án 547.995/1947. számú rendeletével föloszlatta a pártot.⁴²²

Az MKP Politikai Bizottságának a választásokat követő első ülésén már előkerült az MFP föloszlatásának ügye – igaz, akkor még csak fenyegetésként. Mint a testület 1947. szeptember 1-jei ülésének jegyzőkönyvében olvashatjuk: „Meg kell akadályozni, hogy a Kisgazdapárt jobbszárnya csatlakozzék Pfeifferékhez. Ezt a Kisgazdapárt baloldalának erősítésével és azzal a fenyegetéssel kell tenni, hogy a Pfeiffer pártot fel fogják oszlatni.”⁴²³

Az 1947-es választások előkészületeinek idején és az azt követő rövid periódusban Balogh páter – pontosabban a Független Magyar Demokrata Párt – ismét megjelentette a *Szegedi Napló* című újságot. A lap példányait a Szent Gellért Nyomdában készítették, ám Baloghék nem sokkal a választások után már szüneteltették

---

⁴²⁰ PIL 274. 3/104. ö. e. 2–3.

⁴²¹ Ellenzék, 1947. október 4.

⁴²² Szerencsés Károly: Petíciós per. 1947. Valóság, 47 (2004). 12. sz. 43–49.

⁴²³ PIL 274. f. 3/104. ö. e. 3.

megjelentetését, ráadásul még a korábbi nyomdaköltségek egy részével is tartoztak. Ezért Vigyázó Rezső, a nyomda vezetője több szegedi vezető egyházi személynél – köztük magánál a püspöknél – is járt arra kérve őket, bírják rá Baloghot a fizetésre.

Halász Pál apátkanonok, szeged-mórávárosi plébánosnak – aki egyike volt a nyomdászámlya miatt a pátert figyelmeztetőknek – 1947. október 14-én írt Balogh István. Ebben egyrészt a számla mielőbbi kiegyenlítését ígérte, másrészt tájékoztatta paptársát arról, hogy a Szegedi Napló újbóli megjelentetése ismét napirenden van, mert – mint írta – tárgyalások folynak a Barankovics-párttal arra nézve, hogy ők támogatnak bennünket Szegeden, mi viszont őket támogatjuk egy Dunántúlon megindítandó lapjuknál.”

Persze a tervből nem lett semmi. Barankovics és Balogh pártja ahogy más kérdésekben sem, úgy a közös sajtótermék kiadásának ügyében sem működött együtt. Az adósságot azonban az FMDP továbbra sem rendezte, ezért Vigyázó Rezső Hamvas Endréhez fordult. 1948. február 16-án kelt levelében közölte főpásztorral, hogy nyomdája fizetéképtelen, ráadásul a papírhány miatt nem tudja szerződéses munkáit sem teljesíteni, így nagy szüksége lenne a pénzre. Mivel azonban szerinte „Balogh államtitkár úr vagy egyáltalán nem akar fizetni, vagy csak megfelelő nyomás esetén”⁴²⁴, arra kéri a püspököt, próbáljon meg hatni papjára.

Vigyázó Rezső leírta azokat a – más szinte tragikomikus helyzeteket teremtő – kísérleteket is, hogyan próbált személyese kapcsolatba lépni Baloghhgal. „Előbb a parlamentben kerestem, ahol bár tudomást szerzett arról, hogy személyesen keresem azzal tért ki a találkozás elől, hogy pártközi értekezlete van. Bár meg voltam győződve arról, hogy nem volt pártközi értekezlet és ez csak egy kifogás volt, hogy ne kelljen velem tárgyalnia, újra felhívtam a pártban lévő irodájában, ahol a titkár abbeli kérdésekre, hogy az államtitkár úrral szeretnék beszélni, azt a választ adta, hogy azonnal jelenteni fogja a szobájában tartózkodó képviselő úrnak, hogy beszélni óhajtok vele. Néhány perc múlva visszajött a titkár azzal, hogy bár korábban szobájában tartózkodott a képviselő úr, de az ő tudta nélkül időközben eltávozott onnan. Meg vagyok győződve arról, hogy ezen üzenet nem felelt meg a valóságnak, mert ahogy a helyszínt ismerem, onnan a titkár tudta nélkül nem távozhatott el, márpedig a titkár nekem úgy jelezte, hogy átadja a telefont a képviselő úrnak, mint aki tudja, hogy a képviselő úr a helyiségben tartózkodik. Ennek dacára is leadtam egy oly értelmű

---

⁴²⁴ SZCSPL PHEI 488/1948.

üzenetet az államtitkár úrnak, hogy a megadott telefonszámra leadandó üzenete esetén bármikor másnap is rendelkezésre állok, mint előre látható volt, erre sem jelentkezett.”⁴²⁵

Balogh páter 1948. február 17-én válaszolt a püspöknek, aki március 11-i levelében már köszönetet mondott Balognak az ügy lezárásáért, hiszen – Vigyázó Rezső Hamvasnak adott tájékoztatása szerint – a nyomdászámbla ügye rendeződött.

Balogh István kapcsolata a csanádi egyházmegyével nem szakadt meg, hiszen titkára 1947. október 27-én huszonnyolc könyvet küldött a szegedi papnevelő szemináriumnak. A könyvek – magyar, latin és német nyelvű teológiai, liturgikus, hitbuzgalmi, illetve témájukban Szegedhez kapcsolódó kiadványok – „az államtitkár úr könyvtárából valók” voltak.⁴²⁶ A köteteket Sopsich János prelátus, püspöki irodaigazgató 1947-én november 5-én levélben köszönte meg.

Rákosi Mátyás 1948. július 28-án tájékoztatta a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségét Tildy Zoltán lemondásáról, valamint annak okáról (tudniillik, hogy veje – Csornoky Viktor kairói követ – az államvédelmi szervek koncepciók eljárásnak vádpontjai alapján valutaüzér, kém és hazaáruló). Az MDP vezető testülete – Rákosi Mátyás előterjesztésére – a következő napokban döntött az új köztársasági elnök személyéről. Így Tildy 1948. július 31-i lemondásakor már tudni lehetett, hogy utódja Szakasits Árpád, az MDP elnöke lesz.

Nagy Imre, az országgyűlés elnöke 1948. augusztus 1-jén délelőtt fél tízkor pártközi értekezletet tartott dolgozószobájában. A pártközi értekezlet először is tudomásul vette Tildy Zoltán lemondását, majd elfogadta Nagy Imre azon előterjesztését, hogy az új elnököt a legnagyobb kormánypárt, az MDP jelöli, amelynek személyi javaslatát a koalíciós pártok már meg is tárgyalták és el is fogadták.

Balogh István hozzászólásában a következőket mondta. „A Független Magyar Demokrata Párt elismeri a Magyar Dolgozók Pártjának azt a jogát, hogy a köztársaság elnöki tisztségére a maga soraiból állít jelöltet. Szavazás esetén pártja a Magyar Dolgozók Pártjának, mostmár a koalíciós pártoknak a jelöltjét támogatja szavazatával. Magáért a jelölésért azonban a felelősséget a Magyar Dolgozók Pártjának kell viselnie.”⁴²⁷

---

⁴²⁵ SZCSPL PHEI 488/1948.

⁴²⁶ SZCSPL PHEI 2795/1947.

⁴²⁷ SZCSPL HBI 324.

Az 1948. augusztus 1-jei pártközi értekezlet végén Rákosi azt javasolta, hogy a köztársasági elnök-jelölő íveket az ellenzéki pártok képviselői is írják alá. Két nappal később a magyar törvényhozás Szakasits Árpádot köztársasági elnökké választotta.

V. 2. A *suspensio*

Balogh páter kapcsolata a magyar katolikus egyház fejével – mint már láthattuk – nem volt problémamentes. Balogh ugyanis szűkebb, illetve tágabb körben – olykor a püspöki kar tagjainak is, például a vele jó kapcsolatban lévő Bánáss László veszprémi püspöknek, vagy Hamvas Endre csanádi püspöknek⁴²⁸ – többször és határozottan bírálta a bíborost. Úgy vélte ugyanis, hogy Mindszenty nyíltan vállalt és gesztusokkal is kifejezett intranzigens konzervatív és legitimista meggyőződése nemcsak neki, de az egész magyar katolicizmus számára nehézségeket okozhat.

Balogh politikai tevékenységét egyébként egyházi előjárói – így még a Horthy-korszakban Glattfelder Gyula, később Hamvas Endre csanádi püspök, illetve maga a hercegprímás – mindig is gyanakvással és bizalmatlansággal figyelték. Ennek ellenére az alsópapság és bizonyos szerzetesrendek – így a ferencesek és a piaristák, illetve a női rendek vezetői – kifejezetten jó kapcsolatot tartottak fenn vele a koalíciós években. Ennek egyszerű oka volt: a kiépülő diktatúra egyházellenes politikájának első áldozataik közülük kerültek ki, s közbejárásért, ügyük elintézéséért számos esetben fordultak a miniszterelnöki hivatalt vezető páterhez.

1948 nyarára – az egyre keményedő Mindszenty-ellenes politikai támadások két éve és az egyházi iskolák államosítása után – a hercegprímás úgy döntött, egyházi fenyték – papi tevékenységének fölfüggesztése – kilátásba helyezésével eltiltja a politikai és közéleti tevékenységtől Baloghot. Erről a páttert közvetlen ordináriusa, Hamvas Endre tájékoztatta 1948. június 25-én szóban, majd június 30-án írásban kérve, hogy ne szerepeljen politikai tömegrendezvényeken, ne nyilatkozzon a sajtónak, s a befolyása alatt lévő médiumokkal is szakítsa meg a közvetlen kapcsolatot.⁴²⁹

---

⁴²⁸ BIV

⁴²⁹ Haas György, 2010. 138–150.

Balogh István ennek hatására megritkította politikai szerepléseit és kis időre visszavonult a nyilvánosságtól. Parlamenti mandátumáról és pártelnöki tisztségéről azonban nem mondott le, s ezek hiányában a csanádi püspök 1948. augusztus 17-én kimondta a suspensiot.

Balogh, amint erről értesült, levelet írt főpásztorának, amelyben kifejtette, hogy 1948 júliusa óta a sajtóval való kapcsolatait fölszámolta, s azóta politikai jellegű rendezvényeken sem vett részt. Leírta továbbá, hogy a Független Magyar Demokrata Párt napi ügyvitelében sem vesz részt és hogy augusztus eleje óta szabadságon van, tehát – véli – nem szegült ellen a püspöki utasításnak.

Mint Balogh írta: „Augusztus 4-én szabadságra mentem, amiről a sajtó is megemlékezett. A párt vezetését távollétem idejére Parragi György vette át, a képviselőcsoportot, amint azt az azóta kiadott kommunikék is igazolják, P. Ábrahám Dezső vezeti. Semmiféle nyilvános politikai tevékenységet tehát nem fejtettem és nem fejték ki, mert mindennél fontosabbnak tartom, hogy Ordináriusommal való viszonyom továbbra is rendezett maradjon.”⁴³⁰

Hamvas Endre erre reagálva közölte Balogh páterrel, hogy „a politikai szereplés megszűntetése alatt a képviselői mandátumról való lemondás is értendő.”⁴³¹ Hozzátéve: „Szívesen várom vissza az egyházmegyébe is, ha szolgálatot vállalni kíván. Meg vagyok győződve, hogy itt még sok jót tehet Egyházáért, hazánkért, míg politikai pályán ennek lehetőségét nem látom. Felhívom arra is figyelmét, hogy e nehéz időkben Egyházunkat mily mértékben dicsőíti és erősíti tiszteletreméltó fegyelme.”⁴³²

Balogh 1948. augusztusi fölfüggesztésére – a nyilvános papi működésétől való eltiltásra – és az azzal kapcsolatos egyházi elöljárójával kialakult polémiájára később a következőképpen emlékezett. „Felfüggesztésem is tipikus Mindszenty-eljárás. Soha semmiféle formában nem hallgattak meg. Mindszenty azt hitte, hogy sérthetetlen. Nemsokára jön az atombomba, de az csak az itteni kommunistákat fogja eltalálni. Abban a gondolkörben mozgott, amelynek szemlélete uralta egyéniségét, mielőtt veszprémi püspök lett. Amikor például Zalaegerszegen elmozdította a protestáns

---

⁴³⁰ ÁBTL Balogh István objektum dossziéja. 3.1.5. O – 10973. (a továbbiakban: 3.1.5. O – 10973) 142/24.

⁴³¹ ÁBTL 3.1.5. O – 10973. 142/26.

⁴³² ÁBTL 3.1.5. O – 10973. 142/26.

alispánt.⁴³³ Akkor ez nagy feltűnést keltett. Sokan a katolikus kiállítás mintáját látták az ilyen ténykedésben. Ma elviselhetetlen lenne az ilyen viselkedés. 1946-ban semmit sem értett meg abból, hogy hiába hangoztatja zászlósúri címét⁴³⁴, ez senkire nem hat.”⁴³⁵

Miután valamennyi országos politikai hírlap közölte Balogh István fölfüggesztését, a páter a *Magyar Nemzetben* 1948 őszén ötrészes cikksorozatot közölt, amelyben bizonyítani próbálta annak indokolatlanságát, valamint kifejtette saját egyházpolitikai nézeteit.⁴³⁶ A sorozatot *Reálpolitika az egyház és az állam viszonyában* címmel önálló kötetben is megjelentette.

Cikkeiben Balogh ironikus és érezhetően sértődött hangnemben azt írta, hogy a fölfüggesztés miatt nem egyházi elöljáróit hibáztatja, hanem saját magát vádolja. Valójában azonban érdemeit sorolta: a *Délmagyarországnak*, mint demokratikus szellemiségű lapnak a megindítását; a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front szegedi létrehozását; az Ideigenes Nemzetgyűlés politikai bizottságának előadójaként a veszprémi és a székesfehérvári püspöki birtokoknak a szétosztás alóli mentesítésében való szerepvállalását; a kormány előtti kiállítását Mindszenty József érseki kinevezésekor stb. Ez utóbbiról az alábbiakat írta.

„1945 márciusában, tehát még a háború befejezése előtt az ellenőrző bizottság távozásra szólította fel a még Budapesten tartózkodó és a Szálasi-kormányánál akkreditál idegen követségeket. Így Angelo Rotta pápai nunciust is. Intervenciómra, melyet később Miklós Béla miniszterelnök is személyesen támogatott sikerült – sajnos, csak néhány hétre – a pápai nuncius elutazásának idejét kitolni.

Azóta nincs a Vatikánnak közvetlen összeköttetése a magyar kormánynak. Ez az oka például, hogy az esztergomi érseki szék betöltésénél a magyar kormány kívánságai nem voltak figyelembe vehetők. Az ideiglenes nemzeti kormány Mindszenty József akkor veszprémi püspöknek esztergomi érsekké, tehát Magyarország hercegprímásává

---

⁴³³ A zalaegerszegi református főispán Teleki Béla gróf (1896–1969) volt. Vö. Balogh Margit: Mindszenty József. Budapest, 2002. 34.

⁴³⁴ Vö. Balogh Margit: Mindszenty József primás-érsek és az államforma kérdése 1945–1946-ban. Magyar Egyháztörténeti Vázlatok, 22. (2010) 3–4. sz. 111–126.

⁴³⁵ Haas György, 2010. 140–141.

⁴³⁶ A cikksorozatra az Új Ember is reagált (1948. november 14.), s fölhívta olvasói figyelmét arra, hogy Balogh páter „egyházával szemben engedetlen”, ezért „nem alkalmas egyházpolitikai kérdések érdembeli megvitatására és orvoslására”. Idézi: Szeghalmi Elemér: Keresztény küzdelmek és megtorpanások. Az Új Ember 1945–1956 között. Budapest, 2000. 62.

történt kinevetése ellen állást kívánt foglalni.⁴³⁷ Vádolom magam azzal, hogy sikerült nekem a minisztertanácsban Mindszenty József személye iránt bizalmat kelteni és egy kultúrharc lehetőségét akkor még csírájában elfojtani.”⁴³⁸

Balogh a katolikus álláspontnak a társadalmi nyilvánosság előtti megjelenítését elősegítő működését is ismertette. Leírta, hogy a sajtóüggyekért is felelős miniszterelnökségi államtitkárként már Debrecenben – a kormány ott tartózkodása idején – lapengedélyt adott a csanádi egyházmegye *Hitvallás* című hitbuzgalmi kiadványának⁴³⁹, később pedig a *Vigilia*, a *Szív* és az *Új Ember* című katolikus újságoknak.

Balogh szerint a „demokratikus állam” és azzal folytatandó párbeszéd elutasítása veszélyezteti a katolikus szellemű oktatás és papnevelés ügyét, valamint csorbíthatja a katolikus hívek vallásuk szabad gyakorlásához való jogát. Mint megfogalmazta: „A magyar katolicizmus tehát zsákutcába jutott. Nem ült le a tárgyalóasztalhoz, amikor az új tankönyvekről volt szó és a non possumus⁴⁴⁰ álláspontjára helyezkedett az iskolák államosításával kapcsolatban felmerült kérdésekben.

Azóta már meg is jelentek a tankönyvek anélkül, hogy az egyház befolyással lehetett volna azok szerkesztésére és szeptember elseje óta folyik a tanítás az össze magyar iskolában, azokban a katolikus iskolákban is, amelyeket az állam – amint a reformátusok és evangélikusok iskoláival is tette – a katolikus egyház kezén hagyott volna. A különböző felekezetek képviselői és a kormány képviselőiben Ortutay Gyula már aláírták azóta a szerződéseket, melyek részint biztosítják a felekezeteknek a vallás szabad gyakorlatával, a hitoktatással, a papneveléssel kapcsolatos jogait, valamint az

---

⁴³⁷ Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. május 25-i ülésén hat egyházi személy merült föl a kabinet javaslatként a Serédi Jusztinián halálával megürült esztergomi érseki szék betöltésére: Bánáss László debreceni prépost, nemzetgyűlési képviselő, Márton Áron gyulafehérvári püspök, Grósz József kalocsai érsek, Czapik Gyula egri érsek, Mindszenty József veszprémi püspök, valamint Kelemen Krizosztom pannonhalmi főapát. Végül a kormány Bánáss Lászlót, Márton Áront és Kelemen Krizosztomot ajánlotta az Apostoli Szentszéknek. XII. Pius pápa azonban Mindszentyt nevezte ki, s döntését Miklós Béla kormánya 1945. szeptember 17-i ülésén tudomásul is vette. Vö. Dálnoki Miklós Béla kormánynak (Ideiglenes Nemzeti Kormány) minisztertanácsi jegyzőkönyvei. 1944. december 23. – 1945. november 15. Szerk., bev., jegyz.: Szűcs László. Budapest, 1997. A. köt. 30. és B. köt. 207.

⁴³⁸ Balogh István: Reálpolitika az egyház és az állam viszonyában. Budapest, 1948. (a továbbiakban: Balogh István, 1948) 7.

⁴³⁹ Vö. Pál József: A Hitvallás története. Szegedi Könyvtári Műhely, 26–28 (1987–89). 1–4. sz. 80–115.

⁴⁴⁰ Non possumus! = Nem tehetjük! (latin)

államnak a velük szemben vállalt kötelezettségeit. A katolikus egyháznak sem jogai, sem az államnak vele szemben esetleges kötelezettségei még nem voltak megegyezés tárgyai, így azok a levegőben lógnak, minden pillanatban lehetséges változásnak kitéve.

Érezzük mindannyian, hogy ez az állapot veszedelmes, ezért tarthatatlan. A zsákutcából ki kell jutnunk, mégpedig sürgősen, sőt ha kell – sohasem elvi – áldozatok árán is.”⁴⁴¹

Az egyházi fenyítékbe Balogh István nem törődött bele, ezért az ellen fellebbezést nyújtott be az Apostoli Szentszék illetékes szervéhez, a Szent Officiumhoz (Sacra Congregatio Sancti Officii), a mai Hittani Kongregáció (Congregatio de Doctrina Fidei) elődjéhez.

Balogh fellebbezését 1950. június 7-én vonta vissza. Addigra már a Rákosi-diktatúra kiépült, Mindszenty Józsefet letartóztatták, elítélték és bebörtönözték – ezzel példátlanul brutális módon eltávolították a közéletből –, s közelinek tűnt a kommunista állam és a magyar katolikus egyház közötti megállapodás megkötése. Erről tájékoztatta Hamvas Endrét is, akit – miközben rábízta az erről szóló dokumentum Rómába való közvetítését –, arra kért, revideálja a fölfüggesztéséről szóló rendelkezést, hogy legalább lehetősége legyen szentmise bemutatására.

„Püspök úr előtt, mint Ordináriusom előtt – írta Balogh páter –, fel kell tárnom azt is, hogy amikor a Hercegprímás úr a politikai szerepléstől való visszavonulásra felszólított, könnyen engedelmeskedhettem volna, ha csak a magam egyéni szempontjait mérlegelem, de tisztában voltam azzal a bonyodalommal, amit egy politikai párt feloszlásával a rendelkezés közvetve eredményezett volna. Ez ugyanis a magyar belpolitikába való olyan beavatkozásnak tűnt volna fel, amely súlyos visszahatást váltott volna ki. Fellebbezésem ezeket a bonyodalmakat minden bizonnyal elhárította.

Amikor Kegyelmes Urat fellebbezésem visszavonó iratának továbbítására felkérem, szeretném megkérni, hogy felfüggesztésemet tartalmazó rendelkezését revízió alá venni szíveskedjék és jószándékom, valamint készségem figyelembe vételével módosítani méltóztassék annyira, hogy a misézés tekintetében némi enyhülés következne be.”⁴⁴²

---

⁴⁴¹ Balogh István, 1948. 22.

⁴⁴² ÁBTL 3.1.5. O – 10973. 142/46.

Hamvas Endre püspök csak egy esztendővel később, 1951. június 25-én oldotta fel a suspensiot, mivel – indoklása szerint – a fölfüggesztést kiváltó okok megszűntek. Ez így is volt, hiszen Balogh 1951. június 8-án – külső nyomásra, hiszen addigra már túl volt egy rövid államvédelmi őrizeten – lemondott parlamenti mandátumáról és visszavonult a közéletől.

V. 3. Az állam és egyház közötti megegyezés sürgetése, a politikai karrier vége

1949 tavaszán az Isteni Szeretet Leányai rákospalotai közössége fordult Balogh Istvánhoz. Ottani elemi iskolájukat ugyanis államosították, s a nővérek az általuk lakott Kossuth utcai 41. szám alatti ház átadására is fölszólítást kaptak Horváth Károlytól, a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium osztálytanácsosától. Az ügyben Balogh páter fölháborodottan írt Ortutaynak 1949. április 23-án.

„A szóban forgó épület nem tekinthető tanítói illetménylakásnak. Valamikor plébánia volt, később pedig, mikor a plébánia másik épületben nyert elhelyezést, ide költöztek a nővérek, akik mellékesen tanítással is foglalkoztak. Ez tehát nem tekinthető illetménylakásnak, mert akkor is ott laktak volna, ha nem tanítottak volna, és ha egy ügyosztály így értelmezi az ide vonatkozó rendelkezéseket, akkor az összes tanítással foglalkozó szerzeteseknek el kellene hagyniok rendházaikat, mert hiszen valahol lakniuk kellett úgyis, mint apácáknak, úgyis mint tanítónőknek. Mindenütt, ahol komolyan vették a rendelkezést és nem vittek indulatot annak végrehajtásába, mint úgy látszik, Rákospalotán, korrektül jártak el.

Nagyon nehéz az én helyzetem, amikor az egyházi körök és hívek bizalmát és jóindulatát meg akarom nyerni, akkor számtalan esetben ilyen politikai szarkatésztvéreknek önkényeskedésével kellett találkoznom és minisztereket, mint most Téged is az igazság és jogrend érdekében zaklatnom. Ne vedd rossz néven kitörésemet, de úgy érzem, régi barátságunk címén egymással szemben ezt megengedhetjük.”⁴⁴³

---

⁴⁴³ SZCSPL HBI 421.

Balogh 1949. június 3-án örömmel jelentette az egykori parasztpárti Donáth Ferencnek – aki akkor Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének tagja, az Országos Földbirtokrendező Tanács elnökhelyettese volt –, hogy tudomására jutott: vidéken számos falusi katolikus pap agitál a szövetkezetesítés mellett. Június 7-én kelt válaszában Donáth nem osztozott Balogh örömeiben, mivel az MDP vezetésében az az álláspont alakult ki, hogy „ez ilyen formában nem célravezető. A falusi papságnak a szövetkezetes szervezésében való aktív részvétele elkerülhetetlenül oda vezetne, hogy a falusi reakció e szervezkedés mögé állana, ami másrészt azt jelentené, hogy a falu demokrata elemei viszont távol maradnának. Megjegyzem, természetesen változatlanul helyesnek és kívánatosnak tartjuk, hogy a falvak papjai a nép demokrácia és ezen belül a szövetkezeti kérdéshez, prédikációikban, pozitívan foglaljanak állást.”⁴⁴⁴

Balogh Istvánt 1949 májusában értesítették arról, hogy a Közületek Elhelyező Bizottság a budapesti rózsadombi Krisztus Király Lelkészség „összes helyiségeit igénybe kívánja venni” az iparügyi minisztérium megbízásából.

Emiatt a páter 1949. május 31-én írt Kossa István iparügyi miniszternek: „Meg vagy győződve róla, hogy erről sem Magad, sem bármilyen politikai tényező kellő információt nem szerzett, mielőtt ez a rendelet kiment volna. Nemcsak arról van szó, hogy egy működő lelkészséget akar megszüntetni rendelet, hanem egy kápolnát is igénybe akar venni világi célokra. Ez olyan precedens volna, amely éles ellentétben állana azzal a hangulattal, mely a püspöki karnak a választásokkal kapcsolatban kiadott körlevele óta, illetve Rákosi Mátyásnak Celldömölkön elmondott beszéde óta örvendetesen kialakulóban van. Nagyon kérlek, légy szíves az ügyet sürgősen megvizsgáltatni és a rendelkezést felfüggeszteni.”⁴⁴⁵

Kossa István egy héttel később válaszolt Balognak – igaz, a „Kedves Barátom!” megszólítású levelét, „Balogh István úrnak, a Polgári Demokrata Párt elnökének” címezte – amelyben így közölte, hogy az ügyet leállította. „Hozzám intézett legutóbbi leveledben foglaltak ügyében – amint azt már közben tapasztaltad – közbeléptem és az egész ügyet leállítottam. Ki kívánom hangsúlyozni, hogy az ügyről előzetes tudomásom nem volt.”⁴⁴⁶

---

⁴⁴⁴ SZCSPL HBI 471.

⁴⁴⁵ SZCSPL HBI 469.

⁴⁴⁶ SZCSPL HBI 469.

1949. május 27-én Balogh Rákosi Mátyásnak – aki akkor a Magyar Függetlenségi Népfrent elnöke és miniszterelnök-helyettes volt – írt, amelyben az alábbiakat fogalmazta meg.

„A püspöki karnak a május 15-i választásokkal kapcsolatban kiadott körlevele, illetőleg a celldömölki beszédedben arra adott válaszod egy kibontakozási lehetőség reményét keltette a legszélesebb körökben.”⁴⁴⁷ Ezekre alapozva – írta Balogh – megmozdult a katolikus közvélemény és mind az alsópapság, mind a hívek köréből sokan keresik föl a politikai és egyházi vezetőket – köztük őt magát is –, és sürgetik az állam és az egyház közötti mielőbbi megegyezést.

Balogh javasolta Rákosinak egy hattagú a kormány és a püspöki kar három – három képviselőjéből álló bizottság fölállítását, amely kidolgozna egy olyan megállapodást, ami minden olyan témát fölölel, amelyet a magyar katolikus püspöki kar az Apostoli Szentszék engedélye vagy fölhatalmazása alapján tárgyalhat. Természetesen a „tárgyalások előkészítésének munkáját” Balogh magára vállalta volna.

„E bizottság – írta Rákosinak – két hét alatt elvégezhetné feladatát és napokon belül összeülhetne maga a kormány a püspöki karral. A megegyezés a kormány és a magyar katolikus egyház között olyan légkört teremtene, amely alkalmas lehetne arra, hogy a kormány a Mindszenty-kérdést likvidálhassa. Ha ez is megtörtént, semmi állná útját annak, hogy egy végleges megállapodást köthetne egyház és állam olyan kérdések tekintetében, amelyekre vonatkozó döntés a Vatikánt illeti.”⁴⁴⁸

Balogh páter mind Kossának, mind Rákosinak írt levelében hivatkozott a Magyar Dolgozók Pártja főtitkárának celldömölki beszédére. Rákosi Mátyás a Magyar Függetlenségi Népfrent 1949. május 8-i Celldömölkön tartott választási nagygyűlésén elmondott beszéde záró egységének első gondolatai a következők voltak.

„Összefoglalva: mi a béke katonái vagyunk és folytatni akarjuk azt a politikát, amely sokat szenvedett népünk számára biztosítja a teremtő békét. Május 15-én a magyar dolgozó nép ebben a kérdésben is állást foglal és állásfoglalása számunkra nem kétséges. A munkások és parasztok azokat fogják támogatni, akik a béke frontján küzdenek.

Befejezésül vessünk egy tekintetet magára a Magyar Függetlenségi Népfrentre. Ez a Népfrent öt politikai pártnak és a hatalmas demokratikus tömegszervezeteknek a

---

⁴⁴⁷ SZCSPL HBI 468.

⁴⁴⁸ SZCSPL HBI 468.

szövetsége. Élén áll és vezeti a Magyar Dolgozók Pártja. Ez a Párt a szövetséges Független Kisgazdapárttal, Nemzeti Parasztpárttal, a Balogh-párttal és radikálisokkal együtt az 1947-es választásokon az összes szavazatok 68 százalékát kapta.

A demokrácia azóta hatalmasan megnövekedett. Ennek egyik jele éppen az, hogy a Balogh-párt, amely két évvel ezelőtt még ellenzéki volt, jó munkánk és helyes utunk felismeréseképpen belépett a kormánypartok közé. Mindenki tudja saját tapasztalatából, hogy a Barankovics-pártnak sok tízezer szavazója, aki két évvel ezelőtt szemben állt velünk, vagy kételkedett utunk helyességében és ezért nem ránk szavazott, ma már megváltoztatta magatartását és átjött a demokrácia oldalára.

Legjobban mutatja ezt a hangulatváltozást a magyar egyházak magatartása. A protestáns egyházak tudvalevőleg felhívták híveiket, hogy a választáson szavazzanak a Népfontra. És két nappal ezelőtt a magyar római katolikus egyház püspökei is hasonló szellemben nyilatkoztak.

Üdvözljük a római katolikus püspöki kar állásfoglalását, mint az első komoly pozitív lépést abban az irányban, hogy egészségesen megoldjuk a demokrácia és az egyház viszonyát. Most már csak az kell, hogy ezt az első lépést újabbak kövessék, hogy ne álljanak meg félúton, hanem menjenek tovább. Ezt várja tőlük az egész magyar demokrácia és benne a katolikus dolgozók is.”⁴⁴⁹

A Rákositól idézett beszédrészlet egyik nagy tanulsága, hogy Balogh István Független Magyar Demokrata Pártját kvázi a koalícióhoz – az 1947-es választási szövetség pártjai közé – sorolja, sőt ki is mondja, hogy a páter által vezetett szervezet – noha erre hivatalosan soha nem került sor – „belépett a kormánypartok közé”. A másik kiemelendő elem, hogy Rákosi – Mindszenty és az általa képviselt sajátos konzervativizmus⁴⁵⁰ politikai téréből való kiszorítása után – sürgette a pártállam és a katolikus egyház közötti formális megegyezés létrejöttét is. Balogh ez utóbbira reagált főntebb idézett levelében.

---

⁴⁴⁹ Rákosi Mátyás: Május 15-én egy emberként a Népfront mellé! A Népfront választási gyűlésén, Celldömölkön 1949. május 8-án mondott beszéd. In: Uő: A békéért és a szocializmus építéséért. Budapest, 1951. 24–25.

⁴⁵⁰ Vö. Bauquet, Nicolas: A Mindszentyizmus. In: A magyar jobboldali hagyomány. 1900–1948. Szerk. Romsics Ignác. Budapest, 2009. 534–555.

Az 1948 vége és 1950 nyara között a katolikus püspökök és a kormány között folyó tárgyalásokon – noha nagyon szeretett volna – Balogh nem volt jelen.⁴⁵¹ A háttérből viszont bábáskodott a megállapodás létrejöttén: több egyházi vezetőt biztatott a tárgyalásokon való részvételre, illetve azok mielőbbi sikeres lezárására. Így például Grósz József kalocsai érseket, Hamvas Endre csanádi püspököt⁴⁵², vagy Endrédy Vendel zirci ciszterci apátot.

Endrédy 1949. május 3-án magához invitálta Balogh páter, amikor is több mint kétórás megbeszélést folytattak. A zirci apát elmondta, hogy „a hercegprímás úr édesanyjának fiánál tett látogatásáról⁴⁵³, mely február végén történt s amelynek lefolyásáról pontos információja volt, alkalmi futár útján Rómába jelentést tett. A jelentés nagy megnyugvást keltett.”⁴⁵⁴

A megbeszélés során Endrédy tájékoztatta Baloghot, hogy a püspöki kar számos tagja hajlandóságot mutat az állammal való tárgyalások folytatására, illetve megállapodás esetleges megkötésére. „Ami a püspöki kar állásfoglalását illeti a mostani választásokkal kapcsolatban, úgy tudja, már több püspök utasítást adott a lelkeskedő papságnak, hogy bár aktív politikai tevékenységet nem fejthetnek ki, a Népfrontot támogassák, a Népfront ellen még bizalmas körben is tilos bármilyen állásfoglalás, a szavazásban való részvételt, mint állampolgári kötelességet ugyancsak előírják.⁴⁵⁵ Vélemény szerint a hívek túlnyomó többségben követni fogják papjaik példáját”⁴⁵⁶ – jegyezte föl Balogh.

Balogh István 1945 elejétől megbízható szövetségese és barátja volt Kunszery Gyula (1906–1973), aki előbb a miniszterelnökségen volt sajtóreferens, majd a páter lapjainál – *Magyar Nemzet*, *Mai Nap*, *Szabad Száj* – dolgozott szerkesztőként, illetve

---

⁴⁵¹ Az állam és egyház közötti 1950. augusztus 30-i megállapodást megelőző tárgyalásokról: Gergely Jenő: *Az 1950-es egyezmény és a szerzetesrendek feloszlása Magyarországon. Dokumentumok.* Budapest, 1990. 23–329.

⁴⁵² SZCSPL PHEI 80/1949.

⁴⁵³ Mindszenty József édesanyja Kovács Borbála volt.

⁴⁵⁴ SZCSPL HBI 423.

⁴⁵⁵ Hogy ezt az alsópapság aztán mennyire elfogadta, arra példa Tóth Péter tiszaszigeti plébános följegyzése 1949-ből: „Május 15-én az ország népe képviselőket választott. Megújult az országgyűlés, a törvényhozás testülete. A nép döntött sorsuk felől. A »Népfront« nálunk is a szavazatok 98 százalékát kapta. Mindenesetre meglepő eredmény itt, ahol az ellenzék közismerten erős, mondhatnám hajlíthatatlan. Az idők jele!” *A tiszaszigeti plébánia Historia domusa.* 1. köt. (1918–1976).

⁴⁵⁶ SZCSPL HBI 423.

újságíróként. A publicisztika mellett költőként (kötetéről még Radnóti Miklós írt méltatást a *Nyugat* 1938. évi kilencedik számában) és irodalomtörténészként is alkotó Kunszery 1945-ben a Magyar Radikális Párthoz csatlakozott, annak volt delegáltja a Budapesti Nemzeti Bizottságban. 1947-ben azonban átlépett az újonnan alakult Balogh-pártba és annak lett országgyűlési képviselője. 1949. március 8-án lemondott mandátumáról, majd különböző iskolákban dolgozott adminisztrátorként, írásait pedig kizárólag a katolikus lapok közölték.

A katolikus elkötelezettségét vállaló és hangoztató, ugyanakkor a kormányt és a politikai satirikus versikékben bíráló Kunszery lemondását egyezség előzte meg. Balogh az kérte Ortutaytól, hogy Kunszery lemondása után kerüljön ismét a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumba (ahol korábban tanártovábbképző tanfolyamok szervezője, illetve előadója volt). Mivel azonban a lemondása után két hónappal sem kapott állást a minisztériumban, Balogh írásban emlékeztette Ortutay Gyulát megállapodásukra.⁴⁵⁷

Ortutay 1949. május 18-i – „Kedves Pista Bátyám!” megszólítással induló – válaszában a nyugdíjazást ajánlotta föl. „Kunszery ügyét megvizsgáltam és tekintettel személyes pártfogásodra, végelbánás, illetőleg rendelkezései állományba való helyezés helyett nyugdíjazását rendeltem el. Ez a maximum, amit érdekében tehetünk, ezt is csak azért, mert támadásai miatt nem akarom, hogy úgy tűnének fel, mintha bosszút állnék rajta, viszont politikai magatartása lehetetlenné teszi újból való beosztását. Ezért a számára lehetséges legkedvezőbb módot, a nyugdíjazást engedélyeztem.”⁴⁵⁸

1949. június 3-án Balogh ismét Ortutayhoz fordult. „Engedd meg, – írta Balogh – hogy szíves figyelmedbe ajánljam dr. Rogács Ferenc pécsi segédpüspök úrnak fizetési ügyét. A püspök úr ma is mint a szombathelyi egyházmegye nagyprépostja kap tiszteletdíjat, elvonva szombathelyi egyházmegyéjétől, amely mert számára, mint pécsi püspök számára fizetés kiutalva nincs. Azt hiszem, az ügy annyira jelentéktelen, hiszen csak 150–200 forinttal haladhatja meg a segédpüspöki fizetés a nagyprépostét, hogy a kérdés elintézése bizonyára nem fog nehézségbe ütközni. Rogács püspök úr személyében és magatartásában olyan, aki a kormánynak erre a csekély baráti gesztusára bizonyára érdemes.”⁴⁵⁹

---

⁴⁵⁷ SZCSPL HBI 444.

⁴⁵⁸ SZCSPL HBI 452.

⁴⁵⁹ SZCSPL HBI 472.

Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter 1949. június 14-én írt válaszában a következőket fogalmazta meg: „Dr. Ragács Ferenc pécsi segédpüspök fizetésével kapcsolatos leveledre válaszolva értesítelek, hogy a segédpüspöki fizetést elvi okokból nem folyósíthatjuk. Dr. Rogács Ferencet ugyanis utódlási joggal a Vatikán nevezte ki, anélkül, hogy ehhez a kormány hozzájárulását kérte volna. Fizetése folyósítása tehát a Vatikán eljárásának elismerését jelentené és nem kívánatos precedenst szolgáltatna.”⁴⁶⁰

Rogács Ferencet (1880–1961) XII. Pius pápa 1948. május 20-án nevezte ki címzetes sebasteni püspökké és utódlási joggal segédpüspökké a pécsi egyházmegyébe, amelynek vezetését Virág Ferenc (1869–1958) halála után 1958 márciusában át is vette.

Balogh István a ferences renddel különösen jó kapcsolatban volt az 1940-es évektől egészen haláláig. A ferencesek 1948 és 1951 között, papi szolgálatának egyházi fölfüggesztése idején is szeretettel fogadták, s élete végén is gyakran keresett náluk menedéket és megnyugvást. Nem véletlen, hogy végrendelete néhány passzusának végrehajtását is Szent Ferenc rendjének magyarországi tartományfőnökére bízta, ahogy az sem, hogy a lelki üdvéért bemutatandó szentmisék elvégzésére is őket kérte föl.

Éppen emiatt a – vélhetően spirituális gyökerekkel rendelkező – szoros kapcsolat miatt többször közvetítette a ferencesek – például Király Anaklét 1947 és 1957 közötti provinciális, vagy Gábris Grácián – ügyeit Ortutay felé. 1949. május 26-án azonban a kultuszminiszter elutasította Balogh közbenjáró kérelmét a következő indoklással: „Tájékoztatásodra özlöm, hogy a ferencendi szerzeteseknek hozzám beadott kérvényét aláírójával kapcsolatban az I. ü[gy]. o[sztály]. a következőket közli: »P[áter]. Gábris Grácián szentferencendi /Bp. II. Mártírok útja 23./ plébános többoldalról beszerzett bizalmas értesüléseim szerint a legvadabb fasiszta, aki saját kijelentései szerint, pap létére a közeljövőben remélt rendszerváltozás után sajátkezűleg akarja a kommunistákat akasztani. – A múlt héten jelentette ki nagyobb papi társaságban, hogy Révai ott van, ahová való: a bolondokházában.« Nem hinném, hogy ezután alapja lenne bármiféle támogatásodnak.”⁴⁶¹

Balogh a hozzá segítségért fordulók érdekében továbbra is folytatta közbenjáró tevékenységét. 1949 októberében a rendőrség által őrizetbe vett és eljárás alá vont Kasza Sándor ügyében fordult a belügyminisztériumhoz. Levelére Zöld Sándor belügyi

---

⁴⁶⁰ SZCSPL HBI 485.

⁴⁶¹ SZCSPL HBI 460.

államtitkár – ugyan „Kedves Barátom!” megszólítással – határozott hangnemben válaszolt 1949. október 31-én.

„Kasza Sándor ügyében szerveink a vizsgálatot lefolytatták. Az adatok alapján megállapítottuk, hogy a Kasza elleni eljárás minden részében indokolt s leveled állításai nem fedik a valóságot, s így felehető, hogy félrevezettek, de Te Kádár miniszter úrnak megígérted, hogy csak erősen megalapozott kéréssel fordulsz hozzá. Kasza Sándor ügye nem ilyen. A hasonló természetű beadványai erősen megnehezítik azt, hogy ügyeid iránt a kellő bizalom kialakulhasson.”⁴⁶²

A „Szívélyes barátsággal köszönt: Zöld Sándor” befejező formulával záruló levél rámutat arra, hogy Balogh még a politikai pluralizmus fölszámolása után is – mint országgyűlési képviselő és mint az elnöki tanács tagja – rendelkezett bizonyos politikai befolyással és kapcsolatrendszerrel. Természetesen érdekérvényesítő képessége már messze nem volt olyan nagy, mint államtitkár korában. A hivatalos politikai funkciói mellett korábbi – 1944 novembere óta gyarapodó – ismeretségei, személyes, emberi – és számos esetben kifejezetten baráti – kapcsolatai s segítették abban, hogy segítségére legyen a hozzá fordulóknak.

Az elnöki tanács 1949. november 14-i ülésén Olt Károly ismertette a műtárgyak bejelentési kötelezettségéről szóló törvényerejű rendelet javaslatát. Az ülésen résztvevő Balogh István hozzászólásáról – amelyért Ortutay Gyula vallás- és közoktatási miniszter még aznap köszönetet mondott – feljegyzés is készült.

„Helyesnek tartom – fogalmazott a páter –, hogy ezen a téren a kormány rendet teremteni próbál. Bár a javaslat nem tökéletes, mégis lépést jelent a rend felé. Ezért a javaslatot elfogadom. van azonban két észrevételem. Az egyik az, hogy a javaslat nem tesz említést egyházi múzeumokról. Ez bizonyára azt jelenti, hogy az egyházi múzeumok eddigi jellegét nem akarja megszüntetni, és annak anyaga továbbra is zavartalanul az egyház tulajdonában marad.

A másik észrevételem inkább kérés jellegű, a 12. §-ra vonatkozik. Ez a paragrafus megengedi, hogy rokonok bizonyos határon belül egymásnak ajándékozhatnak műtárgyakat. Ezt a jogot kérem az egyház javára is. Magam is eddig több műtárgyat ajándékoztam egyházi intézményeknek. Ha alkalmam és módom lesz,

---

⁴⁶² SZCSPL HBI 614.

ezt a jövőben is szívesen megtenném és megteszik bizonyára majd mások is, ne legyen ennek akadálya, hanem az egyházat illesse meg a közeli rokon joga.”⁴⁶³

A jogszabályt elfogadta a Népköztársaság Elnöki Tanácsa, s az két nappal később – november 16-án – mint a múzeumokról és műemlékekről szóló 1949. évi 13. számú törvényerejű rendelet került kihirdetésre és lépett hatályba. Ez – az egyházi gyűjtemények és a magántulajdonban lévő műgyűjtemények kivételével – minden múzeumot államosított és központi irányítás alá szervezett, ugyanakkor elrendelte a magángyűjtemények nyilvántartásba vételét is.

1950. január 6-án déli tizenkét órakor Balogh István látogatást tett Farkas Mihály honvédelmi miniszternél, a Magyar Dolgozók Pártja főtitkár-helyettesénél. Balogh páter beszélt a Rajk-per belpolitikai következményeiről, valamint az állam és az egyházak közötti viszony kapcsán az ország politikai megosztottságáról.

„A Rajk-per tanulságait belpolitikai viszonylatban még nem vontuk le – mondta Balogh. – Nem történt egyéb, mint hogy néhány kommunistát kiszűrtek, vagy leváltottak, holott a tanulság az, hogy nem az a fontos mindenekelőtt, hogy valaki kommunista legyen, hanem, hogy a magyar–szovjet barátság tekintetében legyen megbízható. Még mindig túlságos nyomás nyilvánul meg annak érdekében, hogy az emberek a kommunista pártba lépjenek. Állást kapni enélkül szinte lehetetlen. Ezért a helyzetért a polgári társadalom, a parasztság közvetve a Szovjetuniót teszi felelőssé és ezért irányában elhidegülés mutatkozik. Ez nem érdeke annak a szellemnek, melyre feltétlenül szükség van a szovjet–magyar barátság kimélyítése érdekében.

Másodszor: a Kominform határozatait⁴⁶⁴, amelyeket Budapesten Kádár János belügyminiszter ismertetett és fordított át a magyar viszonyokra és amelyekre a parlamentben én adtam választ, nálunk semmibe sem veszik, sőt sokszor úgy néz ki, hogy pont ellenkező magatartás nyilvánul meg. Tudom, hogy ez súlyos kijelentés, de állításomat könnyen bizonyíthatom. A Kominform a béke megőrzése jegyében különös figyelmet fordít a katolikus hívek vallásos érdekeire és érzékenységére. Politikai felfogásra, pártállásra való tekintet nélkül kíván mindenkit a békefrontba tömöríteni. Ezzel szemben nálunk katolikus intézmények tervszerű szétzüllesztése folyik. A kormány a legkisebb gesztust sem tette az egyház felé, holott azóta a püspöki kar

---

⁴⁶³ SZCSPL HBI 638.

⁴⁶⁴ A Kommunista és Munkáspártok Tájékoztató Irodája (Kominform) 1948. június 28-án hozott határozatában az agrárszektor szövetkezetesítési folyamatának fölgyorsítása mellett (amelynek kapcsán bírálta Titót és a jugoszláv politikát is) a történelmi egyházakkal való mielőbbi megegyezést is sürgette.

minden ellentétel nélkül engedélyt adott a papságnak az alkotmányra való eskü letételére. A politikai pártok tekintetében nem történt több annál, hogy az országgyűlés elnöke⁴⁶⁵ Sztálin születésnapja alkalmával mondott beszédében azokról is említést tett. Ennek a magatartásnak a Kominform szándékával szemben természetesen az az az eredménye, hogy a magyar nép nem egységes még a béke és a háború kérdésének megítélésében sem.⁴⁶⁶

Saját érdekeltségeiről – és ezek kapcsán sérelmeiről – is szólt a páter. Így, hogy államosították több lapját: a *Magyar Nemzetet*, a katolikus olvasóknak szánt *Magyar Vasárnap* című hetilapot és satirikus *Szabad Szójat*, amelyben Balogh visszaemlékezései szerint Rákosi Mátyást saját kérésére soha nem lehetett karikírozni.⁴⁶⁷ Az államosítás ténye ellen nem volt kifogása, azt viszont elpanaszolta Farkas Mihálynak, hogy egykori munkatársának – és pártja volt országgyűlési képviselőjének – Parragi Györgynek szerkesztőként alig van ráhatása a *Magyar Nemzetben* megjelenő cikkekre, sőt gyakran az ő írásait is átírva közlik.⁴⁶⁸

Farkas Mihály a Rajk-perrel és az egyházpolitikával kapcsolatos észrevételekre nem reagált, viszont az államosítás lefolyásáról és a közvélemény azzal kapcsolatos hangulatáról érdeklődött. Balogh elmondta, hogy az államosítás módjával elégedetlenek a legtöbben, mivel a tényét már elfogadták.

„Magát az államosítást már várták az érdekeltek – fogalmazott Balogh páter –, így az valami nagy recenzust nem váltott ki, annál inkább a mód, ahogyan sok helyen az államosítást végrehajtották, éjszaka, kíméletlenül, egészen kis embereket is államosítva, ahol a műhely együtt volt a lakással, még a lakásból is kidobták őket. Itt van nálam, éppen most kaptam az egri érsek⁴⁶⁹ levelét és fellebbezését. Az ő téglagyárát államosították és ezzel kapcsolatban még az érseki iroda írógépét is elvitték. Képzelheted, hogy ez az egész városban, sőt az egyházmegyében is milyen felháborodást váltott ki.”⁴⁷⁰

---

⁴⁶⁵ Drahos Lajos 1949. augusztus 23. és 1951. május 18. között volt a Magyar Népköztársaság Országgyűlésének elnöke. 1949. december 21-én Sztálin hetvenedik születésnapján mintegy tizenöt perces méltató beszédet mondott róla a magyar országgyűlésben.

⁴⁶⁶ SZCSPL HBI 674.

⁴⁶⁷ BIV

⁴⁶⁸ SZCSPL HBI 674.

⁴⁶⁹ Czapi Gyula (1887–1956) 1939 és 1943 között veszprémi püspök, 1943-tól haláláig egri érsek.

⁴⁷⁰ SZCSPL HBI 674.

Farkas Mihály erre válaszul ezeket elszigetelt jelenségeknek nevezte, hozzátette: „2000 államosítást figyelembe véve, mert most ennyiről van szó, lehettek olyan végrehajtó szervek is, amelyek túlkapasokkal, ostoba kegyetlenkedéssel jártak el, ezeket azonban minden esetben korigáljuk. Az érsek úr kérvényét átveszem és természetesen ott is a legnagyobb körültekintéssel fogunk eljárni” – mondta Farkas Mihály.⁴⁷¹

Balogh István politikai aktivitása és az egyházi vezetőkkel való kapcsolatrendszere az egyházi fenyíték és a sztálini mintájú diktatúra bevezetése ellenére is megmaradt. Nemcsak a budapesti ferencesekkel és Sík Sándor piarista tartományfőnökkel tartotta szorosán a kapcsolatot, de Czapik Gyula egri érsekkel is. 1950. március 1-jén például – derül ki Györffy Tibor államvédelmi főhadnagy egy héttel későbbi jelentéséből – Czapik meglátogatta Baloghot a Független Magyar Demokrata Párt székházában, ahol több mint fél órán keresztül egyeztettek. Az volt ugyanis a tervük, hogy a Balogh-pártból egy kifejezetten keresztény elkötelezettségű, de az egyházakhoz hivatalosan nem kötődő szervezetet hozzanak létre.⁴⁷² Betöltendő az egy évvel korábban föloszlott Demokrata Néppárt általa magyar politikai életben hagyott ürt.

Harmat Frigyes államvédelmi hadnagy 1950. június 13-án jelentette, hogy Balogh rendszeresen egyeztet Sík Sándor piarista és Csávossy Elemér jezsuita tartományfőnökkel, valamint Endrédy Vendel ciszterci zirci apáttal, s az állam és a katolikus egyház közötti megállapodás szükségességét és sürgősségét bizonygatja nekik.⁴⁷³ Ugyancsak ebben a jelentésben olvashatjuk, hogy „Pressl József volt munkáslelkész f. hó 5-én elmondta, hogy Balogh Istvánnal való tárgyalásakor Balogh kijelentette, hogy amennyiben lengyel mintára lehetséges volna a megegyezés, akkor meg kell tenni mindent. De itt a baj a kommunisták részéről, hogy már az első hallgatóságos megállapodást sem tartották be. Balogh célzott arra, hogy ígéretet kapott, hogy az esetleges megállapodás létrejöttéig a sajtó az alsópapságot nem támadja, és ennek ellenére nap mint nap támadást intéznek az alsópapság egyes tagjai ellen is.

---

⁴⁷¹ SZCSPL HBI 674.

⁴⁷² ÁBTL 3.1.5. O – 10973. 119.

⁴⁷³ Az állam és egyház közötti 1950. augusztus 30-i megállapodást megelőző tárgyalásokról: Gergely Jenő: Az 1950-es egyezmény és a szerzetesrendek feloszlása Magyarországon. Dokumentumok. Budapest, 1990. 23–329.

Beszélgetés közben kijelentette: ezt az állam tudatosan teszi, mert nem akar megegyezni.”⁴⁷⁴

Pressl „volt munkáslelkész” 1946 októberében még mint Páter Pressl Bernardin O[rdo]M[ariavitae], a Fehérvári Tamás – eredeti nevén Csernohorszky Gyula – püspök vezette Máriavita Ókatolikus Magyar Nemzeti Egyház⁴⁷⁵ püspöki irodaigazgatója írt levelet „elvtársi üdvözlettel” Justus Pálnak, a Szociáldemokrata Párt agitációs és propaganda osztálya vezetőjének. Ebben felekezetük lapja, a *Nemzeti Egyház* havonta egyszeri megjelentetéséhez kéri a párt anyagi támogatását.

A kérelmet végül elutasították a szociáldemokraták, de a levél érdekes utat járt be a pártközpontban. Horváth Zoltán a párt főtitkárságának irodavezetője 1946. október 29-i glosszájában költséges és kevés politikai haszonnal járó vállalkozásnak tartaná a lap támogatását, s „ha már ilyesmit csinálunk – írta –, jobb lenne a szabad egyházakkal kezdeni (Michnay), mert azoknak vannak tömegeik”. Justus november 7-én írta rá, hogy egyetért Horváthtal. Bán Antal iparügyi miniszter négy nappal később lejegyzett véleménye szerint a máriaviták segítése „egyszerűen azt jelentené, hogy a kat[olikus]. egyház ellen megkezdjük a gyakorlati kultúrharcot”. Schiffer Pál, a párt főtitkárságának munkatársa úgy vélte, a levelet meg sem kell válaszolni.⁴⁷⁶

A máriavita ókatolikus mozgalomnak ugyan túl sok híve nem volt az 1940-es évek második felében Magyarországon, politikai támogatása viszont igen. A kommunisták őket akarták fölhasználni a katolikus egyház ellen, hiszen öltözetük, liturgiájuk, hittanításaik jelentős része jobbra megegyezett a katolikusokéval. Sőt, egy független nemzeti katolikus egyház alapjaiként is tekinthettek rájuk.⁴⁷⁷

Érdekes, hogy ugyanebben az időben Balogh páttert is kapacitálták egy Rómától független magyar katolikus egyház megszervezésére.⁴⁷⁸ (Ilyen jellegű próbálkozásuk

---

⁴⁷⁴ ÁBTL 3.1.5. O – 10973. 126.

⁴⁷⁵ Vö. Miklós Péter: Máriavita ókatolikus püspöki pásztorlevél 1945-ből. *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok*, 22 (2010). 1–2. sz. 159–168.

⁴⁷⁶ PIL 283. f. 10/213. ő. e.

⁴⁷⁷ Lásd bővebben: Balogh Margit: Elvetélt fordulatok az egyházpolitikában. Kísérletek a nemzeti katolikus egyház megteremtésére Magyarországon. In: *Évkönyv*. 1992. Szerk. Bak János. Budapest, 1992. 227–241.

⁴⁷⁸ Barlay Ö. Szabolcs (*Kassa, 1919. október 31.) katolikus pap, egykori ciszterci szerzetes szóbeli közlése. 2009. szeptember 24.

volt a csehszlovák kommunistáknak a kérészeletű Csehszlovák Katolikus Akció létrehozása.⁴⁷⁹⁾

Balogh páter azonban mindezt a nyilvánosság előtt nemcsak cáfolta, de kifejezetten és határozottan tagadta. 1949. március 15-én a Magyar Függetlenségi Népfront alakuló nagygyűlésén a budapesti Sportszarnokban így beszélt erről:

„A rémhírterjesztők forrásai, úgy látszik, kiapadtak, mert ezen a téren kevesebb bosszantás éri az embereket. Most a reakció új fegyvert használ és rágalom hadjáratot indít a demokrácia ellen. Gonosz híresztelés járja be a békés dolgozók hajlékát, nem kerülve ki a vidéki plébániák küszöbét sem. Azt mondják, hogy a demokrácia új nemzeti egyház alapítását tervezi. E rágalom gonoszságánál csak ostobasága nagyobb. Mégis ez ünnepélyes alkalommal is vissza kell utasítani, mert nemcsak egyszerű hívek, hanem papok, sőt főpapok is hitelt adnak e propagandának. Sem a kormány, sem annak egyetlen szerve nem foglalkozott ilyen gondolattal. Magam nem lehetnék tagja a Népfrontnak, ha erről meggyőződést nem szereztünk volna.

Ellenkezőleg, örömmel látjuk a Magyar Függetlenségi Népfront programnyilatkozatának 8. pontjában foglalt »nyitott kapu« gondolatát, mely nyitva hagyja az egyház és állam megegyezése előtt az ajtót. Mi, a Magyar Függetlenségi Népfront keretén belül is teljes egyetértésben és harmóniában az elnökség szándékaival, különösen arra akarunk vigyázni továbbra is, hogy a belföldi reakció, valamint az imperialisták macchiavellista propagandája ezt a kaput ne csaphassa be. A magyar népet e tekintetben nem fogja megtéveszteni semmiféle »Amerika hangja«. Az elmúlt hetek vásári lármájából, mely New Yorktól Madridon át Ankaráig meg nem állt, ma már mindenki látja, hogy annak egyetlen célja a háborús uszítás volt. A kultúrvilág nem tűrheti, hogy a magyar nép legszentebb vallásos érzelmeivel ilyen lelkiismeretlenül visszaéljenek.»⁴⁸⁰

1950. augusztus 1-jén került sor a magyar katolikus papok első országos békeértekezletére, amelyen Balogh páter, Horváth Richárd és Darvas József vallás- és közoktatásügyi miniszter szólalt föl.⁴⁸¹ Balogh *Az eddigi egyházi politikával szakítani kell* címmel tartott előadást, amelyben meg nem nevezve ugyan, de bírálta Mindszenty

---

⁴⁷⁹ Vö. Hal'ko, Jozef: A csehszlovák szakadár Katolikus Akció. Kommunista kísérlet a katolikus egyház nemzeti egyházzá formálására Csehszlovákiában. Esztergom–Piliscsaba, 2004.

⁴⁸⁰ Magyar Nemzet, 1949. március 17.

⁴⁸¹ A békegyűlésen elhangzott beszédek értékelése: Gergely Jenő, 1989. 134–137.

József tevékenységét, valamint üdvözölte az állam és a katolikus egyház közötti tárgyalásokat

„Az eddigi hivatalos egyházi politika életveszélyesnek bizonyult – fogalmazott Balogh, majd így folytatta: – Ezzel szakítani kell.

Ez az, amit a püspöki kar kétségtelenül belátott, amikor most végre odaült a tárgyalóasztalhoz. Belátta ezt a magyar katolikus papság is, amikor a tárgyalások sikere érdekében a mozgalmat megindította.

Nem lehet, hogy mi katolikus papok tétlenül nézzük ezt és legfeljebb kezünket tördeljük a pusztulás láttán. Hamis és túlságosan olcsó álláspont lenne. Hamis, mert a felelősséget, amennyire az minket terhel, magunknak kell viselnünk, és nem háríthatjuk át semmiféle hatóságra vagy személyre.”⁴⁸²

Balogh István a pápi békemozgalmat a mielőbbi megállapodás letéteményeseként nevezte meg, s a megjelenteket a béke, a népi demokrácia, az ötéves terv és a Magyar Függetlenségi Népfront nyílt és határozott támogatására buzdította.⁴⁸³

A magyar katolikus püspöki kar 1950. november 7-i ülésén tárgyalta az állam azon ajánlatát, hogy a felfüggesztett, illetve egyházi fenytékkal sújtott békepapok helyzetének kánoni rendezéséért cserében internált, illetve őrizetben lévő papokat bocsátanak szabadon.

A főpapok az ajánlatot elfogadták, Balogh páter esetében azonban nem érezték illetékesnek magukat, hiszen ő – vélték a püspökök – az elnöki tanácsi tagság elfogadásával kvázi miniszteri rangú tisztséget vállalt, ehhez viszont az Apostoli Szentsek engedélye kellett volna, amit Balogh – szabálytalanul – nem kért. Így ügye a magyar püspökök szerint a Vatikán illetékességi körébe tartozott.⁴⁸⁴

Balogh István politikai karrierje 1951 nyarán ért véget.

1951. június 5-én rövid vizsgálati fogságba került, ám néhány óra múlva szabadult. Három nappal később országgyűlési képviselői mandátumáról, 1951.

---

⁴⁸² Balogh István: Az eddigi egyházi politikával szakítani kell. In: Katolikus papok a békéért. A katolikus papok 1950. augusztus 1-i országos értekezletén elhangzott beszédek és elfogadott határozatok. Budapest, 1950. 20.

⁴⁸³ A pápi békemozgalom létrejöttének politikai következményeiről: Gergely Jenő: A katolikus egyház Magyarországon. 1944–1971. Budapest, 1985. 123–146. és Pál József: Békepapok. Katolikus békepapok Magyarországon. 1950–1989. Budapest, 1995. 9–112.

⁴⁸⁴ A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai 1949–1965 között. Borovi József gyűjtésének felhasználásával összeáll. Balogh Margit. (a továbbiakban: MKPKT, 2008) 1. köt. Budapest–Szeged, 2008. 300–301.

december 14-én a Népköztársaság Elnöki Tanácsban betöltött tagságáról mondott le. Időközben a lakásán fölhalmozott műkincsgyűjteménye – benne festmények, szobrok, szőnyegek, bútorok, csillárok – nagy részét lefoglalták és beszállították a Szépművészeti Múzeumba.

Balogh ekkor ismét fölvette a kapcsolatot Hamvas Endre csanádi püspökkel, s az engedélyét és támogatását kérte a csanádi egyházmegyébe való visszatéréshez. A püspök – miután Balogh kijelentette: szakít a politika világával – a szőregi, illetve az apátfalvi plébániára való kinevezést vetette föl.⁴⁸⁵ Az ügy még a püspöki kar 1951. június 15-i értekezletén is előkerült, ahol Hamvas megerősítette a főpapoknak, hogy „Balogh teljesítette a feltételeket: lemondott tanácselnökségi tagságáról – képviselőségről – békepapok mozgalmáról.”⁴⁸⁶ Plébániát kér.”⁴⁸⁷

Egy 1951. június 7-én kelt államvédelmi jelentés szerint – nem túlságosan hízelgő módon – „Balogh Istvánról a papi Békebizottságban úgy vélekedtek, hogy előállításának oka nyilván gazdasági természetű. Olyan vélemények is voltak, hogy lelepleződött kétkulacsos politikája és ő volt az, aki a Papi Békebizottságról adatokat szolgáltatott a püspököknek. Neki tulajdonították, hogy több bizalmas adat került ki a bizottság munkájából és többen bizalmatlanok személyével kapcsolatban.”⁴⁸⁸

S hogy Balogh páter politikai pályafutásának 1951 júniusára elérkezett a vége, azt az imént idézett dokumentum is megerősíti, amely szerint „Balogh István személyével sem az egyház, sem a polgári politikusok körében említésre méltóan nem foglalkoznak”.⁴⁸⁹

Ennek ellenére az Államvédelmi Hatóság felügyelet alatt tartotta, s elhatározta a fővárosból való eltávolítását. Előbb a Budapesttől negyven kilométerre fekvő Pest megyei Bold községbe akarták internálni, végül Kemencét jelölték ki számára tartózkodási helyül. Hivatalosan lelkipásztori szolgálatot látott el a faluban.⁴⁹⁰

---

⁴⁸⁵ Haas György, 2010. 172.

⁴⁸⁶ Balogh István országgyűlési mandátumáról 1951. június 8-án mondott le, az elnöki tanácsnak azonban még 1951. december 14-ig tagja volt.

⁴⁸⁷ MKPKT, 2008. 1. köt. 352–353.

⁴⁸⁸ ÁBTL 3.1.5. O – 10973. 72.

⁴⁸⁹ ÁBTL 3.1.5. O – 10973. 72.

⁴⁹⁰ Vö. Izsák Lajos hozzászólása Gergely Jenő előadásához. In: Gergely Jenő: A katolikus egyház Magyarországon 1944 után. Budapest, 1991. 29–30.

Budapestre csak három évvel később, Nagy Imre első miniszterelnöksége és az „új szakasz” politikájának meghirdetése után térhetett vissza.

VI. EPILOGUS

Balogh István 1954 nyarán térhetett vissza Kemencéről Budapestre. A fővárosban a lakásán Nagy Imre miniszterelnök személyesen kereste föl, s elvitte neki *Egy évtized. Válogatott beszédek és írások* (1954) című kétkötetes munkájának dedikált példányait.⁴⁹¹ Balogh páter hivatalosan 1954 és 1957 között a budapesti Thököly úti, egykori domonkos rendi Rózsafüzér Királynéja templom templomigazgatója volt.

Korábbi kisgazda képviselőtársa, Ortutay Gyula 1954. augusztus 31-i naplóbejegyzésében írta, hogy „Balogh páter feltűnt Pesten: itt lesz plébános, s Oltványi⁴⁹² véletlenül találkozott is vele a Pilvaxban: a vén szélhámos ismét jókedvű és sejtelmesen kacshintgat.”⁴⁹³ Ugyanő két hónappal később, a Hazafias Népfrent kétnapos kongresszusa után, 1954. október 26-án a következőket jegyezte föl: „Ott ült a párt két szárnya, s a pártonkívüli pártok képviselői, még Balogh páter terjedelmes mosolya is kivirított, Dinnyés is oda-odadöcögött a büféasztalhoz egy feketét meginni, egy virsliért.”⁴⁹⁴

Balogh az 1956-os forradalomban és szabadságharcban nem vett részt, viszont annak bukása után följánlotta szolgálatait az új politikai vezetésnek, ám a Kádár János vezette kormány visszautasította. Formális szerepet vitt a papi békemozgalomban, tényleges politikai tevékenységet azonban nem folytatott.

1957-es nyugdíjba vonulása után 1962-től halálig a pesti Váci utcai Szent Mihály templom (volt angolkisasszonyok temploma) templomigazgatója volt. Ezekben

---

⁴⁹¹ BIV

⁴⁹² Oltványi Imre (1893–1963) művészettörténész, kisgazda politikus, 1945 júniusa és decembere között pénzügyminiszter, utána 1946 júliusáig a Pénzügyintézet Központ elnöke, később berni nagykövet, majd a Szépművészeti Múzeum főigazgatója.

⁴⁹³ Ortutay Gyula: Napló. 1. köt. 1938–1954. Szerk. Markó László. Budapest, 2009. 533.

⁴⁹⁴ Uo. 541.

az években Paskai László – akkor fiatalabb paptársa – megkérdezte tőle, hogy miért nem írja meg az emlékiratait. „Mert élni akarok” – hangzott a válasz.⁴⁹⁵

Balogh Istvánnak Hamvas Endre csanádi püspök 1962-ben a Szent Miklósról nevezett pordánymonostori címzetes apáti méltóságot adományozta. A magyar egyházi szokásjog alapján a címzetes apát akkoriban még olyan főpapi jelvényekkel – például infula, pásztorbot, mellkereszt, kesztyű – mutathatott be szentmisét, mint a püspök. Ezekén túl a liturgián kívül is viselhetett gyűrűt és drágakő nélküli mellkeresztet, valamint lila cingulust a rubinszínű gombokkal díszített fekete reverendához. Balogh páter a kortárs egyháziak szerint nagy örömmel mondott misét az előbb említett főpapi öltözetben és jelvényekkel, hangsúlyozva apáti méltóságát.⁴⁹⁶

1971 nyarán készítette el végrendeletét. Ebben tekintetét „az Örökkévalóság felé irányítva” fogalmazta meg akaratát. Örökösei Bajdik Andrásné Papp Magdolna (aki édesanyját ápolta), Vadovits Teréz (aki a házvezetésben segítette) és unokahúga, Berkes Illésné Balogh Viola voltak. A számára a betegek kenete szentségét kiszolgáltató papnak egy Szent Ferenc-ereklyét, az őt eltemető lelkésznek pedig egy antik Szűz Mária-képet szánt. A ferencesekre hagyott egy takarékbetétkönyvet, amely ezer csendes szentmise stóladíját fedezte, s amelyek bemutatását a halálát követően a lehető leghamarabb kívánta. Az egyházi temetés legegyszerűbb formáját kérte.⁴⁹⁷

Balogh István 1976. július 20-án hunyt el Budapesten (a halotti anyakönyvi bejegyzés szerint szívizomelhalásban).⁴⁹⁸ A farkasréti temető 19/1. parcellájában (1. sor 119.) helyezték örök nyugalomra.

---

⁴⁹⁵ Paskai László (*Szeged, 1927. május 8.) bíboros, kiérdemesült prímás, esztergomi érsek szóbeli közlése. 2011. április 12.

⁴⁹⁶ Barlay Ö. Szabolcs (*Kassa, 1919. október 31.) katolikus pap, egykori ciszterci szerzetes szóbeli közlése. 2009. szeptember 24.

⁴⁹⁷ A végrendelet szövegét közli: Haas György, 2010. 181–183.

⁴⁹⁸ BFL XXXIII. 1. a. 42. köt. Budapest, II. ker. 1976. Halotti anyakönyv [856–1700]. 1006.

VII. ÖSSZEGZÉS

Dolgozatomban különböző forrástípusok – központi kormányzati iratok, egyházi levéltári dokumentumok, visszaemlékezések, korabeli sajtótermékek – alapján igyekeztem bemutatni Balogh István politikai pályáját. Miközben természetesen az életrajzi kereteket és adatokat is ismertettem, munkám fókuszában 1944 decembere és 1951 decembere közötti politikai tevékenysége és 1944 vége és 1947 májusa közötti kormányzati szerepvállalása, illetve ezek előzményeként szegedi éveit álltam.

Szegedi lelkészi és várospolitikai munkásságának ismertetése mutatja, hogy Balogh páter már a Horthy-korszakban aktív közéleti szereplő volt, akinek politikai ambíciói igen hamar megmutatkoztak. Ennek megfelelően minden eszközzel be szeretett volna kerülni a városi törvényhatósági bizottságba, illetve különböző helyi terjesztésű lapok – *Szegedi Hírlap* és *Tanyai Újság* – kiadásával saját tevékenységét és politikai nézeteit osztotta meg a közvéleménnyel. Ezzel nemcsak a társadalmi nyilvánosság számára akart információkat biztosítani, de meghatározó és véleményformáló várospolitikai tényezővé is szeretett volna válni. Ezen törekvésében pedig nem válogatott a szövetségesekben: segítségét és lapját az 1930-as évek közepén éppúgy fölajánlotta a kormánypártnak, mint az ellenzéki Független Kisgazdapártnak.

Szegeden – még belvárosi segédlelkészként – kapcsolatba került a két világháború közötti politikai rendszer hivatalos ideológiája, a keresztény nemzeti gondolat megalapozóival: Bangha Béla jezsuita páterrel és az akadémikus Szekfű Gyula történészprofesszorral. 1929-ben doktori címet szerzett a szegedi egyetem, amely egyaránt mutatja a doktorátussal járó társadalmi presztízs iránti igényét, illetve tudományos ambícióit. Aligha véletlen, hogy doktori értekezésének szövegezésékor írt levelet Szekfűnek, amelyben az őt Szegeden ért támadásokról tájékoztatta.

Balogh István disszertációjában tizenhatodik század eleji velencei követjelentéseket adott közre magyarul, amelyeket jegyzetekkel és bevezető tanulmánnyal látott el. A *Velencei diplomaták Magyarországról. 1500–1526* című munka időtállóan bizonyult, hiszen a korszakkal foglalkozó kutatók napjainkban is elismeréssel hivatkoznak rá.

Balogh páter az 1930-as–1940-es években Szeged-Alsóközpont – a mai Mórahalom város – plébánosa volt. A Duna–Tisza-közi Homokhátság tanyavilága lelkészeként egészen más kihívásokkal találkozott, mint a szegedi belvárosban. A levéltárakban fennmaradt iratok tanúsága szerint itt is – mint később szintén, életútja bármely állomásán – legjobb tudása és lehetőségeinek maximális kihasználásával dolgozott. Ebben a közösség szolgálatának eszménye mellett személyes érdekei is szerepet játszottak. Lelkipásztori problémákat – a fiatal jezsuita atyák lelkipásztori ellátásba való bevonásától a tanyavilágban fölbukkanó kisegyházak kérdéséig – akkoriban éppúgy igyekezett megoldani, mint szerepet vállalni a parlamenti választások helyi kampányában, de a szociális igazságtalanságok felszámolására a polgármesterrel vagy a főispánnal is hajlandó volt vitába szállni a nyilvánosság előtt.

1944 novemberében szinte véletlenül vált az országos politika szereplőjévé. Amikor Szegeden – mint a szovjet megszállás alá került első magyar nagyvárosban – megindult a politikai élet újjászervezése, ő képviselte a Független Kiszgazdapártot a pártközi tárgyalásokon, s egykori lapját, a *Délmagyarországot* is a formálódó kormánykoalíció szolgálatába állította. Jó időben volt tehát jó helyen, s 1944 decembere és 1945 áprilisa között nemcsak a kiszgazdapárt helyi szervezetének, de a Szegedi Nemzeti Bizottságnak és a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontnak is elnöke volt.

1944 decemberében előbb az Ideiglenes Nemzetgyűlés képviselőjévé választották, majd az Ideiglenes Nemzet Kormány miniszterelnöke, dálnoki Miklós Béla mellett vezette a miniszterelnöki hivatalt. Ezt a posztot később Tildy Zoltán és Nagy Ferenc kabinetjében is betöltötte. A kortársak szerint a kormányban – a talán Nagy Ferenc kivételével nem túl erőskezű miniszterelnökök mellett – jelentős befolyásra tett szert, s az államigazgatásban is pozícionálta saját híveit (például Bojta Bélát, a Népbírószágok Országos Tanácsának elnökét, vagy Pálffy György szegedi főispánt).

Balogh István államtitkárként számos fontos területért felelt. Hozzá tartoztak 1944 végétől 1945 áprilisáig a sajtóügyek és a papírellátás kérdései, amelyek révén a pártvezetők gyakran fordultak hozzá lapengedélyekért, illetve a pártorgánumok számára megfelelő mennyiségű nyomdai papírért. Persze ekkoriban nem feledkezett meg saját újságjainak – *Magyar Nemzet*, *Mai Nap* – papírellátásról sem. Ezek a lapok – az 1950-es államosításig –végig rendelkezésére álltak. Egyetlen volt a koalíciós évek politikusai közül, akinek nem pártérdekeket, hanem saját érdekeit szolgáló hírlapjai voltak.

A koalíciós évek legelején érdekelttségi körébe tartozott még a szegedi megjelenésű *Délmagyarország* is, amelynek 1944 novembere és 1945 áprilisa között szerkesztőbizottsági tagja is volt, s amelynek hasábjain – államtitkári kinevezése előtt – több politikai tárgyú írása (például a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front alapelveiről vagy a békekötés föltételeiről és körülményeiről) is megjelent.

Balogh páter 1944 végétől 1949 májusáig tagja volt a törvényhozás politikai bizottságának. 1945-ben ő terjesztette elő a testületnek – mint annak titkára – a fölbirtokreform végrehajtásával kapcsolatos azon igényeket, amelyekben a földtulajdonosok politikai (például németellenes és antifasiszta tevékenység) érdemeikre hivatkozva kérték birtokuk megtartását, illetve azok mentesítését a fölbirtokreform végrehajtása során való fölhasználás alól. Ebben a minőségében volt szerepe a veszprémi és a székesfehérvári püspöki uradalom mentesítésének engedélyezésében is.

A miniszterelnöki hivatalt vezető államtitkárként természetesen közbenjárt a katolikus egyház érdekében is a kormánytagoknál: internált, vagy népbírószági eljárásban meghurcolt egyházi személyek ügyét éppúgy képviselte, mint ahogy politikai tanácsokkal segítette a főpapokat. 1944 végétől kezdve igyekezett közvetíteni az újonnan szerveződő állam és a katolikus egyház között. Emiatt voltak konfliktusai is egyházi előljáróival, hiszen a katolikus felsőklérus nem nézte jó szemmel, hogy sürgeti előbb a köztársasági államforma egyházi részről való üdvözlését, később az állam és egyház közötti mielőbbi megegyezést. 1948 nyarára a Balogh páter és a katolikus egyház vezetése közötti konfliktus odáig fajult, hogy püspöke fölfüggesztette papi szolgálatának gyakorlásában.

Balogh István 1947 májusában távozott a miniszterelnökségi államtitkári székből. Három hónappal később pedig szakított a Független Kisgazdapárttal is – amelynek 1947 elejétől országos főtitkára volt – és új önálló politikai formációt hozott létre, a Független Magyar Demokrata Pártot, amelyet a korabeli köznyelv egyszerűen Balogh Pártnak hívott (ez még a szervezet hivatalos fejléces papírjain is megjelent).

A párt heterogén politikai csoport volt, hiszen frakciójában helyet kapott a szegedi ellenforradalmi kormány volt miniszterelnöke P. Ábrahám Dezső éppúgy, mint a Nemzeti Parasztpárt egykori főtitkára, Kovács Imre (aki a képviselőcsoporton belül a néhány hívéből álló független parasztpártiak csoportját vezette). Az 1947. augusztusi országgyűlési választásokon alig több mint ötszázalékos eredményt elérő, s így a törvényhozásba tizennyolc képviselőt juttató Független Magyar Demokrata Párt

frakcióját azonban elsősorban Balogh régi politikai szövetségesei – például Parragi György, Kunszery Gyula, Hegedűs Gyula – alkották.

Balogh pártja keresztény alapokon álló polgári pártként – az 1945-ös Független Kisgazdapárt által képviselt értékek letéteményesként – határozta meg magát. Programjában demokratikus elveket vallott, s sürgette az Apostoli Szentszékkal való diplomáciai kapcsolatok rendezését. Ezek a hangzatos jelszavak ugyan a polgári ellenzéki pártok sorába utalták a Független Magyar Demokrata Pártot, amely azonban 1947 őszétől már – nyíltan vállaltan – „mérésékelt ellenzéki”, illetve „lojális ellenszéki” szerepet játszott. Így Balogh Istvánt és képviselőtársait hamar a kormány támogatói közé sorolta a közvélemény, noha maga Rákosi Mátyás volt az, aki többször hangoztatta, hogy Balognak és pártjának nincs helye a koalícióban.

Balogh és szervezte 1949-ban csatlakozott a Magyar Függetlenségi Népfronthoz. A páter ismét országgyűlési mandátumhoz jutott, de tagja lett a kollektív államfői testületnek, a Népköztársaság Elnöki Tanácsának is. 1950-ben szerepet vállalt a békepapi mozgalom megszervezésében. Politikai pályája 1951 júniusában ért véget, amikor rövid vizsgálati fogság után kitelepítették Budapestről és Kemencére költöztették, ahol formailag helyettes plébánosként szolgált. 1951 júniusában parlamenti képviselői megbízásáról, 1951 decemberében elnöki tanácsi tagságáról mondott le.

Balogh páter alakja a köztudatban a kommunista állammal elvtelenül együttműködő lelkész jelképévé vált, míg mások – s ő maga is így vélekedett saját magáról – úgy gondolják, politikai pályáján a (kiépülő) kommunista rendszer és a katolikus egyház elvei és elvárásai között próbált egyensúlyozni – több-kevesebb sikerrel.

Tevékenységét egykori politikustársai is eltérően ítélik meg.

Horváth János – aki 1945 novemberétől 1947. januári letartóztatásáig kisgazda nemzetgyűlési képviselő volt – szerint Balogh nem szerette sem a szovjet megszállókat, sem az egypártrendszer kiépítésére törekvő kommunistákat, de az elsők között látta be, hogy a magyar politikusoknak – ha pozíciójukat meg akarják tartani – nincs más választása, mint a velük való együttműködés.

Úgy vélte ugyanis – emlékszik vissza Horváth János –, hogy politikai posztokról jobban lehet képviselni a keresztény egyházak érdekeit és a polgári politika értékeit.

Horváth szerint Balogh keresztény és nemzeti elkötelezettségű volt, ám realpolitikusként alkalmazkodott a körülötte kialakuló helyzethez.⁴⁹⁹

Merőben másként látta Kovács K. Zoltán – 1947 szeptemberétől 1949. februári emigrálásig a Demokrata Néppárt országgyűlési képviselője –, aki fiatal parlamenti képviselőként kifejezetten tartott Balogh pátertől. Az ellenzéki pártok képviselői ugyanis úgy tartották, hogy aki vele barátkozik, vagy szövetkezik, az könnyen bajba kerülhet, s úgy tudták, igazából nem élvezi sem a baloldali, sem az ellenzéki pártok bizalmát, pártját pedig csak az érdekszövetség tartja össze.

Kovács K. Zoltán opportunistá, a hatalomért mindenre képes politikusként emlékezett Baloghra, akit ezen tulajdonsága alapján Ortutay Gyulához, illetve Dobi Istvánhoz hasonlított.⁵⁰⁰

Balogh páter érdekes és megkerülhetetlen alakja huszadik századi történelmünknek. Értekezésemben egyházi és politikai pályájának – életének az 1920-as évek végétől 1951-ig tartó periódusa – áttekintésével igyekeztem a róla alkotott – mint láttuk, meglehetősen sematikus – képet árnyalni.

Tény, hogy okos, ravasz és jó helyzetértékelő képességgel megáldott politikus volt, aki a Horthy-korszak kormánypártjával, a koalíciós évek eltérő ideológiai alapállású politikai erőivel és az államszocializmus rendszerének alakítóival is jó kapcsolatot tudott kialakítani. A magyar katolikus egyház vezetése ugyanakkor nem nézte jó szemmel papja állandó simulását az éppen aktuális hatalmi tényezőkhöz, s ezért alapvetően nem támogatta politikai tevékenységét.

Balogh köré már életében legendárium szövődött. Sokan tudtak pártalanul gazdag gyűjteményéről, amelyben értékes bútorok, szőnyegek, órák mellett szobrok és festmények is helyet kaptak: többek között olyan magyar klasszikusok, mint Mednyánszky László, idősebb Markó Károly, Benczúr Gyula és Rippl-Rónai József alkotásai. Emellett a budapesti művészvilágban is ismert volt. Házába bejáratos volt Csók István, Szőnyi István, Kisfaludi Stróbl Zsigmond, Márai Sándor, Tamási Áron és Zilahy Lajos is.⁵⁰¹

---

⁴⁹⁹ Horváth János (*Cece, 1921. november 7.) szóbeli közlése. 2007. augusztus 28.

⁵⁰⁰ Kovács K. Zoltán (Magyaróvár, 1924. március 27. – 2008. március 6.) szóbeli közlése. 2007. április 21.

⁵⁰¹ Korányi András, 1995. 325–327.

Doktori értekezésemben Balogh István életrajzához és politikai pályáivéhez közöltem adatokat, amelyek alapján talán könnyebben megérthetjük és értékelhetjük Balogh páter – meglehetősen ellentmondásos – politikai szerepvállalását.

VIII. FELHASZNÁLT FORRÁSOK, IRODALOM

Források

Magyar Országos Levéltár

XVIII-5 Ideiglenes Nemzetgyűlés Politikai Bizottságának iratai

XIX-A-1-j Miniszterelnökség iratai. Általános iratok (1944–1945)

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára

3.1.5. O–10973 Dr. Balogh István objektum dossziéja

3.1.9. V–700/44 A Mindszenty-ügy vizsgálati dossziéja

Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár

274. fond A Magyar Kommunista Párt iratai (1944–1948)

283. fond A Szociáldemokrata Párt iratai (1944–1948)

Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára

Fond 7 Magyar Szemle Társaság iratai

Fond 191 Korcsmáros Nándor iratai

Csongrád Megyei Levéltár

IV. B. 1402. a. Szeged város törvényhatósági bizottságának jegyzőkönyvei

VIII. 2. Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar iratai

X. 58. Dugonics Társaság iratai

Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára

XI. 7. Az Első Kecskeméti Hírlapkiadó és Nyomda Rt. iratai

1. doboz 11. tétel (levelezés, 1930–1948)

XVII. 46. A Kecskeméti Nemzeti Bizottság iratai

Budapest Főváros Levéltára

XXXIII. 1. a. Állami anyakönyvi másodpéldányok levéltári gyűjteménye.
42. köt. Budapest, II. ker. 1976. Halotti anyakönyvek [856–1700].

Szeged-Csanádi Püspöki Levéltár

I. 1. a. Püspöki hivatal iratai. Egyházigazgatási iratok
IV. 8. Hagyatékok. Balogh István iratai

Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség

Balogh István visszaemlékezése
[Borovi József hagyatékából]

Sajtó

A Holnap

Délmagyarország

Ellenzék

Hazánk

Kis Újság

Magyar Nemzet

Népszava

Szabad Nép

Szegedi Napló

Szegedi Kis Újság

Vásárhely Népe

Világosság

Parlamenti naplók

- Az 1944. december 21-re Debrecenbe összegyűlt, majd később Budapestre összehívott Ideiglenes Nemzetgyűlés naplója, 1944–1945. Budapest, 1946.
- Az 1945. évi november 29-re összehívott Nemzetgyűlés naplója. 1945–1947. 1–8. köt. Budapest, 1946–1952.
- Az 1947. évi szeptember 16-re összehívott Országgyűlés naplója. 1947–1949. 1–5. köt. Budapest, 1948–1949.
- Az 1949. évi június hó 8-ra összehívott Országgyűlés naplója. 1949–1953. 1–2. köt. Budapest, 1950–1959.

Publikált források

- A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai 1949–1965 között. Borovi József gyűjtésének felhasználásával összeáll. Balogh Margit. 1–2. köt. Budapest–Szeged, 2008.
- A Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt határozatai. 1944–1948. Szerk. Rákosi Sándor, Szabó Bálint. Budapest, 1979.
- A magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság jegyzőkönyvei. 1945–1947. Szerk. Feitl István. Budapest, 2003.
- Dálnoki Miklós Béla kormányának (Ideiglenes Nemzeti Kormány) minisztertanácsi jegyzőkönyvei. 1944. december 23. – 1945. november 15. A–B. köt. Szerk., bev., jegyz.: Szűcs László. Budapest, 1997.
- Nagy Ferenc első kormányának minisztertanácsi jegyzőkönyvei. 1946. február 5. – 1946. november 15. A–B. köt. Szerk., bev., jegyz.: Szűcs László. Budapest, 2005.
- Nagy Ferenc második és harmadik kormányának minisztertanácsi jegyzőkönyvei. 1946. november 22. – 1947. május 31. A–B. köt. Szerk., bev., jegyz.: Szűcs László, G. Vass István. Budapest, 2008.
- Pártközi értekezletek. Politikai érdekegyeztetés, politikai konfrontáció. 1944–1948. S. a. r., jegyz.: Horváth Julianna, Szabó Éva, Szűcs László, Zalai Katalin. Budapest, 2003.

Schematismus venerabilis cleri dioecesis Csanádiensis pro anno Domini [1898 – 1947]
Tildy Zoltán kormányának minisztertanácsi jegyzőkönyvei. 1945. november 15. – 1946.
február 4. Szerk., bev., jegyz.: G. Vass István. Budapest, 2005.

Balogh István munkái

Balogh István: Velencei diplomaták Magyarországról. 1500–1526. Forrástanulmány.
Szeged, 1929.

Balogh István: Reálpolitika az egyház és az állam viszonyában. Balogh István öt cikke.
Budapest, 1948.

Balogh István: Az eddigi egyházi politikával szakítani kell. In: Katolikus papok a
békéért. A katolikus papok 1950. augusztus 1-i országos értekezletén elhangzott
beszédek és elfogadott határozatok. Budapest, 1950. 16–23.

Balogh István [visszaemlékezése]. Társadalmi Szemle, 30 (1970). 3. sz. 43–45.

Emlékiratok, naplók

Berey Géza: Hitler-allee. Budapest, 1979.

Kállai Gyula: A magyar függetlenségi mozgalom története. 1936–1945. Budapest,
1978.

Klebelsberg Kunoné: Életutunk. S. a. r.: Mária-földy Márton. Szeged, 1992.

Korányi András: Emléktöredékek. Budapest, 1995.

Kovács Imre: Magyarország megszállása. Budapest, 1990.

Mindszenty József: Emlékirataim. Vaduz, 1988.

Nagy Ferenc: Küzdelem a vasfüggöny mögött. 1–2. köt. Budapest, 1990.

Ortutay Gyula: Napló. 1. köt. 1938–1954. Szerk. Markó László. Budapest, 2009.

Rákosi Mátyás: Visszaemlékezések. 1940–1956. 1. köt. S. a. r., jegyz.: Baráth
Magdolna, Feitl István, Gyarmati György, Palasik Mária, Sipos Levente, Szűcs
László, T. Varga György. Budapest, 1997.

Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékiratai. 1918–1945. S. a. r., bev., jegyz.: Perneki
Mihály. Budapest, 1983.

Shvoy Lajos: Önéletrajz. Szerk., bev., jegyz.: Mózessy Gergely. Székesfehérvár, 2002.

Sulyok Dezső: Két éjszaka nappal nélkül. Ford. K. Vladár Edit. Budapest, 2004.

Vas Zoltán: Viszontagságos életem. Budapest, 1980.

Vas Zoltán: Akkori önmagunkról. Budapest, 1982.

Szakirodalom, feldolgozások

20. századi magyar történelem. Szerk. Pölöskei Ferenc – Gergely Jenő – Izsák Lajos. Budapest, 1997.

Az 1949. szeptember 16-ra összehívott országgyűlés almanachja. 1947. szeptember 16. – 1949. április 12. Főszerk. M. Kiss József, Vida István. Budapest, 2005.

A magyar parlament. 1944–1949. Szerk. Hubai László, Tombor László. Budapest, 1991.

Balázs György: Balogh István. In: Politikuspályák. Szerk. Sánta Ilona. Budapest, 1984. 233–243.

Balogh Margit: Elvetélt fordulatok az egyházpolitikában. Kísérletek a nemzeti katolikus egyház megteremtésére Magyarországon. In: Évkönyv. 1992. Szerk. Bak János. Budapest, 1992. 227–241.

Balogh Margit – Gergely Jenő: Egyházak az újkori Magyarországon. 1790–1992. Budapest, 1996.

Balogh Margit: Mindszenty József. Budapest, 2002.

Balogh Margit: Mindszenty József veszprémi püspök nyilas fogságban. In: Újragondolt negyedszázad. Tanulmányok a Horthy-korszakról. Szerk. Miklós Péter. Szeged, 2010. 233–248.

Balogh Margit: Mindszenty József prímás-érsek és az államforma kérdése 1945–1946-ban. Magyar Egyháztörténeti Vázlatok, 22. (2010) 3–4. sz. 111–126.

Balogh Sándor – Izsák Lajos: Pártok és pártprogramok Magyarországon. 1944–1948. Budapest, 1977.

Balogh Sándor: Parlamenti és pártharcok Magyarországon. 1945–1947. Budapest, 1975.

Balogh Sándor: Választások Magyarországon. 1945. A fővárosi törvényhatósági és a nemzetgyűlési választások. Budapest, 1984.

Bánfi Szilvia: Tragikus nyomdász sorsok, megsemmisült nyomdák. Magyar Könyvszemle, 121 (2005). 4. sz. 449–463.

- Bauquet, Nicolas: A Mindszentyzmus. In: A magyar jobboldali hagyomány. 1900–1948. Szerk. Romsics Ignác. Budapest, 2009. 534–555.
- Berend T. Iván: A szocialista gazdaság története Magyarországon. 1945–1968. Budapest, 1976.
- Berényi Sándor: A magyar népi demokratikus állam közigazgatása. 1944–1945. Budapest, 1987.
- Bölony József: Magyarország kormányai. 1848–1992. Budapest, 1992.
- Csanád egyházmegye jubileumi évkönyve. 1980. [Szerk. Szilas József.] Szeged, 1980.
- Csizmadia Andor: A nemzeti bizottságok állami tevékenysége. 1944–1949. Budapest, 1968.
- Csukovits Enikő: Források, műfajok, lehetőségek: a középkori Magyarország-kép elemei. Korall, 10 (2009). 38. sz. 5–29.
- Dancs József: Dobi István. In: Politikuspályák. Szerk. Sánta Ilona. Budapest, 1984. 100–112. 233–243.
- Donáth Ferenc: Demokratikus földreform Magyarországon. 1945–1947. Budapest, 1969.
- Erdő Péter: Plébánia és egyházközség a háború előtti Magyarországon. Magyar Egyháztörténeti Vázlatok, (1997). 3–4. sz. 91–97.
- Erős Vilmos – Gyimesi Pálma: Ifjabb Révész Imre levelei Szekfű Gyulához (1929–1937). Lymbus, 2009. Főszerk. Ujváry Gábor. Budapest, 2009. 233–258.
- Farkas Csaba: A szovjet megszállástól a fordulat évéig. In: Szeged története. 5. köt. 1945–1919. Szerk. Blazovich László. Szeged, 2010. 87–110.
- Fazekas Csaba: Kisegyházak és szektakérdés a Horthy-korszakban. Budapest, 1996.
- Feitl István – Palasik Mária: Magyar köztársaság. 1946. In: Demokratikus köztársaságok Magyarországon. Szerk. Feitl István, Gellériné Lázár Mára, Kende János. Budapest, 2007. 73–129.
- Föglein Gizella: Államforma és államfői jogkör Magyarországon. 1944–1949 Budapest, 1993.
- Föglein Gizella: Az államfő intézménye Magyarországon a második világháború után. Budapest, 1994.
- Föglein Gizella: Az államfői intézmény és a az Ideiglenes Nemzetgyűlés. In: Az Ideiglenes Nemzetgyűlés és az Ideiglenes Nemzeti Kormány. 1944–1945. Szerk. Feitl István. Budapest, 1995. 137–150.

- Földesi Margit – Szerencsés Károly: Halványkék választás. Magyarország – 1947. Budapest, 2001.
- Földesi Margit – Szerencsés Károly: A megbélyegzés hatalma. Pfeiffer Zoltán. 1900–1981. Budapest, 2003.
- G. Tóth Ilona: Szeged-Alsótanyától Mórahalomig. In: Mórahalom. A település földje és népe. Szerk. Juhász Antal. Mórahalom, 1992. 103–135.
- Gantner Péter: Egy elfelejtett államfő. Zsedényi Béla életpályája. Budapest, 2008.
- Gergely Jenő: A katolikus egyház Magyarországon. 1944–1971. Budapest, 1985.
- Gergely Jenő: Katolikus egyház, magyar társadalom. 1890–1950. Budapest, 1989.
- Gergely Jenő: Az 1950-es egyezmény és a szerzetesrendek feloszlása Magyarországon. Dokumentumok. Budapest, 1990.
- Gergely Jenő: A katolikus egyház Magyarországon 1944 után. Budapest, 1991.
- Giczi Zsolt: Szeged katolicizmusa az 1930-as években. Szeged, 1990–91. 12–13. sz. 20–27.
- Giczi Zsolt: Az 1938-as Szent István jubileumi év Szegeden. In: Tanulmányok Csongrád megye történetéből. 24. köt. Szerk. Blazovich László. Szeged, 1997. 67–160.
- Gyarmati György: A parlamentarizmus korlátai és annak következményei az Ideiglenes Nemzetgyűlés tevékenységére. In: Az Ideiglenes Nemzetgyűlés és az Ideiglenes Nemzeti Kormány. 1944–1945. Szerk. Feitl István. Budapest, 1995. 152–170.
- Gyurgyák János: Ezzé lett magyar hazátok... A magyar nemzeteszmé és nacionalizmus története. Budapest, 2007.
- Haas György: Diktatúrák árnyékában. Tildy Zoltán élete. Budapest, 2000.
- Haas György: Balogh páter. A huszadik század Fráter Györgye. Szeged, 2010.
- Habermann Gusztáv: Személy adattár a szegedi polgárcsaládok történetéhez. Szeged, 1992.
- Hal'ko, Jozef: A csehszlovák szakadár Katolikus Akció. Kommunista kísérlet a katolikus egyház nemzeti egyházzá formálására Csehszlovákiában. Esztergom–Piliscsaba, 2004.
- Horváth Etelka – Modok Balázs: A kiskunhalasi nyomdászat, sajtó és könyvkiadás történetéről. In: Kiskunhalas története. 3. köt. Szerkesztette Ö. Kovács József, Szakál Aurél. Kiskunhalas, 2005. 419–420.
- Hőgye Mihály: Hogyan mondott le Nagy Ferenc. In: Nagy Ferenc miniszterelnök. Szerk. Csicsery-Rónay István. Budapest, 1995. 90–100.

- Ignác Károly: Az 1945. évi választások Budapesten. In: Tiltott történelmünk 1945–1947. Szerk. Horváth János. Budapest, 2006. 44–55.
- Izsák Lajos: Polgári ellenzéki pártok Magyarországon. 1944–1949. Budapest, 1982.
- Izsák Lajos: A Keresztény Demokrata Néppárt és a Demokrata Néppárt. Budapest, 1985.
- Izsák Lajos: A koalíció évei Magyarországon. 1944–1948. Budapest, 1986.
- Izsák Lajos: Rendszerváltástól rendszerváltásig. 1944–1990. Budapest, 1998.
- Kádár Zsuzsanna: Az SZDP beolvasztása. In: Fordulat a világban és Magyarországon. Szerk. Feitl István, Izsák Lajos, Székely Gábor. Budapest, 2000. 271–280.
- Kanyó Ferenc: A Független Kisgazdapárt újjászerveződése Csongrád megye területén 1944–45-ben. In: A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1972–73. 1. köt. Szeged, 1973. 295–310.
- Kiss Mária Rita: Bangha Béla sajtókonceptiója politológiai szempontból. In: Állam és egyház a polgári átalakulás korában Magyarországon. 1848–1918. Szerk. Sarnyai Csaba Máté. Budapest, 2000. 146–156.
- Kisházi-Kovács László: A városi kegyuraság Szegeden. 1917–1948. Budapest–Szeged, 2001.
- Klettner Csilla: Balogh István páter politikai pályája. In: Korrajz, 2002. A XX. Század Intézet Évkönyve. Budapest, 2004. 96–127.
- Korom Mihály: A népi bizottságok és a közigazgatás Magyarországon. 1944–1945. Budapest, 1984.
- Korom Mihály: Magyarország Ideiglenes Nemzeti Kormánya és a fegyverszünet. Budapest, 1992.
- Korom Mihály: Az Ideiglenes Nemzetgyűlés és az Ideiglenes Nemzeti Kormány létrejöttének hazai és nemzetközi körülményei. In: Az Ideiglenes Nemzetgyűlés és az Ideiglenes Nemzeti Kormány. 1944–1945. Szerk. Feitl István. Budapest, 1995. 29–50.
- Kovács Tamás: Egy elfelejtett földreformtervezet 1945-ből. Archivnet. XX. századi történeti források, 2008. 5. sz. – http://www.archivnet.hu/pp_hir_nyomtat.php?hir_id=132 (A letöltés időpontja: 2011. november 19.)
- Lotz Antal: Glattfelder Gyula, az egyházfő és tudós. Vigilia, 48 (1983). 2. sz. 142–143.
- Lukács Tibor: A magyar népbírósi jog és a népbíróságok. 1945–1950. Budapest, 1979.

- M. Kiss József – Szabó Róbert: Balogh István. In: Az 1949. szeptember 16-ra összehívott országgyűlés almanachja. 1947. szeptember 16. – 1949. április 12. Főszerk. M. Kiss József, Vida István. Budapest, 2005. 30–31.
- M. Somlyai Magda: Szabadulás és magvetés. Az 1945-ös földreform történetéből. Budapest, 1961.
- M. Somlyai Magda: Földreform. 1945. Tanulmány és dokumentumgyűjtemény. Budapest, 1965.
- M. Somlyai Magda: Dinnyés Lajos. In: Politikuspályák. Szerk. Sánta Ilona. Budapest, 1984. 257–266.
- Miklós Péter: Város, egyház, társadalom. Tanulmányok a szegedi katolicizmus történetéről. Szeged, 2004.
- Miklós Péter: Balogh páter, a szeged-alsóközponti plébános (1933–1946). Magyar Egyháztörténeti Vázlatok, 16 (2004). 3–4. sz. 125–154.
- Miklós Péter A páter és a hírlap. Balogh István politikai pályájának kezdetei és a Délmagyarország. In: A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Történeti Tanulmányok – Studia Historica. 10. kötet. Szerk. Zombori István. Szeged, 2007. 167–192.
- Miklós Péter Balogh István és a sajtóügyek (1944–1945). Belvedere Meridionale, 21 (2009). 3–4. sz. 53–60.
- Miklós Péter: A Kecskeméti Lapok a koalíciós években (1944–1949). In: A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Történeti Tanulmányok – Studia Historica. 13. kötet. Szerk. Zombori István. Szeged, 2010. 377–388.
- Miklós Péter: A koalíciós évek állama. 1944–1945. In: A magyar állam története. 1711–2006. Szerk. Szabó Pál Csaba. Szeged, 2010. 205–222.
- Miklós Péter: Máriavita ókatolikus püspöki pásztorlevél 1945-ből. Magyar Egyháztörténeti Vázlatok, 22 (2010). 1–2. sz. 159–168.
- Miklós Péter: A szegedi bölcsészkar Radnóti Miklós diákéveiben. Tanulmányok Radnótiról, kortársairól és a szegedi egyetemről. Szeged, 2011.
- Miklós Péter: Balogh István és a földreform. Acta Universitatis Scientiarum Szegediensis. Acta Historica. Tomus CXXXIII. Szerk. Marjanucz László. Szeged, 2011. 51–60.
- Molnár Antal – Szabó Ferenc SJ: Bangha Béla SJ emlékezete. Budapest, 2010.
- Nehéz esztendőkről krónikája. 1949–1953. Szerk. Balogh Sándor. Budapest, 1986.

- Pál József: A Hitvallás története. Szegedi Könyvtári Műhely, 26–28 (1987–89). 1–4. sz. 80–115.
- Pál József: Békepapok. Katolikus békepapok Magyarországon. 1950–1989. Budapest, 1995.
- Palasik Mária: A jogállamiság megteremtésének kísérlete és kudarca Magyarországon. 1944–1949. Budapest, 2000.
- Palasik Mária: Kovács Béla. 1908–1959. Budapest, 2002.
- Papp Gyula: Az igazoló eljárások és a háborús bűnök megtorlása 1945 után Magyarországon. Aetas, 24 (2009) 2. sz. 162–179.
- Pelle János: Balogh páter, a koalíció „szürke eminenciása” Valóság, 54 (2011). 4. sz. 92–96.
- Péter László: A szerette város. Írások Szegedről. Budapest, 1986.
- Péter László: A Város cselédje. Válogatott írások. Szeged, 2006.
- Pintér István – Szabó Bálint: A népfrontmozgalom Magyarországon. Történeti áttekintés. Budapest, 1978.
- Rákosi Mátyás: A békéért és a szocializmus építéséért. Budapest, 1951.
- Rákosi Sándor: Az MKP és az MDP szervezeti felépítése. 1944–1956. Budapest, 1968.
- Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. Budapest, 2000.
- Romsics Ignác: Az 1947-es párizsi békeszerződés. Budapest, 2006.
- Ruszoly József: Három borsodi örökgyógyó. Palóczy László, Szemere Bertalan, Zsedényi Béla. Miskolc, 1992.
- Ruszoly József: A Város és polgára. Szeged, 1999.
- Szakács Sándor: Nagy Ferenc. In: Nagy Ferenc miniszterelnök. Szerk. Csicsery-Rónay. Budapest, 1995. 35–43.
- Szeghalmi Elemér: Keresztény küzdelmek és megtorpanások. Az Új Ember 1945–1956 között. Budapest, 2000.
- Szerencsés Károly: Predesztinált választások. 1947. In: A magyar parlament. 1944–1949. Szerk. Hubai László és Tombor László. Gulliver Kiadó, Budapest, 1991. 105–142.
- Szerencsés Károly: Petíciós per. 1947. Valóság, 47 (2004). 12. sz. 43–49.
- Szerencsés Károly: A nemzeti demokráciáért. Sulyok Dezső. Pápa, 1997.
- Tamasi Mihály: A szegedi gazdapolitikus, Nagyiván János. 1893–1961. Szeged, 2009.
- Tóth István: A Nemzeti Parasztpárt története. 1944–1948. Budapest, 1972.

- Urbán Marianna: Balogh István politikája és publicisztikája 1944–1946-ban. Szeged, 2006. Szakdolgozat. (Kézirat, SZTE BTK.) Témavezető: Miklós Péter.
- Vida István: A Független Kisgazdapárt politikája. 1944–1947. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976.
- Vida István: Koalíció és pártharcok. Budapest, 1986.
- Vida István – Vörös Vince: A Független Kisgazdapárt képviselői. 1944–1949. Budapest, 1991.
- Z. Karvalics László: A malacvilágosság ideje... Fél százéves sajtótanulások nyomában. A sajtószabadság korlátai. 1944–1948 In: A hír értékei. Szerk. Csermely Ákos, Sükösd Mihály. Budapest, 2001. 105–118.

Adatközlők (oral history interjúk)

- Barlay Ö. Szabolcs (*Kassa, 1919. október 31.) katolikus pap, egykori ciszterci szerzetes.
2009. szeptember 24.
- Gyulay Endre (*Battonya, 1930. szeptember 17.) kiérdemesült szeged-csanádi püspök.
2010. október 6.
- Horváth János (*Cece, 1921. november 7.) közgazdász, politikus. 1945 novemberétől 1947. januári letartóztatásáig kisgazda nemzetgyűlési képviselő.
2007. augusztus 28
- Kovács K. Zoltán (Magyaróvár, 1924. március 27. – 2008. március 6.) agrárszakértő, politikus. 1947 szeptemberétől 1949. februári emigrálásig a Demokrata Néppárt országgyűlési képviselője.
2007. április 21.
- Paskai László (*Szeged, 1927. május 8.) bíboros, kiérdemesült prímás, esztergom-budapesti érsek.
2011. április 12.

IX. FÜGGELÉK

BALOGH ISTVÁN PARLAMENTI BESZÉDEIBŐL (DOKUMENTUMKÖZLÉS)

Balogh István 1944 és 1947 között a parlamentben csak ritkán szólalt föl. Általában csak technikai, illetve ügyrendi kérdések kapcsán beszélt (például válaszában a kormányfő nevében egy interpellációra, vagy egy politikai bizottsági határozat ismertetése).

Balogh páter itt közölt parlamenti felszólalásai az 1947 utáni időszakból valók. Korábban álláspontját a kormányüléseken, a pártközi értekezleteken, illetve a sajtó nyilvánossága előtt fejtette ki. Az államtitkári székből való távozása után politikai működésének hangsúlyosabb terepe lett – továbbra is aktív publicisztikai tevékenysége mellett – a törvényhozás.

Az első beszéd 1947. október 28-án hangzott el, amikor még a Magyar Függetlenségi Párt politikusai – Pfeiffer Zoltán és képviselőtársai – is ott ültek az ülésteremben. Balogh – „lojális ellenzéki” beszédmódban fogalmazott – felszólalása bekiabálásokra sarkallta az ellenzéki képviselőket. Ekkor még formálisan szabadon nyilváníthattak véleményt a képviselők.

A dokumentumközlésben olvasható további három beszéd már a pártállami struktúra kiépülése utáni időkből való. Látszik rajtuk, hogy tartalmukat előre egyeztetették, s az országgyűlési naplót olvasva az is egyértelművé válik, hogy a felszólalások tartalmában nincs különbség (mind üdvözli a kormány döntéseit), inkább csak a megközelítésben vannak eltérések (így például egy-egy törvényjavaslat esetében különböző társadalmi rétegek reprezentánsai – munkás, szövetkezeti fölműves, értelmiségi stb. – kaptak szót, Balogh páter ilyenkor a polgári politikus, illetve a keresztény lelkész karaktert töltött be). A törvényhozás működése 1949 őszétől szinte jelképpé vált, hiszen az érdemi jogalkotás szerepkörét a Népköztársaság Elnöki Tanácsa vette át, s a parlament üléstermében érdemi politikai munka nem folyt.

Balogh páter parlamenti beszédeit értelmező és magyarázó jegyzetekkel láttam el.

1.

A kormány rendeletalkotásra való felhatalmazásáról

Balogh István felszólalása

*az országgyűlés 12. ülésén 1947. október 28-án kedden*⁵⁰²

Balogh István (md)⁵⁰³: T[isztelt]. Országgyűlés! (*Halljuk! Halljuk!*) A Független Magyar Demokrata Párt, mind a pénzügyi, mind az általános kormány felhatalmazásokat azok természeténél fogva politikai kérdésnek tekinti, tehát ellenzéki álláspontjánál fogva feltétel nélkül meg nem szavazhatja. Annak a felelősségnek tudatában azonban, amely az országgyűlés minden pártjai külön-külön is terheli a Független Magyar Demokrata Pártnak az az elhatározása és álláspontja, amit az országgyűlés színe előtt kifejezésre juttatni szerencsém van, hogy csak olyan feltétel mellett szavazza meg a felhatalmazást, ha intézményes biztosítékot kap arra, hogy a kormányzásban az országgyűlés alkotmányos befolyása érvényre jut.⁵⁰⁴

Pártunk a választási kampány megindulása óta állandóan azt hirdette – és ez az állás-pontja változatlan ma is – hogy konstruktív ellenzék kíván lenni, olyan ellenzéke tehát a kormánynak, amely nem a mindenáron való ellenzékieskedés céljából gördít a kormányzás elé akadályokat, hanem igyekszik azt a lehetőséghez képest befolyásolni és irányítani.

Amint azt pártunk szónoka már a bizottságban kifejezésre juttatta, hajlandók vagyunk a felhatalmazást megszavazni abban az esetben, ha a kormány olyankor, amikor a parlament bármely oknál fogva együtt nem lehet, annak pótlására az országgyűlés politikai bizottságát veszi igénybe. Semmiképpen nem tudom osztani

---

⁵⁰² Az 1947. évi szeptember 16-re összehívott Országgyűlés naplója. 1947–1949. 1. köt. Budapest, 1948. 1947. szeptember 16. – 1949. november 24. 543–557.

⁵⁰³ A szövegben előforduló pártok nevének rövidítései: dn – Demokrata Néppárt, f – Magyar Függetlenségi Párt, kg – Független Kisgazdapárt, kp – Magyar Kommunista Párt, md – Független Magyar Demokrata Párt, szd – Szociáldemokrata Párt.

⁵⁰⁴ Az 1947. évi XXVI. törvény meghosszabbította 1948 áprilisának végéig kormány felhatalmazását rendeletek alkotására, amelyeket azonban a törvényhozás politikai bizottságának is – igaz, utólag – jóvá kellett hagynia.

Kállai Gyula⁵⁰⁵ képviselőtársamnak azt az álláspontját, amely szerint ő a parlamenti bizottságokat vagy albizottságokat jelentőségükben leértékeli. Tudniillik a parlamenti bizottságokat, albizottságokat maga az országgyűlés küldi ki a saját maga képviselőjére, tehát ugyanazon milliók nevében és megbízásából, amely milliók akarata hozta létre magát az országgyűlést is. Ezzel lényegében nem mondok újat, csak elfogadom, magamévá teszem Barankovics István⁵⁰⁶ t[isztelt]. képviselőtársam véleményét, aki október 7-én elhangzott beszédében a következőket mondotta: „Ha pedig a kormány valaminő okból mégis szükségét látná a felhatalmazás meghosszabbításának, akkor azt kérjük, méltóztassanak fontolóra venni, hogy a törvényhozás szerepét legalább annyira kellene méltányolni, mint amennyiben az elmúlt rendszerek tették, amelyek az úgynevezett 36-os bizottságon keresztül biztosították a törvényhozás hatalmának részleges érvényesülését, illetőleg a törvényhozás ellenőri szerepét a rendeleti kormányzás terén.”

Valóban, az elmúlt rendszerek 33-as bizottságot, illetőleg később 36-os, majd 42-es bizottságot alakítottak, amely bizottságok olyankor, amikor a parlament összehívása vagy együtt tartása nehézségekbe ütközött, pótolták, helyettesítették, amennyire lehetséges volt, magát a parlamentet.⁵⁰⁷

Nekünk most talán külön bizottságot nem is kellene létesítenünk, mert hiszen megvan a politikai bizottság, amely éppen 36 tagú és a politikai bizottságban az ellenzék, bár arányánál némileg kisebb mértékben, mégis képviselve van, tehát a kormány rendeleti úton való kormányzása ezáltal megszűnik, és mégis valamilyen formában a parlamentáris elv is érvényre jut.

T[isztelt]. Országgyűlés! Ha valamely képviselő, különösen az ellenzék padsoraiban csak azokra az adatokra támaszkodhat, amelyeket az előadó úr ismertetni szíves volt, az ellenzékiségben csak megszilárdulhat és fokozottabb mértékben érzi, hogy itt nem csak kontrollra ellenőrzésre, hanem a lehetőséghez képest – és ezt ne vegye tőlem rossznéven Barankovics István t[isztelt]. képviselőtársam – fékre is

---

⁵⁰⁵ Kállai Gyula (1910–1996) kommunista politikus 1965 és 1967 között miniszterelnök, 1957-től 1989-ig a Hazafias Népfront Országos Tanácsának elnöke.

⁵⁰⁶ Barankovics István (1906–1974) kereszténydemokrata politikus, az 1947-es választásokon a – Magyar Kommunista Párt mögött – második legtöbb szavazatot megszerző Demokrata Néppárt főtitkára. 1949 februárjában emigrált.

⁵⁰⁷ A parlament politikai bizottsága a törvényhozás ülései között volt a politikai egyeztetés és döntéshozás fóruma.

szükség van. Ő nem vállalja a fék szerepét. Ez kissé hálátlan és persze népszerűtlen is. De ő azt mondja, hogy *(olvassa)*: „A fékezés taktikáját negatívnak tartjuk és nem tekintjük célravezetőnek. Ahogyan az autót – folytatja Barankovics – a hosszú meredek út után nem fékezéssel vezetjük le, hanem úgy, hogy a motort az első sebességre kapcsoljuk, mert máskülönben a fékek az állandó fékezésben kigyulladnak és elégnék, akként kell majd nekünk is a negatív fékezés helyett motorként bekapcsolódnunk a természetes folyamatba”.

Hát itt, az országgyűlésben arra kérem igen t[isztelt]. képviselőtársamat, Barankovics Istvánt, engedje meg felhívnom szíves figyelmét két körülményre. Az egyik az, hogy az ellenzéknek a motorhoz vajmi kevés köze van, ahhoz alig tud hozzáférközni. A motort vezetni és irányítani a sofőr feladata. E pillanatban, akármilyen legyen a véleménye Barankovics képviselőtársamnak, a sofőrt mégiscsak Dinnyés Lajosnak⁵⁰⁸ hívják *(Derűtség. – Pfeiffer Zoltán (f)*⁵⁰⁹: Kék taxi vagy szürke taxi? – *Egy hang a magyar demokratavárton: Kék taxi!*) Vannak, akik talán a zöld taxi után vágyódnak. *(Derűtség a kormánypártokon. – Pfeiffer Zoltán (f) gúnyosan: Igen, sőt a zöld autó és a rabomobil után is nagyon vágyódnak az emberek!)* A másik az, hogy azért a kormány a motort mégsem mindig a lejtőn viszi, hanem van útszakasz, ahol egyenes úton, sőt néha felfelé is viszi és ilyenkor a féknek alkalma van egy kicsit pihenni is és így csökken az a veszély, hogy a fék begyulladjon. *(Derűtség.)*

Nem is egészen reménytelen az ellenzék számára a fék szerepe, mert legyen szabad itt emlékezetébe idéznem Révai József⁵¹⁰ igen t[isztelt]. képviselőtársamnak egy cikkét, **(Zsedényi Béla (f)**⁵¹¹: Ő nem szereti a féket!) amelyet augusztus 10-én írt. **(Pfeiffer Zoltán (f):** Ő eléggé féktelen! – *Élénk derűtség)* Hát abban a szövegben, amelyet én felolvasok, pontosan az ellenkezője nyilvánul meg **(Pfeiffer Zoltán (f):** Nagy ritkaság!), de ezt is észre kell venni. **(Pfeiffer Zoltán (f):** Azért könnyű mást

---

⁵⁰⁸ Dinnyés Lajos (1901–1961) kisközgazdász politikus, 1947. május 31. és 1948. december 10. között miniszterelnök. Kormányfősége alatt következett be a „fordulat”, azaz a kommunista párt, illetve a Rákosi-csoport hatalomátvétele.

⁵⁰⁹ Pfeiffer Zoltán (1900–1981) a Független Kisgazdapárt jobbszárnyának emblematisztikus alakja, majd 1947 márciusától a Magyar Függetlenségi Párt elnöke. 1947 novemberében emigrált.

⁵¹⁰ Révai József (1898–1959) kommunista kultúrpolitikus és ideológus, 1947 októberében a Magyar Kommunista Párt parlamenti frakcióvezetője, a külügyi bizottság elnöke.

⁵¹¹ Zsedényi Béla (1894–1955) jogászprofesszor, 1944 decembere és 1945 novembere között az Ideiglenes Nemzetgyűlés elnöke. 1947-ben rövid ideig a Magyar Függetlenségi Párt országgyűlési képviselője. 1950-ben koncepció perben életfogytiglanra ítélték, a börtönben halt meg.

tenni!) Tehát augusztus 10-én ezt írta (*olvassa*): „Mi nem vagyunk mindenáron radikálisok, nem akarunk árkon-bokron át rohanni előre, azt sem ambicionáljuk, hogy minden kérdésben okvetlenül a mi álláspontunk legyen a legbaloldalibb; tudunk mi megfontoltak, sőt fontolva haladók is lenni; tudunk mi fékezni is, várni is”. Igaz, hogy Révai t[iszelt]. képviselőtársam a választások előtt írta, de gondolom, hogy ezt most is állja. (*Derűlttség. – Révai József (kp): Állja!*)

Az előadó úr az államháztartás 1946/47. évi képét erős optimizmussal színezte ki. Úgy tüntette fel, mintha a 3,8 milliárdos bevételben csak 360 millió kölcsön volna benne, tehát mintha a rendkívüli bevételekből csak ennyit kellene az összbevételeknél levonni, holott a 3,8 milliárdban a 380 millió kölcsönön kívül még 414 millió rendkívüli, tehát nem ismétlődő bevétel is szerepel, nevezetesen 245 millió felértékelési nyereség, 83 millió pénzverési nyereség és az amerikai kölcsönből való 44 millió. Ez mind benne foglaltatik. Ha ezeket mind levonjuk a 3,8 milliárdból, úgy, amint az előadó úr azt helyesen megtette a 360 milliós kölcsön tekintetében, akkor a valóságos kép a következő:

Az összes közigazgatási bevétel 3 837 millió, a nem ismétlődő rendkívüli bevételek 774 millió, a valódi közigazgatási bevétel tehát 3 040 millió. Ezzel szemben a közigazgatási kiadások 3 661 millió, vagyis a közigazgatási deficit összesen 600 millió. Ehhez az üzemek deficitje 109 millió, tehát összesen 700 millió a 360 millióval szemben. A beruházások – mindig a Gazdasági Statisztikai Tájékoztatóra hivatkozom, amelynek felelős szerkesztője Vas Zoltán⁵¹², a Gazdasági Főtanács főtitkára – a közigazgatási vonalon 121 milliót, az üzemeknél pedig 162 milliót, vagyis összesen 283 milliót tesznek ki. Az előadó úr tehát teljesen tévesen tünteti fel a dolgot úgy, mintha a beruházások fedeznék a deficitet, holott a deficit még ezeknek a beruházásoknak a levonása után is több mint 400 milliót tesz ki. Egyébként is nem lehet az összes beruházási kiadásokat vagyonszaporulatnak minősíteni, mert hiszen a mi számviteli rendszerünkben értékcsökkenési leírás nem történik és így – mondom – nem lehet minden egyes beruházást az állam vagyoni szaporulatának feltüntetni.

Az előadó úr ennél a pontnál hivatkozik arra, hogy a Számszék⁵¹³ jelenítése az ő értesülése szerint ezeket az adatokat pontosan fogja fedezni. Mi azonban még nem ismerjük a Számszék jelentését, tehát azt még figyelembe nem vehetjük. Nagyon

⁵¹² Vas Zoltán (1903–1983) kommunista gazdaságpolitikus, 1947-ben a Gazdasági Főtanács főtitkára. 1956 után történelmi ismeretterjesztő könyveket írt, illetve emlékiratain dolgozott.

⁵¹³ Számszék = Legfőbb Állami Számvevőszék.

örülünk, hogy a miniszterelnök úr ebben a pillanatban az 1944-es zárszámadásokat terjesztette elő, mert ez azt jelenti, hogy következnek az 1945-ösök és az 1946-osak és végül is az országgyűlés számára készülő kimutatások is majd idekerülnek elénk, s akkor tudunk majd részletesen és pontosan hozzászólni a kérdéshez. Már ideje volna a félévenként szokásos jelentéseket benyújtani.

Azokhoz a számokhoz, amelyekét az előadó úr augusztusra és szeptemberre vonatkozólag itt előadott, szintén nem tudunk hozzászólni érdemben, mégpedig azért, mert az előadó úr nem hivatkozik arra, hogy honnan veszi számadatait, tehát csak arra vagyunk utalva, hogy az általa ismert, de meg nem nevezett forrásokból vette és amíg mi is meg nem nézhetjük ezeket, addig álláspontunkat nem fejezhetjük ki, sem pro, sem kontra nem nyilatkozhatunk. Itt van például – ugyancsak a Gazdasági Statisztikai Tájékoztató írja – hogy a MÁSZ⁵¹⁴ támogatására ennyi meg ennyi, a NIK⁵¹⁵ támogatására ennyi meg ennyi. Nem tudjuk, hogy ebben a támogatásban tulajdonképpen mi foglaltatik, vajon ez csak a meglévő deficit-e, vagy pedig azon túlmenőleg is valami, amit e pillanatban még nem tudhatunk. Ismétlem, itt akkor tudunk majd nyilatkozni és állást foglalni, ha majd látjuk a számadásokat vagy legalább megtudjuk, hogy az előadó úr honnan vette a magáét és akkor azokat ellenőrizhetjük.

Nagyon örülök az előadó úr ama álláspontjának, hogy hátrányosnak tartja az előadó úr a tőkeképződés körüli nehézségeket és – úgy látom – itt valami bizalmi légkört akar teremteni, hogy az a tőke jobban képződjék. Már most megkérdezhetem, történt-e valami intézkedés tekintetben, hogy a Révai József képviselőtársam által csavargónak nevezett 200 millió forint beletorkolljék a gazdasági életbe. **(P. Ábrahám Dezső (md))⁵¹⁶**: Nem hiszem, hogy olyan nagyon torkoskodnék itt a tőke!) Tényleg szükséges, hogy a kormány mindent megtegyen abban az irányban, hogy a tőke bizalommal legyen, meg ne rettenjen, hogy a tőkét el ne riasszuk, mert a tőke visszavonulásának arányában fog emelkedni az a baj és veszedelem amely a kormányprogramból is kitűnik: a munkanélküliség. De amennyire helyeselni tudom, hogy a kormányprogram két pontban: a 11. és 12. pontban is foglalkozik a

---

⁵¹⁴ MÁSZ = Magyar Állami Szénbányák Rt.

⁵¹⁵ NIK = Nehézipari Központ

⁵¹⁶ Pattantyús Ábrahám Dezső (1875–1973) ügyvéd, politikus. 1919-ben a szegedi ellenforradalmi kormány miniszterelnöke, majd Huszár Károly kabinetjében belügyi államtitkár. 1946-ban a Magyar Szabadság Párt, egy évvel később a Független Magyar Demokrata Párt szervezésében vett részt. Élete végéig többször állt rendőrhatalom őrízete, illetve megfigyelés alatt.

munkanélküliség kérdésével és akar ezek szerint mindent megtenni, hogy ezt a veszedelmet csökkentse, ugyanúgy rá kell mutatnom arra, hogy csupán rendőrségi intézkedésekkel megjavítani a helyzetet aligha lesz lehetséges. (*Taps a magyar demokratapárton.*)

Rá kell itt mutatnom arra is, hogy még politikai okokból sem tanácsos olyan intézkedéseket tenni most, amelyeknek gazdasági eredménye és kihatása a munkanélküliséget növelik, amelyek tehát ha nem is ebben a pillanatban, de egy-két hónap múlva politikai veszedelmet hoznak, azoknak a csíráit rejtik magukban. (*Úgy van! Úgy van! a magyar demokratapárton.*) Nekünk tehát most kell megvizsgálnunk minden rendelkezést, azokat is, amelyeket kiadni politikai okokból szükségesnek tartunk, nem fognak-e úgy visszahatni, hogy a gazdasági problémák növelésével, speciel a munkanélküliség növelésével majd később fognak nagyobb mérvű politikai gondokat okozni. (*Úgy van! Úgy van! a magyar demokratapárton.*)

Már az anyagnak illetén tárgyalása is azt mutatja, hogy a felhatalmazási vitában túl sok politikum is foglaltatik és maga az egész komplexus bizony túl sok politikai problémát vet fel. Nem mondhatom például pénzügyi jellegűnek azt a tárgyalást, amely immár fél-végrehajtása tárgyában. (**Pfeiffer Zoltán (f)**: Van egy szitakötő pénzügyminiszterünk, aki folyton repül! – **Dulin Jenő (kg)**⁵¹⁷: Mit csináljon?) E pillanatban még nem tudjuk, hogy az ott létesítendő megállapodások milyen mértékben fogják érinteni anyagi helyzetünket. Meggyőződésem, hogy az a bizalmi légkör, amelyet a kormány Moszkva felé nagyon helyesen kialakítani igyekszik kedvezően befolyásolja az ott folyó tárgyalások menetét. A folyamatban levő tárgyalás volumenének felső határa azonban oly nagy, hogy a legkedvezőbb eredmény is, amelyre bizalommal számíthatunk, komolyan fogja befolyásolni pénzügyi helyzetünket.

Pénzügyi helyzetünk megszilárdításainak célja a kormányt a költségvetéssel kapcsolatban olyan rendelkezések kiadására is készíteni, amelyek nem pénzügyi, hanem politikai vonatkozásúak. Erre már az előbb is utaltam. A kormány programjának végrehajtásához szükséges gazdasági feltételek megteremtése szintén igényel olyan intézkedéseket, amelyeknek politikai jellege és kihatásai is vannak. Azt mondja a miniszterelnök úr éppen ezzel kapcsolatban, hogy „a hibák, amik vannak, minden téren kiküszöbölendők. Ehhez azonban a bizalmi légkört is helyre kell állítani, valamint a

---

⁵¹⁷ Dulin Jenő (1889–1959) kisközgazda, majd kommunista politikus. 1947-ben az igazságügyi minisztérium politikai államtitkára, a kormányrendeletalkotásra való fölhatalmazására vonatkozó törvény előkészítője.

munkafegyelmet minden vonalon.” (*Úgy van! Úgy van! az ellenzéken.*) Igen, a bizalmi légkör. Van valami mérges anyag a magyar politikai közéletben, a gazdasági életben is, amit ki kell küszöbölni. Ezt megtenni nem az ellenzék kötelessége, hanem a kormányé. Az ellenzék legfeljebb azt teheti meg, hogy segít megteremteni azokat az előfeltételeket, amelyek a kormánynak elvárt intézkedéseit könnyebbé tehetik. Mondjuk tehát: együttes küzdelem minden olyan jelenség ellen, amely az ország demokratikus, békés fejlődését akadályozza.

Pártomnak ezt a szándékát Maár Gyula⁵¹⁸ igen t[isztelt]. képviselőtársam talán olyannak fogja minősíteni, hogy újra alkalmazhatja hasonlatát arról az ellenzékéről, amely jégveréskor az eresz alá húzódik, míg ők, a valódi ellenzék, bátran viselik a jégverés megpróbáltatásait. Mi azonban vállaljuk ezt a megkülönböztetést, amint vállaltuk az egész választási kampány alatt a szélsőjobboldal felől állandóan „műellenzékinek” minősített ellenzéki álláspontot. Vállaljuk a „hatóságilag engedélyezett ellenzék” epitetonját⁵¹⁹ is, udvariasságból olyan hatóságok felé, amelyeknek a logika iránt kevés az érzékük. (*Derültség a magyar demokratapárton.*)

A népszerűségért valóban nem tettünk és nem teszünk egyetlen lépést sem, amellyel akadályoznók az ország sorsának további fejlődését, különösen pedig az újjáépítés tempóját. Mi is tudtunk volna a választási harc hevében légvárakat festeni hallgatóink elé (**Pfeiffer Zoltán (f):** Ki festett! – **Vásáry József (f)**⁵²⁰: Ezt mondja meg!) mi is tudtunk volna hiú, soha meg nem valósítható reményeket kelteni. (**Vásáry József (f):** Ki csinálta ezt! Tessék már konkrétan megmondani! – *Az elnök csenget.*) Úgy látszik, a lelkiismeret már jelentkezik. (*Derültség.* – **Vásáry József (f):** Tessék konkrétumot mondani, ne tessék nyálazni!) Bennünket azonban visszatartott az a súlyos felelősség, amellyel nemcsak választóinknak, hanem az egész országnak tartozunk. Mi tisztában voltunk és vagyunk a beszéd, a szó akusztikájával és rezonanciájával. M tudjuk, milyen hatása van az egyszerű lélekben annak, hogy a kormányt vagy a koalíciót kortescélokból túlságosan vagy éppen indokolatlanul támadjuk. Akkor mi is hozzájárultunk volna ahhoz, hogy a választók egy része a ratifikálás hallatára nyugat felé fordul és onnan már talán egy fehér ló körvonalait is megjeleníteni látja. (*Derültség.* –

---

⁵¹⁸ Maár Gyula (1894–1970) kisgazda, majd függetlenségi párti politikus. 1949-ben emigrált.

⁵¹⁹ Epitetonát = jelzőjét

⁵²⁰ Vásáry József (1890–1975) kisgazda politikus, 1946-ban földművelésügyi minisztériumi államtitkár. 1946-ban kizárták Független Kisgazdapártból, akkor a Magyar Szabadság Párthoz, majd annak fölsozlatása után a Magyar Függetlenségi Párthoz csatlakozott.

Pfeiffer Zoltán (f): Azt eléggé szolgálta a képviselő úr a Tanyai Újságban!⁵²¹ A fehér ló misztikumát elég jól szolgálta!⁵²²)

A mi pártunk nem vállalta ezt, nem vállalkozott erre. **(Pfeiffer Zoltán (f):** Hála Istennek, a tanyai nép sem! – *Az elnök csenget.*) Nemcsak azért, mert tudjuk, hogy a múlt többé vissza nem tér... **(Pfeiffer Zoltán (f):** Dehogynem: itt van Balogh István! – *Derültség.*) Hát igen t[isztelt]. képviselőtársaim ön előtt bizonyára a jövő áll, én már a múlté vagyok, **(Pfeiffer Zoltán (f):** Nem!) mert én már abban a korban is vagyok. **(Pfeiffer Zoltán (f):** Nem, hanem egy új képlet van: koalícióban fék – ellenzékben ék! – *Derültség.*) Erre még büszke lehetek és mi szeretnénk magunkat kellő távolságban tartani attól az ellenzéktől, amely mindenáron ellenzék. **(Vásáry József (f):** A mi programunkat magáévá tette a kormány! Tessék elolvasni! – *Gúnyos derültség a kormánypartok oldalán.*) Ez ténykérdés és ez a derültség nem azt jelenti, hogy igazat adnak a közbeszóló képviselő úrnak. **(Szenner József (f))**⁵²³: Hiába kéredzkedett be a koalícióba, elutasították!) Én soha nem kéredzkedtem. Ha én kéredzkedtem volna, nem tudom, hol ülnék, itt-e vagy másutt. Efelől tessék nyugodtnak lenni. **(Pfeiffer Zoltán (f):** Erről Dinnyés Lajos tudna egyet-mást mondani!) Dinnyés Lajos miniszterelnök, úr nem tud mást mondani, mint amit én mondok, mert az az igazság, **(Pfeiffer Zoltán (f):** A képviselő úr sohasem mondott valótlan?) és nem hiszem, hogy ő másít mondana, mint ami az igazság. **(Pfeiffer Zoltán (f):** Képviselőtársam sohasem állított valótlan?) Sohasem. Ezt tanulja meg tőlem.

Vállaljuk a Pfeiffer-párt szónokának kifejezését, hogy mi az eresz alá húzódunk akkor, amikor ők a jégverést állják. **(Pfeiffer Zoltán (f):** Eresz alatt fészkel a fékecske! – *Derültség.*) De kérdezem: csak magáért az ellenzékieskedésért, csak magáért a jégverésért, okos ember kimegy-e oda a jégre? (*Derültség a szociáldemokrata párt soraiban.*) Higgye el a Pfeiffer-párt minden egyes tagja, hogy ha az ország érdekében való volna, akkor nemcsak ez a kis párt, amely ebben a kis szektorban itt meghúzza magát, hanem én azt hiszem, ennek a parlamentnek többi pártja is, nemcsak a

---

⁵²¹ Az 1930-as évek közepén Balogh páter az általa alapított és szerkesztett Tanyai Újságról azt hangoztatta, hogy keresztény nemzeti szellemiségű.

⁵²² Utalás Balogh Istvánnak a két világháború közötti kormányparti – a fehér lóval jelképezett Horthy-rendszert támogató – magatartására. Balogh 1937 tavaszán szeretett volna belépni a kormánypart (akkori néven Nemzeti Egység Pártja) szegedi szervezetébe, ám ezt akkor a helyi politikai szereplők ellenezték.

⁵²³ Szenner József (1875–1948) kiszagda, majd függetlenségi párti parlamenti képviselő.

jégverésnek, hanem a mennydörgésnek és a villámlásnak is nekimenne. (*Egy hang a függetlenségi pártról: Ejha!*) Bizony! (*Derűtség a függetlenségi párton.*)

Nem hagyhatom szó nélkül azt a támadást, amely a Pfeiffer-párt részéről, illetőleg Vándor Ferenc⁵²⁴ képviselőtársam részéről éppen tegnap is ért bennünket. Mert ők minden alkalmat felhasználnak erre és ennek én igen örülök. Tegnap a választási bíróság egy petíciót tárgyalt. (*Egy hang a függetlenségi pártról: Nagyon érdekes volt!*) A petícióban – képviselőtársaim talán nem ismerik – mi azt állítjuk, hogy az országos lajstromnál történt valami számtani műveleti tévedés – érdekes – a belügyminisztériumban a Pfeiffer-párt javára. (**Pfeiffer Zoltán (f)**: Ilyen sem fordult elő már hónapok óta!) Mégis, mi azt állítjuk, hogy ott tévedés történt vagy az összeadásnál vagy a szorzásnál vagy az osztásnál. (**Rudas László (kp)**⁵²⁵: Talán a kivonásban!) Ők ezt tagadják. Mit tehet egy alkotmányos érzületű párt? Odaviszi a bíróság elé: ténykérdés, tessék megállapítani, nekünk van-e igazunk, akik ezt mondjuk, vagy nekik-e akik amazt mondják?

Erre azt mondja Vándor Ferenc képviselő úr, hogy a mi ellenzékiiségünk abban nyilvánul meg, hogy mi mindjárt az első pillanatban egy másik ellenzéki pártot – majdnem testvérpártot mondott – (*Derűtség a kommunista- és a szociáldemokrata párt soraiban.*) – hátba támadunk. (*Zaj a függetlenségi párton. – Az elnök csenget.*) Miért támadtuk volna hátba? Mi a nyilvánosság előtt, (*Zaj.*) sőt a bíróság előtt akarjuk a magunk igazát megvédeni. Hol van itt a hátbatámadás? Hol van itt a politikum, amire szintén alkalmat keresett magának Vándor Ferenc képviselőtársam – ha már ilyen izgatott Pfeiffer igen t[isztelt]. képviselő társam... (**Pfeiffer Zoltán (f)**: Én olyan nyugodt vagyok! Annyira, megszoktam már ezt!) Nem látszik. (*Derűtség. – Pfeiffer Zoltán (f)*: Dehogynem! Sőt még jókedvű is vagyok!) Az megint más! Az izgalom a jókedvűséggel összefér. (*Derűtség. – Kováts László (dn)*⁵²⁶: Szeressétek egymást!)

---

⁵²⁴ Rudas László (1885–1950) kommunista politikus, filozófus, a marxizmus-leninizmus egyik magyarországi rendszerezője. Később a közgazdaságtudományi egyetem megszervezője és rektora, akadémikus.

⁵²⁵ Vándor Ferenc (1906–1988) eredetileg függetlenségi párti, majd kispárti politikus. 1947-ben a Magyar Függetlenségi Párt országgyűlési képviselője. 1947 novemberében emigrált.

⁵²⁶ Kováts László (1913–2000) 1945-től kispárti, 1947-ben Pfeiffer-párti parlamenti képviselő. A Rákosi-diktatúra idején és 1956 után – a forradalomban való részvétele miatt – politikai okokból bebörtönözték. 1990 és 1994 a Független Kispárt, majd az Egyesült Kispárt országgyűlési képviselője.

Tehát, ha már így áll a dolog, akkor hadd mondjam el a következőt. Nem én mondom – a kisgazdapártinak különösen módjában lesz ellenőrizni annak igazát, amit mondok, mert a szegedi főispán⁵²⁷ a kisgazdapárt tagja – őtöle származik az az információ, hogy a választások alatt nem a Pfeiffer-párt képviselőjelöltjei, – ezt nem mondom, mert ő sem mondta – hanem agitátorai – ő is így mondta – **(Pfeiffer Zoltán (f): Olyan is volt?)** olyan agitációval mentek ki a tanyavilágba... **(Révai József (kp): Fasisztával! Nevezze nevén a gyereket! – Pfeiffer Zoltán (f):** Adja át Révainak a szót, ő ezt jobban tudja előadni!⁵²⁸ – *Derültség.*)

Én a magam igazát, annak védelmét senkire sem bízom, én azt magam vállalom. Nekem nem kellene segédcsoportok. **(Pfeiffer Zoltán (f):** Dehogynem!) Tehát azt mondja a szegedi főispán, hogy, ott az agitátorok – hangsúlyozom nem a képviselőjelöltek **(Vásáry József (f):** Szép elismerés!) – olyan agitációt fejtettek ki, hogy ha ők bekerülnek, akkor itt 24 órán belül egy távollévő nagyhatalom katonasága fogja megszállni az országot. **(Pfeiffer Zoltán (f):** Miért nem tette meg a büntető feljelentést? Én ha tudtam volna, a büntető feljelentést megtettem volna! – *Zaj.* – *Az elnök csenget.* – **Farkas Mihály (kp)**⁵²⁹: A központjukban adták ki ezt az utasítást, ügyvéd úr! – **Pfeiffer Zoltán (f):** Ugyan kérem! Hogy lehet ilyet mondani! – **Farkas Mihály (kp):** Most is ebben a szellemben dolgoznak! – **Pfeiffer Zoltán (f):** A szerencsi prédikátor megszólalt! – *Derültség az ellenzéken.*)

Elnök: Pfeiffer képviselő urat rendreutasítom! Kérem, tartózkodjék a provokáló közbeszólásoktól! **(Farkas Mihály (kp):** Fasiszta propagandát csinálnak! Amerikai fegyverekkel akarják megváltoztatni Magyarország belpolitikai helyzetét! Hazaárulók! – *Nagy zaj és ellentmondások a függetlenségi párton.* – *Az elnök csenget.* – **Pfeiffer Zoltán (f):** Ne beszéljen ilyen bolondságot! – *Zaj a kommunista párton.* – **Farkas Mihály (kp):** Hazaáruló! – **Pfeiffer Zoltán (f)** helyéről felugorva: *a padot verve kiáltja:* Rendreutasítani! – *Az elnök csenget.* – *Nagy zaj és felkiáltások a függetlenségi párton:* *Rendre! Rendreutasítani!* – *Közbeszólás ugyanonnan: Hogy lehet ilyent mondani!* – *Egy hang a kommunista pártból: Így igaz!* – **Pfeiffer Zoltán (f):** Elnök úr, tessék

---

⁵²⁷ Pálffy György (1904–1970) szegedi főispán.

⁵²⁸ Pfeiffer arra utalhat, hogy a vállaltan „lojális ellenzéki” Balogh pártja politikai álláspontja kialakításakor a háttérben egyeztetet a kommunista vezetőkkel.

⁵²⁹ Farkas Mihály (1904–1965) moszkovita kommunista politikus, a Rákosi-diktatúra idején honvédelmi miniszter, valamint – Rákosi, Gerő és Révai mellett – a szűkebb pártvezetés tagja. 1947-ben az országgyűlés mentelmi bizottságának elnöke.

rendreutasítani, ha azt állította, hogy hazaáruló! – **Farkas Mihály (kp):** Hazaáruló! Mégegyszer! – **Pfeiffer Zoltán (f):** Szentelen, csirkefogó, pimasz! – *Folytonos nagy zaj.* – **Szőnyi Tibor (kp)**⁵³⁰ *a függetlenségi párt felé:* Menjenek ki a parlamentből! – **Pfeiffer Zoltán (f):** Nem maguk küldtek be! A magyar nép küldött be, bennünket és nem önök! – *Az elnök többször csenget.* – **Révai József (kp):** Szálasit is megválasztották annak idején! – **Pfeiffer Zoltán (f):** De kicsoda? – *Felkiáltások a kommunista párton: A fasiszták! Ugyanazok!* – **Pfeiffer Zoltán (f):** Nézzék meg, hogy hol vannak, a fasiszta ajánlók!⁵³¹ – *Az elnök csenget.*) Csendet kérek! (**Szőnyi Tibor (kp):** Aki külföldi utasításra politizál, az igenis hazaáruló!⁵³² – *Zaj a függetlenségi párton.* – **Vásáry József (f):** Szerencsétlen, kinek van köze a külföldhöz? – **Szőnyi Tibor (kp):** Maguknak!) Csendet kérek! A szó Balogh István képviselő urat illeti!

Balogh István (md): Arról van szó tehát, hogy amikor ilyen agitációt fejtenek ki az ő agitátoraik, ugyanakkor a parlament minden pártja – úgy hiszem – ennek az országnak a szabadságáért és függetlenségéért küzd. Nem tudom tehát megérteni, miért kellett tegnap Vándor Ferenc képviselőtársamnak ilyen támadást intéznie egy tárgyilagos bírói testület előtt ez ellen a párt ellen, amikor politikumról ott szó sem volt. Azt hiszem, ők is ilyen szempontból akarják magukat distanciázni.

T[isztelt]. Országgyűlés! A ratifikálás ismételten szóba került a vita folyamán, majdnem minden szónok talált szavakat erről az egész nemzet életére szinte sorsdöntő tényről való megemlékezésre. Én sem tudok ellenállni annak, – éppúgy, mint Erdei Ferenc⁵³³ képviselőtársam sem tudott ellenállni, – hogy vissza ne emlékezsem demokratikus újjáéledésünk kezdetére, az 1944. év végére és 1945. elejére, a debreceni napokra. Visszaemlékszem arra, hogyan alakult meg az ideiglenes nemzeti kormány, hogyan léptek hivatalba a miniszterek és az államtitkárok, az utóbbiak nem negyvenen és ötvenen, hanem csak tízen: visszaemlékszem arra, hogyan indultunk el hárman⁵³⁴

⁵³⁰ Szőnyi Tibor (1903–1949) kommunista politikus, orvos, később a Rajk-per másodrendű vádlottja.

⁵³¹ Pfeiffer Zoltán arra céloz, hogy a nyilas párt egykori tagjai – mondhatni tömegesen – léptek be a kommunista pártba, s hogy a kommunisták az egykori nyilas dominanciájú választókerületekben nagyon jó eredményeket értek el.

⁵³² A kommunisták vádolják hazaárulással Pfeiffert, miközben éppen ők azok, akik a megszálló szovjetek utasításait hajtják végre.

⁵³³ Erdei Ferenc (1910–1971) jogász, szociológus, (kriptokommunista) parasztpárti, később kommunista politikus. A Kádár-rendszerben akadémikus, a Magyar Tudományos Akadémia főtitkára.

⁵³⁴ Balogh István mellett Vörös János (1891–1968) és Faragho Gábor (1890–1953) írta alá a fegyverszüneti egyezményt Moszkvában 1945. január 20-án.

Moszkvába a fegyverszüneti egyezmény aláírására, amikor olyan szegények voltunk, hogy a kormány pecsétjét is Moszkvában kellett megcsináltatni.

Ha eszembe jut, hogy mit éreztünk, amikor a nagyhatalmak képviselőinek aláírásával újra visszanyertük nemzeti létünk első feltételeit és ha meggondoljuk, hogy azóta eljutottunk odáig, hogy a fegyverszüneti egyezményből békeszerződés lett, sőt már odáig is, hogy ezt a szerződést a nagyhatalmak ratifikálták, akkor meg kell állapítanunk, hogy az elmúlt nem egészen három év alatt a nemzet a demokratikus fejlődés útján olyan előrehaladást tett, amely nemcsak minden várakozást, hanem minden képzeletet is felülmúlt.

A háborús múlttal való végleges leszámolás, a földreform, az 1945-ös választás, az új államforma, a pénz stabilizációja, diplomáciai és kereskedelmi kapcsolataink kiépítése, elszántságunknak és áldozatkészségünknek olyan heroikus eredményei, amelyek azt igazolják, hogy Debrecenben megtaláltuk a helyes utat, amelyre a nemzetet rá kellett vinni, azt az utat, amelyről sem külpolitikai tekintetben, sem belpolitikai kérdésekben letérnünk nem szabad.

Ilyen eredmények mellett olyan zökkenők, mint amilyen egyetlen egyszer, május végén előfordult, feleslegesek. Örülök, hogy a demokrata néppárt, amely a maga világnézeti jellegével, szinte szándéka ellenére is könnyen külpolitikai disszonanciát támaszthatott volna, maga követeli a kormánytól, hogy – és ezt idézem Barankovics István képviselőtársam október 7-i beszédéből – *(olvassa)*: „A külpolitikai, kérdésekből minden világnézeti és, minden érzelmi elfogultságot kapcsoljon ki a kormány”. Ha ezt követelésként állítja a kormányzat elé, bizonyára maga is elvként vallja.

De ha már a világnézeti kérdést felvetette, nem hallgathatom el az aggodalmamat – úgy is mint törvényhozó, úgy is mint pap, – amiatt, hogy mint világnézeti párt is szükségesnek látta, külön egyénileg vállalni az egyház képviseletét a magyar parlamentben. **(Eckhardt Sándor (dn):** Sohasem vállaltuk az egyház képviseletét! Nem vagyunk az egyház képviselői!) Nem hivatkozom arra, hogy ez éppen akkor történt, amikor a francia választás példája szerint ez a legkevésbé időszerű, nem hivatkozom arra, hogy a legilletékesebb testület, a magyar püspöki kar sem tartotta időszerűnek egy világnézeti párt jelentkezését, csak hivatkozom arra a korrekt nyilatkozatra, amelyet Barankovics István *[isztelt]*. képviselőtársam maga tett itt a parlamentben, amikor a látszatok ellen védekezett. Kár, hogy ezt a látszatot már a választási kampány elején is nem ilyen határozottsággal minősítette tévedésnek. *(Felkiáltások a néppárt soraiban: Többször megtette!)* Kérem, ő személyében megtette.

(*Felkiáltások a parasztpárt- és a kommunista párt soraiban: Hol? Hol! – Keresztes Sándor (dn)*⁵³⁵: A „Hazánk”-ban és győri beszédében!⁵³⁶ – *Zaj. – Az elnök csenget.*) Én magam láttam olyan körlevelet... (**Parragi György (md)**: De mást mondtak az agitátorok!⁵³⁷ – *Zaj.*)

Elnök: Csendet kérek! (*Közbeszólások a néppárt soraiban.*)

Balogh István (md): Kérem, t. képviselőtársam szem elől téveszti, hogy a kettős kereszt Magyarországon ma is benne, van a címerben és nem politikai jelvény és nem vallásos jelvény. (*Egy hang a néppárt soraiban: Annál inkább nem kell kihasználni!*) Ehhez tehát jogunk volt (**Parragi György (md)**: Mit mondtak az agitátorok? – *Pfeiffer Zoltán (f)*: Csak kettős kereszt és a halom, ott van a pártelnök...) Csodálom, hogy olyan ingerültséggel fogadják ezt az egészen tárgyilagos közlésemet. (*Egy hang a néppárt soraiban: Valótlanság!*) Ez nem valótlanság, ezt visszautasítom, mert a saját füleim hallatára egy magát kisközpártinak maszkírozott titkár, – nem kisközpárti az illető, de a kisközpárt színeiben agitált – olyan tiszta, desztillált nyilas frazeológiával dolgozott az önök pártja számára, hogy önöknek bizony ezt akkor... (*Taps a kommunistapárt soraiban. – Egy hang a néppárt soraiból: Talán kisközpárti ruha volt rajta! – Zaj. – Az elnök csenget.*). Ismétlem és folytatom. (**Gáspár Mihály (dn)**⁵³⁸: Szomorú, hogy egy magyar pap így beszél!)

Elnök: A képviselő urat rendreutasítom.

Balogh István (md): Kikérem magamnak ezeket az ostoba megjegyzéseket. (**Csépe Jenő (dn)**⁵³⁹: Pedig egy magyar gazda mondta!) Kikérem magamnak egyszer s mindenkorra! (*Zaj. – Az elnök csenget.*) Tessék elolvasni majd a naplót, mennyire voltam tárgyilagos vagy szubjektív. (**Vásáry József (f)**: Amikor bennünket nyálazott, szépen tárgyilagos volt! – **Pfeiffer Zoltán (f)**: Denunciáló⁵⁴⁰ magatartást vállalt itt a

---

⁵³⁵ Keresztes Sándor (*1919) újságíró 1947 szeptembere és 1948 júliusa között a Demokrata Néppárt országgyűlési képviselője. 1989–1990-ben a Kereszténydemokrata Néppárt elnöke, 1990 és 1994 között a Magyar Köztársaságnak az Apostoli Szentszék és a Szuverén Máltai Lovagrend mellé akkreditált nagykövete.

⁵³⁶ Vö. Hazánk, 1947. augusztus 17.

⁵³⁷ Parragi György (1902–1963) újságíró, 1947-ben a Független Magyar Demokrata Párt alelnöke. A Magyar Nemzet munkatársa, később a Magyar Vasárnap, illetve a Hétfői Hírek főszerkesztője.

⁵³⁸ Gáspár Mihály (1883–1961) gazdálkodó, 1947 és 1949 között országgyűlési képviselő (Demokrata Néppárt).

⁵³⁹ Csépe Jenő (1900–1966) 1947-től 1949-ig a Demokrata Néppárt parlamenti képviselője.

⁵⁴⁰ Denunciáló = feljelentő, beáruló

képviselő úr, jobb tudomása ellenére!) Meg kell mondanom, szerény véleményem szerint mégis van ennek a pártnak hivatása és ez az: megkeresni és megtalálni a kibontakozás útját abban az irányban, hogy az egyház és a demokrácia viszonya minél zavartalanabb legyen és egymást támogatva és segítve együttesen szolgálják népünk boldogabb jövőjét...

A franciaországi választásokat kommentálva, azokhoz minden párt sajtója hozzászólt. Méltóztassanak megengedni, hogy némely szempontra én is kitérjek. Ma divatos szó a polarizáció. Tévednek azok, akik azt hiszik, hogy a polarizáció alapja vagy választóvize a világnézet. A most folyó polarizáció kikristályosodási pontjai lehetnek gazdaságiak, lehetnek nagyhatalmiak, lehetnek szociálisak, de semmi esetre sem világnézetiek. Ezért téves az a megítélés, amely a franciaországi „katolikus” párt más pártokba való felszívódásainak okát az egyház gyengülésében látja. Az egyház a maga kétezer éves tapasztalatával soha sem szeretett egyetlen politikai pártba zsugorodni. A legkevésbé volna erre oka Franciaországban, ahol éppen úgy katolikus az a nem tudom – nem ismerem a végleges eredményt – 40 százalék degaulleista vagy az a 30 százalék kommunista vagy az a 20 százalék szociáldemokrata. Miért bízná az egyház a maga érdekeinek képviseletét ott is egy pártra, amikor ezt minden más párt is szívesen vállalja, de legalább is – sérteni nem akarja?

Már ez a körülmény is bizonyítja, hogy a polarizálódás alapja nem a világnézeti különbség. Csak így és nem a külön világnézeti párttal való operálás útján valósulhat meg Barankovics István reménye, amelyhez magam is csatlakozom és vele egyetértek: hogy valamikor majd találkozik a kereszténység, a demokrácia és a szociális gondolat. De ha így elkülönülve jár az egyik vagy a másik, akkor lesz demokrácia kereszténység nélkül és szocializmus demokrácia nélkül. Rajtunk is múlik valami, hogy ez ilyen vagy olyan irányban fog-e fejlődni.

Nemrégem olvastam olyan programot is, hogy: ma a demokráciáért, holnap a szocializmusért. Ahogyan ezért sem lelkesedik mindenki, amazért sem lelkesedhetik mindenki, joga van választani. Mi, azonban azon vagyunk és arra törekszünk, hogy a különböző pártokon belül is valamikor találkozzék ez a hármas egység.

Ismétlem, nem ismerem a pontos számokat, hiszen még nem is érkeztek meg, nem tudom, hogy Párizsban, illetőleg Franciaországban a választás eredményéhez képest milyen mértékben tört előre a kommunista párt, vagy a szocialista párt és egymáshoz való viszonyuk nagyságra nézve százalékban hogy aránylik. Érdekes azonban rámutatni és megfigyelni azt a szempontot, hogy ott Párizsban, ahol tehát

Moszkva expanzív ereje kevésbé érvényesülhet, mint – mondjuk – Varsóban vagy Belgrádban vagy Bukarestben vagy éppen Budapesten is, a kommunista párt szintén, ennyire előretört. És ha igaz az, hogy ma, a XX. század, közepén inkább, mint valaha régen azelőtt, a népek és nemzetek fejlődése nem történik elkülönülten, nem történik anélkül hogy a szomszéd, vagy más népek fejlődése ráhatással ne legyen a többire: el lehetünk készülve, hogy esetileg a most összeült parlamentben is rövidesen valamely aritmetikai változás fog bekövetkezni. (*Mozgás. – Rudas László (kp):* Kinek a javára? – *Derültség.*) Visszatérve a miniszterelnök úr beszédére, csatlakozom ahhoz az állásponthoz, hogy a munkafegyelmet meg kell szilárdítani. Téves volna azonban azt hinni, hogy a munka-fegyelmet talán csak és kizárólag az ipari munkásságnál kellene megszilárdítani. (*Egy hang a néppárton: A partementben is!*) Igenis, meg kell nézni a mezőgazdasági munkaterületeket is, különösen azokon a helyeken, ahol faj települések vannak, és itt ne csak a munkafegyelmet ellenőrizzék, hanem a takarékoságot is, mert igen szomorú jelentések futnak be ilyen helyekről. Nem árt azonban betekinteni a hivatali szobákba sem. Itt nemcsak arra gondolok, hogy a tisztviselők megtartják-e a munkaidőt, hanem különösen arra, hogy milyen bánásmódban részesülnek a felek, akiknek az a végzetük, hogy valamely hatóságnál dolguk van. (*Egy hang a néppárton. Tragédia! – Parragi György (md):* Ez a szellem nem változott!) Nem mindenki fasiszta, nem mindenki reakciós és síber, aki a hatóságokra rászorul, de mindenki magyar állampolgár, aki a hivatalok fenntartásához hozzájárul és jogában áll azok közreműködését igénybe venni. (*Úgy van! Úgy van! – az ellenzéken. – Parragi György (md):* Úgy rettegnék a felek, mint azelőtt!)

Határozott zavart lehet észrevenni a közellátási kérdések megítélésében. A rendezésre irányuló törekvésben egyetértek én is, amiről itt több képviselőtársam is szólt, félek azonban, hogy nehéz lesz a kérdést megoldani akkor, ha például Erdei Ferenc is feltételezi, hogy minden hivatalban jelen van a szakértelem. Nincs jelen! A tapasztalat azt mutatja, mert különben nem tudom elképzelni, mi az oka annak, hogy a kormány ma, október végén még nem lát tisztán a tekintetben, hogyan is állunk a kenyérmagvakkal, hogyan állunk a gabonával, a különböző közszükségleti cikkekkel és az őszi munkákkal. (*Mozgás. – Közbeszólás, a néppárton: Fogalma sincs!*) A miniszterelnök úr is roppant érdekesen fogalmaz, – bizonyára nem kerülte el képviselőtársaim figyelmét sem – amikor azt mondja, hogy „a most keletkezett kenyérgabona-hiány”. A most, októberben! A kenyérgabona-hiány semmi esetre sem keletkezhett októberben. Ha volt, megvolt már júliusban vagy augusztusban, mondjuk

röviden, a választások előtt. (*Úgy van! – az ellenzéken.*) Akkor a különböző pártok nem a terméseredmény arányában, hanem a rájuk eső voksok arányában ígérték a fejadagot.⁵⁴¹ (*Mozgás. – Egy hang a néppárton: A több kenyér ígérete! – Közbeszólás ugyanott: Több szavazat, több kenyér!*) Természetesen a pártok meg lehetnek elégedve a vokssal, de azok nem lehetnek megelégedve a fejadaggal. (*Mozgás és derűtség az ellenzéken.*)

De tovább megyek és azt kérdezem, hogy ha nincs elegendő gabona, akkor miért volt a választás előtt, vagy ha van elegendő gabona, miért nincs a választás után. Attól tartok, hogy ebben a pillanatban senki sincs, aki erre határozott választ merne adni. Hiszen méltóztatnak emlékezni, Révai József képviselő úr is azt mondotta, hogy pánikot nem szabad kelteni, de viszont szépíteni sem szabad. Amikor tehát ilyen lehetőségek vannak, amelyek szerint azt kell komolyan feltételezni, hogy az illető szépít, és vannak adatok, amelyek mellett fel lehet tételezni, hogy ha nyilvánosságra hozzuk őket, akkor pánik tör ki, ez mindenesetre igazolja azt a feltevésemet, hogy a szakértelem hiánya még itt is, ott is meglehet; mert más okot igazán nem tudnék feltételezni, amely mellett indokoltnak látszanék, hogy bizonytalanságban tartsuk – mondjuk – választóinkat.

Általános megnyugvást kelt a kormányprogramnak az a része, amely a MÁSZ és a NIK deficitjének határidőre való megszüntetését írja elő. Amikor annakidején ezt követeltük és sürgősnek tartottuk, azt mondták, hogy ez a reakció hangja. Most már – örülünk neki, inkább később, mint soha – rájövünk arra is, hogy ennek sürgetése nem a reakciónak, hanem a demokráciának van az érdekében. (*Úgy van! – a néppárton.*) Örülünk, hogy a kormány végre erre az álláspontra helyezkedett és szívesen támogatjuk ebben a kérdésben.

A kormányprogram ötödik pontja a minisztériumok és államtitkárok számának csökkentését is elhatározta. A miniszterek számát valóban csökkentették, de a minisztériumok természetesen most is megvannak, csak éppen más vezetés alatt. Ami pedig az államtitkárok számának csökkentését illeti, (*Egy hang a kispártárton: Az is megvan!*) ez majdnem a komikum határát súrolja és még most, a legutóbbi kommuniké után is hajlandó vagyok – és azt hiszem, nem minden ok nélkül – javaslatot tenni, hogy a kormány sürgősen dolgozzon ki egyéves tervet az államtitkárok számának

---

⁵⁴¹ A Magyar Kommunista Párt Központi Vezetőségének ülésén Rákosi arra kérte Szobek Andrást (1894–1986), a közellátásügyi minisztérium államtitkárát, hogy a választások előtti héten „augusztus 31-ig minden jegyre ½ kg lisztet adjon”. PIL 274 f. 3/102. ő. e. 2.

kockázattal jár, nyugodtabb éghajlat alá sietnek, ahol biztonságban folytathatják önző tevékenységüket.

Hol vannak ezek a szökevények attól az ipari munkástól, aki az ostrom után éhezve, rongyosan odasietett a munkahelyére és maga hozta rendbe a gépeket és a gyárat, hogy mindennapi kenyerének megkeresési lehetőségét újra megteremthesse, (*Úgy van! Úgy van!*) vagy attól a tisztviselőtől, kisiparostól, kiskereskedőtől, aki tudja, mit jelent számára ez az ország, amelyen kívül a nagyvilágon nincsen számára hely? (*Úgy van! Úgy van! – a magyar demokratapárton.*) De különösen hol vannak ezek a magyar paraszttól, (*Úgy van! Úgy van! – a kispazdapárton és az ellenzéken.*) aki még akkor is, amikor nem a saját földjét művelte, úgy idegyökerezett ebbe a földbe, hogy a legnagyobb viharok is a tölgyet könnyebben tépték ki, mint a legkisebbet, a leggyengébbet közülük.

Mekkora tanulság volt számomra is látni mindazt, ami 1944 októberében történt: menekültek a katonák, a hatóságok, a gazdagok, a földbirtokosok is, de ottmaradt helyén a kisember, akivel szemben pedig sokszor oly mostoha volt ez a haza, és ott maradt, mint bástya, a paraszt. (**Ternay István (md)**⁵⁴⁴: Füttyültek a golyók és szántott!) Hozzáteszem, ottmaradt lelkipásztorával, mert a pap ottmarad híveivel. (*Egy hang a szociáldemokrata párt, soraiban: Már ahol!*)

A parasztság lelke összenőtt a talajjal, annak sajátosságaival, növény- és állatvilágával: a parasztság az a gyökérszövet, amely mélyen belenyúl a földbe, gyökérszövet, amely a talajt termőfölddé formálja. Ez a gyökérszövet keményen, szenvedélyesen, makacsul belekapaszkodik ebbe a földbe, ezért a parasztságnak mindenki másnál sokkal erősebb érzése a szülőföld, a saját földjén megvetett otthon, a családhoz való ragaszkodás. S mert mindene a föld, minden más osztálynál erősebb, sóvárgóbb a ragaszkodása vagy a vágyakozása a saját tulajdonú föld után. Ez magyarázza meg a parasztság konzervatívabb hajlandóságát is. A paraszt inkább megőrzi népi hagyományait, ragaszkodóbb templomához, iskolájához s aki ahhoz nyúlni merészel, azt ellenségének érzi.

Mostoha volt a parasztság sorsa az évszázadok folyamán. Ezért műveltsége nehezen bontakozhatott ki. Emberi jogi és nemzeti jelentősége szerinti öntudata lassabban fejlődhetett. Felszabadulásának voltak stációi 1836-ban, 1848-ban, de a

---

⁵⁴⁴ Ternay István (1894–1987) 1945-től a Független Kispazdapárt, 1946-tól a Magyar Szabadság Párt, 1947-től a Független Magyar Demokrata Pártparlamentari képviselője. 1948 augusztusában emigrált.

végleges jobbágyszabadulást számukra csak a demokrácia hozta meg 1945-ben, a mostani földreformmal.

S most, amikor a svábok kitelepítése folyamatban van⁵⁴⁵, nem hallgathatom el, hogy a régi, magyar jobbágyság, tehát a parasztság óriási többsége elnyomottabb volt az idegenfajú parasztság egy jó részénél is, így a letelepített svábok kedvezményekben részesültek, maguk választhatták ki a legjobb helyeket a folyók és nagy forgalmú utak mentén, városok közelében. Szorgalmuk és szerencsájuk szerint művelhették és növelhették birtokukat, szabadon költözhetek oda, ahová akartak. Ugyanakkor a magyar jobbágyok uraik vagyontárgyai voltak, nekik dolgoztak, földet nem szerezhettek, uruk birtokának rögéhez voltak kötve. Amikor bekövetkezett az 1848-i nagy jobbágyszabadulás, a svábok a legjobb földeken már elhelyezkedtek. Vagyonosak voltak, az önálló gazdálkodás tapasztalataival, gyakorlatával rendelkeztek, óriási előnyben voltak tehát a frissen felszabadult szegény, gyakorlatlan, eladdig jogtalan magyar jobbágysággal szemben.

Ezt az óriási hátrányt száz esztendő alatt sem tudta behozni a jobbágyszármazású magyar paraszti tömeg. Ezért volt általában a különben szorgalmas svábság jobb módú a magyarnál, holott a magyar paraszt értelmessége, szorgalma, sokoldalúsága és különösen igénytelensége a svábokkal szemben minden összehasonlítást, kibírt.

A magyar birtokos parasztságban történelmi okok következményeként nem fejlődhetett ki osztályöntudat és az osztályharcra való hajlandóság. Az osztályharc érzése csupán a földtelen parasztságban vert gyökeret, amire elnyomottsága és sanyarú osztályhelyzete kényszerítette. Tapasztalati tény azonban, hogy ha ez a réteg saját tulajdonú földhöz jut, akkor ő maga is konzervatív hajlandóságú lesz s ez az érzés, ez az ösztön, ez a hajlandóság megvan az újjgazdákban is és meg fog erősödni abban a pillanatban, amikor teljes mértékben jogilag is, tényleg is tulajdonosai lesznek a nekik juttatott földnek.

A kiegyezést követő évtizedekben a parasztság, amely az 1848-as eszméknek a legrendíthetlenebb híve volt, még akkor sem vette programjába a saját osztályérdekeit. Ez a nép volt az igazi „populus Kossuthianus”⁵⁴⁶, részben hálából, mert 1848-ban

---

⁵⁴⁵ A magyarországi németek kitelepítése a Szövetséges Ellenőrző Bizottság kérésére a 12.330/1945. ME rendelet szabályai alapján történt 1946 és 1948 között, amikor is körülbelül 180 000 magyarországi németet kényszerítettek szülőföldjük elhagyására.

⁵⁴⁶ Populus Kossuthianus = Kossuth népe, kossuthi nép

felszabadult, részben mert a nemzeti függetlenség vágya az akkor már három évszázados német elnyomatás miatt legmélyebben a parasztság lelkében vert gyökeret. **(Parragi György (md):** Ez igaz!) Csak a múlt század vége felé törtek ki az elnyomott és borzalmas helyzetben lévő földtelen parasztok agrárszocialista lázongásai, amiket a Mezőfiek, az Achimok és a Szántó Kovácsok szerveztek meg.⁵⁴⁷ Ami azóta történt, az már beletorkollik a napi politikába.

Az új parlamentben a kommunista párt a magyar ipari munkásság és parasztság legnagyobb pártjának nevezte magát. A szociáldemokrata párt hasonlóképpen nagyszámú paraszti voksokra hivatkozik. A nemzeti parasztpárt kizárólag és a független kiskgazdapart túlnyomólag ugyancsak a parasztságra támaszkodik. Ha ez így van, ahogyan mondom, – márpedig ellenvetés alig volna elképzelhető – akkor ez az összeállítás garanciáját jelenti annak, ami a nemzet biztos és nyugodt fejlődésének nélkülözhetetlen feltétele, hogy a parasztság rovására semmiféle más osztályérdek nem fog érvényesülni. Ez annál könnyebb, mert az ipari munkásság családfája éppen úgy, mint a középosztályé, az első, de legfeljebb a második fokon már a parasztsághoz ér. A magyar társadalmi osztályok csak testvérek lehetnek, amelyek sorsukat csak együtt biztosíthatják és javíthatják meg. **(P. Ábrahám Dezső (md):** Azok is faluról jöttek be Pestre!)

Kossuth Lajos állapította meg, hogy a paraszt tartotta fenn magyarnak ezt az országot, s Magyarország nyomban megszűnik, ha megrendül parasztsága. (*Úgy van! Úgy van!*)

Az 1945-ös földreform ezt az országfenntartó parasztságot erősítette meg és tette a demokratikus köztársaság legszilárdabb bázisává. Kell, hogy minden költségvetés és minden felhatalmazás ezt a szempontot figyelembe vegye.

Ismétlem, ellenzéki álláspontomnál fogva a felhatalmazást feltétel nélkül meg nem szavazhatom. Amennyiben a Ház határozatának meghozatala előtt a kormány részéről olyan nyilatkozat hangzanék el, amely a pártunk által feltételként megjelölt politikai bizottság beiktatásait tartalmazná, magam és pártom ezt az álláspontunkat a

---

⁵⁴⁷ Agrárszocialista, a nagybirtokrendszer fölszámolását sürgető politikusok. Mezőfi Vilmos (1870–1947) a Magyarországi Újjászervezett Szociáldemokrata Párt vezetője, Áchim L. András (1871–1911) a Magyarországi Független Szocialista Parasztpárt alapítója volt. Szántó Kovács János (1852–1908) hódmezővásárhelyi tevékenysége nagy hatással volt az 1890-es évek délkelet-magyarországi (viharsarki) agrárszocialista mozgalmaira.

szavazásnál korrigálni fogjuk. (*Helyeslés és taps a magyar demokratapárton.* – **Révai József (kp):** Benne van a javaslatban!)

2.

A magyar–csehszlovák barátsági szerződésről

Balogh István felszólalása

*az országgyűlés 5. ülésén 1949. június 15-én kedden*⁵⁴⁸

T[isztelt]. Országgyűlés! A tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatot, amely a csehszlovák-magyar barátsági, együttműködési és kölcsönös segélynyújtási szerződést tartalmazza örömmel üdvözlöm. Ha egy-két szóval kellene kifejeznem véleményemet, azt mondatnám: *debuisset pridem*, azaz már régen szükséges lett volna ez a szerződés. Nemcsak a legutóbbi évtizedeket és azok megpróbáltatásait viselte volna könnyebben a két szomszédos ország népe, de az évszázadok viharai sem rendítették volna meg annyiszor és annyira országainkat, ha őszinte bizalommal, testvérként ellhettünk volna egymás mellett.

Igen! Ha – amint azt Andics Erzsébet⁵⁴⁹ előadó képviselő egészen lenyűgöző modorban és részletesen adta elő – nem lett volna Habsburg-érdek, a Monarchia népeit négy évszázadon át egymás ellen kijátszani!⁵⁵⁰ Helyesen mondja a törvényjavaslat

---

⁵⁴⁸ Az 1949. évi június hó 8-ra összehívott Országgyűlés naplója. 1. köt. Budapest, 1950. 1949. június 8. – 1949. december 22. 87–90.

⁵⁴⁹ Andics Erzsébet (1902–1986) kommunista politikus, történészprofesszor, akadémikus.

⁵⁵⁰ Vö. Andics Erzsébet felszólalása az országgyűlés 5. ülésén 1949. június 15-én kedden. Az 1949. évi június hó 8-ra összehívott Országgyűlés naplója. 1. köt. Budapest, 1950. 1949. június 8. – 1949. december 22. 67–72. Balogh páter utalása a következő részre vonatkozik: „Annak ellenére, hogy a közös sors, a közös történelmi helyzet egymásra utalt bennünket, annak ellenére, hogy évszázadokon keresztül közös ellenség ellen kellett harcolnunk, évszázadokon keresztül közös elnyomónk volt – a német Habsburg-dinasztia –, annak ellenére, hogy mindkét nép harcolt is szabadságáért és – ha a csehszlovák népi köztársaság alkotmányában büszkén szögezi le, hogy a huszita forradalom tüzte zászlajára először Európában a gondolat szabadságának és a népuralomnak az eszméjét –, úgy mi is elmondhatjuk, hogy a magyar nép is, harcolva az idegen elnyomás ellen, a szabadságküzdelmek ragyogó fejezeteit írta be nemcsak a magyar, hanem nem egyszer az európai történelembe is, – mondom annak ellenére, hogy

indokolása is: a két nép azért nem értette meg egymást, mert az uralkodó osztályok szándékosan szították és élesztették az ellentéteket. Az uralkodó osztályok és – hozzátehetjük – az uralkodóház!

T[isztelt]. Ház! A gimnázium nyolc osztályát a Pozsony megyei Nagyszombatban végeztem⁵⁵¹, és így tapasztalatból mondhatom, hogy mint mindenütt széles e világon, ott is testvérként élt egymás mellett a két verejtékező, dolgozó nép. A középiskolai ifjúság körében is csak elvétve támadtak pillanatnyi ellentétek, pedig az akkori tankönyvek alkalmasak voltak arra, hogy az ifjúságot, túlzott sovinizmusra nevelve, gyűlöletet hintsenek a különböző nemzetiségű ifjak között. Akkor talán nem éreztük, de most már tisztán látjuk, hogy bűnös kezek, idegen érdekek, számunkra életveszélyes érdekék szolgálatában szították a túlzott sovinizmus és nacionalizmus tüzeit.

Ellenségekké kellett tenni a Duna völgyében lakó népeket, hogy a Drang nach Osten⁵⁵² megvalósulhasson. A fasiszta Németország egyenkint győzhette le a kelet-európai népeket, mert a halálos veszedelem fel nem ismerésével nem a közös ellenség ellen, a német támadás kivédésére készültek, hanem apró gyűlölködésekben merültek ki és ostoba kárörömmel nézve a szomszéd pusztulását, végül elgyengülve, egyenkint estek bele saját végzetükbe.

Hála Istennek, ez a szerencsétlen korszak végleg lezárult. Ezer éve élünk egymás mellett szeretetlenségben, vetélkedésben; próbáljunk most már testvéri békességben, barátságban élni, bizalommal egymás mellett, egymást megbecsülve, egymást támogatva saját népeink biztonsága és békés fejlődése érdekében.

---

közös volt a sorsunk, hogy közös volt az ellenségünk, hogy közösek voltak szabadságtörekvéseink és hogy nem egyszer közös fellépéssel eredményeiket is értünk el – gondoljunk csak Bethlen Gábor politikájára, II. Rákóczi Ferenc mozgalmára –, az utolsó száz év folyamán a szerencsétlen, vak nemzeti torzsalkodással, amelyet idegen elnyomóink és belső reakció, uralkodó osztályaink tervszerűen szítottak, sikerült nem egy nagy küzdelmünket végzetes módomban elgáncsolni. Gondoljunk 1848/49-re, amikor a magyar és a szomszédos népek szabadságtörekvéseit is Habsburg-dinasztiának azzal sikerült elbuktatnia, hogy egymás ellen uszította ezeket a szabadságra törekvő, jobb sorsért küzdő népeket. Gondoljunk arra, hogy 1867 után a szörnyűséges, fonák, esztelen, ellentmondásokkal teli Osztrák-Magyar Monarchiának az volt az alapja, hogy a Habsburg-dinasztiának sikerült az itt lakó népeket – nem utolsósorban a magyarokat, szlovákokat és cseheket – egymás ellen uszítania, egymással őket sakkban tartania. (68–69.)

⁵⁵¹ Balogh István 1904 és 1912 között tanult a nagyszombati érseki líceumban.

⁵⁵² Drang nach Osten = törekvés Kelet felé. A német keleti kolonizációs politika jelszava az újkorban.

Némelyek még ma is abban az illúzióban ringatják magukat, hogy a hitlerizmus négy éve végleg halott, a pángermán veszedelem pedig sok évtizedre, talán mindörökre megszűnt. Rá kell mutatnunk arra a súlyos tévedésre, amelyet ez az illúzió jelent. Ebben az önámításban él mindenekelőtt a nyugati, különösen az amerikai közvélemény egy része. Ennek a közvéleménynek veszélyérzetét, a második világháború alatt a német imperializmus világhatalmi, törekvéseiről, a náci rendszer embertelenségeiről szerzett szomorú és iszonyú tapasztalatait szándékosan, céltudatosan halványították el, vagy altatták el teljes egészében azok az imperialista, háborús uszító körök, amelyek most újra fel akarják fegyverezni a német militarizmust. Ezek segédkezet nyújtanak a német sovinizmus veszedelmes és Európát már többi ízben lángba borított tűzének felszításához.

Ezek az új háborúra készülő körök a feltámasztott német militarizmust akarják szövetségesül megnyerni és Kelet-Európa ellen faltörő kosul felhasználni. Napról-napra olvasunk Nyugat-Németországról származó nyugtalanító híreket, amelyek új fegyveres alakulatok felállításáról, az ifjúsági Werwolf-mozgalom⁵⁵³ terjesztéséről, hírhedt nácivezérek rehabilitálásáról, háborús bűnös, kegyetlenkedő tábornokok, SS-parancsnokok szabadrábra helyezéséről és reaktiválásáról számolnak be. Ez természetesen veszedelmes játék a tűzzel, egy olyan tűzzel, amelynek nemrég már martaléka lett egész Európa, s amelynek üszkös gerendáit, romjait máig sem lehetett teljesen eltüntetni.

Gyakorlati tapasztalat, t[isztelt]. Ház, hogy aki egyszer tűzkárosult volt, akinek legdrágább értékeit, sőt hozzátartozóit is elégette már egyszer a tűz, az érthetőleg erősen vigyáz a tűzrendészeti elővigyázatossági intézkedésekre, azokat maga betartja és másokkal is igyekezik betartatni; azonnal észreveszi azt is, ha valahol még nem sikerült ártalmatlanná tenni a tűzfészket, és ha tűzveszély forog fenn, magától értetődik, hogy azok a szomszédok, akiknek egyszer már leégett a házuk, összefognak az új közös veszély elhárítása érdekében.

A múlt évi varsói külügyminiszteri konferencia hívta fel teljes nyomatékkal a világ közvéleményének, az országuk sorsát irányító államférfiaknak figyelmét is arra, hogy Európában ismét tűzveszély van, megjelölte ugyanakkor a veszély elhárításának, az ellene való védekezésnek eszközeit és módszereit is. A varsói külügyminiszteri

---

⁵⁵³ Werwolf-mozgalom = náci ellenállási mozgalom, amely a szövetségesek által megszállt területeken gerilla, illetve terrorista módszereket alkalmazott.

konferencia határozatai konkrét javaslatokat tartalmaztak a német kérdés megoldására, a pángermán veszély, a kelet-európai államokat fenyegető új német nacionalista és militarista expanzió, a német fasizmus újjáéledésének megakadályozására.

T[isztelt]. Ház! A tárgyalás alatt álló törvényjavaslat logikus következménye mind a Németországban veszedelmes arányokban jelentkező tűzveszély konstatálásának, mind a varsói külügyminiszteri konferencia határozatainak. Ugyanaz a nemzeti aggodalom, ugyanaz a politikai előrelátás, ugyanaz az elszánt akarat, az új német Drang nach Ostennel való szembefordulás hozta létre ezt a szerződést, mint a varsói külügyminiszteri konferencia határozatait. De nemcsak az azonos külpolitikai érdek tette szükségessé az előttünk fekvő szerződés megkötését, hanem a magyar és a csehszlovák népnek mélyről feltörő azonos kívánsága és legfőbb óhaja, vagyis a béke megőrzésének és egy új háborús veszély csökkentésének elszánt akarata is.

Erről a szerződésről tiszta lelkiismerettel mondhatjuk, hogy a szó szoros értelmében véve békeokmány, a békének legfontosabb nemzetközi dokumentuma, nemcsak abban az értelemben, hogy a két szomszéd nép viszályait szünteti meg és testvéri együttélést teremt köztük, hanem békeokmány abban az értelemben is, hogy az általános európai- és így a világ-békét is szolgálja, egy vakmerő, új német agresszió elriasztásához járul hozzá és így szervesen illeszkedik bele a Szovjetunió vezetése alatt álló hatalmas világbéke-offenzíva stratégiájába.

A szerződésnek e békés jellegét egyébként szövege is hangsúlyozza. Az egyezmény II. cikkének második bekezdése szó szerint ezeket tartalmazza (*olvassa*): „E célból a Magas Szerződő felek részt vesznek minden olyan nemzetközi akcióban, amely a béke és a nemzetközi biztonság megőrzésére és megvédésére irányul, és hathatósan hozzájárulnak e cél megvalósításához az Egyesült Nemzetek Alapokmánya elveinek megfelelően.”!

A nagy nemzetközi béke vonatkozásaitól eltekintve a lelki megbékélésnek is hathatós eszköze ez a szerződés. Ennek a szerződésnek a szelleme kétségtelenül kihat majd a két szerződő fél politikai, társadalmi és gazdasági életének minden terére, tehát a Magyarországon élő szlovák és a Csehszlovákiában élő magyar népcsoportok kulturális, gazdasági és társadalmi életére is.

A szerződés bevezetése – mint mondtam – történelmi igazságot tartalmaz, amidőn rámutat arra, hogy a múltban részben saját uralkodó osztályaink, részben pedig

a német imperializmus „divide et impera⁵⁵⁴” elve – mint Horváth Márton⁵⁵⁵ képviselőtársam is rámutatott erre – akadályozta meg a két nép jó szomszédi viszonyainak kialakulását.⁵⁵⁶ De ugyanígy a lelki megbékélésnek is útját állta mind a két országban a reakciós sovinizmus. Ennek a reakciós sovinizmusnak káros határai alól szabadította fel a csehszlovákiai magyar népcsoportot az 1948-as februári fordulat, amely megsemmisítette a csehszlovák sovinszta reakciót és diadalra juttatta a népi demokrácia erőit. Ezek az erők odaát is, nálunk is nemcsak a két nép politikai kibékülését teremtették meg, de egyben a lelki megbékélés feltételeit is, amelyek között legelső helyen szerepel ez e történelmi nevezetességű szerződés.

Az előadottak alapján leszögezhetem felfogásomat, amely szerint a szerződés hathatósan támogatja a nagy nemzetközi békefront törekvéseit, csökkenti egy új német agresszió lehetőségét, megteremti a jószomszédi viszonyt a két egymásra utalt Dunavölgyi nép között és biztosítja a két országban élő magyar, illetve szlovák népcsoport kulturális és gazdasági fejlődését. Éppen ezért a törvényjavaslatot, mint a nemzetközi béke és a belső megbékélés fontos tényezőjét, örömmel elfogadom. (*Nagy taps.*)

---

⁵⁵⁴ Divide et impera = Oszd meg és uralkodj!

⁵⁵⁵ Horváth Márton (1906–1987) újságíró, kommunista politikus, 1945 és 1950 között a Szabad Nép felelős szerkesztője.

⁵⁵⁶ Vö. Horváth Márton felszólalása az országgyűlés 5. ülésén 1949. június 15-én kedden. Az 1949. évi június hó 8-ra összehívott Országgyűlés naplója. 1. köt. Budapest, 1950. 1949. június 8. – 1949. december 22. 72–80. – Amire Balogh utal: „A történelem kétségtelenül arra tanít, hogy addig, amíg Magyarországon nem a magyar nép volt uralmon, amíg Csehszlovákiában nem a cseh és szlovák nép volt uralmon, addig kétségtelenül az volt az, alapelv, hogy ezeket a népeket egymás ellen ugrassák. Ez volt a helyzet a Habsburgok uralma alatt. Tudjuk jól, hogy a Habsburgok politikájának vezérlő szempontja az »oszd meg és uralkodjál« volt. Talán egyetlen területen sem sikerült ezt olyan messzemenően keresztülvinniük, mint éppen a cseh és a magyar viszonylatot illetően. A monarchiában a cseheket engedték egy bizonyos iparosodáshoz jutni, ugyanakkor megfosztották őket az állami függetlenség látszatától is. Magyarországnak az osztrák-magyar monarchiában volt egy bizonyos látszat-, részleges állami függetlensége a monarchia keretén belül, ugyanakkor az ipari, a gazdasági fejlődést minden erővel fékezték, korlátozták. Ezért egymás ellen szították, uszították a cseheket és a magyarokat, a szlovákokat és a magyarokat. Tudjuk jól, hogy egy ilyen évszázados »nevelésnek« hallatlan kihatásai vannak magát a népet illetően is. Ugyanezt a politikát, ugyanezt az ellenségeskedést folytatta kétségtelenül Horthy Magyarországa és Benes Csehszlovákiája is. Nem kétséges, hogy Horthy Magyarországa és az akkori kisantant környező államai közül a legerősebb ellentét talián éppen Csehszlovákia és Magyarország között volt.” (73–74.)

3.

Magyarország alkotmányáról

Balogh István felszólalása

*az országgyűlés 10. ülésén 1949. augusztus 17-én szerdán*⁵⁵⁷

BALOGH ISTVÁN: T[isztelt]. Országgyűlés! Nem minden elfogódottság nélkül szólalok fel az előttünk fekvő törvényjavaslat tárgyalásánál. Érzem a történelmi idők szárnycsattogását, érzem a fordulópontot a magyar sors küzdelmeinek útján.

Ugyanaz az érzés fog el, mint amit átéltem 1945. január 20-án, amikor Moszkvában, mint a kormánydelegáció egyik tagja, aláírtam a fegyverszüneti egyezményt, mely új életlehetőséget nyitott meg népünk számára. Ugyanazt érzem, amit két hónappal később éltem át azon a minisztertanácson, amelyen megvalósult a földreform, összezúzva a leghatalmasabb, megdönthetetlennek látszó akadályát annak, hogy a dolgozó magyar nép élvezhesse felemelkedését, jogaiban, kultúrájában, a civilizáció eredményeinek élvezetében való előrehaladását. Ugyanaz az elfogódottság vesz rajtam erőt, amelyet mindannyian éreztünk e teremben 1946. február 1-jén, amikor a demokrácia útján tett előrehaladásunkban szakítottunk a régmúlt századok szellemének megfelelő államformával és kikiáltottuk a köztársaságot.

Most – fordulópontján a nemzet fejlődésének – újra történelmi lépést teszünk.

T[isztelt]. Ház! Akik a Magyar Népköztársaság Alkotmányáról szóló törvényjavaslat tárgyalásánál csak a paragrafusokat vizsgálják, azokat egyenként boncolgatják, értelmezik vagy magyarázzák, éppúgy nem fogják megérteni magát a törvényjavaslatot, mint ahogyan helytelenül járnak el azok, akik az elmúlt világháborút nem végső eredményeiben vizsgálva, hanem egy-egy csata, ütközet magyarázgatásával szeretnék elbírálni. Akik a gátszakadást, a medrükből kitörő vad hullámok rombolását paragrafusokkal vagy siránkozással akarják megállítani, azok éppúgy tévednek és tehetetlenek maradnak, mint akik a társadalmi ellentéteket és igazságtalanságokat,

---

⁵⁵⁷ Az 1949. évi június hó 8-ra összehívott Országgyűlés naplója. 1. köt. Budapest, 1950. 1949. június 8. – 1949. december 22. 197–204.

osztályok elnyomását vagy kizsákmányolását szép szóval vagy intelmekkel óhajtják megszüntetni.

Tény, hogy vannak a törvényjavaslatnak a megszokottaktól eltérő paragrafusai, melyek a konzervatív, a lassú fejlődést szerető elmékben meglepetést váltanak ki, de akik a törvényjavaslatot az évszázadok perspektívájába helyezik, akik ismerik az emberiség fejlődésének szakaszait, a jogfosztásoknak, az elnyomatásoknak és társadalmi osztályok felemelkedésének korszakait, azok nemcsak megértik, hanem örömmel is üdvözlik a javaslatot, mert a dolgozó magyar nép életének régen várt fordulópontját, jobb jövőjének zálogát látják benne.

„Nincs haladás változás nélkül. Nincs alakulás simulás, alkalmazkodás nélkül” – mondta Prohászka Ottokár püspök és ugyancsak ő mondja már 1897-ben: „A törzsszervezet emberei harcoltak Szent István rendi alkotmánya ellen. A rendek tusakodtak a demokrácia ellen és a modern demokrácia nyárspolgári része szintén prüszköl minden szociális alakulás ellen. Csakhogy sem az idők kerekét, sem a fejlődés menetét megakasztani nem lehet, az 1000-ik évben éppoly kevésbé, mint 1790-ben, 1848-ban, és biztos indukció alapján állíthatjuk, hogy 2000-ben sem”.

T[isztelt]. Ház! Nem kellett 2000-ig várni. A várakozás idejét fél évszázaddal megrövidítette az a lökés, amelyet 31 évvel ezelőtt adott az emberiség haladásának az orosz forradalom, megteremtve a leghatalmasabb szocialista államot, a Szovjetuniót.

Amikor ipari munkásság még nem volt, a népet a paraszt jelentette. Mi volt századokon át a magyar nép sorsa és élete? A választ nem én adom, hanem Grünwald Béla⁵⁵⁸ „A régi Magyarország” című könyvében: „A paraszt nem részesült jogvédelemben. A parasztnak – írja – nincs közjogi és még magánjogi személyisége sem. A paraszt nem az államnak volt alávetve, hanem a kiváltságos osztályoknak. Az állam a rendekért van, minden az államban a kiváltságos osztályok miatt van. A paraszt fizeti a katonai adót, ő fizeti a nemesség követeinek napidíjait, ő viseli a katonai beszállásolás, az élőfogatok, a közmunka terhét.”

Természetesen a nemesség ezt az alkotmányt védte. Védte saját kiváltságait és megakasztott minden reformot, minden újítást, amely a népen segített volna. És most szóljon újra Prohászka: „Az uralkodó osztály biztosítja magának a törvényhozást, magához ragadja a kormányzatot, iparkodik gazdaságilag kizsákmányolni az elnyomott

---

⁵⁵⁸ Grünwald Béla (1839–1891) politikus, történész, akadémikus. A régi Magyarország című könyve 1888-ban jelent meg.

osztályokat. Ezért a földbirtokot magának tartja fenn. A többi osztályt birtokszerzésre fel nem jogosítja, a Jogokból egyáltalán kizárja és az állami élet terheit mind reájuk hárítja.”

Ha a magyar múltnak ezt a hiteles képét látjuk, magunk előtt, akkor megértjük a forradalmak jogosultságát és tudjuk értékelni, mit jelentett számunkra és az egész emberiség számára az orosz forradalom. Mind e tények ismeretében kérdezem: lehet-e, hogy az, aki az igazság és erkölcs alapján áll, ne fogadja szívesen az előttünk fekvő törvényjavaslatot, mely minden ember számára egyenlőséget hirdet?! És e jogokat kizárólag a munka, a közösség szolgálatának ellenében adja! Nincsenek többé főurak és főnemesek, nincsenek karok és rendek és nincsenek pénzes iparmágnások. Nincsenek elnyomottak, jogtalanok, de van nemzet! És ez a nemzet most már nem két- vagy háromszázezret számlál, hanem 8–9 milliót, mert teljes jogú tagja minden dolgozó! A magyarság egyetlen gesztussal megszűnik vézna, száradó, vérszegény törzs lenni és lesz izmos, életerős, fejlődő tölgy, amely a jövő századokban minden szélnek és viharinak bizton ellenállhat!

T[isztelt]. Ház! Beszédem további részében a törvényjavaslat gondolatmenetét kívánom követni. Bevezető részében a javaslat törvény útján a magyar alkotmányba viszi be és abban örökíti meg a Szovjetunió érdemeit. Helyeslem a hála megnyilatkozásának e formáját, mert egyedülállóak azok az érdekek és áldozatok, amelyeket a Szovjetunió évszázados elnyomatásunk megszüntetése érdekében hozott. De ha csak, a hála érzete kötne bennünket a Szovjetunióhoz, azt nem tartanám elegendőnek. Sokkal több az, ami bennünket a Szovjetunióhoz fűz. Mindenekelőtt elismerjük érdemeit, amelyeket az emberiség haladása tekintetében szerzett, megállapítjuk, hogy az ő segítségével részben utolértük, részben elhagytak fejlődésükben a nyugati államokat. Meg kell mondanunk, hogy létérdeket jelentenek számunkra a Szovjetunióval való gazdasági, kereskedelmi és kulturális kapcsolataink. És mindezekén túl, ha mi – ezer esztendeje másokért vérző magyarok – végre a békére vágyunk, csak egy irányba nézhetünk bizalommal ahol meg akarják, meg tudják és meg fogják védeni a békét: a Szovjetunió felé.

„A Magyar Népköztársaság a munkások és dolgozó parasztok állama” – mondja a törvényjavaslat. Tehát nem tesz különbséget fizikai és szellemi munkások között, megszünteti és ledönti a dolgozók közötti válaszfalat, eltörli a kasztrendszer. Az értelmiség különállását felszámolja. Hogy a munkások alatt a szellemi dolgozókat is érti, az nem lehet kétséges, ha figyelmet szentelünk annak az ünnepélyes deklarációnak,

amelyet a Magyar Függetlenségi Népfront adott ki és amelyben ezt mondja: „A Magyar Függetlenségi Népfront a magyar munkásosztály, a népért dolgozó értelmiség, a dolgozó kisemberek harci és építő szövetsége a leghaladottabb, a legtudatosabb és legkövetkezetesebb társadalmi osztály: a munkásosztály vezetésével.”

Ha tehát volnának, akik úgy érzik, hogy a törvény őket név szerint nem említi és így a munkások és parasztok egységéből, tehát a jogokból is kimaradtak, tévednék. Szeretném ezt a félreértést eloszlatni és szeretném az új alkotmány iránt a szellemi dolgozók körében is azt a bizalmat kelteni, amely a fizikai dolgozókat máris eltölti.

A törvényjavaslat szövegén, kívül és illusztris előadónk beszédének az értelmiségre vonatkozó szövegén kívül idézek néhány nyilatkozatot, amelyet a kormány és parlament illetékes tényezői mondtak az elmúlt idők folyamán.

Éppen Rákosi Mátyás május 14-i beszédében külön kiemelte, hogy a Népfront jelöltjeinek száma 949, ebből haladó értelmiségi 197. Április 19-i beszédében pedig ezt mondja: „Nincs hazánkban egyetlen ember, – legyen kisiparos, kiskereskedő, vagy értelmiségi – aki nem találja meg elhelyezkedését a népi demokrácián belül.”

Gerő Ernő április 13-án ezt mondja: „Nemcsak új pedagógusokra lesz szükségünk, hanem az egyéb magas képzettségű szakembereik további tíz- és tízezeire: mérnökökre, orvosokra, közgazdászokra, könyvelőkre, statisztikusokra, öt év alatt nem kevesebb, mint százezer új magas képzettségű szakemberre lesz szüksége az országnak.”

Losonczy Géza július 17-én ezt mondja: „A mi értelmiségünk, tudósaink, íróink, művészeink arra kapnak buzdítást a népi demokratikus magyar államtól, hogy a dolgozók életét minél szebbé, tartalmasabbá tegyék”.

Idézem Kiss Károly cikkét a Szabad Nép augusztus 4-i számából: „Fokozott gondot kell fordítanunk kádern munkánkban a pártonkívüli tehetséges, becsületes, vezetőképes emberekre is. Nekünk az eddiginél sokkal több gazdasági vezetőre, mérnökre, tudósra van szükségünk. Támogatnunk kell és támogatni is fogjuk a pártonkívüli és más párthoz tartozó, a nép ügyéhez hű szakértelmiséget, hogy képzettségének megfelelő helyen alkothasson”.

Úgy gondolom, hogy a törvényjavaslat szövegén túl csak a nyilatkozatok minden érdekelttel megnyugtathatnak, és a javaslat iránt bizalommal töltenek el.

A Magyar Népköztársaságban minden hatalom a dolgozó népé – mondja a javaslat Mekkora utat kellett megtennünk, amíg elérkeztünk ehhez az egyszerű mondathoz I. Ferdinándnak 1548. évi dekrétumától, amelynek 14. cikkelye minden

alattvalónak a királyi felség iránti engedelmisséget teszi kötelezővé! De megtettük ezt az utat, az emberiség fejlődésének nagy szakaszát és nagyon jól tudjuk, hogy a fejlődés útján nem lehet megállni, még kevésbé visszafordulni.

Amint a termelő eszközök magántulajdonban is lehetnék, – folytatja a javaslat – úgy a Magyar Népköztársaság elismeri és biztosítja a dolgozó parasztnak jogát a földhöz. A munkával szerzett tulajdon az alkotmány elismeri és védi. Megvolt ez már Werbőczy Tri-partitumában is, de milyen másként hangzott: „Minden báró úr, mágnás és nemes a maga munkája, szolgálatai és érdemei által bármiképpen szerzett vagy nyert összes dolgok, fekvő jószágok és birtokjogok felett az atyjával vagy testvéreivel történt osztály előtt mindig szabadon rendelkezhet.”

A Népköztársaság alkotmánya mindenkinek munkával szerzett tulajdonát védi, de ugyanakkor kimondja, hogy a magántulajdon és a magánkezdeményezés a köz érdekeit nem sértheti. A későbbi törvényes intézkedések kétségtelenné fogják tenni, melyek azok az esetek, amikor a magántulajdon és a magánkezdeményezés a köz érdekeit sérti. A javaslat. ugyancsak a köz érdekeinek sérelme nélkül biztosítja az öröklési jogot, tehát minden magyar állampolgár becsületos úton szerzett tulajdona a javaslat értelmében és annak szellemében biztosítva van.

Külön kell kiemelni a javaslatnak azt a részét, amely a munka szabadságának alkotmányos biztosítója. Minden munkaképes állampolgárnak joga, kötelessége és becsületbeli ügye is, hogy képességei szerint dolgozzék. Amikor az alkotmány ezt a jogot és kötelességet ilyen pregnánsan juttatja kifejezésre, ezzel egyben kötelezettséget is vállal, hogy munkaképes polgárainak munka iránti kötelességük teljesítését minden hatalmával lehetővé teszi és módot nyújt arra, hogy minden munkaképes polgár a maga tisztességes foglalkozása és hivatása keretén belül képességei szerint dolgozzék, boldoguljon és érvényesüljön. Ez a szakasz minden dolgozó ember számára valóban megnyitja a munka és az érvényesülés szabad útját. Amíg a múltban épen azok éltek legnehezebben, akik csak munkájukból éltek és azoknak volt könnyű életük, akik helyett mások dolgoztak, most az életnivó mértéke nem a tőke vagy a spekuláció, még kevésbé a kizsákmányolás, hanem egyedül a végzett fizikai vagy szellemi munka.

A szólás-, sajtó- és gyülekezési szabadság, az egyesülési jog és a vallás szabad gyakorlásának joga, annak alkotmányos biztosítása, különbség nélkül az egész magyar nép évszázados kívánsága. A magyarság legjobbjai harcoltak ezekért a jogokért, amelyeket hosszú időn át lehetett elnyomni, az értük megindult harcokat leverni – mint 1711-ben vagy 1849-ben –, de az emberek lelkéből kiölni nem lehetett soha!

Ugyancsak alappillére a demokráciának a személyes szabadság és sérthetlenség biztosítása, a levéltitok és magánlakás tiszteletben tartása. Mindezeket a törvényjavaslat biztosítja.

T[isztelt]. Ház! Méltóztassék megengedni, hogy a javaslat 54. §-ával külön foglalkozzam. E szerint a Magyar Népköztársaság biztosítja a polgárok lelkiismereti szabadságát és a vallás szabad gyakorlásának jogát. A lelkiismereti szabadság biztosítása érdekében a Magyar Népköztársaság az egyházat különválasztja az államtól.

Alig van a törvényjavaslatnak pontja, amely iránt nagyobb volna az érdeklődés, mint az ebben a paragrafusban foglalt elhatározás, az egyház és az állam elválasztása iránt. Ezt a fokozott érdeklődést, mely mindenfelől megnyilvánul, könnyen meg lehet érteni, hiszen közel ezeréves közösséget szüntet meg. Nemzeti életünkben, különösen az első századokban, az egyház és az állam szinte intézményesen összeforrt. Sok olyan feladatot vállalt az egyház, különösen a nép érdekében, amelyet az állam azóta fokozatosan magának ismer el és levesz az egyház válláról. Természetes tehát, hogy az állami élet fejlődésével ezek a kapcsolatok meglazultak, átalakultak, s az egyház és az állam viszonya közeledik a felé az állapot felé, amikor az egyház a teljes szabadság birtokában szolgálja híveinek a lelki üdvösségét és támogatja az államot azáltal, hogy híveit állampolgári kötelezettségeik lelkiismeretes teljesítésére buzdítja, ugyanakkor az állam nemcsak nem emel gátat az egyháznak hivatása teljesítésében, hanem azt a maga részéről elősegíti, sőt támogatja.

Amikor az előttünk fekvő törvényjavaslat az egyház és az állam elválasztását tűzi napirendre, nem elsőnek veti fel a problémát. Ez a kérdés éppen olyan régi, mint maga a kereszténység. Amikor a farizeusok megkérdezték a Megváltótól: szabad-e adózni, tulajdonképpen ehhez a kérdéshez nyúltak hozzá. Ezt kívánta rendezni a válasz is, amikor így hangzott: „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és Istennek, ami az Istené.” Vagyis az embernek vannak kötelességei hazája iránt és vannak kötelességei Isten iránt, mindkét irányú kötelességet teljesíteni kell. Amikor pedig a lázadás vádjával terhelt Pilátus kérdésére az Úr Jézus azt mondta: „Az én országom nem e világból való!” – kétségtelenné tette, hogy nem lehet a kettő között sem versengés, sem ellentét. Az elmúlt kétezer év mégis éppen az ellenkezőjét bizonyítja. Hiszen az egyes birodalmak, országok története éppúgy, mint az egyháztörténelem, küzdelmek és kompromisszumok, megegyezések sorozata. Összeütközés kétségtelenül csak akkor keletkezhetett, ha az egyik vagy másik fél idegen területre tévedt, vagy a másikat jogaiban korlátozni akarta.

Vannak modern országok, amelyekben mindkét fél szigorúan őrökdi azon, hogy kettőjük között semmiféle közösség ne legyen – barátságban, békességben megvannak. Az Amerikai Egyesült Államok már kezdeti alkotmányukat így építették fel. De vannak országok, ahol az egyház és az állam elválasztását erős egyházzellenes tevékenység, sőt harc előzte meg. Így volt ez Franciaországban, ahol évtizedes szellemi küzdelem előzte meg a törvényt. Éppen a francia példa miatt az egyház az elválasztás tényét ellenséges gesztusnak k minősítheti maga ellen.

Elhíheti a t[isztelt]. Ház, hogy rendkívül súlyos lelkiismereti kérdést kell eldöntennem nemcsak a magam szempontjából, hanem a Ház katolikus tagjai szempontjából, sőt annak a sokmillió katolikus választópolgárnak szempontjából is, akik szavazatukkal a Népfrontot támogatták, és képviselőtükbén ezt a parlamentet megválasztottak.

Őszintén és nyíltan meg kell mondanom: csak azért tudom megszavazni ezt a törvényjavaslatot, annak 54. §-át, mert kétségtelenül meg vagyok győződve arról, hogy az egyház e törvény életbelépése révén nem rosszabb, hanem jobb, biztonságosabb helyzetbe kerül, melyben hivatását az eddiginél nyugodtabban, szabadabban tudja betölteni. Ismétlem Rákosi Mátyásnak, mint előadónak erről a kérdéstről szóló, imént elhangzott szavait: „Demokráciánk, amint ezt gyakran hangsúlyoztuk, a múltban csakúgy, mint a jövőben szívesen kötne kölcsönös megegyezésen és engedékenysége alapuló szerződést. Az egyház érdekei tehát nincsenek veszélyeztetve és jogai érvényesíthetők.”

Mivel Rákosi Mátyás nemcsak egy parlamenti párt, hanem a többségi párt vezére, elnöke a Magyar Függetlenségi Népfrontnak, de nemzetközi értelemben is komoly tekintély, akinek nyilatkozata engem is, a parlament többi katolikus tagját is és az egész keresztény magyar közvéleményt is megnyugtatni alkalmas, szavait megnyugvással veszem tudomásul.

Ezévi költségvetésünk tárgyalása alkalmával elmondott beszédemben részletesen ismertettem azokat a jogokat, amelyeket az egyház magának vindikál és a feltételeket, amelyeken belül hivatásait zavartalanul teljesítheti. Kérem a t[isztelt]. Házat és a t[isztelt]. kormányt, hogy amikor az egyház és az állam elválasztásának körülményeit akár külön törvény útján, akár más formában megállapítja az ott felsoroltakat figyelembe venni szíveskedjék.

T[isztelt]. Ház! Mi, magyar katolikus képviselők, az egyház és az állam közeledésének és barátságos találkozásának ügyét szolgáljuk, mert ezt hazánknak is,

egyházunknak is érdekében állónak tartjuk. XIII. Leó pápa 1894-ben kiadott enciklikájának következő tételét szeretnők megvalósulva látni: „Mindannyiszor, amikor arról volt szó, hogy rendezni kell azokat a kérdéseket, amelyek különböző címeken és indokokból a két hatalmat, az egyházat és az államot érdeklik, a közérdek kívánja és követeli, hogy köztük megegyezés jöjjön létre.” Ennek a közérdeknek kívánunk mi szerény szolgálói és szószólói lenni.

T[isztelt]. Ház! Az elmúlt világháború vihara elsodorta a régi alkotmány tényezőit, az országgyűlést, a kormányt, az államfőt. A jogfolytonosság de facto megszűnt. A nemzet életerejé, vitalitása új életet fakasztott. Megmozdult a nép minden jog és alkotmány ősforrása, és 1944. december 17-én ideiglenes nemzetgyűlést választott. Ez kormányt alakított és létrehozta mindazokat a szerveket, amelyek a nemzet szuverenitását reprezentálják. Új úton indult el a magyar élet. Egy évezred küzdelmei után egyetlenes akaratnyilvánítással megszüntette a régi alkotmány és feudális társadalmi rend utolsó bástyáit. A dolgozó magyar nép, amelynek ez az ország nem hazája, csak keserves, véres-verítékes munkahelye és temetője volt, végre hazát kapott. Hazáját újjáépítette és most már a sajátjában lakva, életnívóját akarja emelni, emberhez méltó testi és lelki jólétben, nyugodt munkáiban és békében. Új alkotmányunk, a törvényjavaslat az eddigi eredményeket és jövő törekvéseinket foglalja magában, ezért Örömmel elfogadom. (*Élénk taps.*)

4.

Az első ötéves tervről

Balogh István felszólalása

az országgyűlés 5. ülésén 1949. december 9-én pénteken⁵⁵⁹

T[isztelt]. Országgyűlés! A tárgyalás alatt álló törvényjavaslatnak, a Magyar Népköztársaság első ötéves tervének elfogadására ez a parlament már akkor kapott mandátumot, amikor május 15-én a választók milliói a Népfront képviselőjelöltjeire

---

⁵⁵⁹ Az 1949. évi június hó 8-ra összehívott Országgyűlés naplója. 1. köt. Budapest, 1950. 1949. június 8. – 1949. december 22. 325–332.

adták szavazatukat. Kétségtelen, hogy a választók előtt meghirdetett programban a békéért való kiállás mellett az ötéves terv volt az, amely a mostani országgyűlés megválasztását oly impozánssá tette. Most, hogy a törvényjavaslat benyújtásával ennek részletei is nyilvánosságra kerültek, mindannyian megállapíthatjuk, hogy maga az ötéves terv is a béke szolgálatának hatalmas eszköze, a magyar dolgozó nép békés szándékának demonstrációja.

T[isztelt]. Ház! A világ két frontra szakadt. Az egyik a béke erői küzdenek az emberiség tartós békéjéért, a másik oldalon pedig a pusztítás erői dolgoznak egy harmadik világháború kirobbantásán. Hogy mit jelent a béke és mit jelent a háború, azt kevés nép tapasztalhatta annyira saját nemzeti katasztrófáin, mint éppen a magyar nép. Amikor az emberiség egyik része olyan méretű fegyverkezést folytat, amely a háborús szándék kétségtelen jele, akkor mi magyarok, a békefront szerény, de öntudatos és elszánt tagjai, íme, ötéves népgazdasági tervet készítünk. Mi magyarok, a békeszerető milliók és egyes háborút sürgető csoportok közötti harcban nemcsak földrajzi helyzetünk miatt állunk a béke frontján, hanem különösen a közelmúlt történelmünk tanulságai és el nem felejthető benyomásai következtében is. Láttuk, hogy mit kellett áldoznunk a háború molochjának⁵⁶⁰ s láttuk és látjuk nap-nap után, miképp tudunk élni a béke áldásaival, miképp tudjuk felemelni népünk életszínvonalát, építeni, fejleszteni népi demokráciánkat, békés, alkotó munka segítségével. Ezért kell továbbra is megállnunk helyünket nemzeti egzisztenciánk érdekében a világpolitika békefrontján, abban a táborban, amelynek kétségtelen győzelmét a Szovjetunió hatalma és ereje biztosítja. (*Nagy taps.*)

T[isztelt]. Ház! Ennek a helytállásnak legfontosabb építőeszköze, védőfegyvere az ötéves terv megvalósítása. Az ötéves terv igazi nagy történelmi jelentőségét nemzetünk jelene és jövője szempontjaiból csak azáltal tudjuk megfelelő megvilágításba helyezni, hogy a háború és béke erőinek, azok világraszóló küzdelmének perspektívájában mutatjuk meg, hogy a mi ötéves tervünk nemcsak hazánk dolgozó népe anyagi és szellemi életszínvonalának hatalmas arányú megnövekedését, technikai előrehaladását, iparunk, mezőgazdaságunk, kultúránk soha nem látott fejlődését jelenti, hanem egyben a nemzetközi békefrontnak, a tartós békéért folytatott küzdelmében egyik komoly eszközét is. E terv minden legkisebb alkotórésze a magyarság jobb sorsát hivatott szolgálni. Magasabb életszintet, kényelmesebb,

---

⁵⁶⁰ Moloch = az ókori közel-keleti tradícióban a háború és a pusztítás istene.

könnyebb munkát, egészségesebb életkörülményeket, több kultúrát akarunk adni és elérni, tehát mindazt, ami a békés életet szebbé, jobbra, örömteljesebbé teszi.

A magyar nép történelmében, gazdasági, kulturális és szociális életében még nem alkottak olyan átfogó tervet, mely ennyire a legszélesebb és mélyből felfelé törő néprétegek felemelését célozta volna, mint az előttünk lévő törvényjavaslat. Ami a múltban gazdasági téren történt a nép érdekében, azt mindig az uralkodó osztályok önzése determinálta. Ami kulturális téren történt, az legfeljebb arra irányult, hogy az írni-olvasni tudás statisztikáját javítsa a népek összehasonlító grafikonjában. Szociális téren pedig a dolgozók nem kaptak többet néhány olajcseppnél, amely arra volt jó, hogy az állam politikai gépezete ne nyikorogjon, vagy valamelyik berozsdásodott szelepe robbanást ne okozzon.

Népi köztársaságunk első ötéves terve nemcsak szólam, nemcsak politikai programnyilatkozat, hanem valósággá válik a céltől, hogy „a legfőbb érték az ember!” A bűnös háborúban meggyötört, elvérzett és kifosztott országban is végre „érték lett az ember”. A terv gigantikus méretei lehetővé teszik az ipari munkásság mellett is a falu és benne a dolgozó parasztság szociális helyzetének nagymértékben való megjavítását és különösen figyelmet érdemel az a tétel, amit Vas Zoltán miniszter úr mondott, hogy a terv végrehajtása folyamán 480.000 új munkást és alkalmazottat kell munkába állítani.⁵⁶¹ Ebben a hazában tehát senki nem lehet munkanélküli – sem fizikai, sem szellemi téren.

T[isztelt]. Ház! Amíg a háború elnémítja a múzsákat, a pusztítás szolgálatába állítja a tudományt, béklyóba veri a szellemet, addig az értelmiség számára korlátlan érvényesülési lehetőséget nyit meg az ötéves terv. Mint ahogy Gerő miniszter úr⁵⁶² a

---

⁵⁶¹ Vas Zoltán – nem sokkal Balogh fölszólalása előtt a következőket mondta: „A mezőgazdasági termelés anyagigényessége is megnő. Ez azt jelenti, hogy az intenzívebb gazdálkodást jelentő állattenyésztés fokozása során a mezőgazdaság az általa termelt alapanyagok jelentős részét tovább feldolgozza. A gépesítés és a tervszerűsítés eredményeként a mezőgazdaságban jelentős munkaerők, szabadulnak fel, akik kenyérhez jutnak az iparban. Fontos ez azért, mert az ötéves terv során az iparban 480.000 új munkást és alkalmazottat kell munkába állítani. Az új munkaerők munkába állítása az általános fejlődésnek csak egyik oldala. A másik: a termelékenység fokozása. A népgazdaság technikai színvonalának emelése ugyanis döntő módon kihat a munka termelékenységének alakulására.” Az 1949. évi június hó 8-ra összehívott Országgyűlés naplója. 1. köt. Budapest, 1950. 1949. június 8. – 1949. december 22. 274.

⁵⁶² Gerő Ernő (1898–1980) kommunista politikus, a Rákosi Mátyás egyik legfontosabb politikai szövetségese. 1949 decemberében államminiszter, a Népgazdasági Tanács elnöke.

még előttünk álló tudományos feladatokat felsorolta⁵⁶³, úgy tudósok, írók, művészek előtt nem volt még annyira nyitva a pálya, nem volt még annyira biztosítva a megbecsülés, mint most. Amíg a háború elkerülhetetlen következménye emberi életek legyilkolása, addig az ötéves terv központi gondolataként hirdeti az emberi értéket. Amíg a háborúban lerombolják a középületeket és a lakóházakat, az iskolákat és a kórházakat, addig ötéves tervünk a meglévőket felújítja és melléjük újakat épít; lesznek új tudományos intézeteink, gimnáziumaink, falusi és tanyai iskoláink, sporttelepeink, kultúrházaink. Amíg a háború elnépteleníti az ország egyes vidékeit, addig az ötéves terv az ország elhagyott részein gyárak létesítésével gazdasági virágzást, elhagyott helyek beépítését vonja maga után. Amíg a háború elszakítja egymástól a családtagokat, addig az ötéves terv a munkanélküliség teljes kikapcsolásával családok alapítását teszi lehetővé. Amíg a háborúban az elégtelen táplálkozás miatt is elpusztulnak a csecsemők, addig az ötéves terv új szülőotthonokat épít, üdülésre viszi a gyermekek százezreit.

Igen t[isztelt]. Ház! Ezek a nagy alternatívák, amelyek nemzetünk előtt állanak, amikor választani kell a háború és a béke frontja között. Az ötéves terv a maga hatalmas koncepciójával, imponáló, tudományosan kidolgozott nagyvonalúságával világosan megmutatja, mit várhatunk a békétől és milyen lehetőségeket valósíthatunk meg, ha a legszorosabb együttműködésben maradunk a béke erőivel, amelyek a Szovjetunió körül koncentrálódnak.

Az ötéves terv minden rideg számsora ellenére is forró vallomása a magyar dolgozó népnek a béke gondolata mellett. Ugyanakkor megnyilatkozása a humanizmusnak, az emberszeretetnek, mert hiszen minden részletében a dolgozó magyar embert szolgálja. Azt karolja fel a bölcsőtől kezdve, a munkás életen keresztül, egészen a gondtalan öregségig. Ebben a két nagy gondolatban: a béke melletti aktív

---

⁵⁶³ Balogh páter Gerő Ernő következő gondolataira utalt: „E nagy feladatok megvalósítására jelentékeny beruházásokat kell eszközölnünk tudományos intézeteink helyreállítására, fejlesztésére és új intézetek létesítésére. Ezért ötéves népgazdasági tervünk ilyen beruházásokra kereken 200 millió forintot irányoz elő. Ebben az összegben természetesen nincsenek benne a tudományos intézetek fenntartására és működésük biztosítására szükséges kiadások, amelyek nemi az ötéves népgazdasági tervben, hanem a rendes állami költségvetésben szerepelnek. A tervidőszakban új nagy korszerű fizikai intézetet építünk egész sor más új tudományos kutatóintézet mellett. Az újjászervezett Magyar Tudomány Akadémiának meg kell adnunk minden szükséges támogatást, hogy megfelelhessen feladatainak, s hogy mindenekelőtt az ország termelő erőinek fejlesztését szolgáló tervszerű természettudományos és műszaki tudományos kutatás központjává váljék.” Az 1949. évi június hó 8-ra összehívott Országgyűlés naplója. 1. köt. Budapest, 1950. 1949. június 8. – 1949. december 22. 279.

kiállásban és a humanizmus megvalósításában láthatja mindenki, aki idealista világnézetet vall, a két legmeggyőzőbb érvet az ötéves terv helyeslésére és támogatására. Ennél a gondolatnál, t[isztelt]. Ház, fel kell hívnom a figyelmet arra, amit Kádár János belügyminiszter úr⁵⁶⁴ keddi beszédében a békefront kiépítésével kapcsolatban mondott. Sajnálom, hogy ismételnem kell, amit Nagy Dániel⁵⁶⁵ képviselőtársam az imént mondott, de én más szempontból kívánom ugyanazt az idézetet, megvizsgálni. „Egy táborba hívjuk a béke védelme érdekében mindazokat, – mondotta a belügyminiszter úr – akik a tartós béke hívei. Egyesíteniük kell erőiket a cél érdekében mindazoknak, akik politikai nézetükre, felfogásukra, nemükre, korukra való tekintet nélkül a háborús bujtogatók ellen a béke megvédésének az oldalán állnak. A béke megvédése kérdésében – folytatja – szövetségesünk minden becsületes ember, legyen az bármilyen pártállású vagy pártonkívüli. Az erők tömörítésének feladata a béke védelme érdekében vonatkozik a legkülönbözőbb társadalmi egyesületeikre és az egyházra is.”

T[isztelt]. Ház! Ehhez a félre nem érthető egyenes és határozott beszédhez a magam részéről a következőket fűzöm hozzá. A magyar nép amióta a Vörös Hadsereg felszabadította óriási változáson ment át. Az ipari munkásság tudását, munkáját és verítékét nem másokért, hanem a nemzetnek, saját maga jobb jövőjének áldozza. A paraszt végre a maga földjét műveli, és az ipari munkásság mellett részt kapott az államhatalom gyakorlásában. Az értelmiség rövid kábulat után rájött arra, hogy legszebb hivatása a dolgozó népet szolgálni. A kereskedők és iparosok gyakorlati tudásukat, tapasztalataikat fokozatosan ugyancsak a közösség érdekeinek szolgálatába állítják. Vannak még közöttük különbségek, melyek munkájukból, hivatásukból, közvetlen céljaikból, törekvéseikből önként adódnak, de az egész nemzet egyetemes érdekeinek szolgálatában valamennyien egyek. Így vannak magyarok és magyarok között ideológiai különbségek, melyek a különböző pártállásban is megnyilatkozhatnak, a béke kérdésében, azonban mindannyian egyek.

A belügyminiszter úrnak még egy mondatát szeretném kiemelni (*olvassa*): „Nincs az az egyházi személy, – mondotta – aki a béke védelmének kérdésében nyugodt lelkiismerettel oda ne állhatna a magyar nép elé ebben az igazságos küzdelemben.”

---

⁵⁶⁴ Kádár János (1912–1989) 1948 augusztusa és 1950 júniusa között volt belügyminiszter.

⁵⁶⁵ Nagy Dániel (1910–1982) kisgazda, majd kommunista politikus. 1949 és 1963 között a Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnökhelyettese.

T[isztelt]. Ház! Nem lehet kétség a tekintetben, hogy a papság a béke kérdésében milyen álláspontot foglal el. Rákosi Mátyás már ez év május 31-én a választásokon szerzett tapasztalatai alapján ezt mondta (*olvassa*): „Megnyilatkozott a demokrácia győzelme a lelkeskedő papság magatartásában, amely követve a dolgozó nép állásfoglalását és saját meggyőződését, csatlakozott a népi demokráciához.”

Ha ez a megállapítás helyes és igaz volt a májusi választás után, akkor bizonyosan fokozottan helyes és igaz ma, amikor a béketábor állandóan növekszik és ahhoz a papság zöme nemcsak a népi demokráciákban, hanem a nyugati országokban is meggyőződéssel csatlakozik. Ennek igazolásául fogadja el a t[isztelt]. Ház Boulier abbénak⁵⁶⁶ a párizsi békekonferencián az ott megjelent papság nevében felolvasott deklarációjának következő szavait (*olvassa*): „A világ hívő keresztényeit több oldalról szorítják háborúba szovjetellenes kereszties hadjárat ürügye alatt. Jézus Krisztus nevében hívjuk fel őket: gondolják meg, hogy egy ilyen háború súlyos bűn lenne Isten és az emberiség ellen, olyan bűn, amelyet keresztény lelkiismeret nem vállalhat.”

Ha tehát a miniszter úr⁵⁶⁷ most azt mondja – és ez bizonyosan nemcsak egyéni véleménye, hiszen a Tájékoztató Iroda⁵⁶⁸ határozataira, hivatkozik, – hogy magyar emberek, legyenek bár különböző pártokhoz tartozók, legyenek bár közöttük politikai vagy gazdasági vagy kulturális kérdésekben véleménykülönbség, legyenek bár egyházukhoz ragaszkodó, vallásos életet élő emberek, de legyenek a legnagyobb kérdés tekintetében, a háború és béke kérdésének elbírálásaiban a békefront támogatói, mert ebben a kérdésben szövetségünk minden tisztességes vallásos meggyőződésű ember is, akkor nyugodtan állítom: a magyarság minden tagja egy emberként hűséggel vállalja ezt a szövetséget.

És ha a miniszter úr külön kiemelte a vallásos meggyőződésű embereket, akkor szavait kiegészítve azt kell mondanom, hogy már maga a vallásos meggyőződés kellene, hogy mindenkit a békefront katonájává avasson. Nem is lehet vallásos ember – sem egyházi, sem világi – ha ugyanakkor a békének is nem hirdetője, megvalósítója és szolgálja. A legjobb meggyőződéssel állítom, hogy a béke megvédésének kérdésében annyira egységes a nemzet, amilyen semmiféle kérdésben nem volt tíz évszázadon keresztül.

---

⁵⁶⁶ Boulier, Jean (1894–1980) francia katolikus pap, a kereszténység és a marxizmus közötti párbeszéd szorgalmazója.

⁵⁶⁷ Kádár János belügyminiszter.

⁵⁶⁸ Tájékoztató Iroda = Kommunista és Munkáspártok Tájékoztató Irodája (Kominform).

T[isztelt]. Ház! Ha az idő előrehaladottságai ellenére röviden mégis részletekbe bocsátkozhatom az ötéves terv tárgyalásánál, a magam részéről különösen kiemelendőnek tartom azt, ami a népoktatás céljait szolgálja. A terv 1200 új tanterem létesítését irányozza elő, főleg új kéttantermes iskolákban és az iskolákat rádióval, a fizikai és kémiai oktatáshoz nélkülözhetetlen laboratóriumi felszereléssel is ellátja. A tanyaközpontokban mintegy ezer tanítói lakás is épül. Az egészen kis iskolák 10–14 éves tanulói, akik általános oktatásban ott nem részesülhetnek, tanuló otthonokban nyernek elhelyezést és ezzel biztosítjuk számukra a teljes nyolcosztályos, iskola elvégzését. Javaslom, hogy amint most is meg van engedve, a jövőben is addig, amíg a vallásos dolgozó nép saját erejéből alkalmas helyiségeket állítani nem tud, a tantermek – a dolgozók kérésére – istentiszteleti célokra is használhatók legyenek.

Harminc új gimnáziummal bővül a középiskolai hálózat. Az eddig elhanyagolt ipari és bányavidékeken az ideiglenes elhelyezésű gimnáziumok részére új korszerű, nagy befogadóképességű gimnáziumokat létesítenek. Úgy tudom és helyeslem is, hogy a közgazdasági egyetem részére a fővámpalotát⁵⁶⁹ alakítja át és hozza helyre az ötéves terv. A legtöbb középiskola mellé új kollégiumok épülnek. Gondoskodunk az ötéves terv folyamán szükségessé váló 12.000 új pedagógus kiképzéséről is.

Nem kívánom ezeket a számokat mégegyszer felolvasni, bár nagyon szeretném hangoztatni mindenfelé, éppen azok felé a rétegek felé, amelyek talán még öt év után is bizonyos bizalmatlansággal és féltékenységgel vannak a demokrácia fejlődése iránt, hogy bizalommal és hűséggel közeledjenek, de Gerő miniszter úr is, Vas miniszter úr is annyira kiemelte ezeket a számokat és lehetőségeket, hogy ezek után a magam részéről már feleslegesnek tartom. Ugyanígy feleslegesnek tartom felsorolni azt, ami az egészségügyi szervezeteik munkaerő-kiegészítése tekintetében történik. Itt 40.000 főről van szó, akik közül 5000 orvos.

A terv messzemenően gondoskodik a művészetek felvirágoztatásáról is. A művészeti oktatás fejlesztésére az öt év alatt 70 millió forintot fordít. Új épületbe költözik a színművészeti és az iparművészeti főiskola, a zene- és képzőművészeti főiskolát pedig kibővítik.

Engedje mag a t[isztelt]. Ház, hogy ennél a pontnál ugyancsak a kultuszminiszter úrhoz egy kérdést intézzek. Az új műemlékvédelmi jogszabállyal

---

⁵⁶⁹ Az Ybl Miklós tervezte fővámpalota a második világháború alatt súlyosan károsodott. 1948-ban kezdték meg újjáépítését. A közgazdaságtudományi egyetem 1950-ben költözött falai közé. Ma a Budapesti Corvinus Egyetem központi épülete (Budapest, IX. Fővám tér 8.)

központosított múzeumi organizáció nem nélkülözheti tovább azt a kutatómunkát, amely minden jelentősebb gyűjtemény mellett megszervezett laboratóriumban folyik. E munkának az a célja, hogy a műtárgyra vonatkozóan, amely nemcsak kép vagy szobor, hanem egy bútor vagy egy régiség is lehet – a természettudomány lehetőségeinek felhasználásával tegyen megállapításokat és egészítse ki azt a munkát, amely kizárólag, státuskritikai alapon folyik. Csak a laboratóriumi munkával válik lehetővé teljes bizonyossággal például a hamisítások kimutatása, a műtárgyak korának meghatározása, a szerzők eredetiségének kimutatása. Ma, amikor a magyar kormány végre – nagyon helyesen – nagy gondolt fordít erre a területre, ezt a kis gesztust el nem hagyhatja. Múzeumaink anyaga a világ jelentősebb gyűjteményei között is kitűnő helyen szerepel. Nem volna helyes, ha elmaradnánk gyűjteményeink anyagának kezelésével és kritikai feldolgozásával. Ha az ötéves tervben nem is, de a költségvetésben bizonyára alkalmat talál a kultuszminiszter úr arra, hogy javaslatomat megfontolás tárgyává tegye. Hozzáteszem: nem nagy összegről van szó, de ezzel óriási értékeket menthetünk meg a köz javára.

T[isztelet]. Ház! A terv szociális vonatkozásairól is legyen szabad néhány szót szólnom, hiszen ezen a téren is annyi a tennivalónk, és talán nem is tudja elbírálni ennek a tervnek ezen a téren való jelentőségét az, aki nem élt éveken keresztül azok között az emberek között, akik alig éltek emberi sorban.

Az egészségügy és a szociálpolitika ötéves tervének elsőrendű célkitűzése, hogy különösen az ipari munkásság és a dolgozó parasztság egészségvédelmét, illetőleg betegellátását, valamint szociális ellátását szolgáló intézmények számát növelje, a meglévő intézmények színvonalát emelje és a legkorszerűbb felszereléssel lássa el. E téren a két legjelentősebb intézmény: a kórház és a rendelőintézet. A rendelőintézetek, amelyek a szakorvosi ellátást biztosítják, a dolgozók legszélesebb rétegeit érintik. Az országban levő rendelőintézetek jelenleg naponta 65–70.000-es betegforgalmat bonyolítanak le. A jól kiépített rendelőintézeti hálózat ezenkívül a kórházakat is jelentős mértékben tehermentesíti.

A kórházak minőségi fejlesztésének, amint ez közismert, két összetevője van. Az egyik: a beruházási rész, a kórházaknak korszerű laboratóriumokkal, gépekkel, műszerekkel való felszerelése. A kórházi keret 30%-kal szolgálja ezt a célt. A minőségi fejlesztés másik összetevője az, hogy a kórházakban elegendő számú és jól képzett szakszemélyzet álljon a betegek rendelkezésére.

Itt sem kívánóik részletekbe menni. Érdekes adat azonban, hogy a minőségi fejlesztésnek jelentős gazdasági kihatásai vannak, mert ha az egy betegre eső átlagos kórházi ápolási időtartamot csak egy nappal is csökkentem, férőhely, szempontjából ez annyit jelent, mintha 2500 új kórházi ágy létesült volna. Érdeemes tehát erre is gondot fordítani.

Örömmel halljuk, hogy a falu általános egészségvédelmének kiépítése érdekében az orvosi rendelők tekintetében milyen tervek vannak; örömmel halljuk, hogy 60%-kal emelik az eddigi létszámot, hogy 526 orvosi gépkocsi beszerzése van előirányozva, ez éppen azokon a helyeken fontos, amelyekről az előttem szólott igen t[iszelt] képviselőtársam⁵⁷⁰ beszélt. E helyeken az orvos eddig sokszor bizony fizikailag volt képtelen a beteget megközelíteni, mert például ott, ahol én voltam, az én plébániám területén⁵⁷¹, amely 30.000 kat. holdon terült el, 11.000 hívőre bizony csak három orvos jutott. Tessék elképzelni, hogy azok az orvosok, akiknek nem volt fuvarjuk, kocsijuk, még lovas kocsijuk sem, bizony nem mindig rosszindulatból voltak képtelenek a betegeket ellátni; sőt a legritkább esetben rosszindulatból.

Az ötéves terv építési része különösen arról az oldaláról érdekes, hogy 180.000 új lakást épít. A vidéki városok ezzel valóban új arcot fognak kapni és végre eltűnnek azok a nyomortanyák, azok a területek, amelyek majdnem minden városnak a végéhez oda voltak ragasztva, szegényére a huszadik századnak, de elsősorban azoknak, akiknek lelkiismeretlenségétől függött, hogy ezek a nyomortanyák és ezek a területek ilyen

---

⁵⁷⁰ Gém Ferenc (1912–1992) – korábbi nemzeti parasztpárti – kommunista politikus a vidéki Magyarország egészségügyi ellátásának javulása kapcsán fogalmazta meg a következőket. „De ezt a célt szolgálja közvetve az a hét és fél milliárd forint is, amelyet ötéves tervünk a közlekedésre irányoz elő, mert megszünteti azt az áldatlan állapotot, amelyben dolgozó parasztságunk évszázadokon keresztül kínlódott, hogy távol a várostól tanyán, falvakban, út és közlekedés hiányában, a szegénység és nincstelenség kínjában, orvos és gyógyszer nélkül fetrengett különböző betegségekben, sokszor egész családjával. De az is nagyon sokszor megtörtént, hogy míg a férfi odavolt valahol dolgozni és kenyeret keresni, a gyermek beteg lett és az asszony keservesen sírt, mert hiába ment el az orvoshoz, azok rendszerint ismerték és azt kérdezték tőle. van-e pénze, és ha nem volt, nem mentek ki, vagy ha mégis az orvos olyan jólelkű volt és megvizsgálta a beteget, akkor meg orvosság nem volt, mert a patikusok nem igen adtak hitelbe. Nem is beszélek arról, hogy a parasztasszonyok ezrei és tízezei orvos és szülésznő nélkül, születték gyermekeiket, aminek nagyon sok esetében az lett a következménye, hogy meghaltak gyermekestül együtt.” Az 1949. évi június hó 8-ra összehívott Országgyűlés naplója. 1. köt. Budapest, 1950. 1949. június 8. – 1949. december 22. 322–323.

⁵⁷¹ Szeged-Alsóközpont (a mai Mórahalom), ahol Balogh páter 1933 márciusa és 1946 márciusa – ténylegesen 1944 decembere – között volt plébános.

állapotban maradtak. Mondom, végre el fognak tűnni ezek a nyomortanyák, és így a dolgozók mindnyájan emberhez méltó egészséges lakáshoz jutnak.

Nagymértékben segítünk a falu ivóvízellátásán azzal, hogy – mint hallottuk – az ötéves terv 2000 egészséges ivóvizű, mélyfúrású kutat létesít.

T[isztelt]. Ház! Békés szándékaink őszinteségét mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy míg az ötéves tervben bőven jut paragrafus és pénz ipari, mezőgazdasági, kulturális, népjóléti és sok egyéb célra, addig háborúról, fegyverkezésről csak annyit mondunk, hogy honvédelmünk, véderőnk kifejlesztését a békeszerződés rendelkezései szerint tartja feladatának az ötéves terv. Honvédségünkre is csak azért van szükség, mert csak így tudjuk betölteni szerepünket a Szovjetunióval, a baráti népi demokráciákkal együtt a béke védelmében, a lelkiismeretlen háborús törekvésekkel szemben.

Magamévá teszem M. Szuszlovnak⁵⁷² a béke lehetőségéről vallott felfogását, amelyet a Tartós békéért, népi demokráciáért⁵⁷³ című lap december 3-iki száma hozott. „Mélységes tévedés volna – írja – ha azt hinnők, hogy lehetetlenség elkerülni a háborút.” E véleményét többek között a következőképpen támasztja alá: „A szovjet kormány külpolitikája és kölcsönös viszonya a kapitalista államokkal, abból indul ki, hogy lehetséges a szocialista és kapitalista rendszerek egymás melletti fennállása és lehetséges köztük a békés együttműködés is. Sztálin – folytatja Szuszlov – már 1934-ben egészen pontosan és határozottan a következő szavakkal fogalmazta meg ezt a politikát: »Külpolitikánk világos. E külpolitika: a béke megőrzésének és a kereskedelmi kapcsolatok fejlesztésének politikája valamennyi országgal. A Szovjetunióknak esze ágában sincs, hogy akárkit is fenyegetsen, még kevésbé, hogy bárkit is megtámadjon. Mi a béke mellett vagyunk és a békéért harcolunk. De nem fékünk a fenyegetésektől és készek vagyunk rá, hogy a háborús uszítók csapására csapással feleljünk.«”

A magam részéről hiszem, hogy az emberiség sorsának intézői, akik szemben állnak a sok százmillió embert magában foglaló békefronttal, amelynek élén Sztálin generalisszimusz áll, még a végső pillanatban is elhárítják maguktól azt a felelősséget, amelyet elsősorban számukra jelentene egy újabb háború, és meg fogják találni azokat a súlyos, de mindvégig békés érveket, amelyek alkalmasak arra, hogy megmentse az emberiséget olyan háborútól, amely Európa pusztulása lenne.

---

⁵⁷² Szuszlov, Mihail Andrejevics (1902–1982) a Szovjetunió Kommunista Pártja Politikai Bizottságának tagja, a szovjet rendszer egyik vezető ideológusa, 1949 és 1951 között a Pravda főszerkesztője.

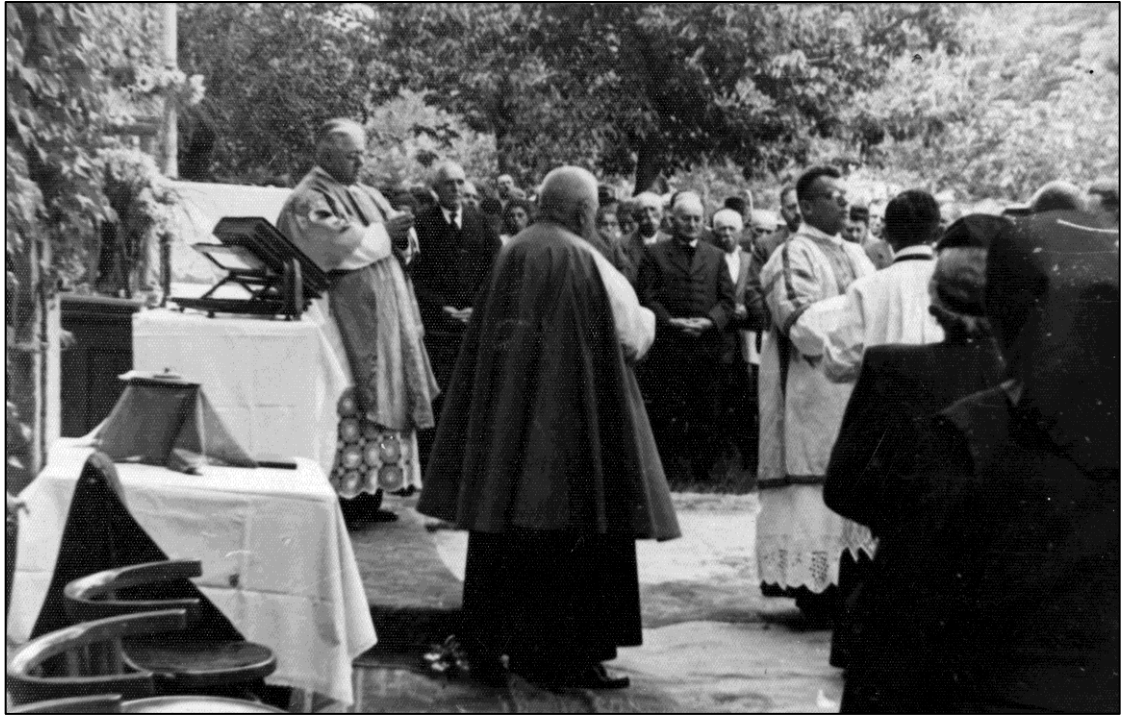
⁵⁷³ Tartós békéért, népi demokráciáért = a Kominform lapja.

T[isztelt]. Országgyűlés! Miután a béke felett való örökös tekintetében mindannyian, az országgyűlés tagjai és a választók milliói egyek vagyunk, és miután az ötéves terv dolgozó magyar népünk anyagi és kulturális fejlődését szolgálja, s az életszínvonal komoly mértékben, való emelésére alkalmas, mindennekfelett pedig a békéért való küzdelmünknek hatalmas eszköze: a törvényjavaslatot elfogadom. (*Taps.*)

X. KÉPEK, DOKUMENTUMOK

1. Dr. Balogh István római katolikus pap, államtitkár,
parlamenti képviselő, pártelnök.
(Stájerlak, 1894. március 30. – Budapest, 1976. július 20.)

2. Balogh páter szentmisét mutat be Szeged-Alsóközponon.
Az 1930-as évek második fele.
(Móra Ferenc Múzeum. Történeti Fényképtár.)

3. Balogh István beszédet mond Szeged-Alsóközponon.
Az 1930-as évek második fele.
(Móra Ferenc Múzeum. Történeti Fényképtár.)

4. Balogh István énekvizsgán vesz részt Szeged-Alsóközponon.
Az 1930-as évek második fele.
(Móra Ferenc Múzeum. Történeti Fényképtár.)

5. Kisgazda politikusok a szegedi városházán 1945-ben.
Az első sorban Balogh mellett Tildy Zoltán és Ortutay Gyula. Szirmai István
beszél. (Móra Ferenc Múzeum. Történeti Fényképtár.)

6. Balogh István parlamenti dolgozószobájában 1945 őszén.
(Móra Ferenc Múzeum. Történeti Fényképtár.)

7. Balogh páter ünnep beszédet mond a szegedi Klauzál téren. 1946. március 15.
(Móra Ferenc Múzeum. Történeti Fényképtár.)

Ludas Matyi

III. évfolyam, 48. szám

SZATIRIKUS HETILAP

1947 december

Megnyilt a műjég

8. Politikai karikatúra 1947 végéről.

Balogh pátert Kunszery Gyula tolja, Péter Gábor Peyer Istvánt körözi, Rákosi Máttyás, Szakasits Árpád és Bán Antal pedig kéz a kézben járnak.

(Ludas Matyi, 1947. december 3.)

a Szent Gellért püspök és vértanu oltalma alatt álló (				
A) Személyi adatok:				
Vezeték- és keresztnév:	Születési		Érettségi vizsgálat	
	hely	idő	helye s ideje	eredménye
<i>Dr. Balogh István</i>	<i>Stajerlak (Kraszó-Döröny m.)</i>	<i>1894. márc. 3.</i>	<i>Nagyström- bat, 10/21.</i>	<i>jól érett</i>
B) Működési adatok:				
Alkalmaztatásának			Egyházmegyei külön megbízatása és kinevezése	
minősége	helye	ideje		
<i>Segédlelkész</i>	<i>Csák</i>	<i>1918. IX. 1. - 1920. V. 1.</i>		
<i>"</i>	<i>Ujsecentanna</i>	<i>1920. V. 1. - 1921. IV. 20.</i>		
<i>Hitoktató</i>	<i>Budapest</i>	<i>1921. V. 1. - 1925. IX. 1.</i>		
<i>Csőllő hitoktató</i>	<i>Szeged</i>	<i>1925. IX. 1. - 1926. VIII. 31.</i>		
<i>Segédlelkész</i>	<i>Szeged-Belváros</i>	<i>1926. IX. 1. - 1933. V. 28.</i>		
<i>Szibianos</i>	<i>Szanghaji kórház</i>	<i>1933. III. 1. - 1946. III. 1.</i>		
<i>plébános.</i>	<i>Acusuce (Nagyhárm.)</i>			
<i>plébános helyettes</i>	<i>Dop. István új.</i>			

9. Balogh István egyházmegyei törzskönyvi lapja.

(SZCSPL Csanád egyházmegye papságának törzskönyvlapjai, 62. sz.)

A SZEGED-ALSÓKÖZPONTI
PLÉBÁNIA HIVATALTÓL

TELEFON: 28.

249
193 5

Áltisztelendő Egyházmegyei Hatóság!

Nagyon szabad mély tisztelettel jelentenem, hogy a Tanyai Újság kiadói jogát begavári Beck Mároly szegedi lakosra ruháztam át, illetőleg olyan értelmű kérvényt intéztem a miniszterelnökség Sajtósztályahoz, hogy ezen átírásból a hozzájárulást megadja.

Begavári Beck Mároly megállapodásunk értelmében kötelezettséget vállalt arra nézve, hogy a Tanyai Újság továbbra is keresztény nemzeti szellemben fog megjelenni és különösen a tanyai katolikus lakosság vallási érdekeit a leghatározottabban fogja szolgálni.

Szegedalsóközpont 1935 okt. 3,

mélyszéges tisztelettel:

plébános.

10. Balogh páter levele az egyházmegyei hatóságnak a Tanyai Újság
kiadói jogának átadásáról. 1935. október 3.

(SZCSPL PHEI 2774/1935.)

+

Kedves Balogh!

A városi főszámvevő ur nagyon panaszkodott egy dignitariusnak, hogy a Délmagyarország őt személyében támadta mert üzleti elszámolási ügyben kötelességszerűen a város álláspontját képviselte. Azt akartam a jó embernek üzenni, hogy ily mucsai izléstelenséget nem kell tragikusan venni, mert ha az ország tele van újságírókkal akik nem tudnak újságot írni, hát mért ne legyen ép a Délmagyarországnál. De akkor jött a refrén: Balogh! A pap! S ennél meg kell állnom.

Kifejtettem Önnek már ismételten, mily tapintatot tételvez fel papi jellege az újságszerkesztéssel kapcsolatban tekintettel a mi jóindulatu közéleti tényezőink érzékenységére is. Ha ennek dacára ezt a műveletet nem tudja lebonyolítani kötekedő személyeskedés nélkül, akkor nem marad más hátra mint az a választás, hogy vagy megszüntet minden kapcsolatot a sajtóval vagy nyugdíjazását kéri s ezt a döntést kibuvót kizáró módon fognám félreértés újabb felmerülése esetén provokálni.

Főpásztori áldással:

Gyula s.k.

püspök

Szeged, 1940.febr.10.

dim. 17.10.

11. Glattfelder Gyula csanádi püspök levele Baloghnak, amelyben újságírói tevékenységének befejezésre szólítja föl. 1940. február 10.

(SZCSPL PHEI 506/1940.)

Szeged-Alsóközpointi Plébániahivataltól

/194

Főtisztelendő Egyházmegyei Hatóság!

A tanyai plébániák egy része állandóan rászorul arra, hogy a jézustársasági atyák, különösen a szentmisék szolgáltatásával, segítségükre legyenek. Vannak helyek, mint pl. a Zöldfás-iskola, vagy Balog-iskola, ahová rendszeresen járnak ki ezek a jó páterek. Kiszállásukért csak a vonatköltséget kérik a hívektől. Ezzel a plébániák, különösen a kiszálló segédlelkészek, rendkívül kényelmetlen helyzetbe jutnak. A jézustársasági atyák nem szorulnak arra rá, hogy a Főtisztelendő Egyházmegyei Hatóság által megállapított, esetleg a mostani rendkívüli gazdasági viszonyok miatt a fel-emelt stólát kérjék, a világi papság azonban, különösen a segédlelkészek igenis a nyomor szélén vannak; annyi legális jövedelmük sincs, hogy eltűzüküket pótolni tudják. Van olyan plébános, akinek komoly háztartási gondjai vannak. A világi papság tehát nem mondhat le stóljájáról. De mit gondoljanak és mit mondjanak a hívek, ha azt látják, hogy a plébániáról a papok 15-20 pengőért, - ami nem teszi ki még egy párzecsirke árát sem, - tesszik meg az utat és szolgálatot, ugyanakkor a jézustársasági atyák 2 pengőért? Ismételten megtörtént, hogy amikor misét kértek valamely iskolához, jezsuitát kértek mondván, hogy az ingyen jön; a tisztelendő urak pedig pénzért járnak.

Az volna tiszteletteljes kérésünk, méltóztatnék kényelmetlen helyzetünkről, amely a pasztorációs érdekeket a legkevegsébbé sem szolgálja, tájékoztatni a főtisztelendő házfőnök urat, aki bizonyára teljes megértéssel lesz kérésünk iránt és a szokásban levő stóladíj fizetését fogja kérni a páterek útján.

Most szept. 1. óta Alsótanyán 20 pengőt kérünk egy kiszállásért. Ebből 15 pengő illeti a misézó papot, 2.50 P. a harangozót, 2.50 P. a templomot. Természetesen a kiszállás ideje korlátosra nincs. A kiszálló pap lehetőleg az egész napot ott tölti, délután a szivgárdistákkal, Kalottal, Kalással foglalkozik, sőt egy-két helyen a szükséghez képest családi látogatást is tesz.

Szeged, 1943. okt. 18.

Mélyszéges tisztelettel

Balogh István
plébános.

12. Balogh István plébános jelentése az egyházmegyei hatóságnak a jezsuita szerzetesek lekipasztori kisegítő tevékenységéről. 1943. október 18.

(SZCSPL PHEI 2680/1943.)

FŐTISZTELENDŐ EGYHÁZMEGYEI HATÓSÁG !

Kézhezvettem az értesítést, mely szerint az érvényben lévő Canonok értelmében szabadságom meg nem hosszabbítható és folytatólagos távollétem miatt a Szeged-alsóközponti plébánia megürültnek tekintendő.

A Canonok rendelkezéseit illő tisztelettel tudomásulveszem és hűveim iránt mindenkor érzett szeretetem miatt sajnálattal bár és kizárólag más, ugyancsak fontos szolgálati érdekből plébániámról ezennel lemondok.

Őszintén kívánom, hogy az a bensőséges viszony, amelyben eddig a csanádi egyházmegyével voltam, s amely Istenben boldogult Gyula püspök emléke miatt is elszakíthatatlan, mostani Ordináriusunk iránt érzett tisztelem és nagyrabecsülésem által még inkább megszilárdult, a jövőben is változatlan marad, s azt a magam részéről hűségesen ápolni fogom.

Budapest, 1946. évi március hó 6-án.

Mélységes tisztelettel:

miniszterelnökségi államtitkár.

13. Balogh páter szeged-alsóközponti plébánosi állásáról lemondó levele. 1946. március 6.
(SZCSPL PHEI 1101/1945.)

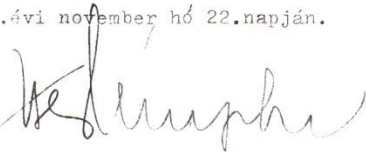
AZ IDEIGLENES NEMZETGYÜLÉS ELNÖKSÉGÉTŐL.

A minisztertanács 1945.évi november hó 19.napján kelt javaslatára az Ideiglenes Nemzetgyűlés elnökségének nevében

Dr. B a l o g h I s t v á n
nemzetgyűlési képviselőt
a felelős magyar kormány miniszterelnökségének

p o l i t i k a i á l l a m t i t k á r á v á
kinevezem.

Kelt: Budapesten, 1945.évi november hó 22.napján.

az Ideiglenes Nemzetgyűlés elnöke.

Magyar Országos
Levélár

5

14. Balogh István miniszterelnökségi politikai államtitkárrá való kinevezése.

1945. november 22.

(MOL XVIII-5.)

tünkön elhelyezni és eltartani, de ugyanakkor idegen nemzet-
belieknek adnánk helyet. Ilyen eljárással magunk alatt vág-
nók a fát minden irányban.

Fogadja Miniszterelnök Úr tiszteletem őszinte nyil-
vánítását.

Esztergom, 1946. január 2.

Mindszenty József
biboros, hercegprímás
esztergomi érsek.

Balogh áll. t. as
Kényszer választ

*Kovács B. informá-
cióját is figyelembe
véve.*

*A Kérvét Wany Józseffel
együtt nyújtottam ill.
tegyesök előtt (Ellenorő
Biz.) - felelő: semmi
ilyen terv, vagy terv nincs.*

Tz.

15. Mindszenty József hercegprímás levele Tildy Zoltán miniszterelnöknek,
a kormányfő glosszájával, amelyben Baloghot utasítja a válasz megírására.

1946. január 2.

(SZCSPL HBI 58.)

1714/1946. sz.

Államtitkár Ur !

Öninenciája távollétében és megbízásából engedje meg Államtitkár Ur, hogy tisztelettel megköszönjem azt a szíves fáradozását, melynek gyümölcse az egyházi közigazgatás részére megszavazott összegek rendes időben való megérkezése leendő.

Amidőn a magam köszönetét is tolmácsolom őszinte tiszteletem nyilvánításával vagyok

Esztergon, 1946. április 2.

Drahoš János
érseki ált. helytartó.

Dr. B a l o g h I s t v á n úrnak,
államtitkár.

B u d a p e s t .

V.Miniszterelnökség.

Kossuth Lajos-tér.

(96)

A/Sz.

16. Drahoš János érseki helynök – Mindszenty József és az esztergomi főegyházmegye nevében fogalmazott – köszönőlevele Balogh páternek.

1946. április 2.

(SZCSPL HBI 96.)

MINISZTERELNÖKSÉG
POLITIKAI ÁLLAMTITKÁR

Szigorúan bizalmas !

MINISZTER UR !

Hivatkozással szóbeli megbeszélésünkre, felkérem Miniszter Urat, hogy a Miniszterelnök Ur Béke-előkészítési Rendelkezési Alapja javára a Magyar Nemzeti Bank útján 100.000, azaz Egyszázezer dollárt kiutalni sziveskedjék.

A fenti összeg a Magyar Nemzeti Bank egy külön tresorjában helyezendő el és annak kezelése tekintetében a Bank elnöke útján külön intézkedés fog történni.

Budapest, 1946. évi szeptember hó 17-én.

miniszterelnökségi államtitkár.

RÁCZ JENŐ úrnak,
magyar pénzügyminiszter
BUDAPEST.

17. Balogh István levele RácZ Jenő pénzügyminiszternek.

1946. szeptember 17.

(PIL 274. f. 7/150. ő. e. 5.)

Budapest, 1949. június 14.

Kedves Barátom !

Dr. Rogács Ferenc pécsi segédpüspök fizetésével kapcsolatos levedre válaszolva, értesítlek, hogy a segédpüspöki fizetést elvi okokból nem folyósíthatjuk. Dr. Rogács Ferencet ugyanis utódlási joggal a Vatikán nevezte ki, anélkül, hogy ehhez a kormány hozzájárulását kérte volna. Fizetése folyósítása tehát a Vatikán eljárásának elismerését jelentené és nem kívánatos precedenst szolgáltatna.

Baráti üdvözlését küldi

Ortutay Gyula

dr. Balogh István
képviselő urnak
Budapest.

485.

18. Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter levele Balogh Istvánnak Rogács Ferenc pécsi segédpüspök fizetésének ügyében.

1949. június 14.

(SZCSPL HBI 485.)